



## รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา  
Enhancing Honesty Values of Family Institution According to  
Principles of Buddhism

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง  
การพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรม  
และค่านิยมสุจริตในสังคมไทย

The Potential Development of Social Institutions for  
Instill Moral and Honesty Values in Thailand

โดย

พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสุธรรมโม)  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760258



## รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์ (ฉบับแก้ไข)

### รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

Enhancing Honesty Values of Family Institution According to

Principles of Buddhism

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาศักยภาพสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรม

และค่านิยมสุจริตในสังคมไทย

The Potential Development of Social Institutions for

Instill Moral and Honesty Values in Thailand

โดย

พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760258

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



## Research Report

### Sub - Research Report 1

Enhancing Honesty Values of Family Institution According to  
Principles of Buddhism

Under Research Plan

The Potential Development of Social Institutions for  
Instill Moral and Honesty Values in Thailand

By

Phrabrahmavethi (Suthep Phussadhammo)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College

B.E. 2560

Research Project Founded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760258

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา  
ผู้วิจัย: พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม)  
หน่วยงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี  
ปีงบประมาณ: ๒๕๖๐  
ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

## บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว (๒) วิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และ (๓) นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยแบบผสมวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้แทนครัวเรือนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๔๐๐ ครัวเรือน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๘ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๘ รูป/คน ครอบคลุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มองค์กรศาสนา กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มองค์กรการศึกษา และกลุ่มองค์กรท้องถิ่นและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๑ รองลงมาได้แก่ ด้านการละเว้นอทินนาทาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการละเว้นมฺสาวาท อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑

๒. ผลการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย พบว่า (๑) ด้านการละเว้นปาณาติบาต ได้แก่ ส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ ส่งเสริมกิจกรรมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส (๒) ด้านการละเว้นอทินนาทาน ได้แก่ ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนและอาชีพเสริม และการเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ

(๓) ด้านการละเว้นกาเมสุมิจฉาจาร ได้แก่ สร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว และส่งเสริมกิจกรรมประกวดครอบครัวรักาศิลห้เพื่อยกย่องครอบครัวต้นแบบให้เป็นรูปธรรมทางสังคม (๔) ด้านการละเว้นมุสาวาท ได้แก่ สร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณทางสังคม จัดกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และส่งเสริมวิธีการคิดวิเคราะห์ในการใช้คำพูดในเชิงบวก (๕) ด้านการละเว้นสุราเมรยัมชขปมาทฎฐาน ได้แก่ สร้างหลักประกันสุขภาพในครอบครัวโดยมีต้นแบบความประพฤติที่ดีเป็นฐาน รมรงค์การทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดภัยและยาเสพติดอย่างต่อเนือง และจัดตั้งชมรมครอบครัวรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด

๓. รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาพบว่า รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ รูปแบบของเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคม ที่เรียกว่าเครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ ที่มุ่งขับเคลื่อนการทำงานระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งระดับพื้นที่จากเล็กไปหาใหญ่ โดยอาศัยโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมู่บ้านรักษาศิล ๕ เป็นฐาน ทั้งนี้ “เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ” มีวิสัยทัศน์ คือ “เสริมสร้างค่านิยมและวิถีชีวิตสุจริตแนวพุทธ” และมีพันธกิจ คือ “การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตแก่เด็กและเยาวชน และสนับสนุนการทำกิจกรรมทางสังคมที่มีคุณภาพ” และมีภารกิจหลัก คือ (๑) ส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะ (๒) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุจริต (๓) ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว (๔) ส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้การคิดวิเคราะห์วิธีใช้คำพูดในเชิงบวก และ (๕) ส่งเสริมการรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันยาเสพติดด้วยวิถีครอบครัวอบอุ่น



**Research Title:** Enhancing Honesty Values of Family Institution According to Principles of Buddhism

**Researcher:** Phrabrahmavethi (Suthep Phussadhammo)

**Department:** Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College

**Fiscal Year:** B.E. 2560

**Research Scholarship Sponsor:** Mahachulalongkornrajavidyalaya University

## ABSTRACT

The purposes of this research are (1) to study the current condition of honesty value of family institution, (2) to analyze ways to promote honest values of family institution in accordance with Buddhist principle consistent with the context of Thai society, and (3) to propose a model to promote honest values of family institution in accordance with the principle of Buddhism. The research methodology was the mixed method research, that the quantitative research used the questionnaire as the tool to collect the data in the field study from the representatives of 400 households in Ratchaburi province and analyzed the data using software packages for social science research. Whereas the qualitative research used in-depth interview with 8 key informants and focus group discussions with experts on specific random sampling, consisting of 8 people these are covering 4 related groups; Religious Organizations, Government Organizations, Educational Organizations and Local Organizations and analyzed the data through the content analysis technique.

The findings of this research were as following:

1. The honest values of family institution in general were at a high level with an average of 4.25. When considering in each aspect, it was found that the aspect with the highest mean was the forbearance of the adultery at the highest level, with a mean of 4.51. The second was the high level of refrain from stealing, with an average of 4.41. The aspect with the least mean was the abstaining from lying, which was at the high level of 4.21.

2. The results of the analysis of the ways to enhancing honest values of family institution in accordance with Buddhist principle consistent with the context of Thai society found that (1) in refraining from killing animals include promoting public mental activities, promoting activities to continually create harmony and unity, and promoting the

establishment of the Fund for the Development of the Quality of Life for the Poor or the Underprivileged. (2) In the aspect of refrain from stealing, such as promoting the lifestyle according to the sufficiency economy philosophy continuously, promoting the development of household economy and supplementary careers, and monitoring and creating peaceful social immunity in accordance with the Buddhist way of life. (3) In the aspect of forbearance of the adultery such as creating a warm family immunity, promoting participation in joint social activities of family members and promoting family contests preserving the five precepts in order to honor the model family as social concrete. (4) In the aspect of abstaining from lying such as creating a beneficial environment for society, organizing social activities at the community level that promoted unity and peaceful coexistence, and promoting analytical methods of using positive words. (5) Regarding the abstention of alcohol, including health insurance in the family by having a good behavior-based model, a social activity campaign that continuously encouraged communities to be free from vices and drugs, and establish a family club to maintain health and immunity from drugs.

3. The model to promote honest values of family institutions in accordance with Buddhism principles, found that the model suitable and consistent with the current situation was a form of social relationship network called the "Family Faithful Network", a Buddhist way that aimed to work between all the stakeholders at the local level from small to large scale by using the project to reconcile according to the Buddhist principles, that was, the Village Keeping 5 Precepts Program as a base. In this regard, the "Family Faithful Network of Buddhist Ways" had a vision that was "strengthening Buddhist values and honest ways of life". The mission was "promoting honest values for children and youth and supporting quality social activities". Moreover, it had a primary missions which were (1) promoting continuous reconciliation with public mental activities (2) promoting living according to the sufficiency economy philosophy and creating peaceful social immunity (3) promoting warm family immunity through the participation process (4) promoting the dissemination of knowledge, analytical thinking, and positive speech techniques, and (5) promoting the health and immunity treatment of drugs with a warm family lifestyle.

## กิตติกรรมประกาศ

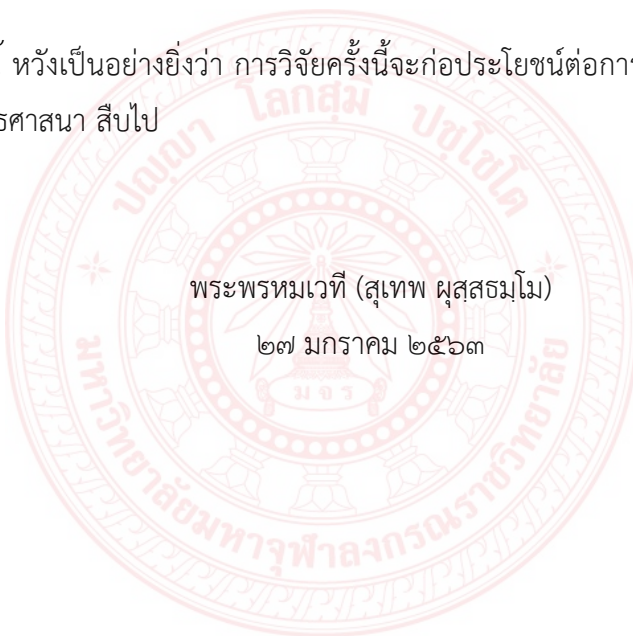
การวิจัยครั้งนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐ ภายใต้แผนงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ขอขอบคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะผู้เชี่ยวชาญของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อนุเคราะห์คำปรึกษา แนะนำ ในการปรับปรุง แก้ไข การวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จได้ด้วยดี

ทั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยครั้งนี้จะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษานานาชาติทางด้านพระพุทธศาสนา สืบไป

พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม)

๒๗ มกราคม ๒๕๖๓





## สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย .....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ .....	ค
กิตติกรรมประกาศ .....	จ
สารบัญ .....	ฉ
สารบัญตาราง .....	ฅ
สารบัญภาพ .....	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ .....	ฎ
<b>บทที่ ๑ บทนำ</b> .....	<b>๑</b>
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา .....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย .....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย .....	๔
๑.๔ ขอบเขตและกรอบแนวคิด .....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย .....	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย .....	๘
<b>บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</b> .....	<b>๙</b>
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับค่านิยม .....	๙
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับสถาบันครอบครัว .....	๒๙
๒.๓ แนวคิด เกี่ยวกับค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนา .....	๕๒
๒.๔ บริบทของพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย .....	๘๘
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง .....	๙๔
<b>บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย</b> .....	<b>๑๐๖</b>
๓.๑ รูปแบบการวิจัย .....	๑๐๖
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม เฉพาะ .....	๑๐๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย .....	๑๑๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย .....	๑๑๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล .....	๑๑๖
<b>บทที่ ๔ ผลการวิจัย .....</b>	<b>๑๑๘</b>
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว .....	๑๑๙
๔.๒ ผลการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย .....	๑๒๘
๔.๓ ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ตามหลักพระพุทธศาสนา .....	๑๔๓
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย .....	๑๔๗
<b>บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ .....</b>	<b>๑๕๐</b>
๕.๑ สรุปผลการวิจัย .....	๑๕๑
๕.๒ อภิปรายผล .....	๑๕๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ .....	๑๕๘
<b>บรรณานุกรม .....</b>	<b>๑๕๙</b>
<b>ภาคผนวก .....</b>	<b>๑๖๘</b>
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย .....	๑๖๙
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ, รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย และอื่น ๆ .....	๑๗๗
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ .....	๑๘๑
ภาคผนวก ง การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์ .....	๑๘๔
ภาคผนวก จ ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย .....	๑๘๖
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย .....	๑๘๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

ประวัติผู้วิจัย .....

๑๙๘



สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ จำนวนประชากรและครัวเรือนรายอำเภอของจังหวัดราชบุรี .....	๙๒
๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชาชนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำแนกตาม สังกัดภูมิลำเนาระดับอำเภอ .....	๑๐๘
๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามเพศ .....	๑๑๙
๔.๒ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอายุ .....	๑๒๐
๔.๓ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามการศึกษา .....	๑๒๐
๔.๔ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอาชีพ .....	๑๒๑
๔.๕ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน .....	๑๒๑
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว โดยภาพรวม .....	๑๒๒
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นปาณาติบาต .....	๑๒๓
๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นอทินนาทาน .....	๑๒๔
๔.๙ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นกาเมสุมิจฉาจาร .....	๑๒๕
๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นมุสวาท .....	๑๒๖
๔.๑๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน .....	๑๒๗

## สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย .....	๖
๒.๑ ความสัมพันธ์ของค่านิยมและความเชื่อในฐานะที่เป็นตัวแปรให้เกิดทัศนคติที่ ส่งผลต่อพฤติกรรม .....	๑๕
๒.๒ กระบวนการเกิดค่านิยม .....	๑๖
๒.๓ ผลกระทบฉันทวม จังหวัดราชบุรีจำแนกตามสาขาการผลิต	๙๓
๔.๑ องค์กรความรู้จากการวิจัย .....	๑๔๗





## คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๑๓๗/๗๖-๗๗. หมายความว่า ระบุถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๓๗ หน้าที่ ๗๖-๗๗ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

### พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

### พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)

ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

ม.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก (ภาษาไทย)

ม.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก (ภาษาไทย)

ส.ส. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ภาษาไทย)

อง.ทุก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ติก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ปณจก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ฉก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.อฏฐก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต (ภาษาไทย)

ขุ.ธ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)

ขุ.สุ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต (ภาษาไทย)

ขุ.เขต. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เขตวรรค (ภาษาไทย)

ขุ.จู. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จูฬนิเทศ (ภาษาไทย)

### พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี (ภาษาไทย)

อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

### อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ส.ส.อ. (ไทย) = สังยุตตนิกาย สารัตถปกาสินี สคาถวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

ขุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) = ขุททกนิกาย เอกกนิบาตชาดก อรรถกถา (ภาษาไทย)

## คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ (ต่อ)

ช.ชา.ปญจก.อ.(ไทย) = ชุททกนิกาย ปัญจกนิบาตชาดก อรรถกถา (ภาษาไทย)

ช.ม.อ. (ไทย) = ชุททกนิกาย สัทธัมมปัชโชติกา มหานิเทศอรรถกถา (ภาษาไทย)

### อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.อ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก รัมมมสังคณี อัฐุสาลีนี้อรรถกถา (ภาษาไทย)



## บทที่ ๑

### บทนำ

#### ๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาช้านานและส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก คอรัปชัน (Corruption) เป็นความผิดที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมาย อาญา อันได้แก่ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ความผิดที่เกี่ยวกับความยุติธรรม และความผิดต่อ ตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม กล่าวคือ การกระทำเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่มีควรชอบได้ด้วย กฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งโดยสรุปแล้ว รูปแบบของการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย มี ๑๕ ลักษณะ คือ (๑) การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ เช่น การผูกขาด การให้สัมปทาน และการเรียกเก็บ ส่วนแบ่งอย่างผิดกฎหมายโดยการสร้างความขาดแคลนเทียม (๒) เครฟโตคราซี (Kleptocracy) เป็น การฉกฉวยทรัพยากรของรัฐมาเป็นของครอบครัวและอาจกระทำโดยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (๓) การ มีผลประโยชน์ทับซ้อน สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลได้รับผลเสียส่วนตัว และผลดังกล่าวมีอิทธิพล ต่อการตัดสินใจ หรือการกระทำหน้าที่โดยขาดความเที่ยงธรรม (๔) การใช้อิทธิพลทางการเมืองหา ผลประโยชน์จากตลาดหลักทรัพย์ (ปันราคาหุ้นของตัวเอง) (๕) ปกปิดการบริหารงานที่ไม่ถูกต้อง การ ปิดบังและให้การเท็จ (๖) การใช้นโยบาย กฎหมาย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ อย่างมีอคติและลำเอียง (๗) การใช้อิทธิพลทางการเมืองค้า แสดงบทบาทเป็นนายหน้าหรือมีผลประโยชน์ทับซ้อน จากการค้าต่าง ตอบแทน การแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรกับประเทศคู่ค้า (๘) การใช้ทรัพยากรของรัฐไปในทางมิชอบ การปลอมแปลงเอกสาร การฉ้อฉล การใช้กองทุนของรัฐ เพื่อไปหาผลประโยชน์ทางการเมือง (๙) ไม่ กระทำการตามหน้าที่ แต่ใช้สิทธิพรรคพวกแทน (๑๐) การให้และการรับสินบน การชู้เชื้อบังคับและ การให้สิ่งล่อใจ (๑๑) การยอมรับของขวัญที่ไม่ถูกต้อง (๑๒) ผู้บริหารประเทศทำตัวเป็นผู้อุปถัมภ์ราย ใหญ่ของประเทศโดยการใช้นโยบายประชานิยม (๑๓) ใช้อำนาจของตำรวจ ทหาร และข้าราชการ ในทางที่ผิด (๑๔) ทุจริตการเลือกตั้ง ทั้งการซื้อเสียง และการทุจริตด้วยวิธีต่าง ๆ และ (๑๕) การ บริจาคเพื่อช่วยเหลือการณรงค์ที่ผิดกฎหมาย<sup>๑</sup>

<sup>๑</sup>จากรุวรรณ สุขุมาลพงษ์, “แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร), ๒๕๕๖, หน้า ๘-๙.

ที่น่าสังเกต คือ ปัญหาวิกฤติคุณธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน เกิดปัญหาอาชญากรรมเกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างไม่มีสิ้นสุด มีแนวโน้มจำนวนอาชญากรรมที่ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ผู้ก่ออาชญากรรมเปลี่ยนไปเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน<sup>๒</sup> ปัญหาที่เกิดกับเด็กและเยาวชนในปัจจุบันมีมากมาย เช่น ปัญหาด้านยาเสพติด ปัญหาด้านพฤติกรรม ปัญหาคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น<sup>๓</sup>

หากพิจารณาจากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ที่ทรงพระราชทานไว้ในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อให้เป็นสมบัติของคนไทยทั่วประเทศ ทรงระบุไว้ ๔ ประการ คือ (๑) การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม (๒) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดี (๓) การอดทน อดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด และ (๔) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้สละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง โดยทรงเน้นย้ำว่าคุณธรรม ๔ ประการนี้ หากประชาชนทุกคนควรนำมาประพฤติปฏิบัติก็จะช่วยให้ประเทศชาติเกิดความสงบสุข ร่มเย็น และส่งผลให้ประเทศสามารถพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไป<sup>๔</sup>

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยกลไกทางสังคม เพื่อทำหน้าที่คุ้มกันและช่วยเหลือคนในสังคม ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบหรือถูกกระทำจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีของวัฒนธรรมนั้น ซึ่งมีได้เป็นสิ่งยากเย็นซึ่งใจจุนบุคคลจะทำได้ หากว่าได้หัดทำมาจนเคยชิน หรือยินดีทำตามด้วยความพอใจเพื่อจะได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกสมบูรณ์แบบของกลุ่ม และช่วยให้มีแบบแผนกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในสังคมแต่ละคนที่จะปฏิบัติต่อกัน<sup>๕</sup> โดยทั่วไป ชีวิตของบุคคลธรรมดาตั้งแต่เริ่มต้นชีวิตไปสู่วัยชราต้องผ่านสถาบันทางสังคมที่สำคัญของชีวิต ได้แก่

<sup>๒</sup>สุทธีวรรณ ตันติรัตนาวงศ์ และศศิภาญจน์ ทวีสุวรรณ, “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ: กรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการของรัฐ”, รายงานการวิจัย, (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม), ๒๕๕๒, หน้า ๑.

<sup>๓</sup>สมพงษ์ จิตระดับ และอัญญมณี บุญเชื้อ, *สิทธิเด็กและการวางแผนท้องถิ่นเพื่อเด็กและเยาวชน*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการพิเศษ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗.

<sup>๔</sup>เพ็ญแข ประจวบปัจฉานิก และคณะ, *การยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

<sup>๕</sup>พทยา สายหู, *กลไกของสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑-๓๖.

๑. สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่บุคคลต้องผ่านตั้งแต่แรกเกิด เป็นสิ่งที่บุคคลเลือกไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้มาโดยกำเนิด

๒. สถาบันเพื่อนฝูงและสมาคม เป็นสถาบันที่บุคคลมีโอกาสเลือกเข้าสังคมตามที่พึงพอใจหรือความสนใจก่อนประโยชน์เฉพาะเรื่องอย่างอื่น

๓. สถาบันเศรษฐกิจ เป็นสถาบันที่ทำให้บุคคลสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยประโยชน์ คือ การแลกเปลี่ยนผลผลิต การซื้อขาย เป็นต้น

๔. สถาบันการปกครอง เป็นสถาบันที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ควบคุมป้องกันการขัดแย้งผลประโยชน์ของสมาชิกในสังคม

๕. สถาบันนันทนาการ เป็นสถาบันที่ประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อความเพลิดเพลิน ผลที่ได้คือ ดนตรี ศิลปะ กีฬา หรือกลายเป็นธุรกิจที่ผู้ต้องการพักผ่อนหย่อนใจสามารถไปหาซื้อบริการในฐานะผู้ดู ผู้ชมการแสดง เป็นต้น

๖. สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่ผลิตคนดี มีความรู้ โดยความเป็นคนดี คือ การรู้ศีล รู้ธรรมซึ่งเป็นบรรทัดฐานของสังคมมนุษย์ที่มุ่งสันติสุข<sup>๖</sup>

โดยนัยนี้ สถาบันครอบครัว ถือเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน<sup>๗</sup> ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของสังคม เป็นหน่วยย่อยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่คงทนที่สุดและยังไม่เคยปรากฏว่า สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่ไม่มีสถาบันครอบครัว เพราะมนุษย์ทุกคนต้องอยู่ในสถาบันครอบครัว เนื่องจากเป็นกลุ่มสังคมกลุ่มแรก ที่มนุษย์ทุกคนเจอ ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเติบโต และมีครอบครัวแยกออกมา ครอบครัวจะให้ตำแหน่ง ชื่อ และสกุลซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพ บทบาทตลอดจนกำหนดสิทธิหน้าที่ที่สมาชิกมีต่อกันและต่อสังคม ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกและแห่งสำคัญของสังคมในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผน ซึ่งมีการกำหนดมาตรฐานความประพฤติของครอบครัว<sup>๘</sup>

<sup>๖</sup> อ่างแล้ว, พัทยา สายหู, กลไกของสังคม, หน้า ๔๑.

<sup>๗</sup> พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, จิตวิทยาครอบครัว, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

<sup>๘</sup> สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.



ประการสำคัญ คือ สังคมไทยโชคดีที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ในการทำความดี พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติเว้นจากการประพฤติชั่ว กระทำแต่ความดี โดยข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนาสำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข คือ เบญจศีล หรือศีล ๕<sup>๙</sup> โดยนัยนี้ เพียงแต่คนใน สังคมทุกคนยึดถือปฏิบัติหลักศีล ๕ อย่างเคร่งครัด ก็จะไม่มีความหรือปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปรากฏให้เห็น

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวเพื่อสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว โดยอาศัยค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นทุนทางสังคมไทย และศักยภาพพื้นฐานของสถาบันครอบครัวโดยเชื่อมโยงความรู้และภูมิปัญญา

## ๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว
- ๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

## ๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว อยู่ในระดับใด
- ๑.๓.๒ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย มีอะไรบ้าง
- ๑.๓.๓ รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

---

<sup>๙</sup>เบญจศีล หรือศีล ๕ เป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่วหรือการควบคุมตนเองให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗๕.

## ๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

### ๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่ระบุในพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เรื่อง “ศีล ๕” ประกอบด้วย (๑) ด้านการละเว้นปาณาติบาต (๒) ด้านการละเว้นอทินนาทาน (๓) ด้านการละเว้นกาเมสุมิจฉาจาร (๔) ด้านการละเว้นมุสาวาท และ (๕) ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชพมาทัฏฐาน<sup>๑๐</sup>

### ๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Methods Research) โดยมีประชากร (Population) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยมีประชากร (Population) และกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ดังนี้

๑.๑ ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้แทนครัวเรือนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๓๐๔,๘๗๖ คน/ครัวเรือน<sup>๑๑</sup>

๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการสุ่มมาจากประชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕ หรือ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๙.๗๔ หรือ ๔๐๐ คน/ครัวเรือน

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลวิจัยจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดังนี้

๒.๑ ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๘ รูป/คน

๒.๒ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๘ รูป/คน

<sup>๑๐</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

<sup>๑๑</sup>กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดราชบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔ ฉบับทบทวน, (ราชบุรี: สำนักงานจังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๐), หน้า ๑๖.

**๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่**

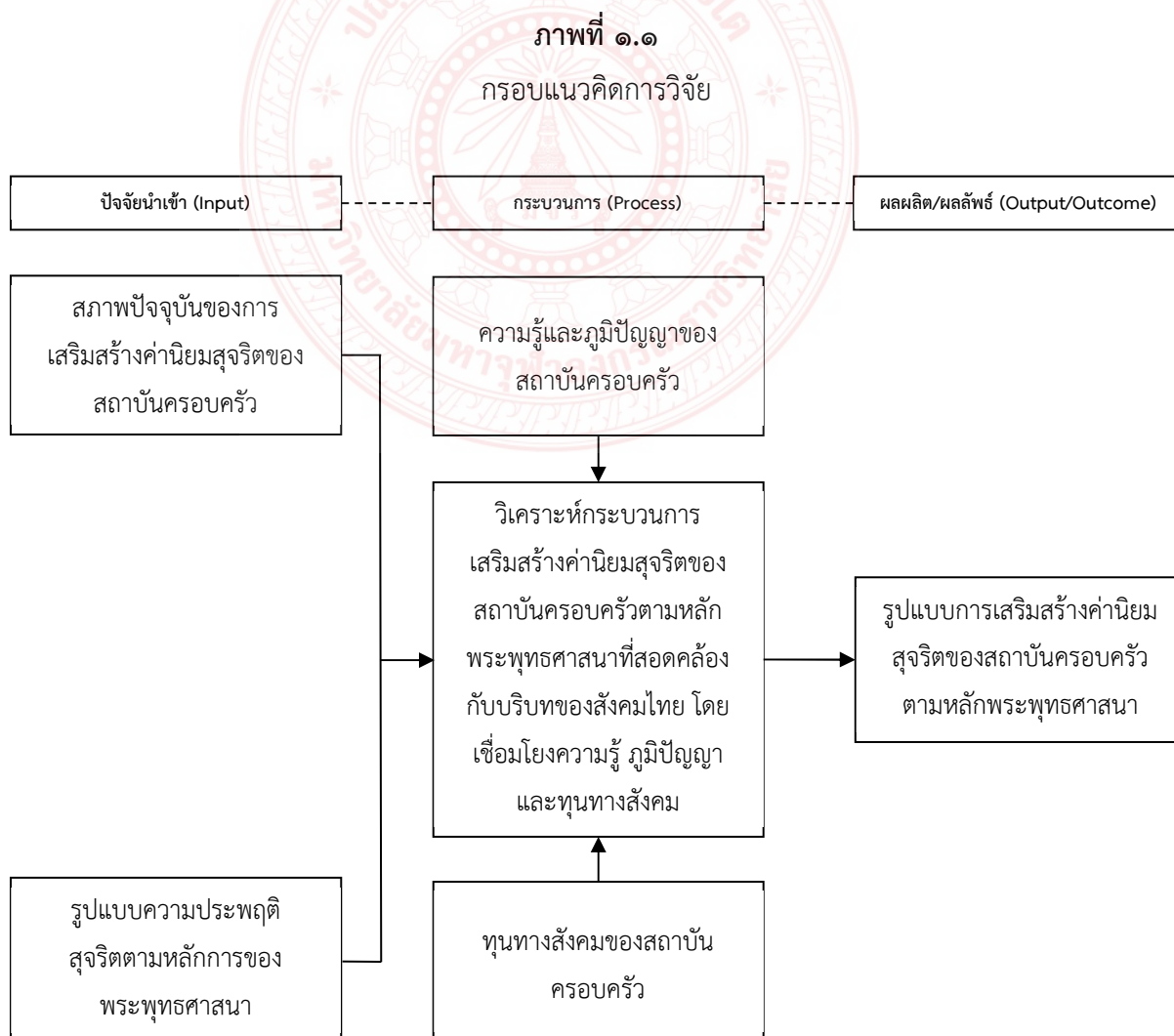
พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ จังหวัดราชบุรี ครอบคลุมพื้นที่ ๑๐ อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอวัดเพลง อำเภอสวนผึ้ง และอำเภอบ้านคา

**๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา**

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๑๒ เดือน

**๑.๔.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย**

การวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดสำคัญในลักษณะของกระบวนการที่ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต/ผลลัพธ์ (Output/Outcome) ดังนี้



## ๑.๕ นิยมศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

**การเสริมสร้างค่านิยมสุจริต** หมายถึง การดำเนินงานของสถาบันครอบครัวในการสร้างวัฒนธรรมสุจริตแก่สมาชิกในครอบครัว โดยการปลูกฝังจิตสำนึกการประพฤติชอบทางกาย และการประพฤติชอบทางวาจา

**ค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนา** หมายถึง ค่านิยมพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา สำหรับควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข ตามหลักศีล ๕ ประกอบด้วย

๑. ด้านการละเว้นปาณาติบาต หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือใช้ให้ฆ่า หรือเบียดเบียนข่มเหงรังแกผู้อื่น ได้แก่ ละเว้นจากการทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์ ละเว้นจากการประทุษร้ายร่างกายและจิตใจของมนุษย์และสัตว์ ละเว้นจากการเบียดเบียนมนุษย์และสัตว์ มีความเชื่อมั่นในอานิสงส์ของศีลข้อที่หนึ่งที่ทำให้อายุยืน มีความเชื่อมั่นในอานิสงส์ของศีลข้อที่หนึ่งที่ทำให้ปราศจากโรคร้ายเบียดเบียน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่หนึ่งเป็นหลักประกันชีวิต

๒. ด้านการละเว้นอนินนาทาน หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือการใช้ให้ลัก หรือการถือเอา หรือการฉกฉวยสิ่งของผู้อื่น ได้แก่ ละเว้นจากการนำสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน ละเว้นจากการนำสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติมาเป็นของตน ละเว้นจากการฉ้อโกงผู้อื่น ละเว้นจากการฉกฉวยทรัพย์สินของผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในอานิสงส์ของศีลข้อที่สองที่ทำให้ทรัพย์สมบัติที่อยู่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายจ้องเบียดเบียนทำลาย และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สองเป็นหลักประกันทรัพย์สิน

๓. ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการประพฤติดิตถางาม หรือนอกใจคู่ครอง ได้แก่ ซื่อสัตย์ต่อคู่รักหรือคู่สมรส ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่รักหรือคู่สมรส ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้ชายบริการทางเพศ หลีกเลียงที่จะเป็นชู้ทางกายหรือใจกับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่รักหรือคู่สมรส มีความเชื่อมั่นในอานิสงส์ของศีลข้อที่สามที่ทำให้คนในครอบครัวอยู่รวมกันด้วยความผาสุก และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สามเป็นหลักประกันครอบครัว

๔. ด้านการละเว้นมฺสาวาท หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการพูดเท็จ หรือการพูดโกหก หลอกลวง ได้แก่ ไม่พูดโกหก รักษาคำสัตย์/คำสัญญา ไม่พูดหยาบคาย ส่อเสียด นินทา หรือเพ้อเจ้อไร้สาระ ใช้วาจาเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่หมู่คณะหรือบุคคลรอบข้างเสมอ มีความเชื่อมั่นในอานิสงส์ของศีลข้อที่สี่ที่ทำให้ผู้คนเคารพเชื่อถือ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สี่เป็นหลักประกันสังคม

๕. ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ ได้แก่ ไม่ดื่มสุรา ไม่ดื่มเครื่องดื่มมึนเมา ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ผิดกฎหมาย ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ให้โทษต่อร่างกาย มีความเชื่อมั่นในอนิสงส์ของศีลข้อที่ห้าที่ทำให้เป็นคนมีร่างกายแข็งแรงและสติปัญญาดี และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่ห้าเป็นหลักประกันสุขภาพ

**สถาบันครอบครัว** หมายถึง สถาบันทางสังคมขั้นมูลฐานที่ประกอบด้วยสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ทั้งในส่วนของครอบครัวขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ซึ่งถือเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดแต่สำคัญที่สุดในการทำหน้าที่ให้การศึกษาและอบรมคุณลักษณะของสมาชิกในสังคม โดยมีแบบแผนทางพฤติกรรมและกฎเกณฑ์การปฏิบัติที่ครอบคลุมโดยระบบเครือญาติ

## ๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

๑.๖.๑ สถาบันครอบครัวและหน่วยงานหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ข้อมูลสภาพการณ์ปัจจุบันของการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว

๑.๖.๒ สถาบันครอบครัวและหน่วยงานหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

๑.๖.๓ สถาบันครอบครัวและหน่วยงานหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคมในบริบทของสังคมไทย



## บทที่ ๒

### แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับค่านิยม

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับสถาบันครอบครัว

๒.๓ แนวคิด เกี่ยวกับค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนา

๒.๔ บริบทพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยม

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยม โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

##### ๒.๑.๑ ความหมายของค่านิยม

คำว่า ค่านิยม เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า ค่า และคำว่า นิยม โดยที่คำว่า ค่า หมายถึง มูลค่า หรือราคาของสิ่งของใด ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่มีประโยชน์ในทางใช้สอย แลกเปลี่ยน หรือทางจิตใจ เป็นต้น<sup>๑</sup> และคำว่า นิยม หมายถึง ชมชอบ ยอมรับ นับถือ ชื่นชมยินดี (ใช้ประกอบท้ายคำสมาส)<sup>๒</sup> โดยนัยนี้ คำว่า ค่านิยม จึงหมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าหรือสิ่งที่ยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนด การกระทำของตนเอง<sup>๓</sup>

<sup>๑</sup>ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๒๕๒.

<sup>๒</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓๖.

<sup>๓</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๓.

คำว่า ค่านิยม ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Values ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลให้ความสำคัญกับสิ่งต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงความเชื่อส่วนตัวที่ยืนยาวของตนเอง และยึดถือว่าสิ่งนั้นดีสำหรับตนเองซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้น<sup>๔</sup> ฉะนั้น ความแตกต่างของบุคคลจึงเป็นผลมาจากความแตกต่างของค่านิยมและทัศนคติ เพราะค่านิยมมีผลต่อการแสดงออก ดังนั้น ค่านิยมจึงมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรม<sup>๕</sup>

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่ถูกกลุ่มสังคมหนึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ นำยกย่อง ค่านิยมจึงเหมือนหางเสือที่นำเรือไปในทิศทางต่าง ๆ ตามที่ต้องการ<sup>๖</sup> หากพิจารณาในรายละเอียดก็ จะเห็นได้ว่า ค่านิยม มีความหมายใน ๒ ระดับ คือ ระดับส่วนบุคคล หมายถึง ข้อคิดเห็นของบุคคลในเรื่องที่ปรารถนาหรือสิ่งที่ควรจะเป็น และระดับสังคม หมายถึง สิ่งหรือสถานการณ์ที่มหาชนเลือกยึดถือปฏิบัติ<sup>๗</sup>

ค่านิยม คือ สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่ามีความควรแก่การกระทำ น่ากระทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง รวมทั้งสิ่งที่อาจเป็นเรื่องไม่เรียบร้อยในกรอบแนวคิดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมซึ่งคนส่วนใหญ่ยังคงประพฤติปฏิบัติรวมถึงทั้งนำยกย่อง และอาจไม่นำยกย่อง<sup>๘</sup> ค่านิยมเกิดจากความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ หรือพฤติกรรม ที่มีลักษณะถาวร ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมยึดถือ นำมาปฏิบัติในหน้าที่การงาน หรือในการดำเนินชีวิต<sup>๙</sup> ค่านิยมเป็นความเชื่อที่แฝงเอาไว้ด้วยแนวทางที่ควรจะต้องทำ เช่น พนักงานควรทำงานอย่างเป็นครอบครัวเดียวกัน หรือพนักงานควรบริการลูกค้าอย่างรวดเร็วและถูกต้อง เป็นต้น<sup>๑๐</sup>

<sup>๔</sup>Dubrin A.J., *Human Relations: Interpersonal, Job-Oriented Skills*, 7<sup>th</sup> ed., (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1991), p. 30.

<sup>๕</sup>Schermerhorn J.B., Hunt J.G. and Richard N.O., *Basic Organization Behavior, Values and Attitude Difference among Individuals*, 2<sup>nd</sup> ed., (USA.: John Wiley & Son, 1998), p.42.

<sup>๖</sup>กัณทนา เพิ่มผล, *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน*, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๘.

<sup>๗</sup>दनัย ไชโยธา, *สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

<sup>๘</sup>ธีรารค์ อุดมไพจิตรกุล และสุขุม เฉลยทรัพย์, *สังคมและวัฒนธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: หจก. อิลลาสกราฟฟิคแอนด์พริ้นติ้ง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

<sup>๙</sup>วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, *ค่านิยมของข้าราชการไทยในยุคปฏิรูประบบราชการ*, (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๓๑.

<sup>๑๐</sup>สิทธิโชค วรานุสันติกุล, *จิตวิทยาการจัดการองค์การ*, (กรุงเทพมหานคร: โอเอ้นจี, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

โดยนัยนี้ ค่านิยมเป็นสิ่งที่กลุ่มสังคมหนึ่งเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ น่ากระทำ หรือเห็นว่าถูกต้อง ค่านิยมจึงเสมือนทางเสือเรือที่จะนำไปในทิศทางต่าง ๆ ตามที่สังคมต้องการ ค่านิยมบางอย่างขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคมและสภาพแวดล้อมทางสังคม เมื่อสภาพของสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปจนไม่สามารถรักษาไว้ได้ ค่านิยมอย่างใหม่ก็จะเกิดขึ้นมาแทนที่ ซึ่งปัจจุบันมีค่านิยมที่ผิด ๆ กันในหลายเรื่อง เช่น เรื่องอำนาจ เรื่องวัตถุ มากกว่าทางจิตใจ บุคคลจึงถูกบีบบังคับให้พยายามไขว่คว้าในสิ่งที่ตนเองหวัง<sup>๑๑</sup> ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนสนใจ บรรณาจะได้อะไร บรรณาจะเป็นหรือ กลักรายมาเป็นสิ่งที่คนถือว่าต้องทำต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชายกย่องและมีความสุขที่จะได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมจึงเป็นวิถีของการจัดรูปความประพฤติที่มีความหมายต่อบุคคลจะเป็นแบบฉบับความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือและปฏิบัติตนในสังคมและชีวิต หรือเลือกปฏิบัติเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์และสถานการณ์นั้น ค่านิยมจึงรวมถึงจุดมุ่งหมาย หรือความต้องการในชีวิตและสิ่งที่คุณชอบ<sup>๑๒</sup> ค่านิยม คือ ความคิดและแนวปฏิบัติที่ สมาชิกในสังคมส่วนใหญ่เห็นควรว่าถูกต้องดีงาม หรือมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติในสังคม<sup>๑๓</sup> อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ของการทำงาน ค่านิยมเป็นความเชื่อพื้นฐานของบุคคลที่มีต่องาน ซึ่งค่านิยมหรือความเชื่อเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานของคุณ<sup>๑๔</sup> ค่านิยมในการทำงานว่าเป็นการรวมเอาบรรทัดฐาน กฎเกณฑ์เบื้องต้นและค่านิยมหลักของส่วนรวมที่ถือปฏิบัติเหมือน ๆ กัน จนกลายเป็นวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งสิ่งที่รวมเข้าไว้ด้วยกันอาจจะมาจากทั้งพนักงานระดับล่าง ระดับสูงและบรรทัดฐานต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติในสังคมของการทำงาน<sup>๑๕</sup> โดยความเชื่ออาจเป็นความเชื่อที่ติดตัวมาก่อนที่จะเข้าทำงานหรือความเชื่อที่เกิดขึ้นจากงานก็ได้ ความเชื่อที่มีต่องานหรือค่านิยมในการทำงาน จะเป็นตัวกำหนดทัศนคติ ความคาดหวัง ความพึงพอใจ และกำหนดพฤติกรรมการทำงานของคุณ<sup>๑๖</sup>

<sup>๑๑</sup>สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม: ครอบครัว: ประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒.

<sup>๑๒</sup>สุรางค์ ไคว์ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖๗-๓๖๘.

<sup>๑๓</sup>อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖

<sup>๑๔</sup>Walter G.A., *Handbook of Organizational Behavior*, (New York: Marcel Dekker, Inc., 1993), p. 368.

<sup>๑๕</sup>Grandori A., *Organization and Economic Behavior*, (New York: Taylor & Francis Group, 2001), p. 186.

<sup>๑๖</sup>Hodgkinson C., *Administrative Philosophy: Values and Motivations in Administrative Life*, (Great Britain: Redwood Books, Ltd., 1996), p. 106.

ในการทำงานร่วมกัน ค่านิยม คือ ความเชื่อมั่นส่วนบุคคลของพนักงานเกี่ยวกับสิ่งที่เขาคาดหวังว่าจะได้รับจากงาน และวิถีทางที่กำหนดการประพฤติปฏิบัติตัวของเขาว่าเขาควรประพฤติปฏิบัติในการทำงานอย่างไร และเขาควรได้รับการปฏิบัติอย่างไรในการทำงาน ค่านิยมในการทำงานประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ และความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้น ค่านิยมจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวิถีทางของการกระทำว่าอะไรควรทำหรืออะไรไม่ควรทำ ซึ่งเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมจริยธรรมในการทำงาน<sup>๑๗</sup>

**สรุปได้ว่า** ค่านิยม หมายถึง ความคิด พฤติกรรม หรือสิ่งที่บุคคลเลือกยึดถือหรือปฏิบัติซึ่งเห็นว่ามีคุณค่าควรแก่การกระทำ นำกระทำ นำยกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง โดยได้มีการคิดพิจารณาประเมินค่าแล้ว หากค่านิยมนั้น ๆ มีการยึดถือเป็นแนวทางเป็นจำนวนมากสิ่งนั้นก็กลายเป็นค่านิยมของสังคมไป ดังนั้น ค่านิยมมีอิทธิพลต่อความคิด และการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ในฐานะที่เป็นเครื่องนำทาง และแรงบันดาลใจทางด้านพฤติกรรมของคนในสังคม ทำให้สังคมมีความโน้มเอียงไปในทิศทางเดียวกันได้และส่งผลกระทบต่อความเจริญ หรือความเสื่อมถอยของสังคม กล่าวคือ หากสังคมมีค่าที่เหมาะสมและถูกต้อง สังคมนั้นจะมีความเจริญ นั่นเอง อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ของการทำงาน ค่านิยมเป็นความเชื่อพื้นฐานของบุคคลที่มีต่องาน ซึ่งค่านิยมหรือความเชื่อเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคคล ค่านิยมในการทำงานว่าเป็นการรวมเอาบรรทัดฐาน กฎเกณฑ์เบื้องต้น และค่านิยมหลักของส่วนรวมที่ถือปฏิบัติเหมือน ๆ กันจนกลายเป็นวัฒนธรรมขององค์กรที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคคลด้วย

### ๒.๑.๒ ความสำคัญของค่านิยม

ค่านิยม มีความสำคัญในฐานะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและเครื่องชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เนื่องจากค่านิยมมีความสำคัญมากต่อบุคคล หากมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นในระบบค่านิยมก็อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในทางปฏิบัติของการดำเนินชีวิตของบุคคลเป็นอย่างมาก ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มักเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของคนในสังคมนั้น ตัวอย่างเช่น หากค่านิยมทางสังคมมีค่านิยมในเรื่องการยกย่องบุคคลที่มีความสามารถในการทำงาน แต่บุคคลในสังคมนั้น ยังยึดถือค่านิยมแบบเดิมคือมุ่งเน้นเรื่องค่านิยมถือสัมพันธส่วนตัว พฤติกรรมที่แสดงออกถึงค่านิยมของบุคคลนั้นย่อมไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม และเกิดปัญหาในที่สุด ค่านิยมจึงเป็นสิ่งสำคัญของบุคคลและสังคมในทุกกระดับ ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค<sup>๑๘</sup>

<sup>๑๗</sup>สิริอร วิชชาวุธ, จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘๙.

<sup>๑๘</sup>दनัย ไชโยธา, สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย, หน้า ๑๒.



ค่านิยมเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เนื่องจากว่าค่านิยมที่มนุษย์มีอยู่นั้นทำหน้าที่มากมายหลายประการที่เกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ ดังนี้

ประการที่ ๑ ทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานหรือมาตรฐานของพฤติกรรมทั้งหลายของบุคคล กล่าวคือ เป็นตัวกำหนดการแสดงออกของพฤติกรรมของเราว่าบุคคลควรจะทำหรือไม่ ควรทำอะไรใด ค่านิยมจะช่วยกำหนดจุดยืนเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการประเมิณการปฏิบัติ งานต่าง ๆ ทั้งของตัวเองและของผู้อื่น

ประการที่ ๒ ทำหน้าที่เป็นแบบแผนในการตัดสินใจ และแก้ไขข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในกรณีทีบุคคลต้องเจอกับสถานการณ์บางอย่างที่ขัดแย้งกัน ทำให้ต้องเลือกทางใดทางหนึ่ง เช่น การปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดกับความเป็นตัวของตัวเอง หรือรักษาความเป็นอิสระของตัวเอง การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตแต่ยากจนกับการปฏิบัติงานในทางที่ไม่สุจริตแต่ทำให้ร่ำรวย บุคคลจะเลือกเดินทางไหนนั้นค่านิยมจะช่วยกำหนด

ประการที่ ๓ ทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจ หรือผลักดันของบุคคล เช่น บุคคลที่เป็นพวกวัตถุนิยมจะมีความขยันขันแข็ง เพียรพยายามในการทำงานเพื่อให้ได้เงินทองและสิ่งของที่พึงปรารถนา<sup>๑๔</sup>

โดยนัยนี้ ความสำคัญของค่านิยมอาจจำแนกได้ ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม สังคมจะเจริญก้าวหน้าหรือเสื่อมถอยขึ้นอยู่กับค่านิยมของคนในสังคมนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ การสร้างค่านิยมที่ถูกต้องและเหมาะสมจึงจำเป็นอย่างยิ่งในทุกสังคม การปลูกฝังให้บุคคลรู้จักคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เช่น ปลูกฝังให้มีความรักความเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน เป็นต้น โดยนัยนี้ผู้นำในการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องในสังคมไทย ครอบคลุมผู้บริหารประเทศ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนาต่าง ๆ ข้าราชการ นายทุน และปัญญาชน เป็นต้น

ประการที่ ๒ ค่านิยมมีผลกระทบต่อความเจริญและความเสื่อมของสังคมตลอดจนความมั่งคั่งของชาติ กล่าวคือ สังคมที่มีค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยัน หมั่นเพียร ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ฯลฯ สังคมนั้นย่อมมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว

ประการที่ ๓ ค่านิยมมีความเกี่ยวพันกับวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะค่านิยมบางอย่างได้สร้างแกนของวัฒนธรรม เช่น ค่านิยมความรักอิสรภาพของคนไทยซึ่งมีมาแต่สมัยโบราณทำให้ชาติไทยรักษาความเป็นเอกราชมาได้จนทุกวันนี้ ความอิสระเสรีจึงเป็นแกนของวัฒนธรรมไทย

<sup>๑๔</sup>กันตนา เพิ่มผล, การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน, หน้า ๑๑๙-๑๒๐.



ประการที่ ๔ ค่านิยมบางอย่างจะขึ้นอยู่กับลักษณะและสภาพแวดล้อมทางสังคมเมื่อสภาพของสังคมเปลี่ยนไปด้วย เช่น ในสมัยก่อนคนไทยนิยมสร้างวัดเพราะวัดเป็นศูนย์รวมพลังทางด้านจิตใจของสังคม เป็นสโมสรของชาวบ้าน เป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครอง เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมของชาติ เป็นต้น ปัจจุบันนี้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเนื่องจากอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตกได้เผยแพร่เข้ามาหลายอย่าง โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางวัตถุ มีการสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล สโมสรข้าราชการ ศาลาประชาคม พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ ค่านิยมในการสร้างวัดจึงเปลี่ยนไป เป็นต้น<sup>๒๐</sup>

ค่านิยมนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลว่าจะเป็นไปได้ในทิศทางใด ค่านิยมจึงมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมเพราะค่านิยมเป็นองค์ประกอบย่อยที่อยู่ในปัจจัยทางสังคม ค่านิยมเป็นสิ่งที่บอกบุคคลอย่างกว้าง ๆ ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา สิ่งใดเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต เมื่อบุคคลมองว่าสิ่งใดดีงามเหมาะสมก็จะนำมาปฏิบัติ ค่านิยมจึงเป็นเหมือนเครื่องชี้แนวทางในการปฏิบัติอย่างกว้างให้แก่บุคคล ตัวอย่างเช่น บุคคลหนึ่งเชื่อว่า การรู้จักประหยัดเป็นสิ่งดีก็หมายความว่า การรู้จักประหยัดเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของบุคคลนั้น<sup>๒๑</sup>

ค่านิยมมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรม เพราะก่อนการเกิดทัศนคติและพฤติกรรมนั้น สิ่ง ที่สร้างให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ก็คือ ความเชื่อและค่านิยมซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ความเข้าใจเกี่ยวกับบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ซึ่งบุคคลได้กำหนดหรือสรุปเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ

<sup>๒๐</sup> ทัศนีย์ ทองสว่าง, ประชากรศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๓-๖๔.

<sup>๒๑</sup> ถวิล ธาราโกชน, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๓),

### ภาพที่ ๒.๑

ความสัมพันธ์ของค่านิยมและความเชื่อในฐานะที่เป็น  
ตัวแปรให้เกิดทัศนคติที่ส่งผลต่อพฤติกรรม<sup>๒๒</sup>



สรุปได้ว่า ค่านิยมมีความสำคัญในฐานะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและเครื่องชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตของคน ทั้งในระดับส่วนบุคคลและระดับสังคม โดยที่ค่านิยมเป็นเสมือนแนวคิดหรือแนวปฏิบัติของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลของสังคมส่วนใหญ่มองเห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การกระทำ หรือเป็นมาตรฐานในการประพฤติ หรือปฏิบัติในสังคม ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง ดังนั้น ค่านิยมจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรม เพราะก่อนการเกิดทัศนคติและพฤติกรรมใด ๆ ของบุคคลนั้น สิ่งที่สร้างให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ก็คือ ค่านิยม ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อและความเข้าใจเกี่ยวกับบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลได้กำหนดหรือสรุปเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ ซึ่งเป็นสาเหตุนำไปสู่การกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเอง

#### ๒.๑.๓ ที่มาของค่านิยม

กระบวนการเกิดค่านิยมนั้นมาจากความเชื่อ ความเชื่อนี้มีมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายสืบทอดลงมาถึงลูกหลานในสังคมระดับเล็ก ๆ ระดับครอบครัว แล้วขยายไปสู่สังคมใหญ่ โดยนัยนี้ กระบวนการเกิดค่านิยมมี ๕ ลำดับคือ

ลำดับที่ ๑ ความรู้สึกจากสิ่งที่ตนกระทำอยู่หรือเคยมีประสบการณ์มาก่อน

ลำดับที่ ๒ ความคิดเห็น

ลำดับที่ ๓ การติดต่อสื่อสารและถ่ายทอด เช่น ทางคำพูด การเขียน การฟัง หรือการวาดรูป

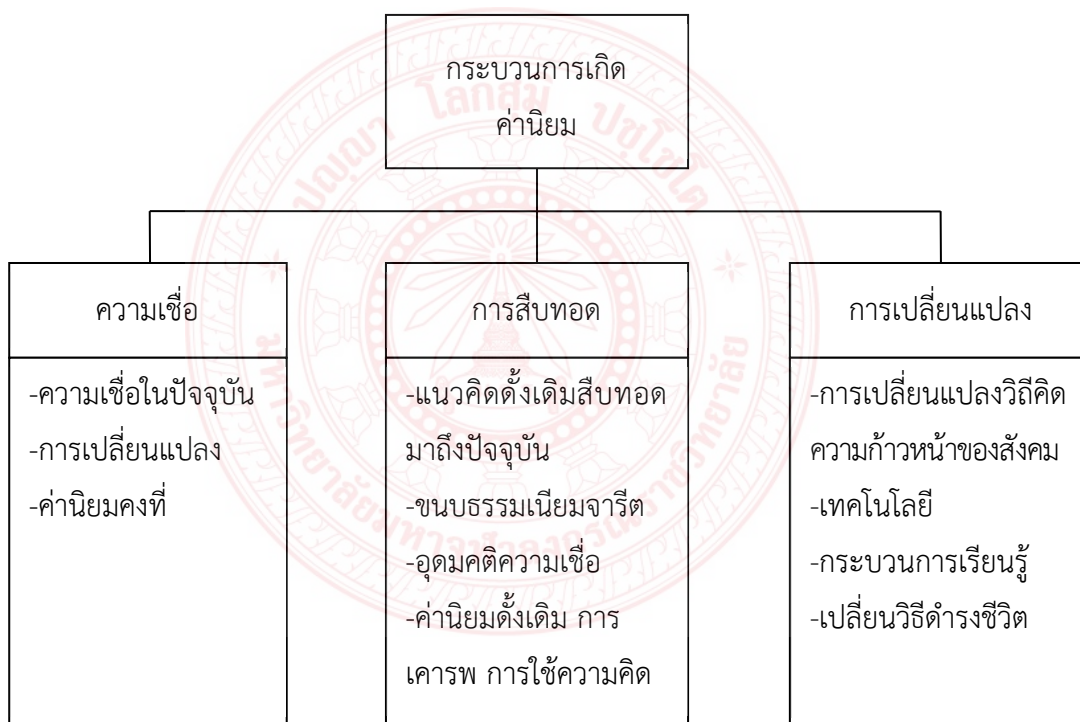
<sup>๒๒</sup>Schermerhorn J.B., Hunt J.G. and Richard N.O., *Organizational Behavior*, 6<sup>th</sup> ed., (New York: John Wiley & Sons Inc., 1997), p. 61.

ลำดับที่ ๔ การเลือกเชื่อและเกิดศรัทธา เป็นการพิจารณาเพื่อหาข้อสรุป จากทางเลือกต่าง ๆ มีการพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องทั้งที่ชอบและไม่ชอบทำให้ตนเลือกเชื่อและเกิดศรัทธาในการพึ่งพาตนเองว่าเป็นสิ่งที่ดีและยึดมั่นไว้มั่นใจ

ลำดับที่ ๕ การปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ทำตามซ้ำกับที่เคยทำมาหรือจากที่เลือกมา ในขั้นนี้ จะเกิดความเชื่อและศรัทธาในพฤติกรรม พยายามที่จะปฏิบัติเป็นพฤติกรรมที่สามารถมองเห็นได้

**ภาพที่ ๒.๒**

กระบวนการเกิดค่านิยม<sup>๒๓</sup>



การสังเกตค่านิยมของสังคม ดูข่าวคราวจากพฤติกรรมต่าง ๆ ๕ ประการดังนี้

๑. ดูจากสิ่งทีบุคคลได้เลือกในชีวิตประจำวัน ว่าคนทั่วไปในสังคมนั้นเลือกทำอะไร ชี้อะไร และไปทางไหน

๒. ดูจากทิศทางความสนใจ ว่าคนในสังคมนั้นโดยทั่วไปสนใจอะไร ไปทางไหน หรือสนใจทำอะไรในชีวิตสังคมส่วนใหญ่ ชีวิตการงาน ชีวิตครอบครัว หรือแม้แต่ชีวิตส่วนตัว

<sup>๒๓</sup>ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล และสุชุม เฉลยทรัพย์, สังคมและวัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๙.

๓. ดูจากคำพูดที่แสดงออกโดยทั่ว ๆ ไป คนเรามักพูดว่า สิ่งนี้ดี สิ่งที่ไม่ดี ความประพฤติ อย่างนั้นคืออย่างนั้นไม่ดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความปรารถนาของคนในสังคมนั้น สุภาพซื่อ คำพังเพย สำนวนพูด หรือแม้แต่คำอวยพรก็เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมได้เป็นอย่างดี

๔. ดูได้จากคำพูดที่ใช้ในการสนทนา สังเกตจากคำพูด และแนวความคิดบางอย่างซึ่งทำให้คู่สนทนาพอใจหรือโกรธจนเห็นได้ชัด คำพูดที่ได้ตอบกลับไปมาเป็นแนวทางที่ช่วยให้เราทราบ ค่านิยมของคน ๆ นั้นได้

๕. ดูจากการคิด การเขียน คนเรามักจะแสดงออกในหลักการ อุดมการณ์ แนวความคิด ความฝัน และรสนิยมของตนเองออกมาปะปนกับการเขียนเสมอ วรรณคดีต่าง ๆ ส่งให้เราเห็น ค่านิยมของสังคมในระยะนั้นได้มาก<sup>๒๔</sup>

อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะใดเป็นค่านิยมหรือไม่นั้น ควรพิจารณาตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑. ค่านิยมเกิดจากการเลือกอย่างเสรีของบุคคลนั้น หรือหากมีการบังคับให้จำเป็นต้องเลือกค่านิยมใดค่านิยม จะเรียกว่าเป็นค่านิยมแท้จริงไม่ได้ เพราะสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่พอกมาจากภายใน ไม่ได้เกิดจากความยินยอมพร้อมใจเห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น ในระยะเวลาไม่นานนักก็สูญหายไป ไม่ได้คงอยู่เป็นลักษณะประจำตัว

๒. มีทางเลือกค่านิยมอื่นอีกหรือไม่ ถ้ามีค่านิยมให้พิจารณาเพียงอย่างหนึ่งก็หมายความว่าไม่มีทางเลือกหรือว่าจะเลือกคุณค่าด้วยการเปรียบเทียบ เมื่อไม่มีทางเลือก การที่จะพิจารณาข้อดี ข้อเสีย หรือความเหมาะสมก็จะหมดไป ดังนั้น ค่านิยมที่ยึดถือนั้นจะต้องได้มาจากการเลือกค่านิยม หลายอย่างที่มีอยู่เพื่อจะได้มีโอกาสเปรียบเทียบคุณสมบัติในแง่มุมต่าง ๆ ได้

๓. การเลือกค่านิยมนั้นกระทำหลังจากได้พิจารณาข้อดีข้อเสียและผลที่จะตามมา การยอมรับนับถือค่านิยมต่าง ๆ ที่ไม่ได้เลือกหรือการถูกบังคับให้เลือก หรือเลือกโดยไม่ได้คิดให้รอบคอบ และถ่องแท้แล้วจะไม่ถือว่าเป็นค่านิยม การเลือกค่านิยมนั้นจะต้องไม่กระทำไปด้วยอารมณ์ แต่จะต้องเป็นไปด้วยการใช้สติปัญญาไตร่ตรองโดยละเอียด

๔. เติบโตและรักษาค่านิยมที่เลือกไว้แล้ว ถึงแม้ว่าในตอนแรกอาจไม่สบายใจนักที่จะทำ แต่ก็พยายามจะทำด้วยความสำนึกในคุณค่าและมีความภูมิใจที่ได้กระทำ

<sup>๒๔</sup> พันธ์ ทัศนาคินทร์, การสอนค่านิยม, (พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ม.ป.ป.),

๕. ยืนยันในค่านิยมที่ได้เลือกไว้แล้วอย่างเด็ดเดี่ยวและเหนียวแน่น ถ้ายังไม่แน่ใจในค่านิยมที่ยึดถือก็อาจจะละอายต่อการแสดงว่ายอมรับนับถือในค่านิยมนั้น และไม่กล้าที่จะยืนยันความดีในค่านิยมนั้นต่อบุคคลอื่น

๖. ไม่สามารถแสดงออกด้วยการกระทำ เพื่อชี้ให้เห็นว่ายอมรับนับถือในค่านิยมนั้นหรือไม่

๗. มีการกระทำซ้ำในสิ่งที่ยึดถือเป็นค่านิยมหรือไม่ อาจมีการกระทำซ้ำ ๆ จะเป็นกิจวัตรประจำวัน ค่านิยมเหล่านี้จะแสดงตัวออกในการกระทำต่าง ๆ ภายในสภาวะและเวลาที่แตกต่างกันออกไป สิ่งที่ยึดถือขึ้นเพียงครั้งเดียวแล้วหายไปนั้นเรียกว่าค่านิยมไม่ได้<sup>๒๕</sup>

**สรุปได้ว่า** ที่มาของค่านิยมเกิดจากความเชื่อที่บุคคลมีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจมีมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายสืบทอดลงมาถึงลูกหลานในสังคมระดับเล็ก ๆ ระดับครอบครัว แล้วขยายไปสู่สังคมใหญ่ โดยนัยนี้ กระบวนการเกิดค่านิยมมี ๕ ลำดับ คือ มีความรู้สึกจากสิ่งที่ตนกระทำอยู่หรือเคยมีประสบการณ์มาก่อน มีความคิดเห็น มีการติดต่อสื่อสารและถ่ายทอด มีการเลือกที่จะเชื่อและเกิดศรัทธา และมีการปฏิบัติเป็นพฤติกรรมที่สามารถมองเห็นได้ อย่างไรก็ตาม การสังเกตค่านิยมของสังคมดูชาวคราวจากพฤติกรรมต่าง ๆ คือ สิ่งที่บุคคลได้เลือกในชีวิตประจำวัน ทิศทางความสนใจ คำพูดที่แสดงออกโดยทั่ว ๆ ไป คำพูดที่ใช้ในการสนทนา และการคิดหรือการเขียน

#### ๒.๑.๔ ประเภทของค่านิยม

หากจำแนกประเภทของค่านิยมตามธรรมชาติที่สำคัญสามารถจำแนกได้ ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ค่านิยมที่มีลักษณะยั่งยืนถาวร ลักษณะของความยั่งยืนถาวรหรือความคงที่ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายของค่านิยม เป็นสาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพของกลุ่มคนในสังคมหนึ่งแตกต่างจากกลุ่มคนในอีกสังคมหนึ่ง ซึ่งทำให้มีลักษณะประจำกลุ่มหรือประจำชาติเกิดขึ้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าค่านิยมจะถาวรจนไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เลย

๒. ค่านิยมมีลักษณะเปรียบเทียบความสำคัญซึ่งกันและกัน การเจริญเติบโตของบุคคลจะมีประสบการณ์จากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งในแต่ละสถานการณ์จะมีหลากหลายค่านิยม ทำให้บุคคลนั้นให้ความสำคัญแก่ค่านิยมบางอย่างมากกว่าค่านิยมอีกอย่างหนึ่ง ด้วยเหตุนี้เมื่อบุคคลนั้นมีโอกาสประสบกับค่านิยม ที่ไม่สอดคล้องกันและต้องเลือกค่านิยมอันหนึ่งอันใด เขาจะเลือกตามสิ่งที่เขาได้รู้เห็นมา ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคล แต่มักไม่แตกต่างจากกลุ่มมากนัก นั่นหมายความว่าระบบค่านิยมของบุคคลนั้นมีส่วนในการสะท้อนภาพของวัฒนธรรมกลุ่มที่เขาอยู่

<sup>๒๕</sup>อ้างแล้ว, พินัส หันนาคินท์, การสอนค่านิยม, หน้า ๒๐.



๓. ค่านิยมมีลักษณะเป็นความเชื่อ ที่มีทิศทางและเป้าหมายของการกระทำ เป็นรากฐานสำหรับการเลือกปฏิบัติตามที่ตนชอบ ความเชื่อดังกล่าวมีองค์ประกอบ ๓ ประการคือ

๓.๑ ค่านิยมมีลักษณะเป็นความรู้สึกลึก (Cognitive) คือ รู้ในทางที่ถูกต้องของการปฏิบัติงาน หรือ รู้ในเป้าหมายที่ถูกต้องในชีวิตที่พยายามไฝหา

๓.๒ ค่านิยมมีลักษณะเป็นความรู้สึกสัมพันธ์ (Affective) คือ บุคคลนั้นมีอารมณ์อ่อนไหวเกี่ยวกับค่านิยมนั้น คือ ความชอบหรือเกลียดค่านิยม เป็นต้น

๓.๓ ค่านิยมมีลักษณะเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรม (Behavioral) เป็นตัวแทรกซ้อนที่นำไปสู่พฤติกรรมเมื่อถูกกระตุ้นให้เกิดการกระทำขึ้น<sup>๒๖</sup>

อย่างไรก็ตาม หากจำแนกค่านิยมตามลักษณะของความเป็นรูปธรรมและนามธรรมสามารถจำแนกได้ ๒ ประเภทใหญ่ ดังนี้

๑. ค่านิยมทางวัตถุ หมายถึง ค่านิยมที่จัดได้ว่าเป็นค่านิยมของบุคคลในสังคมพัฒนา เช่น นิยมความขยันหมั่นเพียร การพึ่งพาตนเอง การมีเหตุผล การแข่งขันต่อสู้ ความสามารถส่วนตนของบุคคล เป็นต้น บุคคลในสังคมพัฒนาถือว่ามีค่านิยมเหล่านี้ในระดับสูง บุคคลในสังคมด้อยพัฒนามีค่านิยมเหล่านี้อยู่ในระดับต่ำ และบุคคลในสังคมกำลังพัฒนามีการยอมรับค่านิยมเหล่านี้มากขึ้น

๒. ค่านิยมทางระเบียบประเพณี หมายถึง ค่านิยมที่เป็นค่านิยมดั้งเดิมของสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นค่านิยมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้น และใช้เป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมด้วย ค่านิยมทางระเบียบประเพณีอาจมาจากศาสนาหรือจารีตสังคมสร้างขึ้น ค่านิยมทางการเมือง ประเพณีมีความสำคัญต่อบุคคล และสังคมมีการปลูกฝังให้ยอมรับและบังคับให้มีการปฏิบัติตามด้วย<sup>๒๗</sup>

นอกจากนี้ ยังสามารถจำแนกค่านิยมออกตามประเภทของศาสตร์แต่ละสาขา ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น ๖ ประเภท ดังนี้

๑. ค่านิยมทางทฤษฎีหรือวิชาการ แนวคิดที่มีการวิจัย สอดคล้องกับหลักวิธีการวิจัยทั้งทางวิทยาศาสตร์และเชิงคุณภาพ

<sup>๒๖</sup> จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, เอกสารประกอบการสอนวิชาสังคมวิทยาอาชญากรรมและพฤติกรรมเบี่ยงเบน, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕-๑๖.

<sup>๒๗</sup> เพ็ญแข ประจันปัจฉินัก และอ้อมเดือน สดมณี, ค่านิยมของชาวชนบทไทย: ค่านิยมทางวัตถุกับค่านิยมทางระเบียบประเพณี, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

๒. ค่านิยมทางเศรษฐกิจ คือ ภาพรวมทางเศรษฐกิจที่คนในสังคมยึดถือและปฏิบัติ
๓. ค่านิยมทางสุนทรียภาพ คือ ภาพของคนในสังคมที่ยึดแนวทางด้านศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งสุนทรียภาพความเอื้ออาทรทางอารมณ์
๔. ค่านิยมทางสังคม เป็นสิ่งที่สังคมเห็นสอดคล้องว่ากระทำแล้วกลุ่มฐานนิยมยอมรับ
๕. ค่านิยมทางการเมือง เป็นแนวคิดเกี่ยวกับระบบการปกครอง แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานในการดำเนินนโยบายรัฐ ความคิดที่เหมาะสมเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
๖. ค่านิยมทางศาสนา เป็นความคิดด้านศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี มาตรฐานในการจัดการด้านศีลธรรม ความเข้าใจเรื่องหลักคิดจริยธรรมในการดำรงชีวิต<sup>๒๘</sup>

**สรุปได้ว่า** ค่านิยมสามารถจำแนกประเภทตามลักษณะของความเป็นรูปธรรมและนามธรรม ได้ ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ค่านิยมทางวัตถุ ได้แก่ ประเภทแรก คือ ค่านิยมที่จัดได้ว่าเป็นค่านิยมของบุคคลในสังคมพัฒนา เช่น นิยมความขยันหมั่นเพียร การพึ่งพาตนเอง การมีเหตุผล การแข่งขันต่อสู้ ความสามารถส่วนตนของบุคคล เป็นต้น และประเภทที่สอง คือ ค่านิยมทางระเบียบประเพณี หรือค่านิยมที่เป็นค่านิยมดั้งเดิมของสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นค่านิยมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นและใช้เป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมซึ่งอาจมาจากศาสนาหรือจารีตสังคมสร้างขึ้น หรือค่านิยมทางการเมือง หรือประเพณีมีความสำคัญต่อบุคคล รวมถึงสังคมมีการปลูกฝังให้ยอมรับและบังคับให้มีการปฏิบัติตามด้วย นอกจากนี้ ยังสามารถจำแนกประเภทของค่านิยมตามศาสตร์แต่ละสาขา ได้แก่ ค่านิยมทางทฤษฎีหรือวิชาการ ค่านิยมทางเศรษฐกิจ ค่านิยมทางสุนทรียภาพ ค่านิยมทางสังคม ค่านิยมทางการเมือง และค่านิยมทางศาสนา

### ๒.๑.๕ การวัดค่านิยม

ด้วยลักษณะของค่านิยม มีลักษณะของความเป็นนามธรรมสูง โดยปกติแล้วจะไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง แต่ในเบื้องต้นนั้นหลักฐานที่สามารถทำให้ทราบว่าบุคคลนั้นมีค่านิยมนั้นเป็นอย่างไร สามารถสังเกตได้จากตัวบ่งชี้ค่านิยม จากทิศทางความสนใจ จากทัศนคติของบุคคลในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำงาน การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้ชีวิตครอบครัว ฯลฯ นอกจากนี้แล้วสามารถสังเกตได้จากความคิด ความเห็น ที่ได้แสดงออกเป็นคำพูด การปฏิบัติของบุคคล การสนทนาตลอดจนไปถึงเรื่องกิจกรรมที่แสดงออกในชีวิตของบุคคลนั้น เป็นต้น

<sup>๒๘</sup>ธำรงค์ อุดมไพจิตรกุล และสุชุม เฉลยทรัพย์, สังคมและวัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๙.

ทั้งนี้ เพื่อความชัดเจนเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของการวัดค่านิยม นักวิชาการหลากหลายท่านได้ทำการพัฒนาเครื่องมือและแบบวัดค่านิยม ซึ่งหลายๆเครื่องมือเป็นที่ยอมรับและนำมาใช้จนถึงปัจจุบัน โดยสามารถจำแนกแบ่งกลุ่มได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มที่ใช้เครื่องมือที่ใช้การอนุมาน (Infer) ค่านิยมจากพฤติกรรมที่ควรแสดงออกในสถานการณ์นั้นๆ ในสังคม กลุ่มนี้มักใช้การสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างรวมถึงการสังเกตเพื่อวิเคราะห์ค่านิยมที่ปรากฏเป็นสำคัญ

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มเครื่องมือวัดที่เน้นทางปรากฏการณ์ (Phenomenological Approach) การวัดในแนวนี้จะเน้นให้พูดตอบบอกเล่าค่านิยมเกี่ยวกับตนเอง โดยผ่านสถานการณ์ ข้อความที่สร้างขึ้นในแบบวัดทัศนคติที่ส่วนใหญ่จะใช้มาตราวัดแบบ Rating scale หลายหลายแบบ ทั้งในส่วนของ Likert Scales, Osgood Scales ซึ่งทั้ง ๒ วิธีมีจุดอ่อนอยู่ โดยวิธีของกลุ่มแรก แม้จะมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์มาก แต่มักจะใช้ตัวอย่างน้อย สี่แยกที่จะทำการตีความและความให้เป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปได้ ฉะนั้น การตีความจริงหลีกเลี่ยงจากการเกิดอคติของผู้ตีความเอง ในขณะที่กลุ่มที่ ๒ กลับมีปัญหาเรื่องของความเที่ยงตรง คือ ความเที่ยงตรงของข้อมูลขึ้นอยู่กับเหตุจูงใจของผู้ตอบ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ตอบที่จะให้ความร่วมมือหรือไม่ด้วย

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มเครื่องมือวัดที่ได้จากการคิดค้นและพัฒนา เครื่องมือการวัดค่านิยมกลุ่มนี้ได้แก่ เครื่องมือของ Allport เป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง มีลักษณะใกล้เคียงกับการวัดทัศนคติ มีการให้คะแนนและปรับการใช้เครื่องมือแบบ Rating Scale เช่นกัน ทั้งนี้ การวัดค่านิยมแบบนี้จะทำให้สามารถดำเนินการวัดค่านิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเชื่อถือได้ และมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างมากกว่ากลุ่มเครื่องมืออย่างอื่นเพราะการวัดในแต่ละเรื่องนั้นผ่านการทดสอบและการใช้ของนักวิชาการเป็นอย่างดีแล้ว ข้อควรระวังคือ เครื่องมือประเภทนี้ ต้องมีการปรับเครื่องมือก่อนนำไปใช้เสมอ เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของสังคมที่จะเข้าไปศึกษา

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มเครื่องมือวัดที่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาการและปรับใช้เครื่องมือของนักวิชาการที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการปรับใช้เครื่องมือวัดค่านิยมของ Allport โดยการปรับใช้ดังกล่าวจะช่วยให้การเก็บข้อมูลมีประสิทธิภาพ มีความเชื่อถือได้ มีความเที่ยงตรงและสอดคล้องกับบริบทของสังคมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การปรับใช้เครื่องมือส่วนใหญ่ พบว่า นักวิจัยมักจะทำการสร้างแนวคิดและปรับใช้เครื่องมือดังกล่าวเพื่อใช้ในการวัดค่านิยมเฉพาะอย่างขึ้นมาด้วย เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับโรงเรียน ค่านิยมเกี่ยวกับการออม ค่านิยมเกี่ยวกับการโน้มเอียงทางการเมือง เป็นต้น

การวัดค่านิยม มีลักษณะความเป็นสาขาวิทยาการค่อนข้างสูง และเกี่ยวข้องทั้งทางด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา และมนุษยวิทยา ในที่นี้จึงขอเสนอแนวทางการวัดค่านิยม ๓ แบบ ได้แก่

๑. วิธีการรายงานค่านิยมของตนเอง (Self-Report Test) โดยใช้เครื่องมือที่เน้นปรากฏการณ์ โดยการสร้างข้อความที่เป็นสิ่งเร้าในรูปของประสบการณ์ วิธีปฏิบัติ ความเชื่อและหลักการที่ยึดถือกันมา เพื่อให้ผู้ตอบพิจารณาและประเมินค่าแบบ Rating Scale เพื่อแสดงถึงระดับและน้ำหนักที่มีต่อข้อความดังกล่าว โดยอาจประยุกต์ใช้แนวคิดแบบ Likert มาใช้ให้น้ำหนักของข้อความ แต่ปรับใช้วิธีการให้คะแนน ดังนี้ ๐ = ไม่แน่ใจหรือไม่ทราบ ๑ = เห็นด้วยอย่างยิ่ง ๒ = ไม่เห็นด้วย ๓ = เห็นด้วย ๔ = เห็นด้วยอย่างยิ่ง เพื่อให้ทราบค่านิยมของบุคคลที่แฝงอยู่ในรูปของทัศนคติ ความเชื่อ หรือพฤติกรรม

๒. วิธีการศึกษาค่านิยมจากทัศนคติหรือความเห็นจากบุคคลอื่น เป็นการถามบุคคลอื่นที่มีประสบการณ์ ว่าลักษณะของบุคคลในสังคมที่ตนอยู่นั้นมีลักษณะเป็นเช่นไร เครื่องมือที่เป็นแบบวัดค่านิยมเช่นเดียวกันกับข้อที่ ๑

๓. วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) วิธีการวัดเชิงอนุมาน เพื่อค้นหาค่านิยมในตัวบุคคล และทัศนคติของผู้ถูกสัมภาษณ์ต่อค่านิยมของบุคคลในสังคมโดยรวมว่าเป็นอย่างไร เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่พัฒนาจากการทบทวนวรรณกรรมเพื่อมากำหนดเป็นข้อคำถาม<sup>๒๙</sup>

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเกี่ยวกับการศึกษาค่านิยมในการทำงาน เพื่อสำรวจค่านิยมที่เกี่ยวกับงานโดยเฉพาะ เพื่อช่วยให้บุคคลได้รู้จักและเข้าใจตนเองว่ามีค่านิยมในการทำงานด้านใด เพื่อช่วยให้บุคคลมีแนวทางเลือกประกอบอาชีพอย่างฉลาด และช่วยให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังกล่าวนี้ เป็นการศึกษาค่าประกอบของค่านิยม ๑๕ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านการบริการสังคม (Altruism) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับงานที่สามารถให้สวัสดิการให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์บุคคลอื่น และก่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

๒. ด้านความสุนทรีย์ (Esthetics) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับงานที่ช่วยให้บุคคลได้สร้างสิ่งที่สวยงาม และเพิ่มความงดงามให้แก่โลก ส่วนมากจะเป็นผู้ที่มีความสนใจในงานศิลปะ

<sup>๒๙</sup>พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ, ความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กร: ความหมาย ทฤษฎี วิธีวิจัย การวัด และงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔-๑๖.



๓. ด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์คิดค้นออกแบบ และพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ ชอบคิดสิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ ซึ่งจะพบในบุคคลที่ชอบแสดงความรู้สึกรักคิด ของตนเองออกมา

๔. ด้านการกระตุ้นให้ใช้ปัญญา (Intellectual Stimulation) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับงานที่ เปิดโอกาสให้บุคคลได้ใช้ความคิดอย่างอิสระ เรียนรู้วิธีการ และเหตุผลของการทำงานต่าง ๆ ของ ตนเองจากการเรียนรู้ ประเมินผลการทำงานของตนจากการเรียนรู้ และสามารถคิดค้นสิ่งที่เป็น นามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้

๕. ด้านความสำเร็จ (Achievement) เป็นค่านิยมที่ส่งเสริมให้บุคคลรู้สึกประสบความสำเร็จ จากการทำงาน และก่อให้เกิดความรู้สึกรักพอใจในการทำงาน อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่จะช่วยให้บุคคล มุ่งทำงานเพื่องานด้วย บุคคลที่มีค่านิยมในการทำงานด้านนี้จะมีลักษณะมุ่งมั่นในการทำงานและ ต้องการเห็นผลสำเร็จจากการทำงานของตน

๖. ด้านความมีอิสระ (Independence) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับงาน ซึ่งบุคคลนั้นมีอิสระใน การทำงานตามความรู้สึกรักคิดที่ตนเองปรารถนา ค่านิยมในด้านนี้แสดงให้เห็นว่าบุคคลที่ทำงานนั้น มักจะมุ่งในด้านความพึงพอใจของตนเอง

๗. ด้านความมีศักดิ์ศรี (Prestige) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับงานที่ทำให้บุคคลรู้สึกมีเกียรติที่ ได้ทำงานนั้น ค่านิยมในด้านนี้แสดงให้เห็นว่าบุคคลปรารถนาที่จะได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น

๘. ด้านการจัดการหรือการบริหาร (Management) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับงานที่ต้องการ วางแผน ทำงานอย่างมีขั้นตอนเป็นระบบ และชอบจัดสรรงานให้ผู้อื่นทำ ค่านิยมนี้จะพบในบุคคลที่ ชอบงานทางด้านธุรกิจหรือบุคคลที่ชอบวางแผนการทำงานของตนเอง

๙. ด้านผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ (Economic Returns) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับงานที่มี รายได้ดีหรือรายได้สูงเพียงพอกับที่จะเลี้ยงชีพ และซื้อสิ่งของเพื่อสนองความต้องการได้ บุคคลที่มีค่านิยม ในการทำงานด้านนี้จึงมีความปรารถนาที่จะได้รับรายได้ที่เพียงพอกับความต้องการของตน

๑๐. ด้านความมั่นคงปลอดภัย (Security) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับงานที่มีความมั่นคง ปลอดภัยเป็นงานที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมั่นใจว่าจะมีงานทำตลอดไป ไม่ต้องกังวลว่าจะถูกปลดออก ไล่ออกหรือไม่มีการทำ

๑๑. ด้านสภาพแวดล้อม (Surroundings) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับงานที่มีสภาพแวดล้อมที่มี บรรยากาศที่สุขสบาย ตลอดทั้งมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ช่วยให้บุคคลที่ทำงานในสถานทีนั้นมี ความสุข เช่น สภาพที่ทำงานที่สะอาด ไม่มีเสียงอึกทึก ไม่ร้อนจัดหรือเย็นจัดจนเกินไป สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อบุคคลที่มีความสนใจสภาพแวดล้อมพร้อม ๆ กับสนใจในการทำงาน



๑๒. ด้านความสัมพันธ์กับหัวหน้างาน (Supervisory Relations) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับงานที่ผู้ปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บังคับบัญชา และผู้บังคับบัญชาจะต้องเป็นบุคคลที่มีเหตุผล ยุติธรรม ให้คำปรึกษาและเป็นทีมได้

๑๓. ด้านผู้ร่วมงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง (Associates) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับงานที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่ปฏิบัติงานได้ติดต่อกับผู้ร่วมงานที่ตนเองพอใจ โดยเฉพาะผู้ร่วมงานในระดับเดียวกันหรือต่ำกว่า

๑๔. ด้านวิถีชีวิต (Way of Life) เป็นค่านิยมที่เปิดโอกาสให้บุคคลได้ใช้ชีวิตตามที่ตนเองชอบหรือต้องการ หรืออยากจะเป็นนอกเหนือจากการทำงาน

๑๕. ด้านการทำงานหลาย ๆ ด้าน หรือความหลากหลายของงาน (Variety) เป็นค่านิยมในการทำงานที่เปิดโอกาสให้บุคคลทำงานหลาย ๆ ด้านตามที่บุคคลปรารถนาที่จะทำซึ่งเหมาะสมกับคุณสมบัติของเขาในขณะเดียวกันงานที่ต้องไม่ซ้ำซากจำเจด้วย<sup>๓๐</sup>

**สรุปได้ว่า** ค่านิยมมีลักษณะของความเป็นนามธรรมสูง โดยปกติแล้วจะไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง ดังนั้น จึงต้องอาศัยเครื่องมือวัดที่สร้างขึ้นมาจากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในเบื้องต้นนั้นหลักฐานที่สามารถทำให้ทราบว่าบุคคลนั้นมีค่านิยมนั้นเป็นอย่างไร สามารถสังเกตได้จากทิศทางการความสนใจ ทักษะคิของบุคคลในสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำงาน การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้ชีวิตครอบครัว ฯลฯ นอกจากนี้แล้ว สามารถสังเกตได้จากความคิด ความเห็น ที่ได้แสดงออกเป็นคำพูด การปฏิบัติของบุคคล การสนทนา ตลอดจนไปถึงเรื่องกิจกรรมที่แสดงออกในชีวิตของบุคคลนั้น เป็นต้น

### ๒.๑.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับค่านิยม

สังคมเป็นระบบการกระทำประเภทหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อย ๖ ระบบ คือ ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง ระบบความเชื่อและศาสนา เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์สังคมที่นิยมใช้ในการศึกษาสังคมหรือชุมชนเพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมรวม (Holistic) หรือเพื่อใช้พัฒนาสังคมหรือชุมชนให้ดีกว่าเดิม และเมื่อใช้แนวความคิดนี้ในการวิเคราะห์สังคม ผู้วิเคราะห์ก็ต้องยึดหลักหรือแนวความคิด เรื่อง โครงสร้าง-หน้าที่ (Structural-Functional Theory) ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ต่อเนื่องหรือผูกพันใกล้ชิดกับแนวความคิดเรื่องระบบ

<sup>๓๐</sup>Super E. Donald, **Manual Work Values Inventory**, (Boston: Houghton Mifflin Company, 1970), pp. 29-31.

เมื่อพิจารณาจากอดีตกระทั่งปัจจุบัน มีนักวิชาการต่างประเทศได้นำเสนอทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ไว้ตามลำดับของช่วงเวลา<sup>๓๑</sup> ดังนี้

นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสชื่อ Comte เป็นคนแรกที่เสนอทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ โดยเชื่อว่าโครงสร้างสังคมประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ เช่นเดียวกับร่างกายมนุษย์ ที่ประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ ทั้งอวัยวะย่อยและอวัยวะใหญ่ ส่วนประกอบสังคมมีทั้งที่เป็นส่วนย่อย เช่น ครอบครัว ชนชั้นทางสังคม และส่วนประกอบที่เป็นส่วนใหญ่ เช่น ชุมชน หรือ เมือง เป็นต้น ส่วนประกอบเหล่านี้จะทำหน้าที่แตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจนแต่ต้องประสานกันอย่างเป็นระบบสังคมจึงดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข หรือมีดุลยภาพ

ต่อมา มีนักสังคมวิทยาชาวอังกฤษชื่อ Spencer มีความเชื่อเช่นเดียวกับ Comte ในเรื่องการเปรียบเทียบโครงสร้างต่าง ๆ ของสังคมเหมือนอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย และจะเพิ่มความสลับซับซ้อน มีความหลากหลายแตกต่างไปจากโครงสร้างเดิมเสมอ ทำให้หน้าที่ของแต่ละส่วนแตกต่างกันไปด้วย แต่โครงสร้างหน้าที่ที่ต่างกันนี้จะเชื่อมโยงประสานกัน ไม่ได้แยกกันโดยสิ้นเชิง เรียกว่า การรวมตัวกันของโครงสร้างที่ต่างกัน (Integration) การเพิ่มจำนวนของสมาชิกในสังคมยิ่งก่อให้เกิดความแตกต่างทางสังคมมากยิ่งขึ้น ทำให้สังคมเกิดความไม่สมดุล สมาชิกจึงต้องปรับตัว เช่น การแบ่งงานกันทำ การจัดระเบียบทางสังคม เป็นต้น การปรับตัวนี้เองที่ทำให้สังคมเกิดความซับซ้อน และเกิดความพิเศษเฉพาะอย่าง (Specialization) ขึ้น แต่สังคมจะมีดุลยภาพเพราะโครงสร้างต่าง ๆ ได้ทำหน้าที่ของตนและประสานกับโครงสร้างอื่น ๆ ด้วย

ต่อมา มีนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสชื่อว่า Durkheim มีความเชื่อในเรื่องโครงสร้าง-หน้าที่เช่นเดียวกัน โดยอธิบายว่า สังคมจะมีดุลยภาพหรืออยู่รอดด้วยความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) คือ การที่บุคคลในสังคมมีสิ่งยึดถือร่วมกันในสังคมขนาดเล็กหรือสังคมที่มีโครงสร้างง่าย ๆ นั้น ความเป็นปึกแผ่นของสังคมจะเป็นแบบ Mechanical Solidarity คือ การยึดถือค่านิยม จารีต ประเพณีเดียวกัน มีความคิดความเชื่อ และทัศนคติต่าง ๆ แบบเดียวกัน แต่ในสังคมที่ซับซ้อน ความเป็นปึกแผ่นของสังคมจะเป็นแบบธรรมชาติ Organic Solidarity คือ การยึดเหนี่ยวตามบทบาทหน้าที่ของตนโดยที่แต่ละบุคคลอาจจะมีค่านิยม ความเชื่อ ความคิดที่แตกต่างกันออกไป การที่สังคมจะอยู่รอดได้ก็เพราะ ปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของสังคมนั่นเอง

<sup>๓๑</sup>สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ, การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนาแนวความคิดและวิธีการ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘.

ต่อมา มีนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันชื่อว่า Malinowski ได้เสนอว่า องค์กรประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมต่างได้ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์และวัฒนธรรม เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และการมีลูกหลานสืบเผ่าพันธุ์ จึงต้องมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือกลุ่มสังคม หรือแม้แต่ การสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นใช้ ก็เพื่อทำหน้าที่ควบคุมให้บุคคลต้องปฏิบัติหรือกระทำตาม แบบที่กำหนด เพื่อให้ตอบสนองความต้องการจำเป็นอย่างเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพ ใน ขณะเดียวกัน การตั้งกลุ่มหรือชุมชนและวัฒนธรรมขึ้นใหม่ก็เป็นสาเหตุให้มีความต้องการจำเป็น เพิ่มขึ้นไปอีก ความต้องการจำเป็นนี้จะต้องมีกลุ่มหรือชุมชนที่ซับซ้อนขึ้นไปสนองความต้องการที่เพิ่ม ขึ้นมานั้นอีกทอดหนึ่งเป็นวัฏจักรอยู่ตลอดไป การที่โครงสร้างต่าง ๆ ของสังคมยังดำรงอยู่และจะอยู่ ต่อไปได้ นั่นโครงสร้างเหล่านั้นจะต้องสามารถตอบสนองความต้องการจำเป็นดังกล่าวได้ต่อไป<sup>๓๒</sup>

ต่อมา นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันชื่อว่า Parsons ซึ่งถือเป็นนักทฤษฎีคนสำคัญที่ทำให้ ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง จนเป็นทฤษฎีหลักทางสังคมวิทยาทฤษฎี หนึ่ง สาธารณศาสตร์ของทฤษฎีที่ Parsons ใช้อธิบายถึง ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ มี ๖ แนวความคิด คือ

๑. แนวความคิดเกี่ยวกับองค์การทางสังคม แนวความคิดนี้อธิบายได้ว่า มนุษย์เข้าไปอยู่ ในสังคมและรวมกันเป็นองค์การด้วยความสมัครใจ การตัดสินใจกระทำทางสังคมของบุคคลนั้นจะ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำ (Actor) เป้าหมาย (Goal) วิธีการที่เลือกใช้ (Means) สถานการณ์ที่กระทำต้องเลือกวิธีใดวิธีหนึ่ง (Condition) และตัวกำหนดเชิงบรรทัดฐาน คือ บรรทัด ฐานทางสังคม ค่านิยม และความคิดต่าง ๆ ที่จะกระทำ นำมาใช้เพื่อเลือกวิธีการที่จะให้บรรลุ เป้าหมาย

๒. แนวความคิดเรื่องระบบการกระทำ ระบบการกระทำเกิดขึ้นจากการที่ผู้กระทำแสดง บทบาทตามสถานภาพที่ดำรงอยู่ สถานภาพและบทบาทนี้จะประสานความสัมพันธ์กันในรูปแบบของ ระบบต่าง ๆ อันเป็นการกระทำระหว่างกัน (System of Interaction) ภายใต้ กฎ ระเบียบหรือบรรทัดฐาน ทางสังคม ค่านิยม ความเชื่อ ความคิดต่าง ๆ และจะต้องนำสภาพการณ์ต่าง ๆ เข้ามาพิจารณาด้วย

๓. แนวความคิดเรื่องความจำเป็นพื้นฐานของระบบสังคม ระบบการกระทำทางสังคม มี ความต้องการจำเป็นพื้นฐาน ๔ ประการคือ การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) การปรับตัว (Adaptation) การบูรณาการหรือการผสมผสานส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (Integration) และหน้าที่แฝง (latency) ซึ่งหน้าที่ของระบบสังคมตามแนวความคิดนี้สามารถจะศึกษาวิเคราะห์ในระดับต่าง ๆ กัน ตั้งแต่ระดับของกลุ่มคน องค์กร สถาบัน ชุมชนและประเทศ

<sup>๓๒</sup>สนธยา พลศรี, *หลักสังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๑-๘๐.

๔. แนวความคิดเรื่องลำดับชั้นของข่าวสารในการควบคุมระบบสังคม เนื่องจากระบบย่อยของสังคม มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จึงต้องมีลำดับชั้นของการควบคุมข่าวสารเพื่อให้ความสัมพันธ์ประสานกลมกลืนกัน โดยระบบวัฒนธรรมจะควบคุมข่าวสารของระบบสังคม ระบบสังคมจะควบคุมข่าวสารของระบบบุคคล และระบบของบุคคลจะควบคุมข่าวสารของระบบธรรมชาติของร่างกายตามลำดับ ซึ่ง Parsons ให้ชื่อว่า The Cybernetic Hierarchy

๕. แนวความคิดเรื่องสื่อกลางการแลกเปลี่ยน (Generalized Symbolic Media of Change) แนวคิดนี้อธิบายได้ว่า ระบบย่อยของระบบสังคมจะมีความสัมพันธ์กันทั้งภายในระบบและระหว่างระบบโดยมีข่าวสารเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน แนวความคิดนี้ใช้คำว่า แนวความคิดการใช้สัญลักษณ์ทั่วไปเป็นสื่อกลางในการเปลี่ยนแปลง เพื่อเน้นย้ำว่าการสื่อสารระหว่างระบบต่าง ๆ มีข่าวสารซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ระบบต่าง ๆ เข้าใจร่วมกันและใช้ในการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ต้องการ

๖. แนวความคิดเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อธิบายได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากกระบวนการความสัมพันธ์เกี่ยวกับข่าวสาร พลังภายในระบบ และพลังระหว่างระบบต่าง ๆ ถ้าหากมีข่าวสารและพลังมากเกินไป จะทำให้มีข่าวสารหรือพลัง เป็นผลผลิตของระบบออกมามากเกินไป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น<sup>๓๓</sup>

จากที่กล่าวนี้ อาจารย์บุไว้ว่า ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ในแนวความคิดของ Parsons นั้นเป็นการอธิบายถึง โครงสร้างและการทำหน้าที่ที่สัมพันธ์กันอย่างสมดุลหรือผสมกลมกลืนกันขององค์การทางสังคม ระบบการกระทำที่จำเป็นพื้นฐานของระบบสังคม การมีลำดับชั้นของข่าวสารในการควบคุมระบบสังคม และสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนทางสังคมประกอบกัน เพื่อให้สามารถมองเห็นภาพของสังคมในเชิงระบบและมองเห็นการทำหน้าที่ของโครงสร้างต่าง ๆ ของสังคม นั่นเองและอาจอธิบายได้ว่า ระบบค่านิยมของวัฒนธรรมเป็นโครงสร้างที่เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติหรือการกระทำต่าง ๆ ในระบบสังคม

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ มองสังคมเป็นระบบหนึ่งระบบที่จำเป็นต้องดำรงอยู่ต่อไป แม้ว่าตัวบุคคลมีการเปลี่ยนแปลงเสมอเนื่องจากกฎของธรรมชาติ การที่สังคมจะดำรงอยู่ได้จำเป็นต้องมีโครงสร้างเพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสังคม เสมือนอวัยวะต่าง ๆ นั่นเอง

<sup>๓๓</sup>สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๔-๔๗.



สังคมเป็นระบบการกระทำประเภทหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อย ๖ ระบบ คือ ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง ระบบความเชื่อและศาสนา เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์สังคมที่นิยมใช้ในการศึกษาสังคมหรือชุมชนเพื่อทำความเข้าใจวัฒนธรรมรวมหรือเพื่อใช้พัฒนาสังคมหรือชุมชนให้ดีกว่าเดิม และเมื่อใช้แนวความคิดนี้ในการวิเคราะห์สังคม จำเป็นต้องยึดหลักหรือแนวความคิด เรื่องโครงสร้าง-หน้าที่ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ต่อเนื่องหรือผูกพันใกล้ชิดกับแนวความคิดเรื่องระบบ

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ โดยรวมแล้ว มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมใน ๓ ด้าน คือ โครงสร้างสังคม (Social Structure) หน้าที่ทางสังคม (Social Function) และกระบวนการทางสังคม (Social Process) และในส่วนแนวคิดเกี่ยวกับระบบการกระทำนั้น ค่านิยมเป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาเพื่อช่วยให้ตัวเองปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม เอาตัวรอดได้ ภายใต้เงื่อนไขทางสังคมและธรรมชาติ ค่านิยมทำหน้าที่หลักในการธำรงรักษาแบบแผนพฤติกรรมเดิมของระบบหรือขจัดลดความตึงเครียด นอกจากนี้ ค่านิยมมีหน้าที่หลักอย่างกว้าง ๆ คือ มีหน้าที่เป็นมาตรฐานที่ชี้นำพฤติกรรม ระบบค่านิยมช่วยขจัดความขัดแย้งและช่วยในการตัดสินใจ และการแสดงออกของมนุษย์ในรูปของแรงจูงใจและความต้องการ<sup>๓๔</sup>

สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวกับค่านิยม ได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดทางสังคมวิทยา ที่มีข้อสมมติฐานว่า สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนระบบหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ หลายส่วนทำงานร่วมกันจนเกิดความมีเสถียรภาพ ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๒ ส่วน คือ ส่วนแรก โครงสร้างสังคมซึ่งเป็นรูปแบบอนเกิดจากความสัมพันธ์อันเกิดจากพฤติกรรมทางสังคม และส่วนที่สองคือ หน้าที่ทางสังคม เป็นส่วนที่ทำหน้าที่เชื่อมโครงสร้างสังคมแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน ทำให้สังคมทั้งสังคมเกิดการประสานงานและทำงานร่วมกัน ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ เป็นทฤษฎีที่เชื่อว่าสังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงจากการมีโครงสร้างง่าย ๆ ไปสู่โครงสร้างที่หลากหลายและซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อย ๖ ระบบ คือ ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง ระบบความเชื่อและศาสนา

<sup>๓๔</sup>ประจิดร มหาหิง, แนวคิดทฤษฎีสังคมวิทยา: กระบวนทัศน์ วิถีวิทยา และองค์ความรู้ทางสังคม, (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๔), หน้า ๗๗๑-๓๗๔.



## ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

### ๒.๒.๑ ความหมายของสถาบันครอบครัว

ครอบครัว หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามีภรรยาและหมายความถึงลูกด้วย<sup>๓๕</sup> ดังที่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ระบุว่า ครอบครัว ได้แก่

๑. การสมรส หมายถึง การหมั้น เจือนใจแห่งการสมรส ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยา ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา ความเป็นโฆชะของการสมรส การสิ้นสุดแห่งการสมรส

๒. บิดามารดากับบุตร หมายถึง บิดามารดา สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา และบุตร ความปกครอง บุตรบุตรธรรม

๓. ค่าอุปการะเลี้ยงดู หมายถึง การเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู การลดเพิ่มค่าอุปการะเลี้ยงดู ค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรบุตร การสละ การโอน สิทธิที่จะได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดู<sup>๓๖</sup>

ครอบครัว หมายถึง การที่คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกัน โดยมีความสัมพันธ์กันด้วยการแต่งงานหรือมีความผูกพันกันทางสายโลหิตหรือด้วยการรับเป็นบุตรบุญธรรม และอาศัยอยู่ภายในครัวเรือนเดียวกัน และครอบครัวจะเป็นครอบครัวโดยสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีลูกเท่านั้น<sup>๓๗</sup> ครอบครัวถือเป็นสถาบันแรกในสังคมมนุษยชาติ เป็นสถาบันที่สำคัญที่ก่อกำเนิดให้แก่มนุษยชาติ สถาบันครอบครัวเป็นเป้าหมายมนุษย ฉะนั้น สังคม รัฐหรือชาติจะได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพหรือไม่ ก็อยู่ที่สถาบันครอบครัว<sup>๓๘</sup> ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันกับสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมที่มีชีวิตอุบัติขึ้นในครอบครัว<sup>๓๙</sup>

<sup>๓๕</sup>ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๒๓๐.

<sup>๓๖</sup>พิชัย นิลทองคำ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๑-๖ อาญา ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๔๓), หน้า ๔๓๗-๕๑๖.

<sup>๓๗</sup>จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๓-๔๕.

<sup>๓๘</sup>บรรเทิง พาพิจิตร, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๒.

<sup>๓๙</sup>พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, จิตวิทยาครอบครัว, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๔.

ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยที่สุดในสังคม เมื่อหลายครอบครัวมารวมกันเป็นสถาบันครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง สามัคคี ประองดองกัน สังคมโดยรวม และรัฐหรือประเทศชาติก็ย่อมเข้มแข็ง สามัคคี และประองดองกันด้วยเช่นกัน ครอบครัวจึงเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมและของรัฐหรือประเทศชาติ เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีรากมั่นคงแข็งแรง ในทางตรงข้าม หากครอบครัวไม่ดี มีแต่ปัญหาความขัดแย้ง และความรุนแรง ก็เปรียบเสมือนต้นไม้ที่มีรากเน่า แม้จะบำรุงรดน้ำสักเท่าใด ก็ไม่อาจเจริญเติบโตงอกงามต่อไปได้อีก<sup>๔๐</sup>

ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของสังคม เป็นหน่วยย่อยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่คงทนที่สุดและยังไม่เคยปรากฏว่า สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่ไม่มีสถาบันครอบครัว เพราะมนุษย์ทุกคนต้องอยู่ในสถาบันครอบครัว เนื่องจากเป็นกลุ่มสังคมกลุ่มแรกที่มนุษย์ทุกคนเจอ ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเติบโต และมีครอบครัวแยกออกมา ครอบครัวจะให้ตำแหน่ง ชื่อ และสกุลซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพ บทบาทตลอดจนกำหนดสิทธิหน้าที่ที่สมาชิกมีต่อกันและต่อสังคม ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกและแห่งสำคัญของสังคมในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นที่ไปตามระเบียบแบบแผน ซึ่งมีการกำหนดมาตรฐานความประพฤติของครอบครัว<sup>๔๑</sup>

ครอบครัวเป็นกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยการเกิดการแต่งงานหรือการรับเป็นบุตรบุญธรรมและอาศัยอยู่ร่วมกัน ลักษณะครัวเรือนที่นอกเหนือจากนี้ ถือว่ามีใช้ครอบครัว<sup>๔๒</sup> ครอบครัว คือ สถาบันพื้นฐานที่มีหน้าที่ถ่ายทอดให้การเรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมแก่สมาชิกของครอบครัวรวมทั้งกลมเกลียวพฤติกรรมหรือบุคลิกภาพให้เป็นที่ไปตามบทบาทและความคาดหวังของสังคมโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม<sup>๔๓</sup>

โดยแท้จริง ความหมายของคำว่า ครอบครัว เมื่อพิจารณาในมุมมองของศาสตร์ต่างสาขาย่อมมีความหมายแตกต่างกันออกไป ดังนี้

ในทางชีววิทยา ความหมายของครอบครัว คือ กลุ่มคนที่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิต เช่น สามีภรรยาและมีบุตรซึ่งเกิดจากอสุจิของบิดาผสมกับไข่สุกของมารดา ฉะนั้น บิดามารดากับบุตรจึงเกี่ยวพันกันทางสายโลหิตแล้วแต่โครโมโซมและยีนที่บุตรได้รับมาจากทั้งบิดาและมารดา

<sup>๔๐</sup> วิดีน อินทสระ, **ชีวิตกับครอบครัว**, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

<sup>๔๑</sup> สุพัทธรา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖.

<sup>๔๒</sup> อุมพร ตรังคสมบัติ, **จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและบำบัดครอบครัว, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

<sup>๔๓</sup> อัมพร สุคันธวิช และคณะ, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๙๑.

ในทางกฎหมาย ชายหญิงจดทะเบียนสมรสกัน มีบุตร คนเหล่านี้เป็นครอบครัวเดียวกัน ตามกฎหมาย บิดามารดาและบุตรมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกันตามกฎหมาย บุตรมีสิทธิรับมรดกจาก บิดามารดา ถ้าไม่มีบุตรผู้สืบสายโลหิตขึ้นไปหรือลงมาโดยตรง หรือที่จดทะเบียนเป็นบุตรธรรม ก็นับว่าเป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย

ในทางเศรษฐกิจ ครอบครัว คือ คนที่ใช้จ่ายร่วมกัน จากเงินงบเดียวกัน ที่ทำการสมรส แล้วแยกบ้านไปอยู่ต่างหาก แต่มีพันธะทางศีลธรรมที่จะเลี้ยงน่อง คือ ต้องส่งเสียให้เงินน่องเล่าเรียน เช่นนี้นับว่าใช้จ่ายจากงบเดียวกัน และเป็นครอบครัวเดียวกัน

ในทางสังคม ครอบครัว คือ กลุ่มคนที่รวมอยู่ในบ้านเดียวกัน อาจเกี่ยวหรือไม่เกี่ยว พันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย แต่มีปฏิริยาสัมพันธ์กัน ให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน เช่น ลูกของลูกจ้างอยู่ในบ้านเดียวกัน เจ้าของบ้านเลี้ยงดูให้ความเอาใจใส่ ความรัก ก็นับว่าเด็กนั้นเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวในแง่สังคม<sup>๔๔</sup>

**สรุปได้ว่า** ความหมายของคำว่าครอบครัว เมื่อพิจารณาในมุมมองของศาสตร์ต่างสาขาย่อมมีความหมายแตกต่างกันออกไป หากพิจารณาในทัศนะของสังคมศาสตร์ คำว่า ครอบครัว คือ กลุ่มของบุคคลที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน มีความใกล้ชิดกันและอาศัยในที่เดียวกัน ความหมายของครอบครัวในทางพันธุศาสตร์จะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ทางสายเลือดเป็นหลัก แต่ในสังคมทั่วไปความหมายของครอบครัวในทางภาพลักษณ์มากกว่าทางพันธุศาสตร์ ครอบครัวถือเป็นสถาบันสังคม โดยเป็นสถาบันสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับแบบแผนการสมรส การอบรมเลี้ยงดูบุตรและแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างเพศ นั่นเอง

### ๒.๒.๒ ความสำคัญของสถาบันครอบครัว

ครอบครัวเป็นสังคมแรกที่มนุษย์ได้รู้จักและสัมผัส ทุกคนในโลกนี้จะรู้จักและใกล้ชิดกับพ่อแม่เป็นบุคคลแรก ซึ่งเรียกว่า ครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นสังคมน้อย ๆ ซึ่งรวมกันหลาย ๆ ครอบครัวเป็นสังคมที่ใหญ่ขึ้น เช่น หมู่บ้าน จังหวัด และประเทศ ครอบครัวเป็นสังคมที่พ่อแม่ และลูกได้ใกล้ชิด สัมพันธ์กันรักใคร่และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สังคมประสบการณ์ชีวิต ค่านิยม แนวความคิด วัฒนธรรม ดังนั้น ครอบครัวจึงมีบทบาทและอิทธิพลมหาศาลเป็นอันดับแรกต่อทุก ๆ คน<sup>๔๕</sup>

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกของมนุษย์ ความสำคัญของสถาบันครอบครัวเกิดจากรูปแบบต่าง ๆ ของครอบครัว ดังนี้

<sup>๔๔</sup>สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, **ครอบครัวสัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์, ๒๕๔๒), หน้า ๘๖-๘๗.

<sup>๔๕</sup>จตุพร บานชื่น, **คู่มือชีวิตครอบครัว**, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ม.ป.ท.), หน้า ๗-๘.

๑. ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่สุดของมนุษย์ และเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ที่ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ ของสมาชิกใหม่ในครอบครัว

๒. การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวและการให้การศึกษาในครอบครัว มีอิทธิพลต่อระดับคุณภาพของคน และบุคลิกภาพ ซึ่งรวมทั้งค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน วิถีชีวิตของสมาชิกในครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อกัน โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชน ครอบครัวเป็นบ่อหลอมความคิด ค่านิยมต่าง ๆ ที่สำคัญ

๓. ครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมพื้นฐาน ที่ประกอบด้วยวิถีชีวิตของสมาชิกทุกคน วิถีชีวิตนี้ รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ และการเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และจริยธรรม ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสังคม

๔. ครอบครัวเป็นหน่วยเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคม ที่สามารถจุนเจือเด็ก และเยาวชน ที่ยังต้องการพึ่งพาผู้อื่นในวัยเยาว์

๕. ปัญหาสังคมหลายประการจะป้องกันได้ โดยสถาบันครอบครัว สถาบันครอบครัวที่รวมตัวกันได้ จะเป็นกลุ่มพลัง/ชุมชน ที่สามารถพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของตนเองได้<sup>๔๖</sup>

ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญที่สุด เป็นหน่วยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และความร่วมมืออย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่มีความคงทนที่สุด และยังไม่เคยปรากฏว่าสังคมมนุษย์ใดไม่มีสถาบันครอบครัวปรากฏอยู่ เพราะมนุษย์ทุกคนจะต้องอยู่ในสถาบันนี้ เนื่องจากเป็นสังคมกลุ่มแรกที่เราจะต้องเผชิญตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตในครอบครัวครอบครัวจะให้ตำแหน่ง ชื่อและสกุล ซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพและบทบาทในสังคมที่เรามีส่วนร่วมด้วย ตลอดจนกำหนดสิทธิและหน้าที่ที่สมาชิกมีต่อกันและต่อสังคม ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงความสำคัญของครอบครัว จึงพอสรุปได้ว่า

๑. ครอบครัวเป็นบ่อหลอมทางบุคลิกภาพและคุณลักษณะของสมาชิก การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน มีการถ่ายโอนค่านิยม ความรู้สึกนึกคิด ทักษะคติ ความเชื่อ ความศรัทธาและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตจากสมาชิกคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง ตลอดจนมีการพักผ่อน สันทนาการ และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน บรรยากาศ และวิธีการ อบรมเลี้ยงดูการอบรมสั่งสอน การเป็นพ่อแบบ แม่แบบ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งโดยที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัวไม่ว่าจะในทางบวกหรือในทางลบได้ค่อย ๆ หล่อหลอมพื้นฐานทางบุคลิกภาพและคุณลักษณะทางด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และจิตใจของสมาชิกในครอบครัวในรูปแบบต่าง ๆ มีผลต่อโดยตรงต่อการแสดงบทบาททางสังคมของสมาชิกในสถาบันอื่นต่อไป

<sup>๔๖</sup>รุจิรา ภูไพบูลย์, การพยาบาลครอบครัว: แนวคิด ทฤษฎี และการนำไปใช้, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.



๒. ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางการศึกษาของสังคม ครอบครัวเป็นแหล่งถ่ายทอดองค์ความรู้ ฝึกฝนและอบรมให้สมาชิกได้เรียนรู้ระเบียบสังคมหรือการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ทั้งอย่างเป็นทางการ (Formal) และ ไม่เป็นทางการ (Informal)

๓. ครอบครัวสร้างคุณภาพชีวิต คุณลักษณะต่าง ๆ ที่บ่งชี้ถึงลักษณะของชีวิตที่มีคุณภาพข้างต้นนี้ ครอบครัวจะเป็นสถาบันที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดขึ้นกับชีวิตของสมาชิกในครอบครัวได้ เพราะครอบครัวเป็นกลุ่มทางสังคม ซึ่งพิจารณาจากลักษณะต่าง ๆ คือ มีที่อยู่อาศัยร่วมกัน มีการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ และการผลิตสมาชิกใหม่

๔. ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในการพัฒนาสังคม สถาบันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคมและชุมชน เช่นเดียวกับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ วัฏจักรของการเกิด การเติบโต เข้าสู่วัยเรียน วัยทำงาน วัยแต่งงาน วัยเลี้ยงดูลูกของตนเอง วัยดูแลพ่อแม่เมื่อแก่ชราลง สอนและฝึกให้ทุกคนต้องมีบทบาทหน้าที่ในฐานะต่าง ๆ ในครอบครัว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการเข้าไปมีบทบาทภาระหน้าที่ และมีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ

๕. ครอบครัวเป็นหน่วยวางรากฐานการปกครองในระดับต่าง ๆ ครอบครัวทำหน้าที่ปฐมนิเทศที่สำคัญที่สุดคือการทำหน้าที่กำเนิดเด็ก ให้การเลี้ยงดูผู้เยาว์ ให้การศึกษา สร้างคนให้รู้จักระเบียบสังคม เพราะการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลังรับไว้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพสังคมของชนกลุ่มนั้น เด็กที่เกิดและเจริญเติบโตมาจากครอบครัวแบบใด ย่อมได้รับการถ่ายทอดแนวความคิด เจตคติและพฤติกรรมต่าง ๆ ตีตมาจากครอบครัวเดิมไม่มากนักน้อย และนำไปใช้ปฏิบัติในสังคมที่เขาอยู่อาศัย

นอกจากนี้ ครอบครัวยังเป็นเสมือนแหล่งบ่มเพาะทักษะทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างมีกติกา มีบทบาท หน้าที่รับผิดชอบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การตัดสินใจร่วมกัน รู้จักรับฟังและสื่อสารเจรจาประนีประนอมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ และเหตุผล รู้จักการให้อภัยกัน มีการแบ่งอำนาจหน้าที่และแบ่งงานกันในครอบครัวอย่างชัดเจน จะเห็นว่าในสมัยก่อนแม้ภรรยาจะมีฐานะเป็นรองสามี แต่ก็มีบทบาทหน้าที่ที่กัน ซึ่งฝ่ายสามีมีอำนาจการตัดสินใจภายนอกบ้าน การเป็นผู้นำ ในขณะที่ภรรยาดูแลบ้านเรือนและผู้คนในบ้านเป็นหน้าที่ของฝ่ายภรรยา สำหรับผู้สูงอายุจะทำหน้าที่อบรม สั่งสอน ขัดเกลาสมาชิกที่เป็นเด็กให้เรียนรู้การดำเนินชีวิตเพื่อสืบทอดวงศ์ตระกูล<sup>๔๗</sup>

<sup>๔๗</sup>มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, มนุษย์กับอารยธรรม (ฉบับปรับปรุง) หน่วยที่ ๑-๗, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๗-๑๓๙.



**สรุปได้ว่า** สถาบันครอบครัวมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ทางสังคมในการ ถ่ายทอดค่านิยม ปลูกฝังความเชื่อ สร้างเสริมทัศนคติ กำหนดบุคลิกภาพ วิธีประพฤติปฏิบัติตน รวมทั้งการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศโดยรวม สถาบันครอบครัวจึงเปรียบเสมือนจักรกลชิ้นแรกที่ทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลให้เป็นที่สังคมต้องการ นำไปสู่การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และครอบครัวยังถือเป็นหน่วยเศรษฐกิจย่อยที่สุดที่มีความสำคัญสูงต่อระบบเศรษฐกิจส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการผลิต การบริโภค และการอบรม ที่ต้องเริ่มจากครอบครัวก่อนทั้งสิ้น รวมทั้งเป็นรากฐานการสร้างชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งอีกด้วย

### ๒.๒.๓ ประเภทของสถาบันครอบครัว

ในเชิงโครงสร้าง ครอบครัว คือ สถาบันทางสังคมที่เป็นพื้นฐานที่มีหน่วยเล็กที่สุดที่คนตัดสินใจมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน และหากพิจารณาจากลำดับที่มีการก่อตั้งครอบครัว (Family Formation) ของคนในรุ่นต่าง ๆ รวมไปถึงขนาดของครอบครัวด้วย สามารถจำแนกได้ ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูกเท่านั้น สังคมตะวันตกจะเป็นแบบนี้เด็กจะถูกเลี้ยงให้สามารถพึ่งตนเองได้เร็ว โดยจะให้การดูแลจนอายุ ๑๘ ปีเด็กจะต้องดิ้นรนเอาตัวรอดเองหรือไปสร้าง (Nuclear Family) ของตนเอง ครอบครัวเดี่ยว มักเกิดปัญหาการอยู่ร้างสูง จนเกิดลักษณะ (Single Parent Home) คือ ครอบครัวเดี่ยวที่มีเฉพาะพ่อหรือแม่กับลูกเท่านั้น การเลี้ยงลูกในสังคมตะวันตกจะเน้นฝึกให้มีความรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ ถ้าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำแต่ถ้าไม่ใช่หน้าที่พ่อแม่จะต้องจ้างทำ

ในครอบครัวเดี่ยวเด็กมีโอกาสดำเนินชีวิตแบบทางสังคม(Social Role Model) ได้ง่ายและไม่มีคนทดแทน เด็กจะเกิดการต่อต้านสังคม (Anti-Social Behavior) เพราะครอบครัวไม่เป็นที่พึ่ง ครอบครัวไร้ความหมาย ไม่มีจุดยึดเหนี่ยว จากการเลี้ยงดูที่บีบให้ลูกต้องพึ่งตนเองได้เร็วและแยกออกไปเร็วทำให้ขาดความผูกพันกับครอบครัวเดิมของตนเอง ความผูกพันของพ่อแม่ลูกมีน้อยไม่อาทรพ่อแม่ยามแก่เฒ่า จึงพบว่าปัญหาคนชราถูกทอดทิ้งจะมีมากในสังคมตะวันตก บั้นปลายชีวิตของคนชราจึงเปรียบเสมือนส่วนเกินทางสังคม อัตราการตายของคนชราจะสูงมากในเทศกาลครอบครัวเกิดภาวะซึมเศร้าเพราะลูกไม่มาหา บางคนจึงหันความสนใจไปที่สัตว์เลี้ยงที่เปรียบเสมือนเพื่อนที่ดีที่สุดในยามนี้ บางคนจึงยกทรัพย์สินสมบัติให้กับหมาแมว เป็นต้น

๒. ครอบครัวขยาย (Extended Family) คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่สองครอบครัวมารวมกันเข้า ครอบครัวขยายที่แท้จริงจะประกอบไปด้วยสมาชิกสามชั่วอายุคนหรือมากกว่าที่เป็นญาติกัน ครอบครัวขยายเกิดขึ้นได้เพราะลูกที่แต่งงานแล้วไม่ออกไปตั้งบ้านเรือนของตนใหม่ ส่วนมากมักไม่ค่อยมีครอบครัวขยายเต็มรูปแบบ มี ๒ รูปแบบ ได้แก่

๒.๑ ขยายโดยเน้นชายเป็นหลัก (Patrilineal Extended Family) โดยจะมีพ่อแม่ลูกชายลูกสะใภ้และหลาน ๆ

๒.๒ ขยายโดยเน้นหญิงเป็นหลัก (Matrilineal Extended Family) โดยจะมีพ่อแม่ลูกสาวลูกเขยและหลาน ๆ<sup>๔๘</sup>

โดยนัยนี้ อาจจำแนกประเภทตามขนาดได้ ๓ ประเภทใหญ่ ได้แก่

๑. ครอบครัวขยาย เป็นลักษณะส่วนใหญ่ของครอบครัวทางตะวันออก ลักษณะครอบครัวจะมีกลุ่มญาติพี่น้องอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด แม้มีครอบครัวใหม่ก็ยังคงอยู่ร่วมกันซึ่งแบ่งได้ ๓ รูปแบบ คือ

๑.๑ ครอบครัวขยายญาติพี่น้อง

๑.๒ ครอบครัวขยายร่วมเผ่าพันธุ์

๑.๓ ครอบครัวขยายแบบรวมกลุ่ม

๒. ครอบครัวเดี่ยว ได้แก่ ครอบครัวพ่อแม่ลูกซึ่งมีที่อยู่อาศัยตามลำพังตนเอง หาเลี้ยงครอบครัวด้วยตนเอง ครอบครัวส่วนใหญ่ในซีกโลกต่าง ๆ สมัยปัจจุบันนี้มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ทั้งนี้ครอบครัวเดี่ยวยังมีอยู่ ๒ รูปแบบ คือ

๒.๑ ครอบครัวเดี่ยวชายเป็นหัวหน้าครอบครัว

๒.๒ ครอบครัวเดี่ยวหญิงเป็นหัวหน้าครอบครัว

๓. ครอบครัวกลุ่ม ได้แก่ ครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวนานกว่าหนึ่งครอบครัวหรือครอบครัวที่มีสมาชิกมากกว่า ๑ คน แบ่งได้ ๓ รูปแบบ คือ

๓.๑ สามีคนเดียวภรรยาหลายคน

๓.๒ ครอบครัวภรรยาคนเดียวสามีหลายคน

๓.๓ ครอบครัวบ้านหลังเล็ก<sup>๔๙</sup>

<sup>๔๘</sup>พูนสุข ช่วยทอง, *ครอบครัวและคุณภาพเด็ก*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิบูลย์การปก, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

<sup>๔๙</sup>พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, *จิตวิทยาครอบครัว*, หน้า ๒๔-๒๖.

นักมานุษยวิทยาได้ทำการสำรวจประเภทของครอบครัวมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ พบว่าครอบครัวมนุษย์พอจะแบ่งแยกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๔ ประเภท คือ

๑. ครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐาน (Nuclear or Elementary Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดที่สุด ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ๆ แต่บางสังคมวัฒนธรรมอาจกำหนดให้ญาติบางคนอาศัยร่วมอยู่ด้วย ซึ่งอาจจะเป็นพี่หรือน้องของสามีหรือภรรยาที่ยังเป็นโสด แต่อำนาจของหัวหน้าครอบครัวยังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ครอบครัวประเภทนี้ตามปกติจะมีสมาชิกน้อยมาก อาจจะมีเฉพาะสามี ภรรยา และลูก ๆ เท่านั้น

๒. ครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วม (Extended or Joint Family) ได้แก่ ครอบครัวแบบเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐานตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไปมารวมกันเข้ากลายเป็นหน่วยครอบครัวใหม่ที่ใหญ่กว่าครอบครัวเดิมนั้นเอง อำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจต่าง ๆ มีได้อยู่ที่พ่อหรือแม่ แต่อยู่กับญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหลัก

๓. ครอบครัวซ้อน (Composite or Compound Family) ครอบครัวแบบนี้เกิดขึ้นในสังคมที่อนุญาตให้ชายหรือหญิงมีภรรยาหรือสามีได้มากกว่าหนึ่งคน ซึ่งแยกได้ดังนี้

๓.๑ ชายมีภรรยาได้หลายคน (Polygynous Marriage)

๓.๒ หญิงมีสามีได้หลายคน (Polyandrous Marriage)

ทั้งสองระบบนี้คู่ครองจะอยู่ร่วมในครอบครัวเดียวกันหรือไม่ก็ตาม ย่อมถือว่าร่วมนในครอบครัวเดียวกัน ชายไทยที่มีภรรยาและบุตรแล้ว แต่กลับไปแต่งงานใหม่ (มีเมียช้อย) ถ้าชายนั้นเอาหญิงเมียน้อยมาอยู่ด้วยก็เกิดเป็นครอบครัวซ้อนขึ้น ส่วนครอบครัวซ้อนแบบที่หญิงหัวหน้าครอบครัวมีสามีได้หลายคนในขณะเดียวกันนั้น ไม่ใคร่ปรากฏ จะมีอยู่บ้างระหว่างกลุ่มชนที่สตรีขาดแคลนบางกลุ่มเท่านั้น ประเพณีแบบนี้มักจะมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจไม่มั่นคงนัก ในสังคมตะวันออก มักจะเป็นครอบครัวซ้อนประเภทชายมีภรรยาได้หลายคนและมักจะมีอยู่กับชนชั้นสูงซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจดี อย่างไรก็ตามครอบครัวแบบนี้ย่อมจะสลายตัวได้ง่ายกว่าครอบครัวขยาย

๔. ครอบครัวสาระ (Essential Family) ครอบครัวแบบนี้เป็นครอบครัวที่ขาดความอบอุ่นจากพ่อผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากต้องออกไปทำมาหากินนอกบ้าน ความอบอุ่นที่ลูก ๆ ได้รับจึงตกอยู่กับแม่โดยมีแม่เป็นหลักของครอบครัว เนื่องจากแม่ต้องอยู่ในฐานะรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของลูก ๆ ครอบครัวประเภทนี้บางที่เรียกว่า ครอบครัวภาวะ<sup>๕๐</sup>

<sup>๕๐</sup>สนธิ สมครการ, การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๔-๗.

นอกจากนี้ นักมานุษยวิทยายังได้จำแนกประเภทของครอบครัวมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ไว้ ๕ ประเภท ดังนี้

๑. ครอบครัวเดี่ยว (Independent Monogamous หรือ Immediate Family) ประกอบขึ้นด้วยสามีภรรยาและบุตรเท่านั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คือ ทั้งทางสายโลหิตและกฎหมาย เป็นครอบครัวเล็ก ซึ่งมีมากในสังคมชายตะวันตก มีอิสระเสรีในการดำเนินชีวิต มีสัมพันธ์กับญาติพี่น้องน้อยลง เกิดจากแนวโน้มในสังคมซึ่งย้ำความคิดในเรื่องความเป็นตัวเอง ประกอบกับภาวะทางเศรษฐกิจทำให้ไม่อาจรับภาระในการเลี้ยงดูบุคคลอื่นซึ่งมีความสัมพันธ์นอกเหนือทางสายโลหิต

๒. ครอบครัวหลายภรรยาหรือหลายสามี (Polygamous Family) ครอบครัวหลายภรรยา คือสามีหนึ่งมีภรรยาหลายคน บุตรจากทุกภรรยามีบิดาร่วมกัน ภรรยาคนหนึ่ง ๆ อาจแยกครัวเรือนอยู่ต่างหาก มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวหลายครอบครัว หรืออยู่ในครอบครัวเดียวกัน ส่วนภรรยาคนเดียวมีสามีหลายคน โดยไม่ได้เลือกร้างกับคนแรก (ปัจจุบันยังไม่อยู่ในประเทศทิเบต)

๓. ครอบครัวต่อกัน (Stem Family) ครอบครัวเดิมกับครอบครัวสร้างขึ้นอยู่ด้วยกันอาจเป็นครัวเรือนเดียวกันหรือต่างครัวเรือน บิดามารดาที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ดินที่กว้างขวาง มักจะนิยมปลูกสร้างเรือนหอให้บุตรอยู่ในบริเวณเดียวกัน บางครั้งครอบครัวใหม่ก็มาร่วมกับครอบครัวเดิม บางครอบครัวใหม่ก็ชอบหุงหากินต่างหาก โดยมากผู้มีบุตรคนเดียว หรือมีหลายคนแต่แยกครัวเรือนไปหมดเหลือแต่คนสุดท้อง มักปรารถนาที่จะให้บุตรอยู่ใกล้ เพื่ออาศัยให้วุ่นหรือเพื่อความอบอุ่นใจ

๔. ครอบครัวแตกกิ่ง (Lineal Family) โดยมากเป็นครอบครัวที่บิดามารดามีบุตรหลายคน แต่ละคนมีครอบครัวที่สร้างขึ้นของตนเอง แต่มาโยงเข้ากับครอบครัวเดิมคือบิดามารดา โดยมากบิดามารดามักจะเป็นผู้มีฐานะทางสังคมสูง ครอบครัวที่ครอบครัวน้องก็ผูกพันกันอยู่ได้ ถึงแม้เมื่อบิดามารดาล่วงลับไปแล้ว ความผูกพันก็ยังมิอยู่ ยกเว้นในกรณีที่บิดามารดามีทรัพย์สินสมบัติมาก และยังไม่ได้ทำพินัยกรรมยกมรดกให้ใคร ครอบครัวพี่น้องก็มักจะแตกแยกฟ้องร้องเป็นความกัน

๕. ครอบครัวขยาย (Extended Family) ครอบครัวประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือครัวเรือนซึ่งรวมครอบครัวสองครอบครัว หรือมากกว่านั้น เช่น ครอบครัวของบิดามารดาเรียกว่าครอบครัวขยาย ในครอบครัวขยายนั่น ทรัพย์สินต่าง ๆ อาทิเช่น ที่ดิน วัว ควาย ไร่ นา และเครื่องประกอบอาชีพต่าง ๆ มักเป็นสมบัติส่วนกลาง มีญาติอาวุโสเป็นผู้ดูแล มีอำนาจเหนือสมาชิกครอบครัวทุกคน<sup>๕๑</sup>

<sup>๕๑</sup>สมาคมทศวรรษศาสตร์แห่งประเทศไทย, ครอบครัวสัมพันธ์, หน้า ๘๘-๘๙.



**สรุปได้ว่า** ประเภทของครอบครัวอาจจำแนกตามลักษณะทางกายภาพได้หลายลักษณะ อาทิ จำแนกตามลำดับการก่อตั้งและขนาดของครอบครัว จำแนกตามการสืบสายโลหิต จำแนกตามที่อยู่อาศัยของกลุ่มสมรส จำแนกตามอำนาจของผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นต้น แต่โดยทั่วไปที่เป็นที่นิยมคือ จำแนกตามโครงสร้างหรือขนาดของครอบครัว ซึ่งจำแนกออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ซึ่งเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูกเท่านั้น และครอบครัวขยาย (Extended Family) ซึ่งเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่สองครอบครัวมารวมกันเข้า นั่นเอง

### ๒.๒.๔ หน้าที่ของสถาบันครอบครัว

ในทางสังคมวิทยา หน้าที่ของครอบครัวตามลักษณะของสังคม มี ๖ ประการ ดังนี้

๑. สร้างสรรค์สมาชิกใหม่ (Reproduction) เพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ เพราะสังคมจะต้องมีสมาชิกใหม่แทนสมาชิกเดิมที่ตายไป หน้าที่นี้มีความสำคัญมาก ถ้าไม่มีการสร้างสมาชิกใหม่ สังคมนั้น ๆ ก็จะต้องสูญหายไป การมีสมาชิกใหม่ก็ต้องมีให้สมดุลกับทรัพยากรภายในประเทศ คือ ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ถ้ามีมากเกินไปจนทรัพยากรภายในประเทศไม่อาจจะอำนวย สังคมก็ยากลำบาก และเกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ความยากจน อาชญากรรม เป็นต้น แต่ถ้ามีสมาชิกน้อยเกินไป สังคมนั้นก็อาจจะประสบปัญหาขาดแคลนกำลังคน

๒. บำบัดความต้องการทางเพศ (Sexual Gratification) ซึ่งจะออกมาในรูปของการสมรส เป็นการลดปัญหาทางเพศบางอย่าง เช่น ช่มชู้ การสมรสจึงเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมที่มีการจัดระเบียบ เพราะการสมรส คือ วิธีหนึ่งที่สังคมเข้ามาควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศแต่อย่างเดียว จะต้องทำให้มนุษย์มีครอบครัวเสมอไป เพราะมนุษย์มีทางระบายออกทางอื่น ๆ ได้โดยไม่ต้องมีครอบครัว เพราะการสมรสให้มากกว่าความพอใจในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ

๓. เลี้ยงดูผู้เยาว์ให้เติบโตในสังคม (Maintenance of Immature Children or Raising the Young) เราจะเห็นได้ว่าไม่มีสถาบันใดทำหน้าที่ดีกว่าสถาบันนี้ เพราะความรักและอบอุ่น เด็กจะหาที่อื่นใดเสมือนครอบครัวนั้นยากมาก พ่อแม่ส่วนใหญ่มีความรักลูกย่อมจะประคับประคองเลี้ยงดูลูกของตนเป็นอย่างดี แม้จะยากดีมีจนก็ตาม ครอบครัวจึงเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเติบโตใหญ่ การเลี้ยงดูจากที่อื่นแม้จะทำได้ เช่น สถานสงเคราะห์ โรงพยาบาล ตามบ้านรับเลี้ยงเด็ก ก็ทำไม่ได้ดีเท่า เพราะอาจจะให้เด็กได้แต่การเลี้ยงดูทางด้านร่างกาย แต่ทางด้านจิตใจนั้นทำได้ยากมาก เพราะมีเด็กเป็นจำนวนมาก การจะให้ความอบอุ่นแก่เด็กทุกคนเสมือนพ่อแม่ให้แก่ลูกนั้นทำไม่ค่อยได้ ด้วยเหตุนี้ เด็กในสถานสงเคราะห์ส่วนใหญ่จึงพัฒนาได้ช้า เช่น เดินช้า พูดช้า อารมณ์ไม่มั่นคง และบางครั้งก็ทำร้ายตัวเอง เพื่อเรียกร้องความสนใจ



๔. ให้การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ครอบครัวเป็นแหล่งการอบรมเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด เป็นสถาบันที่เตรียมตัวเด็กให้ออกไปเผชิญกับสิ่งแวดล้อมที่พ้นไปจากบ้าน ครอบครัวช่วยอบรมเด็กให้รู้จักกฎเกณฑ์ ค่านิยม แบบของความประพฤติ ฯลฯ สอนให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคม วิธีการอบรมก็อาจทำได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงก็โดยการสั่งสอนหรือดูดำ หรือว่ากล่าว โดยอ้อมก็โดยการทำให้ตัวเป็นแบบอย่างที่ดี การอบรมนี้ก็มีอยู่ตลอดเวลา จึงนับได้ว่าเป็นสถาบันที่ให้การอบรมแก่เด็กตั้งแต่เกิดจนตาย

๕. กำหนดสถานภาพ (Social Placement) เราได้ชื่อสกุลจากครอบครัว ซึ่งส่วนมากก็เปลี่ยนได้ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะถ้าเป็นหญิง เมื่อแต่งงานแล้วก็เปลี่ยนตามชื่อสกุลสามี สถานภาพตำแหน่งที่ครอบครัวให้ทำให้เรารู้ว่าเราเป็นใคร อยู่กับคนกลุ่มไหน เช่น ชื่อสกุลเป็นไทย ก็จัดว่าเป็นคนไทย นอกจากนี้สถานภาพก็เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่เกิด เช่น เป็นลูกคนจน ลูกคนรวย เป็นเชื้อพระวงศ์ เป็นลูกรัฐมนตรี เป็นลูกพ่อค้า ฯลฯ และสถานภาพดังกล่าวอาจจะเปลี่ยนสถานภาพเป็นพ่อค้า เป็นข้าราชการ ทหาร ตำรวจ เป็นต้น

๖. ให้ความรักและความอบอุ่น (Affection) ครอบครัวเป็นแหล่งที่สมาชิกได้รับความรักและอบอุ่นอย่างบริสุทธิ์ใจ เป็นแหล่งที่ให้ประกันว่า จะมีคนที่เรารักและคนที่รักเราเสมอ เช่น ความรักของสามีภรรยา หรือความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูก นอกจากนี้ถ้าสมาชิกคนใดประสบความผิดหวังไม่ว่าในด้านการงาน หรือด้านอื่น ๆ ครอบครัวจะเป็นแหล่งให้กำลังใจและปลุกปลอบใจ เพื่อให้สามารถผ่านอุปสรรคไปได้ สรุปลแล้วครอบครัวจึงเป็นแหล่งที่ให้ความรัก ความคุ้มครอง และความมั่นคงทางด้านจิตใจแก่สมาชิก ทำให้สมาชิกมีพลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้<sup>๕๒</sup>

โดยแท้จริง ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องให้สิ่งต่าง ๆ กับสมาชิก ได้แก่ นิสัย (Habit), ค่านิยม (Value), การมองโลกหรือโลกทัศน์ (World View) ซึ่งเป็นเรื่องของการรับรู้ (Perception), บุคลิกภาพ (Personality), ทศนคติ (Attitude) ดังนั้น หากกล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัว (Functions of the Family) ตามหลักวิทยาครอบครัว สามารถจำแนกหน้าที่ของครอบครัวได้ ๗ ประการ ดังนี้

๑. หน้าที่ด้านเศรษฐกิจ ในสมัยโบราณคนในครอบครัวเดียวกันต้องช่วยกันทำมาหากิน ลูกต้องรับภารกิจของพ่อ แต่ยังไม่ได้เป็นเจ้าของจนกว่าพ่อจะตาย ครอบครัวเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภค ในปัจจุบันการผลิตต่าง ๆ ถูกตัวแทนนอกครอบครัวรับไปทำแทนทั้งสิ้น อาหารที่เคยทำในบ้านก็มีตัวแทนทำนอกร้าน ในสังคมปัจจุบันสิ่งต่าง ๆ อาจหาซื้อได้ไม่ว่าอาหาร หรือเสื้อผ้า นอกจากนั้นยังมีเครื่องมือเครื่องใช้ทุนแรง

<sup>๕๒</sup>สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, หน้า ๕๗-๕๘.

๒. หน้าที่ในการให้การศึกษา ในสมัยก่อนแม่สอนเรื่องการบ้านการเรือนให้ลูกสอนให้อ่านเขียน หรือทำเลขง่าย ๆ แต่ทุกวันที่เด็กใช้เวลาในโรงเรียน หรือในการเรียนมากกว่าอยู่บ้าน กินข้าวกลางวันโรงเรียนถึงบ้านในเวลาเย็น โรงเรียนเล็กก็มีกิจกรรมนอกหลักสูตร แต่กระนั้นครอบครัวก็ยังเป็นตัวแทนวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมและประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม งานอดิเรกและกิจกรรมที่จะเรียนได้ในบ้านเด็กซึ่งจะเรียนจากที่อื่นไม่ได้ เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ทำอะไร ๆ ร่วมกันจะต่างจากเด็กที่มาจากบ้านที่ต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างทำ การปฏิบัติและดำเนินชีวิตในครอบครัวเป็นตัวแทนในการเรียนที่เข้มแข็งกว่าจะเรียนจากหนังสือที่โรงเรียน ถ้าครอบครัวไม่ยอมทำอะไรเลยก็จะสูญเสียหน้าที่ทางการศึกษาและเด็กที่ที่จะขาดความสนับสนุนที่ควรได้จากครอบครัว

๓. หน้าที่ในการปกป้องสวัสดิภาพ หน้าที่สำคัญอีกประการที่ไม่ควรละเลยของครอบครัวคือ ครอบครัวต้องปกป้องสวัสดิภาพของสมาชิก อาจอาศัยตำรวจหรือหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สาธารณสุข ยา ประกันชีวิต ประกันรถ

๔. หน้าที่ในการสันทนาการ มีสันทนาการซึ่งเป็นส่วนสำคัญของชีวิตครอบครัวในปัจจุบัน เช่น ฟุตบอล ภาพยนตร์ การใช้เวลาสันทนาการร่วมกันนั้นจะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น

๕. หน้าที่ทางศาสนา การศาสนาในบ้านเรามีน้อยลงไปเรื่อย ๆ เพราะความไม่สะดวกคนหนุ่มสาวไม่สนใจการเข้าวัด ในชนบทเวลามิ้งงานวัดก็เข้าไปเพื่อสนุกมากกว่าที่จะสนใจกับพิธีศาสนา ความเชื่อพื้นฐานต่าง ๆ เด็กก็มักจะได้จากครอบครัว ครอบครัวควรช่วยให้เขามีปรัชญาชีวิต ศีลธรรมที่เขามี เขาได้มาจากครอบครัวของเขาเอง การศึกษาพบว่า หนุ่มสาวเรียกตนเองว่าพุทธศาสนิกชนเพราะเกิดมาในครอบครัวที่นับถือศาสนาพุทธ แต่แท้จริงแล้วครอบครัวส่วนมากไม่สามารถให้คุณค่าทางศาสนาแก่เด็กได้อย่างแท้จริงและได้ผลสำเร็จ

๖. หน้าที่ในการให้ความรัก ในวัยทารกเด็กจะได้รับการอุ้มชูกอดรัดในระหว่างให้นมมารดาจะทำให้เขาเกิดความไว้วางใจ เขาได้รับการเปลี่ยนผ้าที่เปียกแฉะ และมีคนในครอบครัวมาเล่นด้วย เมื่ออายุได้ ๓ เดือน เขาก็เริ่มจะเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคลแต่ละคน รู้ว่าใครเป็นใครในครอบครัว การอุ้มชูแสดงความรักเด็กจะเกิดความรู้สึกอบอุ่นมั่นคงปลอดภัย ซึ่งจะช่วยให้เขาปรับตัวให้เข้ากับโลกภายนอกได้

๗. หน้าที่ทางชีววิทยาของครอบครัว ครอบครัวมีหน้าที่ให้เกิดบุตรเมื่อมนุษย์สามารถสืบพันธุ์อยู่ต่อไปได้ เด็กที่เกิดไม่ถูกกฎหมายในครอบครัวที่ไม่ต้องการมักจะเป็นปัญหาและภาระของสังคม ซึ่งมีอยู่มากในสังคมไทย ดังนั้นทุกชีวิตที่เกิดต้องมีสิทธิ์ที่จะได้รับความรักและความเอาใจใส่<sup>๕๓</sup>

<sup>๕๓</sup>พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, จิตวิทยาครอบครัว, หน้า ๓๔-๓๕.

อย่างไรก็ตาม ครอบครัวทุกครอบครัวมีการทำหน้าที่ต่าง ๆ แบบเดียวกันในทุกสังคมของมนุษย์ จนเราอาจเรียกได้ว่าเป็นหน้าที่สากล คือเป็นหน้าที่ซึ่งครอบครัวของทุกสังคมต้องกระทำโดยทั่วไป ดังนี้

๑. หน้าที่ในการให้กำเนิดแก่สมาชิก ความต้องการทางสรีระอย่างหนึ่งของมนุษย์ คือ เพศรส ซึ่งเป็นสาเหตุให้มีบุตร การให้กำเนิดแก่สมาชิกต้องอาศัยพฤติกรรมทางเพศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางชีววิทยา การให้กำเนิดแก่สมาชิกควรจะเป็นตามธรรมชาติ กล่าวคือ เมื่อชายหญิง กระทำกิจกรรมทางเพศร่วมกัน ฝ่ายหญิงก็มีครรภ์ เมื่อครบกำหนดก็คลอดบุตรถ้าสุขภาพของมารดาและบุตรดี บุตรก็จะเจริญเติบโตไปตามลำดับ บิดามารดาจะต้องเลี้ยงดูบุตรให้มีคุณภาพ สามารถทำประโยชน์ให้สังคมได้ ถ้าคู่สมรสไม่สามารถให้กำเนิดแก่สมาชิกได้ด้วยเหตุบางประการ สังคมก็ผ่อนปรนให้คู่สมรสรับเด็กอื่นมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมได้ การรับบุตรบุญธรรม ถ้าปฏิบัติ ตามประเพณีและกฎหมายแล้ว บุตรบุญธรรมก็มีฐานะเหมือนกับบุตรซึ่งเกิดจากสายโลหิตทุกประการ

๒. หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เมื่อครอบครัวผลิตเด็กออกมาแล้ว พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง จะต้องช่วยกันเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนให้เด็กได้เจริญเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป หน้าที่นี้จึงนับว่ามีความสำคัญมาก ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๒ ประการด้วยกัน คือ

๒.๑ การเลี้ยงดูเด็กก่อนเพื่อให้มีร่างกายแข็งแรงเจริญเติบโต มีจิตใจสมบูรณ์

๒.๒ การอบรมสั่งสอนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม

โดยที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีภาวะเป็นเด็กอ่อน ต้องพึ่งพาอาศัยอยู่กับครอบครัวของตนนานมากกว่าลูกของสัตว์ประเภทอื่น ๆ ฉะนั้นโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอดลักษณะอุปนิสัยใจคอ บุคลิกภาพต่าง ๆ จากญาติที่ใกล้ชิดเคียง ผู้ซึ่งเลี้ยงดูตนมาโดยพ่อ แม่ จึงมีอยู่มาก ฉะนั้น ถ้าลูกมีอุปนิสัยที่ไม่ดี หรือเป็นสมาชิกที่เลวของสังคม ความผิตย่อมตกเป็นของครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น

๓. หน้าที่ในการให้ความรัก หน้าที่นี้ยังไม่มีสถาบันใดทำแทนได้ดีกว่าครอบครัวความรักที่เด็กได้รับจากบิดามารดา หรือจากครอบครัวตนเป็นความรักที่ต่อเนื่อง ไม่มีวันสิ้นสุด เด็กที่ขาดความรักขาดความเอาใจใส่จากครอบครัว มักจะก่อปัญหาขึ้นเพื่อเรียกร้องความสนใจ เด็กมักจะมีอารมณ์โกรธ ขี้ใจฉาน ไม่รักใคร่ จะปรับตัวให้เข้ากับบุคคลภายนอก ครอบครัวก็มักจะปรับไม่ได้ หรือได้ก็ไม่ดีพอ เมื่อถึงวัยแต่งงานก็ปรับตัวให้เข้ากับคู่สมรสของตนไม่ได้

๔. หน้าที่ในทางเศรษฐกิจ คือการหาเงินมาใช้จ่ายเลี้ยงดูสนองความต้องการตามปัจจัยสำคัญ ๕ ประการ คือ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และการศึกษา อันเป็นความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ หน้าที่ทางเศรษฐกิจของครอบครัวชาวตะวันตกกับครอบครัวชาวตะวันออก มีลักษณะแตกต่างกันบ้าง ในสังคมชาวตะวันตกการที่ชายและหญิงมาสมรสกันก็ถือว่าชีวิตสมรสคือหุ้นส่วน มีการแบ่งความรับผิดชอบ คู่สมรสบางคู่ผลัดกันทำหน้าที่หาเงินเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งศึกษาต่อวิชาชีพ บุตรต้องขอยืมเงินจากบิดามารดา ต้องรับผิดชอบในทางเศรษฐกิจต่อบุตรมาก ต้องสงเสียนับสนุนในทางการเงินจนกว่าบุตรของตนจะแยกครอบครัวไปอยู่ต่างหาก

๕. หน้าที่ในการให้ความปลอดภัย บิดา มารดา มีหน้าที่ให้ความปลอดภัยแก่บุตรนับตั้งแต่บุตรปฏิสนธิ เมื่อคลอดออกมาแล้วบุตรจะต้องได้รับการปกป้องอย่างรอบคอบความก้าวหน้าในทางวิทยาศาสตร์ ความก้าวหน้าในทางโภชนาการ จะช่วยให้ครอบครัวปลอดภัยและเจริญเติบโตแข็งแรง นอกจากพ่อ แม่ จะให้ความปลอดภัยแก่บุตรโดยตรงแล้ว สมาคมผู้ปกครอง สมาคมสุขภาพจิต คลินิก สุขวิทยาจิต ฯลฯ ล้วนเป็นสถาบันที่ช่วยปกป้องอันตรายให้ความปลอดภัยแก่เด็กให้ความรู้แก่ครอบครัว เพื่อทำหน้าที่นี้ได้เป็นอย่างดี

๖. หน้าที่ในการให้การศึกษา การศึกษาในตอนเริ่มแรกชีวิตนั้น เด็กไม่ได้รับไปจากการสั่งสอนด้วยวาจาอย่างเดียว แต่เรียนรู้โดยการเลียนแบบด้วยในฐานะครูคนแรกของบุตร บิดา มารดา จะต้องให้ความรู้ทุก ๆ ด้านแก่บุตร ให้บุตรยอมรับและเข้าใจวัฒนธรรมของชุมชน ถ้าครอบครัวมีสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับเด็ก การศึกษาของเด็กก็จะดีทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ การศึกษาในครอบครัวจะเป็นผลเพียงไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับแรงเสริมที่ครอบครัวให้แก่เด็ก เด็กที่บิดามารดาฝึกให้ช่วยตนเองจะเป็นคนทำงานเป็นรับผิดชอบในกิจการงาน วินัยที่ครอบครัวฝึกให้ย่อมช่วยให้เด็กเป็นคนที่อยู่ในระเบียบวินัย

๗. หน้าที่ในทางศาสนา ศาสนาเป็นเครื่องผ่อนคลายความกดดันในชีวิตประจำวันผู้ที่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและเป็นเครื่องชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ย่อมมีโอกาสที่จะมีชีวิตที่มีคุณภาพมากกว่าคนที่ละเลยต่อศาสนา สภาพของสังคมในปัจจุบันได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ มากมาย อาทิ เช่น ปัญหาอาชญากรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวง การไม่ละอายต่อบาปล้วนแต่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยที่มีจำนวนไม่น้อยเป็นพุทธศาสนิกชนแต่ชื่อ สักแต่ว่านับถือศาสนาพุทธ แต่ไม่ได้ประพฤติและปฏิบัติตนตามกฎและหลักการแห่งศาสนาพุทธ ครอบครัวควรจะอบรมสั่งสอนและชักจูงให้บุตรได้กระทำหน้าที่อันเป็นศาสนกิจประจำวัน เช่น การทำบุญตักบาตร การสวดมนต์ไหว้พระ การทำใจให้สะอาดปราศจากอหิงสา (ราคะ โลภะ โทสะ โมหะ) ประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในพรหมวิหาร ๔ (เมตตากรุณา มุทิตา และ อุเบกขา) ถ้าบุตรเข้าใจและปฏิบัติได้ ก็จะทำให้จิตใจเป็นสุขครอบครัวควรจะทำหน้าที่เหล่านี้ตั้งแต่บุตรของตนยังอยู่ในวัยเด็ก ซึ่งเป็นเวลาที่เด็กเรียนรู้ได้ง่าย



๘. หน้าที่ในทางสันตนาการ การขจัดปลดปล่อยความเคร่งเครียดทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์การปลดปล่อยความเคร่งเครียดทางอารมณ์เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับผู้ใหญ่ แต่สำหรับเด็กการให้เล่นอย่างสนุกสนานเป็นส่วนที่ช่วยให้เด็กเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ พร้อมกันหลายด้าน ครอบครัวจึงควรจัดสันตนาการให้กับเด็กทั้งในบ้านและในบริเวณบ้าน รวมทั้งนอกบ้านด้วย

๙. หน้าที่ในการสงเคราะห์คนชรา เป็นหน้าที่ในการให้ผู้สูงอายุได้อยู่ร่วมกับครอบครัวอย่างมีความสุขในบั้นปลายชีวิต<sup>๕๔</sup>

**สรุปได้ว่า** ครอบครัวทุกครอบครัวมีการทำหน้าที่ต่าง ๆ แบบเดียวกันในทุกสังคมของมนุษย์ จนเราอาจเรียกได้ว่าเป็นหน้าที่สากล คือ หน้าที่ในการผลิตสมาชิกที่มีคุณภาพให้แก่สังคม ซึ่งเป็นหน้าที่ซึ่งครอบครัวของทุกสังคมต้องกระทำโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในเชิงกระบวนการสถาบันครอบครัวมีหน้าที่หลากหลายประการ อาทิ หน้าที่ในการให้กำเนิดสมาชิก หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก หน้าที่ในการให้ความรัก หน้าที่ในทางเศรษฐกิจ หน้าที่ในการให้ความปลอดภัย หน้าที่ในการให้การศึกษา หน้าที่ในทางศาสนา หน้าที่ในทางสันตนาการ หน้าที่ในการสงเคราะห์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พื้นฐานหลักที่สำคัญของสถาบันครอบครัวที่มีต่อสังคม ได้แก่ การทำหน้าที่เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว การทำหน้าที่เสริมสร้างขวัญกำลังใจแก่สมาชิกในครอบครัว การทำหน้าที่วางรูปแบบการดำรงชีวิตของครอบครัวที่เหมาะสม และทำหน้าที่สร้างให้เกิดกระบวนการทางสังคม (การขัดเกลา) ของสมาชิกในครอบครัว นั่นเอง

### ๒.๒.๕ สภาพของสถาบันครอบครัวในสังคมไทย

แต่เดิม ครอบครัวไทยเป็นสถาบันที่มีลักษณะทั้งเฉพาะที่ไม่เหมือนของสังคมอื่น พ่อแม่ลูกจะใกล้ชิดสนิทสนมกัน พ่อแม่ไทยจะเอาใจลูกมาก จนแม่ลูกโตเป็นผู้ใหญ่ ดังกล่าวนี้ จึงส่งผลให้สภาพของครอบครัวไทยมีลักษณะพื้นฐาน ๒ ประการ ทั้งในส่วนของ การเคารพเชื่อฟังตามลำดับอาวุโส และในส่วนของความผูกพันทางสายโลหิต ดังนี้

๑. การเคารพเชื่อฟังตามลำดับอาวุโส (Seniority) ครอบครัวไทยจะยำเื่องอาวุโสตั้งแต่วัยเด็ก โดยน้องต้องเคารพพี่ ป้า น้า อา โดยเฉพาะ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นการยำเื่องวัยวุฒิ โดยเฉพาะในชนบท จึงทำให้ชาวชนบทไม่กล้าเสนอความคิดริเริ่มที่มีเหตุผลที่เป็นการขัดความประสงค์ของผู้ใหญ่ ส่วนในเมือง ลำดับอาวุโสก็ยังคงเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ให้เกียรติผู้อาวุโส หรือไม่วัยวุฒิ มักจะดำรงตำแหน่งสูงตามลำดับ

<sup>๕๔</sup>เฉลียว บุญยงค์, การศึกษาชีวิตครอบครัว, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๔๗.



๒. ความผูกพันทางสายโลหิต บิดามารดามักจะรักและห่วงใยลูกของตนเอง ไม่ว่าจะเป็ น โสัดหรือสมรสแล้ว หรือเกื้อกูลให้ญาติพี่น้องอยู่อาศัยบ้างเมื่อจำเป็น และญาติทั้งสองฝ่ายมักจะมี ความเท่าเทียมกัน คือ ให้ความสำคัญของญาติทั้งทางข้างพ่อและข้างแม่เราต้องยอมรับว่าครอบครัว ไทยนั้น พ่อแม่มักจะมีความรักและผูกพันห่วงใยลูกอย่างลึกซึ้งด้วยความห่วงใยลูกนี้เอง พ่อแม่จึง มักจะติดตามไปดูลูกทั้งที่เป็นโสดอยู่ หรือแม้จะสมรสแล้วก็ตาม บางครั้งเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง หรือความไม่พอใจระหว่างเขยและสะใภ้ ซึ่งอาจจะรวมถึงญาติพี่น้องด้วย ในชนบทชายหญิงที่สมรส แล้วมักจะเลือกอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ช่วยพ่อแม่ทำมาหากินสักระยะหนึ่งก่อนแยกเรือนไปอยู่ ตามลำพังอิสระ คือ อาจจะอยู่รับใช้พ่อแม่จนกระทั่งลูกสาวที่ถัดไปแต่งงานแล้วนำสามีมาอยู่ช่วยพ่อ แม่ จึงแยกไปอยู่ตามลำพัง หรือไม่ก็อยู่ช่วยพ่อแม่จนมีลูกคนแรกจึงจะออกเรือน<sup>๕๕</sup>

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้าง และ จำนวนสมาชิกอย่างเห็นได้ชัด จากการศึกษาจำนวนประชากรไทยจะเห็นได้ชัดเจนว่า อัตราการเพิ่ม ของประชากรเพิ่มอย่างรวดเร็ว และได้มีการดำเนินการควบคุมจำนวนประชากร อย่างมีประสิทธิภาพ ในเวลาต่อมา ที่ส่งผลให้อัตราการเพิ่มของประชากรลดลงอย่างเห็นได้ชัด<sup>๕๖</sup>

ปัจจุบัน ครอบครัวไทยต้องเผชิญกับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากปัจจัย ภายในครอบครัว และปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อแบบแผนการ ดำเนินชีวิตของครอบครัวแบบขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวนสมาชิกในครอบครัวมีการลดลง อย่างต่อเนื่องคิดโดยเฉลี่ยได้ ๓.๕ คนต่อครัวเรือน อัตราการจดทะเบียนสมรสก็ลดลงเหลือ ๑๘.๖ คู่ ต่อ ๑,๐๐๐ ครัวเรือน ในขณะที่อัตราการหย่าร้างกลับเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะครอบครัวในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลมีอัตราการหย่าร้างสูงที่สุด ครัวเรือนความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว และสัมพันธภาพที่ อบอวนในครอบครัวมีแนวโน้มลดลง ขณะเดียวกันการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจกลับมีทิศทางที่ดีขึ้น<sup>๕๗</sup> ดังนั้น สภาพการณ์ไทยปัจจุบันจึงมีรายละเอียด ดังนี้

๑. ด้านประชากร จากข้อมูลของประชากรไทยปัจจุบัน ตามหลักฐานเอกสารของสถาบัน ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีประชากรรวม ๖๐,๘๐๖,๐๐๐ เป็นหญิงมากกว่าชาย เล็กน้อย อัตราเพิ่มต่อปีร้อยละ ๑.๑๖ ความหนาแน่น ๑๑๙ คนต่อตารางกิโลเมตร เป็นคนในเขต เทศบาล หรือเป็นชาวเมืองทั่วประเทศ ๑๘.๔% อายุไขเฉลี่ย ชาย ๖๗.๓๖ หญิง ๗๑.๗๔ ปี

<sup>๕๕</sup>สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, หน้า ๖๓-๖๕.

<sup>๕๖</sup>รุจา ภูโพบูลย์, “ครอบครัว”, วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, ๒๒ (ตุลาคม- ธันวาคม ๒๕๔๒): หน้า ๘๙-๙๑.

<sup>๕๗</sup>แสงสุรีย์ ทศนพูนชัย, “การจัดภัยร้ายของครอบครัวและสังคม”, ควอดลิตี้ออฟไลฟ์, ๑๑ (ตุลาคม ๒๕๔๗): หน้า ๑๒๖.

๒. ประเภทของการสมรส ครอบครัวไทยเป็นแบบคู่ครองคนเดียว แต่ในทางปฏิบัติในสมัยก่อน หรือในสมัยปัจจุบันบ้าง เป็นแบบหลายคู่ครอง นั่นคือสามีมีภรรยาหลายคน โดยเฉพาะสามีที่ร่ำรวย มีอำนาจ หรือเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ แต่สำหรับปัจจุบันคนไทยทุกชั้นถือหลักคู่ครองคนเดียว

๓. ประเภทของครอบครัว ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขนาดเล็ก (Nuclear Family) เป็นครอบครัวแบบพ่อแม่ลูก โดยเฉพาะสังคมในเมือง ตลอดจนกฎหมายไทยระบุว่า การจดทะเบียนสมรสจะต้องก็เพียงคนเดียวเท่านั้น คือ แบบสามีหนึ่ง ภรรยาหนึ่งเท่านั้น อย่างไรก็ตามในสมัยก่อนชายมักนิยมมีภรรยาหลายคน (Polygons) คือ แบบสามีหนึ่งภรรยาหลายคน

๔. ที่อยู่อาศัยหลังสมรส สำหรับเกณฑ์ปฏิบัติของสังคมไทยมีอยู่สองแบบ คือ แบบอยู่กับฝ่ายหญิง เป็นแบบที่นิยมในอดีตและในสังคมชนบทปัจจุบัน ส่วนแบบแยกบ้านไปตั้งใหม่เป็นแบบนิยมในปัจจุบันทั้งในเมืองและชนบท ส่วนการจัดงานมีอยู่ ๒ แบบ คือ แบบอวาหมงคล เป็นการจัดงานและที่อยู่หลังสมรสที่บ้านชาย และวิวาห์มงคล เป็นการจัดงานและที่อยู่อาศัยหลังสมรสที่บ้านฝ่ายหญิง แสดงให้เห็นว่าในสังคมไทยมีธรรมเนียมปฏิบัติอยู่ทั้งสองอย่าง จะทำแบบไหนก็ได้ สุดแต่ผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายจะตกลงกัน สิ่งที่มีจะต้องพิจารณากันในการที่จะเลือกจัดงานฝ่ายใด มักขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจสังคมของแต่ละฝ่าย ถ้าฝ่ายใดสูงกว่า รวยกว่า ฝ่ายนั้นก็เป็นผู้จัด

๕. การสืบเชื้อสายและการสืบมรดก (Descent and Inheritance) สำหรับประเพณีไทยเป็นแบบสืบทางสายพ่อ นั่นคือ เมื่อชายหญิงสมรสกันแล้ว ฝ่ายหญิงจะเปลี่ยนนามสกุลจากเดิมมาใช้ของสามี ลูกของพ่อแม่จะใช้นามสกุลของพ่อ เมื่อสามีตาย หรือหย่าขาดจากกันภรรยายังใช้นามสกุลสามีอยู่เช่นเดิม ส่วนที่เกี่ยวกับการรับมรดก ลูกไทยจะได้รับมรดกทั้งจากปู่ ย่า และตา ยาย แล้วแต่ความพอใจของทั้งฝ่ายพ่อ และฝ่ายแม่ แต่ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหมั้นเป็นพิธีกรรม หรือเป็นขนบธรรมเนียม ไม่ได้กำหนดรายละเอียดเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยปกติเมื่อผู้ใหญ่ฝ่ายชายไปสู่ขอฝ่ายหญิง ก็จะประกอบพิธีหมั้นหมายกัน โดยมีสินสอดทองหมั้น อันกฎหมายถือว่าเป็นสัญญาตามกฎหมายถ้าหมั้นแล้วไม่แต่ง โดยฝ่ายชายผิด ฝ่ายหญิงสามารถรับของหมั้น นอกนั้นกฎหมายยังให้โอกาสเรียกค่าทดแทนความเสียหายได้อีกส่วนหนึ่ง

๖. อำนาจในครอบครัว ดังสุภาษิตที่ว่า ชายเป็นช้างเท้าหน้าหญิงเป็นช้างเท้าหลัง แต่ในทางปฏิบัติมักมีการอ้อมข้อมกันมาแต่ไหนแต่ไร รวมถึงปัจจุบันโดยให้หญิงเป็นใหญ่ในบ้าน ชายเป็นใหญ่เรื่องนอกบ้าน เช่น ลูกควรเรียนโรงเรียนไหน เรียนสาขาอะไร ประกอบอาชีพอะไร การปกป้องคุ้มครองครอบครัว การหาเลี้ยงครอบครัว การแก้ปัญหาจากภายนอก ในสมัยปัจจุบันประชาธิปไตย สามีภรรยามีสิทธิเสรีภาพเสมอกัน สามีภรรยา และลูกมักจะปรึกษาหารือกันมากกว่าการใช้อำนาจเด็ดขาดของฝ่ายใด แต่อย่างไรเสียสามีก็ยังมีภาวอยู่เป็นส่วนใหญ่

๗. ข้อห้ามสมรสกับญาติสนิท คือ ถ้อยหลักสมรสนอกวงศ์วาน ไม่ใช่คนนามสกุลเดียวกัน ไม่ใช่พี่น้องใกล้ชิดกัน หลักเฉพาะบางอย่าง เช่น ห้ามสมรสกับบุตรบุญธรรม ห้ามสมรสกับพระ เณร ซี ชายต้องอายุ ๑๗ ปีบริบูรณ์ หญิงต้องอายุ ๑๕ ปี บริบูรณ์ เมื่อบิดามารดาอนุญาต ชายหญิงไม่เป็นคน วิกัลจรีต<sup>๕๘</sup>

**สรุปได้ว่า** วิวัฒนาการครอบครัวไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน แสดงการทำหน้าที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสมาชิกใหม่ให้เป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณภาพ แต่เนื่องจากโครงสร้างครอบครัวไทยในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการแตกแยกของครอบครัว ทำให้ครอบครัวจำนวนหนึ่ง เป็นครอบครัวที่มีภาวะเสี่ยงสูง ที่จะไม่สามารถทำหน้าที่ บทบาท ในการดูแล อบรม เด็ก และเยาวชน ในครอบครัวตนได้ดี ครอบครัวที่มารดา หรือบิดาทำงานหาเลี้ยงครอบครัวเพียงคนเดียว อาจมีปัญหา เศรษฐกิจที่จะก่ออุปสรรค การใช้เวลาเพื่อดูแล อบรม สั่งสอน อาจไม่เพียงพอและการที่ครอบครัวไทย มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น จะทำให้ไม่ได้รับการเกื้อหนุนเช่นเดียวกับ ครอบครัวไทยดั้งเดิม ที่เป็นครอบครัวขยาย การสนับสนุนจากสมาชิกครอบครัวรุ่นก่อน เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ช่วยปลูกฝัง สืบทอดค่านิยมในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น การเคารพ กตัญญูผู้ใหญ่ จะไม่ได้รับการสืบทอดตั้งแต่ ก่อน ที่มีการเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวที่มีญาติ และเครือญาติอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด สังคม และ หน่วยงานต่าง ๆ จึงควรเกื้อกูลแก่ครอบครัว ที่มีปัญหา เพื่อป้องกันปัญหาสังคม ที่มีแนวโน้มจะ เกิดขึ้นได้ในอนาคต

### ๒.๒.๖ สถาบันครอบครัวในทัศนะของพระพุทธศาสนา

คัมภีร์ อัคคัญสูตร ระบุว่า การอุบัติขึ้นของมนุษย์ที่เกิดมาจากพรหมชั้นอาภัสสร พรหม<sup>๕๙</sup> ซึ่งเป็นพรหมชั้นสูงซึ่งแตกต่างจากพรหมของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู กล่าวคือ พรหมใน ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ถือว่าเป็นสิ่งสูงสุดซึ่งมีความเชื่อว่าโลกนี้พระพรหมเป็นผู้สร้างหรือแม้แต่ระบบ วรรณะทางสังคมอินเดียก็เกิดจากส่วนต่าง ๆ ของพระพรหม

<sup>๕๘</sup>สัญญา สัญญาวิวัฒน์, สังคมวิทยาครอบครัว, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๖๕-๖๗.

<sup>๕๙</sup>พรหมเป็นเทวดาชั้นสูงโดยกำเนิด จัดเป็นเทวดาจำพวกหนึ่งที่มีภพภูมิที่สูงกว่าเทวดาทั่ว ๆ ไป ที่ เรียกว่า ชั้นพรหมจัดเป็นกามาวจรภพและยังมีการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ พระพรหม แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ พรหมที่มีรูป ที่เรียกว่า รูปพรหม มีทั้งหมด ๑๖ ชั้น และพรหมที่ไม่มีรูป ที่เรียกว่า อรูปพรหมมีทั้งหมด ๔ ชั้น โดยอรูปพรหมจะสูงกว่ารูปพรหม, คุรยลละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธ ศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนรัชการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๗.

สำหรับทัศนะของพระพุทธศาสนาพระพรหมไม่ใช่ผู้สร้างโลกหรือจักรวาล แต่พรหมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการกำเนิดขึ้นของมนุษย์บนโลกหรือเป็นผู้สร้างหรือสังคมนาษย์ให้กับโลกและพรหมเองนั้นยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร สำหรับการอุบัติขึ้นของมนุษย์ที่เกิดมาจากพรหมนั้น ความว่า “สมัยนั้น ทว่าทั้งจักรวาลนี้แหละเป็นน้ำทั้งนั้น มีตมนอนธการ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาว นักษัตรทั้งหลายยังไม่ปรากฏ กลางคืน กลางวันก็ไม่ปรากฏ เดือนหนึ่ง ครึ่งเดือน ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ หญิงชายก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายปรากฏชื่อแต่เพียงว่าสัตว์ เท่านั้น”<sup>๖๐</sup>

การอุบัติขึ้นของมนุษย์ครั้งแรกมีอยู่ ๒ นัย ได้แก่ นัยแรกก็คือ การอุบัติเกิดขึ้นของมนุษย์ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากพรหมชั้นอาภัสสรพรหมที่ลงมาท่องเที่ยวยังโลกมนุษย์ที่กำลังก่อตัวขึ้นมาใหม่ ๆ ซึ่งในขณะนั้นโลกใบนี้ยังไม่มีทั้งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์แต่อาศัยรัศมีที่ออกจากกายของตนเองเป็นแสงสว่างต่อมาเกิดความสงสัยในกลิ่นของจวันดิน ต่างก็เชิญชวนกันกินจวันดินเป็นเหตุทำให้ติดใจในรสชาติของจวันดินจึงเป็นผลทำให้ร่างกายที่ละเอียดเป็นกายทิพย์นั้น กลับกลายเป็นกายหยาบพร้อมทั้งปรากฏให้เห็นซึ่งเพศนิमितซึ่งกันและกัน นัยที่สองก็คือ การอุบัติเกิดขึ้นของมนุษย์เกิดจากความต้องการทางเพศอันเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์หรือสัตว์ที่มีกิเลส หลังจากการปรากฏให้เห็นซึ่งเพศนิमितซึ่งกันและกันนั้นเป็นปัจจัย จึงเป็นเหตุผลสำคัญทำให้ต่างคนต่างก็มีความยินดีมีความกำหนัดเกิดขึ้นจึงต้องมีการผสมสุกันเหมือนมนุษย์ทั่วไปอย่างทุกวันนี้

สำหรับจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวหรือสร้างบ้านเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยด้วยการสร้างสิ่งกำบังนั้นจุดประสงค์ครั้งแรกทีเดียวคือ เพื่อเป็นที่ประกอบภารกิจ กล่าวกันว่าเริ่มแรกเดิมทีนั้นการมีเพศสัมพันธ์เป็นสิ่งผิดปกติของมนุษย์ในยุคนั้นเลยทีเดียว ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า

สัตว์เหล่าใดเห็นสัตว์เหล่าอื่นกำลังเสพเมถุนธรรมกันจึงขว้างฝุ่นใส่บ้าง ขว้างขี้ใส่บ้าง ขว้างมูลโคใส่บ้าง ด้วยกล่าวว่า คนถ่อย เจ้าจงฉิบหาย คนถ่อยเจ้าจงฉิบหาย ก็ไฉน สัตว์จึงทำกรรมอย่างนี้แก่สัตว์เล่า ... แต่บัดนี้ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา สมัยนั้นเหล่าสัตว์ผู้เสพเมถุนธรรม ไม่ได้เข้าไปยังหมู่บ้านหรือนิคมตลอด ๑ เดือนบ้าง ๒ เดือนบ้าง เนื่องจากสัตว์เหล่านั้นต้องการเสพสัทธรรมเกินเวลา ต่อมาจึงพากันสร้างเรือนขึ้นเพื่อปกปิดอสังขารนั้น<sup>๖๑</sup>

<sup>๖๐</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๐/๘๕.

<sup>๖๑</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๖/๙๒.



การกำเนิดของมนุษย์ที่เกิดจากครรภ์หรือที่เรียกว่า ชลาพุชะกำเนิด สังเกตได้ว่าการเกิดขึ้นของมนุษย์นั้นมีพัฒนาการแตกต่างจากการเกิดขึ้นของมนุษย์ที่จุติมาจากอภัสสรพรหม กล่าวคือ การเกิดขึ้นของมนุษย์ในช่วงเวลาต่อมาจะเป็นการถือกำเนิดแบบชลาพุชะกำเนิดนั้น มีกระบวนการพัฒนาการโดยมีจุดเริ่มต้นจากการที่บิดามารดามีเพศสัมพันธ์ และในช่วงเวลาที่เพศสัมพันธ์กันนั้นมารดาอยู่ในช่วงที่ไข่สุกพอดีคือพร้อมที่จะผสมพันธุ์พร้อมกันก็มีจิตมาปฏิสนธิในครรภ์ ด้วยการถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบ คือ กระบวนการเริ่มต้นของชีวิตและกระบวนการสืบต่อของวิญญานก็เกิดขึ้น หลังจากนั้นก็จะมีการพัฒนาเจริญเติบโตในครรภ์ ตามลำดับ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า รูปนี้เป็นกลละก่อน จากกลละเกิดเป็นอัพพุทะ จากอัพพุทะเกิดเป็นเปสิ (ชิ้นเนื้อเล็ก) จากเปสิเป็นขณะ (เป็นก้อน) จากขณะเป็นปุม ๕ ปุม ต่อจากผม ขน และเล็บ จึงเกิดขึ้น

โดยการเกิดขึ้นของชีวิตของมนุษย์ในครรภ์นั้น เริ่มตั้งแต่มีเมือกขึ้นก่อนซึ่งอยู่ในระยะ ๗ วันแรกที่เรียกว่า “กลละ” จากกลละที่เป็นเมือกอยู่นั้นก็วิวัฒนาการมาเป็นน้ำขุ่นเมือก มีลักษณะเหมือนน้ำล้างเนื้อ ที่เรียกว่า “อัพพุทะ” เป็นอัพพุทะอยู่ได้ ๗ วัน ก็วิวัฒนาการแข็งตัวมาเป็นชิ้นเนื้อสีแดง มีลักษณะคล้ายเนื้อแดงโม่บดที่เรียกว่า “เปสิ” จากเปสิได้ ๗ วันก็วิวัฒนาการแข็งตัวขึ้นอีกเป็นก้อนเนื้อ มีลักษณะทรงกลมรีคล้ายไข่ไก่เรียกว่า “ขณะ” จากขณะก็วิวัฒนาการมาเป็นปุมห้าปุมเรียกว่า “ปัญจสาขา” และภายใน ๗ วันก็พัฒนาการขึ้นเป็นมือ ๒ ข้าง เท้า ๒ ข้างและศีรษะ ๑ ส่วนอาหารสำหรับบริโภคของมนุษย์อยู่ในครรภ์นั้นก็ยังมีลักษณะแตกต่างจากการที่พรหมจุติลงมาเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ชีวิตของมนุษย์ที่อาศัยครรภ์มารดาเกิดขึ้นจะรับประทานอาหารต่าง ๆ เมื่อมารดาบริโภคอาหารเข้าไปในช่วงสัปดาห์แรกที่ยังเป็นกลละรูปร่างนั้นยังแผ่เข้าไปไม่ได้ แต่อาหารจะแผ่เข้าไปสู่ร่างกายทารกได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในช่วงสัปดาห์ที่ ๒ เป็นต้นไป ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า มารดาของสัตว์ในครรภ์บริโภคข้าวน้ำอย่างใด สัตว์ผู้อยู่ในครรภ์ก็เลี้ยงอวัยวะด้วยอาหารนั้นในครรภ์นั้น และ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงเพิ่มเติมไว้ ความว่า

สัตว์ที่อยู่ในครรภ์มารดาบริโภคอาหารทางก้านสะดือ (สายรก) (นาภีโต อภูริตนาโไฟ) คือ ก้านสะดือจะติดเป็นอันเดียวกันกับแผ่นท้องของมารดา ก้านสะดือนั้นมีลักษณะเป็นรูพรุน ข้างในคล้ายก้านบัว รสอาหารที่มารดาบริโภคเข้าไปแล้ว ก็จะแผ่ผ่านเข้าไปทางก้านสะดือ สัตว์ในครรภ์ก็จะเลี้ยงตนเองด้วยรสอาหารนั้น<sup>๖๒</sup>

สัตว์ที่อาศัยอยู่ในครรภ์นี้จะเติบโตเต็มที่ใช้เวลาประมาณ ๑๐ เดือนก็จะออกมาสู่โลกภายนอกโดยสมบูรณ์ ที่เราเรียกกันว่า คลอดบุตร จากการมีบุตรนี้เองทำให้ครอบครัวมีองค์ประกอบพร้อมทั้งบิดา มารดา และบุตรจัดได้ว่าเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์มีชีวิตชีวาขึ้นมา

<sup>๖๒</sup> ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๕/๒๔๘.



อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในมุมมองของพระพุทธศาสนา ครอบครัวยุคใหม่ หมายถึง ชะตาของสังคม เพราะครอบครัวยุคใหม่ไม่ใช่แค่ชีวิตของคนภายในเริ่มแต่สามีภรรยาและบุตรเท่านั้น แต่ครอบครัวยุคใหม่เป็นสังคมย่อยหรือเป็นฐานของสังคม สังคมทั้งหมดมาจากครอบครัวยุคใหม่ถ้าแต่ละครอบครัวดีแล้ว สังคมของเราก็จะดี เราต้องการให้สังคมประเทศชาติของเราเจริญมั่นคงมีความร่มเย็นเป็นสุขก็ทำได้โดยทำครอบครัวแต่ละครอบครัวให้ดี โดยเฉพาะเมื่อเป็นบิดา มารดา เพราะเป็นผู้ที่จะสร้างโลก คือสังคมมนุษย์ทุกระดับต้องมีพรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของพระพรหม โลกของมนุษย์ก็คือ สังคมมนุษย์นั่นเอง และโลกคือ สังคมมนุษย์นั้นก็เกิดจากการสร้างของมนุษย์เอง มนุษย์ที่ดีก็จะสร้างโลกที่ดี สร้างสังคมที่ดี สังคมที่ดีก็มาจากครอบครัวที่ดีเพราะฉะนั้นจึงต้องมองให้เห็นถึงความหมายนี้ด้วย<sup>๖๓</sup> ในทางพระพุทธศาสนาได้ระบุหน้าที่ของครอบครัวและคนในครอบครัวไว้ ตามหลักธรรมเรื่องทิศหก ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ที่มีชีวิตร่วมกันอยู่ในสังคม ตั้งแต่สถาบันเล็กสุดของสังคมคือสถาบันครอบครัว ดังนี้

๑. หน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตร มารดาบิดาที่ว่าผู้เป็นทิศเบื้องหน้านั้นด้วยเหตุผลว่าท่านเป็นคนมีอุปการะก่อน หรือ บุพพการี คือ เป็นผู้มาก่อน ให้การเลี้ยงดูบุตรธิดามาก่อน ให้การศึกษา ให้ที่อยู่อาศัย สำหรับมารดานั้น ท่านให้บุตรธิดาอาศัยทั้งในกายและนอกกาย คือ อาศัยอยู่ในครรภ์และอาศัยอยู่ในเรือนเมื่อคลอดออกมา อบรมบ่มนิสัยให้บุตรอยู่ในศีลธรรมจริยธรรมที่ดีงาม ทั้งพฤติกรรมทางกาย วาจา แม้กระทั่งจิตใจ มารดาบิดาต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตของบุตร จนกว่าจะมีครอบครัวรับผิดชอบชีวิตต่อตนเองได้ มารดาบิดามีหน้าที่อนุเคราะห์บุตรโดยเหตุ ๕ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ห้ามจากความชั่ว

ประการที่ ๒ ให้ตั้งอยู่ในความดี

ประการที่ ๓ ให้ศึกษาศิลปวิทยา

ประการที่ ๔ หาภรรยาที่สมควรให้

ประการที่ ๕ มอบทรัพย์ให้ในโอกาสอันเหมาะสม<sup>๖๔</sup>

<sup>๖๓</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ชีวิตคู่ที่มีคุณค่า**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖๗-๖๘.

<sup>๖๔</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

โดยนัยนี้ มารดาบิดาทำหน้าที่ของตนเองด้วยอนุเคราะห์บุตรโดยเหตุ ๕ ประการนี้แล้ว บุตรย่อมเป็นคนมีคุณภาพ มีความสุขความเจริญ ด้วยชาติวุฒิ คุณวุฒิ และวัยวุฒิ ซึ่งเกิดจากการทำหน้าที่ของพ่อแม่ที่สมบูรณ์ ๒ ด้าน คือ

หน้าที่ทางกาย

- สอนให้ลูกไม่ทำชั่ว
- แนะนำให้ลูกทำความดี
- ส่งเสริมลูกให้เรียนศิลปวิทยา
- ช่วยเลือกคู่ครองที่เหมาะสมให้กับลูก
- แบ่งทรัพย์สินรดกไว้ในสมัยอันควร

หน้าที่ทางใจ

- พาลูกเข้าวัดศึกษาพระธรรมคำสอน
- ชักจูงลูกสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน
- ชักนำลูกให้ทำบุญรักษาศีล
- ชักนำลูกให้ได้ฝึกสมาธิ
- ชักนำลูกให้ได้บวช<sup>๖๕</sup>

๒. หน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา หน้าที่ของบุตรต้องปฏิบัติต่อบิดามารดาตามหลักธรรมเรื่องทิศหก ได้มีการกำหนดให้บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า โดยหน้าที่ ๕ ประการ<sup>๖๖</sup> คือ

ประการที่ ๑ ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ

ประการที่ ๒ จักทำกิจของท่าน

ประการที่ ๓ จักดำรงวงศ์สกุล

ประการที่ ๔ จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท

ประการที่ ๕ เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

<sup>๖๕</sup>พุทธทาสภิกขุ, เตือนใจวัยรุ่น, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๔.

<sup>๖๖</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

๓. หน้าที่ของสามีที่มีต่อภรรยา สามีพึงบำรุงภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง ด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ยกย่องสมฐานะภรรยา

ประการที่ ๒ ไม่ดูหมิ่น

ประการที่ ๓ ไม่นอกใจ

ประการที่ ๔ มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้

ประการที่ ๕ หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

๔. หน้าที่ของภรรยาที่มีต่อสามี ภรรยาผู้เป็นทิศเบื้องหลัง ย่อมอนุเคราะห์สามีด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

ประการที่ ๑ จัดการงานดี

ประการที่ ๒ สงเคราะห์คนข้างเคียง

ประการที่ ๓ ไม่ประพฤตินอกใจ

ประการที่ ๔ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้

ประการที่ ๕ ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง<sup>๖๗</sup>

สรุปได้ว่า ในทางพระพุทธศาสนานั้น จุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวของมนุษย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงและเพศชายซึ่งเกิดจากความยินดีพอใจในกามคุณ จึงเกิดมาเป็นครอบครัว โดยนัยนี้ ครอบครัวจึงเป็นหน่วยที่ประกอบด้วยบิดามารดา และบุตรที่มีความสัมพันธ์ทางกายและทางด้านจิตใจ ซึ่งมีอุดมการณ์และเป้าหมายชีวิตร่วมกัน โดยการสร้างบรรยากาศภายในครอบครัวให้เหมาะสมต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเองทางด้านศีล สมาธิ และปัญญา โดยเฉพาะการเจริญจิตภาวนานั้นก็เพื่อประโยชน์แก่การเจริญเติบโตทางจิตวิญญาณของสมาชิกในครอบครัวทุกคน ทั้งนี้เพราะครอบครัวเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่ผลิตบุคลากรให้กับสังคมโลก ประการสำคัญ คือ ทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมเรียกว่า ทิศ ๖ ซึ่งระบุ หน้าที่ที่มีต่อกันของคนในครอบครัวไว้อย่างชัดเจน เพื่อแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขในครอบครัว ได้แก่ หน้าที่ของบิดามารดาที่มีต่อบุตร หน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา หน้าที่ของสามีที่มีต่อภรรยา และหน้าที่ของภรรยาที่มีต่อสามี นั่นเอง

<sup>๖๗</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๑๔.

## ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนา

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยแนวคิดเกี่ยวกับค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

### ๒.๓.๑ ความหมายของสุจริตในทัศนะของพระพุทธศาสนา

คำว่า สุจริต เป็นการสมาสกัณระหว่าง คำว่า สุ หมายถึง ดี งาม<sup>๖๘</sup> และคำว่า จริต หมายถึง ความประพฤติ กิริยาหรืออาการ<sup>๖๙</sup> ดังนั้น คำว่า สุจริต จึงหมายถึง ความประพฤติชอบ<sup>๗๐</sup> เป็นความประพฤติดี ประพฤติชอบ ประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม<sup>๗๑</sup> โดยแท้จริงคำว่า สุจริต มีความหมายกว้างและยากที่จะกำหนดชัด เพราะในทางกฎหมาย สุจริต หมายถึง สภาวะทางจิตใจอันประกอบด้วย

๑. ความซื่อสัตย์ในความเชื่อหรือวัตถุประสงค์
๒. ความซื่อตรงต่อหน้าที่หรือหนี้ของตน
๓. ความสอดคล้องกับมาตรฐานทางการค้าหรือธุรกิจใด ๆ อันชอบด้วยเหตุผลในการต่อรองกันอย่างเป็นธรรม
๔. การไร้ซึ่งเจตนาหลอกลวงหรือแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ<sup>๗๒</sup>

โดยนัยนี้ นิยามคำว่า สุจริต แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ การให้ความหมายเชิงอัตตะวิสัย (Subjective) และการให้ความหมายในเชิงภาวะวิสัย (Objective) โดยคำว่า สุจริต ตามความหมายในเชิงอัตตะวิสัยนั้นถูกอธิบายโดยอาศัยความรู้หรือไม่รู้ข้อเท็จจริงบางประการของบุคคลเป็นสำคัญ ส่วนสุจริตตามความหมายในเชิงภาวะวิสัยนั้นเป็นหลักการพื้นฐานที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ความมีเหตุผล การปกป้องความไว้วางใจ การคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่น และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น<sup>๗๓</sup>

<sup>๖๘</sup>ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๒๔๐.

<sup>๖๙</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๓.

<sup>๗๐</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑,๒๔๒.

<sup>๗๑</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๕๔.

<sup>๗๒</sup>ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป: คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔-๑๔, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๖๕.

<sup>๗๓</sup>สิทธิโชค ศรีเจริญ, “หลักสุจริตในการปฏิบัติตามกฎหมายประกันภัย”, วารสารกฎหมาย, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน ๒๕๕๒): หน้า ๕๒.

**สรุปได้ว่า** คำว่า สุจริต ตามความหมายในเชิงอัตตะวิสัยนั้นถูกอธิบายโดยอาศัยความรู้ หรือไม่รู้ข้อเท็จจริงบางประการของบุคคลเป็นสำคัญ ส่วนความหมายในเชิงภาวะวิสัยนั้นเป็นหลักการ พื้นฐานที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ความมีเหตุผล การปกป้องความไว้วางใจ การคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่น และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทั้งนี้ ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ให้นิยามคำว่า สุจริต หมายถึง เป็นความประพฤติดี ประพฤติชอบ ประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม

### ๒.๓.๒ องค์ประกอบของสุจริตในทัศนะของพระพุทธศาสนา

คัมภีร์พระพุทธศาสนาแสดง สุจริต หรือความประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม มี ๓ ประการ คือ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต<sup>๗๔</sup> ดังนี้

#### ๑. กายสุจริต

กายสุจริต คือ ความประพฤติชอบด้วยกาย<sup>๗๕</sup> หมายถึง การทำกรรมดีทางกาย ๓ ประการ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือเบียดเบียนสัตว์ทุกชนิด เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติผิดทางกามารมณ์ มีรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น<sup>๗๖</sup> ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า

ภิกษุณั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธี ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่ การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอเห็นหมู่มสัตว์ที่กำลังจติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธี ล่วง จักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ตีเตียน พระอรียเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วย กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอรียเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการกระทำ ด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ เธอย่อมเห็นหมู่มสัตว์ที่กำลังจติ กำลังอุบัติเลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธี ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่มสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้<sup>๗๗</sup>

<sup>๗๔</sup>อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๘๔๐/๓๒๗.

<sup>๗๕</sup>พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), นิเทศธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปดสิบเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

<sup>๗๖</sup>บุญมี แทนแก้ว, ความจริงของชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

<sup>๗๗</sup>ที.สี. (ไทย) ๔/๑๓๗/๗๖-๗๗.



ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง สุจริตในฐานะเครื่องแสดงคุณลักษณะของบุคคลที่ควรแก่การคบหาสมาคม หรือที่เรียกว่าบัณฑิต ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย คนพาลมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด บัณฑิตมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด ปัญญาตงามในความประพฤติเนื่อง ๆ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการ เป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ภิกษุทั้งหลายบุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล ผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการ เป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต<sup>๗๘</sup>

ภิกษุทั้งหลาย ลักษณะบัณฑิต นิमितบัณฑิต ความประพฤติไม่ขาดสายของบัณฑิต ๓ ประการนี้ ๓ ประการนั้นไฉน ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตในโลกนี้ย่อมเป็นผู้คิดแต่เรื่องที่ดีดี ๑ พูดคำพูดที่ดี ๑ ทำกรรมที่ดี ๑ เช่นนั้นบัณฑิตจะพึงรู้ได้ด้วยเหตุอะไรว่า ผู้นี้เป็นบัณฑิต เป็นคนดี ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะบัณฑิตย่อมเป็นผู้คิดเรื่องที่ดีดี พูดคำพูดที่ดี และทำกรรม ที่ทำดี ฉะนั้นบัณฑิตจึงรู้จักว่า ผู้นี้เป็นบัณฑิต เป็นคนดี<sup>๗๙</sup>

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาระบุถึง กายสุจริต ไว้มากมาย อาทิ พระวินัยปิฎก มหาวรรค มีพุทธดำรัสตรัสตอบ สีหะ เสนาบดีของพวกนิครนถ์ ความว่า “สีหะ เพราะเรากล่าวการทำกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต เรากล่าวการทำให้เป็นกุศลหลายอย่างนี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณะโคตม กล่าวการทำ แสดงธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก”<sup>๘๐</sup>

คัมภีร์วิสุทธิมรรค ระบุถึงความสำคัญของกายสุจริตว่า เป็นสิ่งที่มวลมนุษย์ควรตระหนักว่า กุศลกรรม มีกายสุจริต ชื่อ วินทียะ ควรได้ เพราะอรรถตรงกันข้าม (คือควรบำเพ็ญ) ธรรมชาติใด ย่อมไม่ได้ซึ่งวินทียะนั้น เหตุนี้ธรรมชาตินั้นจึงชื่ออวิชชา (ไม่ได้สิ่งที่ควรได้)<sup>๘๑</sup>

<sup>๗๘</sup> อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๔๑/๙๖.

<sup>๗๙</sup> อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๔๒/๙๗.

<sup>๘๐</sup> วิ.ม. (ไทย) ๕/๗๙/๘๐-๘๑.

<sup>๘๑</sup> มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕๕.

## ๒. วจีสุจริต

วจีสุจริต คือ ความประพฤติชอบด้วยวาจา<sup>๘๒</sup> หมายถึง การทำกรรมดีทางวาจา ๔ ประการ คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า<sup>๘๓</sup> ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาระบุไว้จำนวนมาก อาทิ

ถ้ากรรมอันบุคคลทำแล้วด้วยวาจา ก็ดี วิรติวาจาอย่างนี้ว่า ความงดจากวจีสุจริต ๔ เป็นต้น นี้เรียกว่า สัมมวาจา ดังนี้ก็ดี เจตนาวาจาอย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายวาจาหยาบ อันบุคคลส่อเสียด เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมยังนรกให้เป็นไปพร้อม ดังนี้ ที่ใช้ชื่อว่า วาจา มิใช่วาจาที่ใช้พูดกัน<sup>๘๔</sup>

ภิกษุทั้งหลาย วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๔ เป็นวาจาสุภาสิต ไม่เป็นวาจาทุภาสิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และเป็นวาจาอันวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน องค์ ๔ เป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมกล่าวแต่วาจาที่บุคคลกล่าวดีแล้วอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาที่บุคคลกล่าวชั่วแล้ว ๑ ย่อมกล่าวแต่วาจาที่เป็นธรรมอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาที่ไม่เป็นธรรม ๑ ย่อมกล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รักอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาอันไม่เป็นที่รัก ๑ ย่อมกล่าวแต่วาจาจริงอย่างเดียว ไม่กล่าววาจาเท็จ ๑ ภิกษุทั้งหลาย วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๔ เหล่านี้แล เป็นวาจาสุภาสิต ไม่เป็นวาจาทุภาสิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และเป็นวาจาอันวิญญูชนทั้งหลายไม่ติเตียน<sup>๘๕</sup>

สัมมวาจา มีในสมัยนั้น เป็นไฉน การงด การเว้น การเลิกละ เจตนาเครื่องเว้น การไม่ทำการไม่ประกอบ การไม่ ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุวจีสุจริต ๔ วาจาชอบ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค ในสมัยนั้น อันใด นี้ชื่อว่า สัมมวาจา มีในสมัยนั้น<sup>๘๖</sup>

วจีสุจริตในทางพระพุทธศาสนา มิได้หมายถึงเพียงเว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า ที่แสดงออกทาวาจาหรือคำพูดเท่านั้น ยังหมายรวมถึงการแสดงออกทางการสื่อภาษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างสัตว์ทั้งหลายในรูปของวิญญูติรูป

<sup>๘๒</sup>พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ), นิเทศธรรม, หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

<sup>๘๓</sup>บุญมี แทนแก้ว, ความจริงของชีวิต, หน้า ๑๐๘.

<sup>๘๔</sup>อภิ.สง.อ. (ไทย) ๑/๑/๒๙๐.

<sup>๘๕</sup>ส.ส. (ไทย) ๑๕/๗๓๘/๒๒๙.

<sup>๘๖</sup>อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๒๑๘/๙๑.

โดยที่ วิญญูติ หมายความว่า เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งแสดงกิริยาอาการกัวกมือหรือพูดขึ้นแล้ว ผู้อื่นย่อมรู้ความมุ่งหมายของผู้นั้นได้ ก็เพราะว่าการกัวกมือหรือการพูดนั้นมื่อการพิเศษเกิดอยู่ด้วยอาการพิเศษนี้เรียกว่า วิญญูติรูป และถ้าไม่มีวิญญูติรูปแล้ว การเคลื่อนไหวของสัตว์ทั้งหลายก็ไม่ผิดอะไรกับการเคลื่อนไหวของใบไม้ และเสียงที่พูดของสัตว์ทั้งหลายก็ไม่ผิดอะไรกับเสียงฟ้าร้องฝนตกเมื่อเป็นเช่นนี้ คนทั้งหลายก็จะรู้จักใจซึ่งกันและกันไม่ได้ ฉะนั้น อาการพิเศษที่เกิดอยู่ในการเคลื่อนไหวและการพูดของสัตว์ทั้งหลาย<sup>๘๗</sup>

วิญญูติรูปมี ๒ อย่าง คือ โภชนวิญญูติ หมายถึง การเคลื่อนไหวของร่างกายหรือวาจาที่ทำให้คนอื่นรู้ถึงความประสงค์ของตน และปวัตตนวิญญูติ หมายถึง การเคลื่อนไหวของร่างกายหรือวาจาที่เป็นไปตามปกติมิได้มุ่งหมายให้คนอื่นรู้ถึงความประสงค์ของตน

วาจาในที่นี้เป็น โภชนวิญญูติ หมายถึง การเคลื่อนไหวของวาจาที่ทำให้คนอื่นรู้ถึงความประสงค์ที่อยู่ในใจของตน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการแสดงออกทางเจตนาวาจา ด้วยคำพูดที่เป็นกุศล อกุศล หรืออพยगत เป็นประโยชน์หรือมีโทษขึ้นอยู่กับศีลธรรมจริยธรรมของผู้พูด การแสดงออกทางเจตนาวาจานี้นับเป็นกรรมและวิบากไปพร้อมกันทีเดียว คือขณะกล่าวเจตนาวาจาที่เป็นกุศล อกุศล หรืออพยगतอยู่นั้น จัดเป็นกรรมเมื่อก้าวเจตนาวาจานั้นจบลงแล้วก็จัดเป็นวิบากที่จะได้รับจากการกระทำทางวิกรรมต่อไปและปวัตตนวิญญูติ ซึ่งหมายถึง การเคลื่อนไหวทางวาจาที่เป็นไปตามปกติมิได้เป็นเจตนาวาจาที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษ มิได้มุ่งหมายให้ผู้อื่นรู้ถึงความประสงค์ของตน เป็นแต่เพียงการสนทนากันตามธรรมดา การทักทาย การเล่าเรื่อง เล่านิทาน ดังนี้ เป็นต้น การใช้วาจาเหล่านี้ไม่ก่อให้เกิดกรรมและวิบาก เพราะไม่มีเจตนาเป็นที่ตั้ง<sup>๘๘</sup>

กระบวนการในการเกิดวาจาหรือผัสสะ คือ การกระทบกันระหว่างอายตนะภายใน คือ โสตะ และอายตนะภายนอก คือ สัททะ โดยมีวิญญูณคอยรับรู้สภาวะที่เกิดขึ้นทั้งหมด ซึ่งทำให้เกิดการปฏิบัติการของเวทนา (เสวยอารมณ์) สัญญา (หมายรู้อารมณ์) สังขาร (คิดปรุงแต่งอารมณ์) ตามลำดับ โดยที่สังขารเป็นคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต มีเจตนาเป็นตัวนำ ซึ่งแต่งจิตให้ตีให้ชั่ว หรือกลาง ๆ ปรุงแต่งการตรัส ตรึก นึกคิดในใจและการแสดงออกทาง วาจา ให้เป็นไปต่าง ๆ เป็นที่มาของกรรม ดังนั้น เจตนาจึงเป็นที่มาของความคิดทางใจหรือความตั้งใจ ที่ก่อให้เกิดการเปล่งเสียงออกมาเป็นวาจา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกาย วาจา ใจ”<sup>๘๙</sup>

<sup>๘๗</sup>พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมะจริยะ, **ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ ๑-๒-๖, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพยวิสุทธิ์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗.**

<sup>๘๘</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

<sup>๘๙</sup>อง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับวาจาอย่างยิ่ง เพราะการใช้วาจาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เนื้อหาคำสอนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยคุณค่าในทางความประพฤติ ปฏิบัติ การสอนที่จะให้ได้ผลดี นอกจากให้เกิดความเข้าใจแล้ว จะต้องให้เกิดความรู้สึกมองเห็นคุณค่า ความสำคัญ จนมีความเลื่อมใสศรัทธาที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แสดงพุทธวจนะที่แสดงหลักเกณฑ์ในการใช้วาจาของพระพุทธเจ้า ความว่า

ราชกุมาร ตถาคตก็ฉนั้นเหมือนกัน ย่อมรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น หนึ่ง ตถาคตย่อมรู้วาจาที่จริง ที่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น หนึ่ง ตถาคตย่อมรู้วาจาที่จริง วาจาที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ในข้อนี้ ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะพยากรณ์วาจานั้น ตถาคตย่อมรู้วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น ตถาคตย่อมรู้วาจาที่จริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น หนึ่ง ตถาคตย่อมรู้วาจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น ในข้อนี้ ตถาคตย่อมรู้กาลที่จะพยากรณ์วาจานั้น ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในสัตว์ทั้งหลาย<sup>๑๐</sup>

จากพระพุทธพจน์ที่ตรัสตอบอภัยราชกุมารข้างต้น แสดงให้เห็นว่า หลักเกณฑ์ในการใช้วาจาของพระตถาคต มี ๔ ประการ คือ วาจาไม่จริง ไม่เกิดประโยชน์ ไม่เป็นที่ชอบใจ ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น, วาจาที่จริง ไม่เกิดประโยชน์ ไม่เป็นที่ชอบใจ ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น, วาจาที่จริง เกิดประโยชน์ ไม่เป็นที่ชอบใจ ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น, วาจาที่ไม่จริง ไม่เกิดประโยชน์ เป็นที่ชอบใจ ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น และวาจาที่จริง เกิดประโยชน์ เป็นที่ชอบใจ ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

### ๓. มโนสุจริต

มโนสุจริต คือ ความประพฤติชอบด้วยใจ<sup>๑๑</sup> หมายถึง การทำกรรมดีทางใจ ๓ ประการ คือ เว้นจากการโลภอยากได้ของเขา, เว้นจากการพยาบาทปองร้าย และความเห็นถูกต้องตามคลองธรรม<sup>๑๒</sup> ซึ่งตรงกันข้ามกับ มโนทุจริต ๓ ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ระบุไว้จำนวนมาก อาทิ

<sup>๑๐</sup>ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๖/๘๗-๘๘

<sup>๑๑</sup>พระพุทธนิคค (ระแบบ จิตตภาณ), นิเทศธรรม, หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

<sup>๑๒</sup>บุญมี แทนแก้ว, ความจริงของชีวิต, หน้า ๑๐๘.



โลภะจัดเป็นอกุศลกรรม บาปอกุศลธรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากโลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นแดนเกิด มีโลภะเป็นปัจจัยย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโลภะนั้นด้วยประการฉะนี้ โทสะจัดเป็นอกุศลกรรมบาปอกุศลธรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากโทสะ มีโทสะเป็นเหตุ มีโทสะเป็นแดนเกิด มีโทสะเป็นปัจจัยย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโทสะนั้นด้วยประการฉะนี้ โมหะจัดเป็นอกุศลกรรมบาปอกุศลธรรมจำนวนมากเหล่านี้ที่เกิดจากโมหะ มีโมหะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นแดนเกิด มีโมหะเป็นปัจจัยย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโมหะนั้นด้วยประการฉะนี้<sup>๔๓</sup>

ลักษณะของความไม่โลภะมีประโยชน์ชี้ให้เห็นว่า คนที่ถูกความโลภครอบงำจิตใจ ย่อมไม่รู้จักรรรถ ไม่รู้จักธรรม เพราะมีแต่ความมืดบอดปราศจากปัญญา ความโลภเป็นสาเหตุทำให้จิตใจเศร้าหมอง หรือสูญเสียความเป็นปกติไป เป็นเครื่องกั้นมิให้บุคคลไปสู่สุคติ พระพุทธองค์จึงทรงตรัสสอนให้ละความโลภด้วยอริยมรรค เพื่อให้บุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ใสสะอาด สว่าง สงบ จะนำไปสู่การพัฒนาทุก ๆ ด้านตามความเป็นจริง คนที่ไม่ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นแม้แต่เส้นหญ้า เป็นผู้ไม่มีความโลภ องค์กรธรรมที่เป็นเครื่องป้องกันพฤติกรรมทุจริตที่จะล่วงละเมิดทางกายวาจาเพราะความโลภคือศีล ยินดีด้วยของที่มีอยู่ ไม่มีความโลภในปัจจุบัน ๔ ในสันโดษ ผู้มีความอดกลั้นทำหน้าที่ข่มจิตไว้ หมายถึง กิริยาที่อดทนต่อความโลภเพราะขันธ์ ทำให้มีคุณค่าทางจิตใจและปัญญา ไม่ลุ่มหลงหมกมุ่นมัวเมา บริโภคทรัพย์อย่างรู้เท่าทันเห็นคุณโทษ มีจิตเป็นอิสระ และอาศัยทรัพย์เพื่อให้ได้โอกาสที่จะพัฒนาจิตปัญญาอื่น ๆ ขึ้นไป

ลักษณะของความไม่โกรธ มีคุณประโยชน์ เป็นจุดหมายขั้นต้นของชีวิต ที่สามารถมองเห็นได้เฉพาะหน้าเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน มีวิธีละความโกรธสามารถทำได้โดยการเจริญเมตตา เพราะทำให้เกิดประโยชน์ปัจจุบันแก่ผู้ปฏิบัติมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ผู้เจริญเมตตา ย่อมมีจิตมั่นในความเมตตา ส่งผลให้ได้รับอานิสงส์ คือ หลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข ไม่ฝันร้าย จิตตั้งมั่นได้เร็ว สีน้าสดใส ได้รับอานิสงส์ทำให้ร่างกายและจิตใจของผู้เจริญเมตตา ได้รับการพักผ่อนอย่างเต็มที่ดังนั้นผู้เจริญเมตตา จึงเป็นบุคคลที่มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงมีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นอานิสงส์ส่วนหนึ่งของการเจริญเมตตา คือ เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาทั้งหลายรักษา ซึ่งบุคคลผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ทำอะไรย่อมแวดล้อมไปด้วยบุคคลที่พร้อมจะให้ความร่วมมือ สนับสนุน และให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอ เมื่อประกอบอาชีพการงานหรือกิจการใด ๆ ย่อมประสบความสำเร็จ ทำให้มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับในสังคมมีสุขภาพจิต มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่ดีเพราะการเจริญเมตตา ทำให้จิตใจของผู้เจริญเมตตามีคุณภาพสูงขึ้น ตามขั้นของการปฏิบัติ

<sup>๔๓</sup>อภิ.สง.อ. (ไทย) ๑/๑/๒๕๐.

ลักษณะของความไม่หลง มีคุณสมบัติพิจารณาให้รู้จักเหตุผล ทำให้เกิดความเห็นถูก เช่นไม่ลุ่มหลงในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปพะ ไม่มีความยินดีชอบใจ ไม่คิดอยากได้ ความเห็นถูกเป็นที่ตั้งแห่งปัญญา จุดหมายมีปัญญาความรู้ในอริยสัจ ๔ ทำให้เกิดประโยชน์ความรู้ในเรื่องขั้น ๕ อย่างละเอียดลึกซึ้งถึงขั้นดับทุกข์ได้ เป็นความรู้ประเภทรู้แจ้งแทงตลอด มิใช่เป็นความรู้ที่อยู่ในระดับวิเคราะห์หรือในขั้นใช้เหตุผล ความเข้าใจอย่างธรรมดา แต่เป็นความรู้ที่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ เป็นความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมปฏิบัติ มิใช่เพียงแต่การเล่าเรียนเป็นธรรมชาติเนื่องอยู่กับจิต เกิดดับพร้อมกับจิต สำหรับปรุงแต่งจิตไปในทางกุศล ในพระพุทธศาสนา ผู้ที่ละอวิชชาสังโยชน์ได้อย่างเด็ดขาด เป็นผู้ที่หมดสิ้นความไม่รู้ความโง่ ความมืดมัวในจิตใจ อันเป็นต้นเหตุแห่งกิเลสและกองทุกข์ ทั้งปวง จิตใจของพระอรหันต์จะมีแต่ความสว่างด้วยญาณหยั่งรู้ทุกสิ่งตามความเป็นจริง เป็นผู้ที่ได้บรรลุถึงอุดมการณ์สูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา คุณประโยชน์ของการละโมหะ ถึงความเป็นพระอรหันต์ เข้าถึงสภาวะวิมุตติหรือพระนิพพาน<sup>๙๔</sup>

โดยย่อ คำว่า มโนสุจริต คือ ความประพฤติชอบด้วยใจ มี ๓ ได้แก่ อนภิชชา คือ ไม่โลภอยากได้ของเขา, อพยาบาท คือ ไม่พยาบาทปองร้ายเขา และสัมมาทิฐิ คือ เห็นชอบคลองธรรม<sup>๙๕</sup>

สรุปได้ว่า คัมภีร์พระพุทธศาสนาแสดง สุจริตไว้ ๓ หรือ ความประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม มี ๓ ประการ คือ (๑) กายสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบ หรือความประพฤติดีด้วยกาย ได้แก่ การละเว้นการฆ่า การละเว้นการแย่งชิงลักขโมยและการเอาไรต์เอาเปรียบ และการละเว้นการประพฤติผิดล่วงละเมิดในของรักของหวงแหนของผู้อื่น (๒) วาจาสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบ หรือความประพฤติดีด้วยกาย ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และ (๓) มโนสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบหรือความประพฤติดีด้วยใจ ได้แก่ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้ายเขา และเห็นชอบตามคลองธรรม ดังกล่าวนี หากต้องการเห็นสังคมแห่งสันติสุขที่แท้จริงแล้ว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดควรยึดหลักสุจริตในพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของพลเมืองในประเทศ โดยเริ่มต้นจากการให้การศึกษาที่ถูกต้อง เพื่อปรับโครงสร้างรากฐานของสังคมให้แข็งแรงขึ้น เข้มแข็งขึ้น ด้วยการพัฒนาคนในสังคมให้เป็นคนดี

<sup>๙๔</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๘๒-๘๒๔.

<sup>๙๕</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๙๑.

### ๒.๓.๓ ความสำคัญของสุจริตในทัศนะของพระพุทธศาสนา

โดยแท้จริง คำว่า สุจริต นั้น เป็นคำที่มีความหมายกว้าง และยากที่จะกำหนดหลักเกณฑ์แน่นอนลงไปให้ชัดเจน หากอธิบายความสุจริตตามกรอบของกฎหมายแล้ว การที่จะกล่าวว่าหลักสุจริตมีต้นกำเนิดมาจากอะไร และเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใดนั้น จึงเป็นการตีกรอบได้ค่อนข้างยาก แต่เมื่อวิเคราะห์จากหลักทางกฎหมาย หลักสุจริตจะแทรกซึมอยู่ในระบบกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายแบบ Common Law และ Civil Law ก็ตาม

ทั้งนี้ หากพิจารณาในมุมมองของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับสุจริต โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประการ ได้แก่

๑. ความสำคัญของสุจริตทางโลก ซึ่งเป็นบทบาทของหลักกายสุจริตอันเป็นหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อสังคมไทย พอสรุปลงเป็นประเด็น ๆ ที่สำคัญได้ ดังนี้

๑.๑ หลักสุจริตอันเป็นหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้ความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องต่อการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมไทย

๑.๒ ให้ประสบการณ์ชีวิตโดยตรงและโดยอ้อม เช่น สอนเรื่องความดีหรือบุญ บาป หรือความชั่ว ความสัมพันธ์ที่ผู้คนในสังคมพึงปฏิบัติต่อกัน

๒. ความสำคัญของสุจริตในฐานะเป็นเครื่องมือควบคุมและรักษาแบบแผนธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของไทย ช่วยปลูกฝังจริยธรรมและแบบแผนทางสังคมให้กับผู้คนในสังคม หลักจริยธรรมจึงทำหน้าที่นี้โดยการสะท้อนค่านิยมของสังคมและสร้างความกดดันทางสังคมให้กับผู้ที่ประพฤติออกนอกกลุ่มนอกทาง เช่น การฆ่าสัตว์ การเบียดเบียนสิ่งมีชีวิต สิ่งเหล่านี้เองที่หลักจริยธรรมได้แสดงตัวอย่างไว้ว่าเป็นเรื่องที่ไม่ดี ผิดจารีตประเพณี เป็นต้น คนที่จะฝ่าฝืนต้องคิดก่อนทำ หลักจริยธรรมด้านบาป บุญ คุณ โทษจึงเป็นเครื่องเตือนใจของผู้คนในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติชอบ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความสำคัญของหลักสุจริตในทางจริยศาสตร์ของแนวคิดพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อการดำรงชีวิต มีดังนี้

๑. มีความสำคัญเพราะจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างศรัทธาและสั่งสอนให้คนในสังคมเกิด ความเข้าใจในสาระของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

๒. มีความสำคัญต่อสังคมชนบท ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ โดยคนไทยมีวิถีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ มีเครื่องมือใช้สอยน้อย ชีวิตจึงต้องอยู่กับธรรมชาติ การทำมาหากินจึงไม่ผิดเคืองนัก อาชีพหลัก คือ การเพาะปลูก จึงมีเวลายานั่งคอยผลผลิตจากธรรมชาติ มีความผูกพันกับธรรมชาติ เป็นสังคมที่มีลักษณะยอมตามที่จะรักษามากกว่าคิดจะเอาชนะหรือเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ ทั้งนี้ ก็ล้วนเกิดจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น

๓. มีความสำคัญในฐานะที่สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ มีพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การที่คนไทยมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่ส่วนมากมีแต่ศรัทธาไม่มีปัญญา จึงเป็นเหตุให้คนไทยมีความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ มากกว่าแก่นธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาจริง ๆ จนเชื่อเรื่องเกี่ยวกับพุทธคุณมากกว่าธรรมคุณ และเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ และเชื่อในกฎแห่งกรรม แต่เพ่งเล็งไปถึงกรรมเก่าเสียมากกว่า โดยเชื่อว่า ความสุขและทุกข์ที่ประสบในปัจจุบันนั้น ล้วนเป็นเพราะผลกรรมที่ตนได้ทำไว้ในชาติปางก่อน ตนไม่สามารถที่จะบงการหรือเปลี่ยนแปลงกรรมได้มากกว่าจะมีความเชื่อและความเข้าใจว่าเน้นการกระทำในชาติปัจจุบันมากกว่ากรรมเก่า<sup>๖๖</sup>

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อหลักเกณฑ์การตัดสินใจที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า

พระตถาคตในโลกนี้มีทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่องเลยจักขุของสามัญมนุษย์ ทรงเห็นเหล่าสัตว์ผู้กำลังจุติและเกิด เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ไปสุคติ ไปทุคติ ทรงทราบเหล่าสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์ทั้งหลายผู้เจริญเหล่านี้หนอ ประกอบกายทุจริต ประกอบวจีทุจริต ประกอบมโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้าทั้งหลาย เป็นมิฉฉาทีฐิ ถือเอามิฉฉาทีฐิกรรมเบื้องหน้าแต่ความตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรกหรือสัตว์ผู้เจริญเหล่านี้ ประกอบกายสุจริต ประกอบวจีสุจริต ประกอบมโนสุจริต ไม่ตีเตียนพระอริยเจ้าทั้งหลาย เป็นสัมมาทีฐิ ถือเอาสัมมาทีฐิกรรมสัตว์เหล่านั้น เบื้องหน้าแต่ความตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์<sup>๖๗</sup>

พระพุทธศาสนาเน้นย้ำอานิสงส์ในการปฏิบัติเกี่ยวกับสุจริตว่ามีผลหรืออานิสงส์ของการปฏิบัติตามศีล ๕ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ๕ ประการ ดังนี้

ประการที่ ๑ บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

ประการที่ ๒ กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมฟุ้งขจรไปไกล นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

ประการที่ ๓ บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นชาติติยะบริษัทก็ตาม พรหมณ์บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณะบริษัทก็ตาม ย่อมแก้แล้วกล้าไม่ก้อเขินเข้าไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

<sup>๖๖</sup>มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๑, หน้า ๒๕๐.

<sup>๖๗</sup>อภิ.วิ. (ไทย) ๓๖/๘๔๗/๔๑๘.



ประการที่ ๔ บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

ประการที่ ๕ บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของผู้มีศีล<sup>๔๘</sup>

แนวทางในการพัฒนาสุจริตหรือแนวทางในการพัฒนาการประพฤติปฏิบัติทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อประมวลเข้าด้วยกันแล้วจะพบว่าปรากฏอยู่ในรูปแบบขององค์ธรรม ที่เรียกว่าไตรสิกขาและบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ซึ่งถือเป็นการประพฤติปฏิบัติครบทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย วาจา และจิตใจ รวมทั้งความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในโลกให้มีความสอดคล้องกลมกลืนเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งหลาย

แนวทางในการพัฒนาสุจริตสำหรับบรรพชิตให้ปฏิบัติในหลักไตรสิกขา ๓ ได้แก่ (๑) ศีลสิกขา ได้แก่ การปฏิบัติขั้นศีล (๒) จิตตสิกขา ได้แก่ การปฏิบัติขั้นสมาธิ และ (๓) ปัญญาสิกขา ได้แก่ การปฏิบัติขั้นปัญญา<sup>๔๙</sup> ส่วนแนวทางในการพัฒนาสุจริตสำหรับคฤหัสถ์ให้ปฏิบัติในหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ได้แก่ (๑) ทานมัย ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมด้วยการบริจาคทาน (๒) สีลมัย ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมด้วยการรักษาศีล และ (๓) ภาวนามัย ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรม ด้วยการเจริญปัญญา<sup>๕๐</sup>

แนวทางในการพัฒนาสุจริตหรือแนวทางในการพัฒนาการประพฤติปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับคฤหัสถ์ของพระพุทธศาสนาเถรวาท ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประมวลได้ ดังนี้

#### ๑. หลักปฏิบัติทานมัย

ทาน ได้แก่ การเสียสละสิ่งของเพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ เพื่อกำจัดความตระหนี่ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นและเพื่อสาธารณประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ทานจัดเป็นบุญและเป็นการพัฒนาจิต เพราะเป็นการขจัดความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว โดยประเภทแห่งทานหรือการบริจาคทานสำหรับบวชนุชนนี้มีอยู่ ๒ ประเภท คือ (๑) อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของมีปัจจัย ๔ เช่น ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม ของลูบไล้ ที่นอน ที่พักและเครื่องประทีป เป็นต้น และ (๒) ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรม ให้วิทยาทานความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและวิชาการต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม<sup>๕๑</sup>

<sup>๔๘</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๕.

<sup>๔๙</sup>อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๒๑/๒๑๘.

<sup>๕๐</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๑๗๐.

<sup>๕๑</sup>พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฉโนม), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

อย่างไรก็ตาม คำว่า ทาน นี้ ยังได้อธิบายออกไปอีกว่ามี ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) อานาจจากเจตนา ได้แก่ มีศรัทธา มีการสละความตระหนี่ (๒) อานาจวิริติ ได้แก่ การให้อภัย กล่าวคือ การรักษาศีล ๕ การงดเว้นจากบาป และ (๓) อานาจแห่งไทยธรรม ได้แก่ วัตถุที่ควรให้ มีข้าวและน้ำ เป็นต้น

อานาจทั้ง ๓ ประการนี้ สรุปลงได้ว่าต้องประกอบด้วยองค์ ๓ อย่าง ได้แก่ (๑) เพราะมีศรัทธาร่วมหน้า (สทุธาย สมมุขีภาวา) ได้แก่ ผู้ถวายเป็นคนมีศรัทธา มีศีลธรรมประจำใจ (๒) เพราะมีไทยธรรมร่วมหน้า (เทยยธมมสส สมมุขีภาวา) ได้แก่ วัตถุสิ่งของที่เหมาะสม มีความบริสุทธิ์ ได้มาโดยสุจริต เป็นของดีมีประโยชน์ และมีความเหมาะสมกับผู้รับ และ (๓) เพราะมีทักษิณียบุคคลร่วมหน้า (ทักษิณียยานํ สมมุขีภาวา) ได้แก่ ผู้รับนั้นเป็น ผู้บริสุทธิ์ มีศีลธรรม ผู้รับ เรียกว่า ปฏิคาหก เป็นผู้มีศีล มีคุณธรรมทั้งนี้ไม่จำกัดว่าปฏิคาหกนั้นจะต้องเป็นพระสงฆ์เสมอไป อาจเป็นสามเณร แม่ชี หรือคฤหัสถ์ผู้มีศีลธรรมก็ได้<sup>๑๐๒</sup>

ส่วนวิธีการให้ทานนั้นมีอยู่ ๒ วิธี ได้แก่ (๑) ปาฏิบุคลิกทาน ให้โดยเจาะจง เช่น ถวายสิ่งของแก่พระภิกษุสามเณรรูปใดรูปหนึ่ง ให้แก่คนตักทุกขุได้ยากคนใดคนหนึ่ง และให้แต่ผู้มีพระคุณแก่ตนคนใดคนหนึ่ง เป็นต้น และ (๒) สังฆทาน ให้โดยไม่เจาะจง เช่น ถวายปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์บริจาตุอุปกรณ์การ ศึกษาแก่สถานศึกษา เป็นต้น<sup>๑๐๓</sup>

การปฏิบัติขันทานเพื่อให้เกิดผลมากนั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ โดยแบ่งเป็นฝ่ายทายกผู้ให้ ๓ องค์ประกอบและฝ่ายปฏิคาหกผู้รับ ๓ องค์ประกอบ ประกอบด้วย (๑) ฝ่ายทายกคือ ผู้กระทำการบริจาทานต้องครบองค์ ๓ ได้แก่ ก่อนให้ทานใจอยู่สภาพปกติ ๑ กำลังให้ทานจิตใจเกิดความเลื่อมใส ๑ ครั้นให้ทานแล้วจิตใจก็เบิกบานสดชื่น ๑ และ (๒) ฝ่ายปฏิคาหก คือ ผู้รับทานของทายกนั้นต้องครบองค์ ๓ ได้แก่ ไม่มีโรคหรือปฏิบัติบรรเทาโรค ๑ ไม่มีโทษหรือปฏิบัติบรรเทาโทษ ๑ ไม่มีโมหะหรือปฏิบัติบรรเทาโมหะ ๑<sup>๑๐๔</sup>

พระพุทธศาสนาเถรวาท ยังกล่าวถึงการให้ทานในรูปแบบของสัตบุรุษ กล่าวคือ ผู้มีความรู้และความเข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องให้ทาน ซึ่งเรียกว่า สัปบุริสทาน ๕ อย่าง ได้แก่ ให้ทานด้วยศรัทธา ให้ทานโดยเคารพ ให้ทานตามกาลอันสมควร มีจิตอนุเคราะห์ให้ทานโดยไม่หวังผลตอบแทน และให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น<sup>๑๐๕</sup>

<sup>๑๐๒</sup>ช.จ. (ไทย) ๓๐/๗๔๕/๓๘๑.

<sup>๑๐๓</sup>อง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๓๐/๓๕๑-๓๕๒.

<sup>๑๐๔</sup>ช.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๐๖/๑๕๖.

<sup>๑๐๕</sup>อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๑๕๕-๑๕๖.

อย่างไรก็ตาม ลักษณะของการให้ทานนี้ บุคคลพึงพิจารณาให้ดีกว่าตนเองมีกำลังในการให้แค่ไหน จะเกิดความเดือดร้อนแก่ตนและครอบครัวได้หรือไม่ ด้วยว่าพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญผู้รู้จักประมาณรู้จักตนเองว่าอยู่ในฐานะเช่นใดก็ถวายทานเช่นนั้น ส่วนผู้ที่ให้ทานแล้วทำให้ชีวิตตนและครอบครัวเดือดร้อนนั้น พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า “ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ให้ของที่เลิศ ย่อมได้ของที่เลิศ ผู้ให้ของที่ดี ย่อมได้ของที่ดี และผู้ให้ของที่ประเสริฐ ย่อมเข้าถึงสถานที่ประเสริฐ นรชนใดให้ของที่เลิศ ให้ของที่ดี และให้ของที่ประเสริฐ นรชนนั้นจะบังเกิด ณ ที่ใด ๆ ย่อมมีอายุยืน มียศ”<sup>๑๐๖</sup> การปฏิบัติตามหลักทานมัยนี้ แม้ว่าจะเป็นการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม แต่เป็นเพียงการปฏิบัติในขั้นพื้นฐานเท่านั้น ซึ่งไม่เพียงพอ ดังนั้น วิธีการที่ยิ่งกว่าทาน จึงต้องปฏิบัติตนในขั้นที่สูงขึ้นไป คือ การรักษาศีล และศีลก็มีอยู่หลายระดับด้วยกัน นั่นเอง

## ๒. หลักปฏิบัติตามศีลมัย

ศีล หมายถึง การตั้งใจงดเว้นจากความชั่ว คือ การฝึกบังคับตัวเองไม่ให้ทำความชั่ว รักษากาย วาจาให้เรียบร้อยตามควรแก่ภาวะ คือ ความเป็นของตน ๆ เช่น ผู้เป็นคฤหัสถ์ก็งดเว้นด้วยการรักษาศีล ๕ และธรรม ๕ ถ้าเป็นนักบวชเพศบรรพชิตก็งดเว้นจากโทษที่ทรงบัญญัติห้ามไว้ แต่ต้องปฏิบัติตามข้อที่ทรงอนุญาตด้วยจะชื่อว่าเป็นผู้มีศีลครบทั้ง ๔ ประเภท ได้แก่ (๑) ปาติโมกขสังวรศีล ได้แก่ การสำรวมในพระปาติโมกข์ ด้วยการเว้นจากข้อห้าม ที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม และทำตามข้อที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต มีอยู่ ๒๒๗ ข้อ (๒) อินทริยสังวรศีล ได้แก่ การสำรวมระมัดระวังตนเองในการแสดงพฤติกรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ล่วงละเมิดต่อตนเองและผู้อื่น (๓) อาชีวนารีสุทธิตีล ได้แก่ การเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ เว้นการแสวงหาด้วยวิธีที่ผิดพระบัญญัติ เช่น ดุลายมือ ดูดวง บอกรวย เป็นต้น (๔) ปัจจัยสันนิสิตศีล ได้แก่ การพิจารณาเสียก่อนในการใช้สอยเสพปัจจัย ๔ มี บิณฑบาต (อาหาร) เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น ศีลทั้ง ๔ ประเภทนี้ เหล่าคฤหัสถ์ชาวบ้านสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ด้วย เช่น รู้จักควบคุมตนไม่ให้เกิดความอยากเกินขอบเขต รู้จักประกอบสัมมาชีพและรู้จักใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ดังนั้น การปฏิบัติด้วยการรักษาศีลนี้ เรียกอีกอย่างว่า วิริตี คือ การงดเว้นหรือละเว้น เมื่อบุคคลได้ตั้งใจที่จะรักษาศีลแล้ว จัดเป็นผู้มีกาย วาจาเป็นปกติ สะอาด กิริยาที่ละเว้านั้น มีอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

ประการที่ ๑ สัมปัตตวิริตี เว้นสิ่งสิ่งทีที่ประจบเฉพาะหน้า คือ ไม่ได้ตั้งเจตนาไว้ก่อน ไม่ได้สมทานสิกขาบทไว้เลย แต่เมื่อประสบเหตุที่จะทำชั่ว นึกคิดพิจารณาขึ้นได้ขณะนั้นว่า ตนมีชาติตระกูล วัยหรือคุณวุฒิเช่นนี้ ไม่สมควรกระทำการกรรมเช่นนี้ แล้วงดเว้นเสียได้ ไม่ทำผิดศีล

<sup>๑๐๖</sup> อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๕๖.

ประการที่ ๒ สมาทานวิริติ เว้นด้วยการสมาทาน คือ ตนได้ตั้งเจตนาไว้ก่อน โดยได้รับศีล คือ สมาทานสิกขาบทไว้แล้ว กังวลเว้นตามที่ได้สมาทานนั้น

ประการที่ ๓ สมุจเฉทวิริติ หรือ เสตุฆาตวิริติ เว้นด้วยตัดขาด หรือชักสะพานตัดรอนเสียทีเดียว เว้นได้เด็ดขาด คือ การงดเว้นความชั่วของพระอริยะทั้งหลาย นั้นเอง<sup>๑๐๗</sup>

เมื่อได้ให้ทานและมีการรักษาศีลแล้ว มนุษย์ก็จะสามารถที่จะคิด จะพูด จะทำอะไรก็เป็น บุญกุศล ความทุกข์ก็จะเบาบาง ปัญหาต่าง ๆ ทั้งของตนและสังคมก็จะลดลงได้ตามลำดับ แต่วิธีการ ปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทยังมีวิธีการขั้นสูงขึ้นไปยิ่งกว่าทานและศีล กล่าวคือ การประพฤติปฏิบัติอบรมจิตและปัญญาอันเป็นหลักปฏิบัติเพื่อกำจัดความทุกข์ของชีวิตโดยตรง

### ๓. หลักปฏิบัติตามภาวนามัย

ภาวนา ได้แก่ การอบรมจิตใจให้เกิดความสงบและมีปัญญาสามารถเข้าใจถึงความเป็นจริงของสรรพสิ่งได้ โดยมีความพันทุกข์สิ้นกิเลสแห่งสังสารวัฏเป็นจุดหมาย ดังนั้น การเจริญภาวนา หรือปัญญา คือ การอบรมหรือบำเพ็ญกรรมฐาน ๒ ประการ ได้แก่ (๑) สมถกรรมฐานหรือสมถภาวนา (จิตตสิกขา) ได้แก่ การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจให้เกิดความสงบ คือ การฝึกสมาธิ บางทีเรียกว่า จิตตภาวนา หรือสมถกรรมฐาน จนสามารถเกิดสมาธิ ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับขณิกสมาธิ คือ สมาธิชั่วขณะ ชั่วขณะ แปลว่าเล็กน้อย หรือชั่วขณะ หรือเรียกได้อีกว่า มุลสมาธิ ระดับอุปปจารสมาธิ คือ สมาธิที่เฉียดฉาน หรือสมาธิจวนจะแน่นอน เป็นสมาธิขั้นกลาง สมาธิขั้นนี้สามารถระงับนิรวณได้ ก่อนที่จะเข้าสู่ภาวะแห่งฉาน และระดับอัปปนาสมาธิ คือ สมาธิแน่นแน่วหรือสมาธิที่แนบสนิท อัปปนาสมาธิ แปลว่า สมาธิขั้นสูง สามารถทำให้เกิดฉานขั้นสูงได้เช่น รูปฉาน อรูปฉาน คือ ฉานขั้นสูงสุดของสมาธิ และ (๒) วิปัสสนากรรมฐาน คือ แต่จุดหมายที่แท้จริงของปัญญาสิกขา คือ เพื่อเป็นบาทหรือฐานในการเจริญปัญญา<sup>๑๐๘</sup>

**สรุปได้ว่า** ความสำคัญของสุจริตในฐานะเป็นเครื่องมือควบคุมและรักษาแบบแผนธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของไทย ช่วยปลูกฝังจริยธรรมและแบบแผนทางสังคมให้กับผู้คนในสังคม หลักจริยธรรมจึงทำหน้าที่นี้โดยการสะท้อนค่านิยมของสังคมและสร้างความกดดันทางสังคมให้กับผู้ที่ประพฤติออกนอกกลุ่มนอกรทาง ทั้งนี้ พระพุทธศาสนาเน้นย้ำอานิสงส์ในการปฏิบัติเกี่ยวกับสุจริตว่ามีผลหรืออานิสงส์ของการปฏิบัติเช่นเดียวกับการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

<sup>๑๐๗</sup>มหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลัตถปิณีแปล เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘) หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

<sup>๑๐๘</sup>อง.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๒๗๕/๕๗.



### ๒.๓.๔ ความสุจริตโดยการประพาดิตตามหลักเบญจศีลหรือศีล ๕

ศีล ๕ หรือเบญจศีล เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ๕ ประการ คือ (๑) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล (๒) กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมฟุ้งขจรไปไกล นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล (๓) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นชาติติยะบริษัทก็ตาม พราหมณ์บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณะบริษัทก็ตาม ย่อมแก้แล้วถ้าไม่แก้เงินเข้าไป นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล (๔) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล และ (๕) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล<sup>๑๐๙</sup> โดยนัยนี้ ศีล ๕ หรือเบญจศีล ประกอบด้วย

๑. การละเว้นปาณาติบาต หรือ ปาณาติปาตา เวรมณี หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือใช้ให้ฆ่า หรือเบียดเบียนข่มเหงรังแกผู้อื่น

ปาณาติปาตา เวรมณี ได้แก่ การละเว้นการฆ่า การสังหาร การบีบคั้นเบียดเบียน มีเมตตา กรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน ได้แก่ การตั้งใจงดเว้น จากการทำลายชีวิตสัตว์อื่น ความมุ่งหมายของหลักจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทข้อนี้ ก็คือเพื่อให้มนุษย์อบรมจิตใจของตนให้คลายความโหดเหี้ยม มีเมตตากรุณาต่อกันและกัน และเผื่อแผ่แก่สัตว์ทั้งปวงด้วย เห็นชีวิตของผู้อื่นเสมอกับชีวิตของตนและปลูกไมตรีจิตในสัตว์ทุกจำพวก โดยมีความเข้าใจที่ถูกต้องว่า

๑.๑ การฆ่า คือ การทำให้ตายด้วยตนเอง หรือใช้ผู้อื่นทำ หรือร่วมกับคนอื่น

การฆ่า หมายถึง การทำให้ตาย ไม่ว่าจะเป็มนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็ตาม รวมไปถึงการฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่าก็ตาม ถือว่าผิดศีลทั้งสิ้นและมีโทษทางบ้านเมืองด้วย จะบาปมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและชนิดของมนุษย์และสัตว์ที่ฆ่า ถ้าหากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณมากก็จะมีบาปมาก หากว่าฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ที่มีคุณน้อยก็มีบาปน้อย แต่ทั้งนี้แล้วแต่เจตนาของผู้กระทำด้วย และการฆ่านั้นก็มิอยู่ ๒ ประเภทคือ ฆ่าโดยจงใจ และฆ่าโดยไม่จงใจ ฆ่าโดยจงใจ หมายความว่า คิดไว้ตั้งแต่แรกแล้วว่า จะฆ่า เช่น ฆ่าคู่อริเป็นต้นฆ่าโดยไม่จงใจ หมายความว่า ไม่ได้คิดไว้ก่อน แต่บังเอิญเรื่องเกิดขึ้น เช่น ฆ่าเพราะเกิดบันดาลโทสะเป็นต้น

<sup>๑๐๙</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๕.

### ๑.๒ การทำร้ายร่างกาย คือ การทำให้บาดเจ็บอย่างสาหัส

การทำร้ายร่างกาย คือ การทำให้มนุษย์หรือสัตว์ได้รับความเจ็บปวดย้งทุกข์ให้ เกิดแก่ผู้ถูกทำร้ายทุรกรรม หมายถึง การประพฤติดอย่างเหี้ยมโหดแก่สัตว์เดรัจฉานอย่างไม่มีปราณีให้ได้รับความทุกข์ยากลำบาก

### ๑.๓ การทรมาน คือ การใช้งานเกินกำลัง

การทรมาน คือ การใช้งานเกินกำลัง เช่น ใช้สัตว์เลี้ยงทำงานโดยไม่ให้พักผ่อน หรือกักขังจนสัตว์นั้นได้รับความทุกข์ หรือนำเอาสัตว์นั้นไปด้วยวิธีการที่ทรมานเช่นมัดเท้ามัดปีก เป็นต้น รวมไปถึงการนำสัตว์ไปทรมานเพื่อความสนุกสนาน เช่นชนโค ชนกระบือ ตีไก่ กัดปลา กัดจิ้งหรีด เป็นต้น

องค์ประกอบของปาณาติบาต มีอยู่ ๕ ประการ ได้แก่ สัตว์มีชีวิต มีความสำคัญหรือรู้ว่า สัตว์มีชีวิต มีจิตคิดจะฆ่าให้ตายเสีย ตั้งใจฆ่าหรือพยายามฆ่า และสัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

เมื่อองค์ประกอบครบทั้งองค์ ๕ นี้ จึงถือได้ว่าศีลขาด ถ้าไม่ครบเพียงแต่ ต่างพร้อย ทำเอง หรือใช้ให้คนอื่นทำศีลย่อมขาดได้เหมือนกัน การทำปาณาติบาตจะมีโทษมากหรือโทษน้อยนั้น มีเกณฑ์การพิจารณาอย่างนี้

เกณฑ์ที่ ๑ กำหนดด้วยวัตถุ คือ ถ้าเป็นมนุษย์ ฆ่าผู้มีคุณมาก ก็มีโทษมาก ฆ่าผู้มีคุณน้อย ก็มีโทษน้อย เช่น กระทำอนันตริยกรรม ๕ ได้แก่ ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าเพียงแต่ทำให้ห้อพระโลหิตและทำสงฆ์หรือสังคมส่วนรวมให้แตกแยกกัน ส่วนคนที่ไม่มีความก็มีโทษน้อยลดหลั่นกันลงไป ถ้าเป็นสัตว์ก็กำหนดด้วยคุณ ถ้าไม่มีคุณเหมือนกันกำหนดด้วยรูปร่างใหญ่เล็กกว่ากัน ถ้ารูปร่างใหญ่มีโทษมาก ถ้ารูปร่างเล็กมีโทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๒ กำหนดด้วยเจตนา คือ การตั้งใจฆ่า มีโทษมากหรือน้อยกว่ากัน ถ้าโทษมาก โทษมาก โทษน้อย โทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๓ กำหนดด้วยประโยชน์ คือ ความพยายามที่จะฆ่าให้ตาย ใช้ความพยายามมาก โทษมาก ใช้ความพยายามน้อย มีโทษน้อย<sup>๑๑๐</sup>

<sup>๑๑๐</sup>มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลัตถทีปนี แพล เล่ม ๒, หน้า ๙๕-๙๖.

## ๒. การละเว้นอทินนาทาน หรือ อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือการใช้ให้ลัก หรือการถือเอา หรือการฉกฉวยสิ่งของผู้อื่น

อทินนาทานา เวรมณี ได้แก่ การละเว้นการแย่งชิง ลักขโมย และการเอารัดเอาเปรียบ เคารพในสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริตประกอบอาชีพในทางมิจฉอาชีพ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการเลี้ยงชีพอทินนาทานนั้น โดยอทินนาทานมีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่ พัสตอันผู้อื่นหวงแหน ความเป็นผู้มีควมสำคัญว่าเป็นของอันผู้อื่นหวงแหน จิตคิดจะลัก มีความพยายาม และลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น<sup>๑๑๑</sup>

เมื่อพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๕ นี้คือขาด ถ้าไม่ครบองค์ศีลไม่ขาดเป็นเพียงแต่ต่างพร้อย ไม่บริสุทธิ์ ทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำ ศีลขาด ข้อห้ามหรือขอบเขตของสิกขาบทนี้มีทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งผู้รักษาศีลจะต้องเว้นเพื่อรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ได้แก่

### ๒.๑ โจรกรรม มี ๑๔ อย่าง ดังนี้

- ๒.๑.๑ ลัก ถือเอาทรัพย์เมื่อเจ้าของไม่เห็น ที่เรียกว่า ขโมย และตัดช่องย่องเบา
- ๒.๑.๒ ฉก ชิงเอาทรัพย์ต่อหน้าเจ้าของ ที่เรียกว่า ตีชิง วิ่งราว
- ๒.๑.๓ กรรโชก ชูให้เขากลัวแล้วให้ทรัพย์ ที่เรียกว่า จี้ ในปัจจุบันนี้
- ๒.๑.๔ ปล้น รวมหัวกันหลายคน มีสัตว์ราวุชเข้าแย่งทรัพย์
- ๒.๑.๕ ตู้อ่างหลักฐานพยานเท็จ หักล้างกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เช่น ที่ดิน
- ๒.๑.๖ ฉ้อ โกงเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่ตนปกครอง เช่น โกงของฝาก โกงที่ดิน เป็นต้น
- ๒.๑.๗ หลอก บั่นเรื่องให้เขาเชื่อแล้วให้ทรัพย์
- ๒.๑.๘ ลวง ใช้เล่ห์เอาทรัพย์ด้วยเครื่องมือลวง เช่น โกงตาชั่ง เป็นต้น
- ๒.๑.๙ ปลอม ทำหรือใช้ของปลอม เช่น ธนบัตรปลอม ยาปลอม เป็นต้น
- ๒.๑.๑๐ ตระบัด ยืมของคนอื่นมาใช้แล้ว ยึดเอาเสียกุหนี่แล้วไม่ใช้ดอกและต้น
- ๒.๑.๑๑ เบียดบัง กินเศษกินเลย เช่น เลี้ยงสัตว์ กินค่าอาหารสัตว์ เป็นต้น
- ๒.๑.๑๒ สับเปลี่ยน แอบสลับเอาของผู้อื่น ซึ่งมีค่าสูงกว่า
- ๒.๑.๑๓ ลักลอบหลบหนีภาษี หรือนำสิ่งที่จะต้องห้าม เช่น เหล้า บุหรี่เถื่อน เป็นต้น

<sup>๑๑๑</sup>อ้างแล้ว, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนี แพล เล่ม ๒, หน้า ๙๙.

๒.๑.๑๔ ยักยอก ยักเอาทรัพย์สินของคนที่ถูกจับไว้ ยักยอกภาษี<sup>๑๑๒</sup>

๒.๒ อนุโลมโจรกรรม คือ กิริยาที่แสวงหาทรัพย์สินในทางไม่บริสุทธิ์ แม้ไม่นับเข้าในอาการเป็นโจร ๑๔ อย่างแต่ทำงานคล้ายโจรกรรมพออนุโลมเข้ากับโจรกรรม เรียกว่าอนุโลมโจรกรรม มี ๓ อย่าง ได้แก่

๒.๒.๑ สมโจร สนับสนุนโจร เช่น ให้ที่พักและอาหารและรับซื้อของโจร เป็นต้น

๒.๒.๒ ปอกลอก คบเขาเพื่อปอกลอกเอาทรัพย์สิน

๒.๒.๓ รับสินบน รับสินจ้างแล้วทำผิดหน้าที่ เพราะเกรงใจเขา

ทั้ง ๓ อย่างนี้ ศีลไม่ขาด แต่ต่างพร้อย เฉพาะการรับสินบนนี้ ถ้าผู้รับมีเจตนาร่วม กับผู้ให้ในการทำลายกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ก็เป็นการร่วมโจรกรรมโดยตรง และศีลก็ย่อมขาด

๒.๓ ฉายาโจรกรรม คือ การกระทำที่ไม่ทำอนุโลมโจรกรรม แต่ทำพัสดุของผู้อื่นให้สูญเสีย และเป็นสินใช้ตกอยู่กับตน เรียกว่าฉายาโจรกรรม มี ๒ อย่าง ได้แก่

๒.๓.๑ ผลาญ ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นให้เสียหาย เช่น เผาบ้านเรือน เป็นต้น

๒.๓.๒ หยิบฉวย ถูวิสาสะเกินขอบเขต เช่น ลูกหลานเอาของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย โดยไม่ได้รับอนุญาต อย่างนี้ ศีลไม่ขาด แต่ทำให้ต่างพร้อย

อทินนาทานจะมีโทษมากหรือมีโทษน้อยนั้น อาศัยเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

เกณฑ์ที่ ๑ กำหนดด้วยวัตถุ คือ ของมีค่ามาก มีโทษมาก มีค่าน้อย มีโทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๒ กำหนดด้วยเจตนา คือ ความตั้งใจที่เจ็ด้วยกิเลสมาก มีโทษมาก ที่เจ็ด้วยกิเลสน้อย มีโทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๓ กำหนดด้วยประโยชน์ คือ ความพยายามที่จะได้ของนั้นมา ถ้าพยายามมากมีโทษ มาก พยายามน้อยมีโทษน้อย<sup>๑๑๓</sup>

<sup>๑๑๒</sup>มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, เบญจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓-๒๐.

<sup>๑๑๓</sup>เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑-๒๔.



### ๓. การละเว้นกาเมสุมิฉาจาร หรือ กาเมสุมิฉาจารา เวมณี หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการประพฤตินอกทางกาม หรือนอกใจคู่ครอง

กาเมสุมิฉาจารา เวมณี ได้แก่ การละเว้นการประพฤตินอกทางกามในของรักของหวงแหนของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจหรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกันและกัน การงดเว้นจากการประพฤตินอกทางกามทั้งหลาย (การมีเพศสัมพันธ์) นี้ เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกแยกกัน ไม่ส่ำส่อนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน ส่วนองค์ประกอบของกาเมสุมิฉาจารนี้มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ วัตถุอันไม่ควรถึง ได้แก่ หญิงหรือชายนั้นเป็นผู้ต้องห้าม มิให้ล่วงละเมิด, จิตคิดจะเสพในวัตถุ (หญิงหรือชายนั้น) ที่ไม่ควรถึงนั้น, ความพยายามในอันเสพ คือ การพยายามประกอบกามกิจกับหญิงหรือชายนั้น และยังมีมรรคให้ถึงมรรคหยุดอยู่ ได้แก่ อวัยวะเพศล่วงล้ำเข้าไปอวัยวะเพศตรงข้าม เมื่อประกอบพร้อมด้วยองค์ครบทั้ง ๔ นี้ ศีลขาด ถ้าไม่ครบองค์ไม่ขาด ใช้ให้คนอื่นทำกับคนอื่นศีลไม่ขาด

แม้ว่าหญิงที่อยู่ในข่ายต้องห้ามสำหรับผู้ชาย ตามนัยแห่งมังคลัตถปิณีจะมีอยู่ถึง ๒๐ จำพวกหรือ ๒๐ ประเภทก็ตาม แต่สรุปตามนัยแห่งพระพุทธรุทพจน์แสดงให้เห็นว่า หญิง ๑๑ จำพวกที่ชายไม่ควรล่วงเกิน ได้แก่

จำพวกที่ ๑ มาตารักขิตา หญิงที่มารดารักษา

จำพวกที่ ๒ ปิตุรักขิตา หญิงที่บิดารักษา

จำพวกที่ ๓ มาตاپิตุรักขิตา หญิงที่มารดาบิดารักษา

จำพวกที่ ๔ ภาตุรักขิตา หญิงที่พี่น้องชายรักษา

จำพวกที่ ๕ ภคินีรักขิตา หญิงที่พี่น้องหญิงรักษา

จำพวกที่ ๖ ญาตริรักขิตา หญิงที่เหล่าญาติรักษา

จำพวกที่ ๗ โคตตริรักขิตา หญิงที่โคตรรักษา

จำพวกที่ ๘ ธรรมรักขิตา หญิงที่ธรรมรักษา

จำพวกที่ ๙ สสามิกา หญิงที่มีสามี

จำพวกที่ ๑๐ สปริทัณหา หญิงที่อาชญาครอบ มีอิสระชนหวงห้ามไว้

จำพวกที่ ๑๑ มาลาคุลปริกขิตตา หญิงที่เขาคล้องพวงมาลัยไว้แล้ว (ชายได้หมั้นไว้แล้ว)<sup>๑๑๔</sup>

<sup>๑๑๔</sup>ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๓/๓๖๔-๓๖๕.

ส่วนหญิงและชายที่ถือว่าเป็นคนต้องห้ามในเรื่องนี้ แบ่งออกเป็น ๒ จำพวก ดังนี้

๓.๑ หญิงที่ต้องห้ามสำหรับชาย มี ๓ จำพวก ได้แก่

๓.๑.๑ หญิงมีสามี โดยที่สุดแม้แต่ภรรยาเช่าชั่วคราวก็ถือว่าเป็นเจ้าของ

๓.๑.๒ หญิงมีผู้พิทักษ์รักษา เช่น บิดามารดา หรือญาติ เป็นต้น รักษา

๓.๑.๓ หญิงที่จารีตห้าม เช่น แม่ ย่า ทวด ลูก หลาน แม่ชี

หญิงทั้ง ๓ จำพวกนี้ เมื่อชายประพฤติก่อให้เกิดจะโดยยินยอมหรือไม่ยินยอมก็ตาม ศีลย่อมขาดโดยสิ้นเชิง ดังพระพุทธพจน์ว่า “บุคคลไม่สันโดษด้วยภริยาของตน มักเที่ยวชองโสเภณี หรือประพฤติก่อให้เกิดภริยาของคนอื่น ความเสื่อมย่อมน่าเกิดมีแก่เขาอย่างแน่นอน”<sup>๑๕</sup>

๓.๒ ชายที่ต้องห้ามสำหรับหญิงมี ๒ จำพวก ได้แก่

๓.๒.๑ ชายอื่นทุกคน นอกจากสามีของตน สำหรับหญิงมีสามี

๓.๒.๒ ชายที่จารีตห้าม เช่น พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาท และนักพรต นักบวชในลัทธิอื่น ๆ

ชาย ๒ จำพวกนี้ เป็นวัตถุแห่งกาเมสุมิจฉาจารของหญิง คือ ผิดศีล เว้นไว้แต่ถูกข่มขืน ไม่เต็มใจ ส่วนการเคล้าคลึงหรือพูดเกี้ยว แม้ศีลจะไม่ขาด ย่อมทำให้ต่างพร้อยได้

ดังนั้น ในการพิจารณาโทษว่ามีโทษมากหรือน้อยมีกฎเกณฑ์การพิจารณาค้นกับหลักจริยธรรมของพระพุทธ ศาสนาเถรวาทข้ออื่น ๆ ดังนี้

เกณฑ์ที่ ๑ กำหนดด้วยบุคคล คือ ผู้มีคุณมาก บาบมาก เช่น ประพฤติต่อนักบวช บาบมาก คนธรรมดาบาบน้อย แม่ ย่า ยาย และทวดบาบมาก คนอื่นบาบน้อย

เกณฑ์ที่ ๒ กำหนดเจตนา คือ มีเจตนาประกอบด้วยราคะแรงกล้า มีโทษมาก หากราคะไม่แรงกล้า มีโทษน้อย

เกณฑ์ที่ ๓ กำหนดด้วยประโยค คือ ความพยายามประกอบกามกิจ ถ้าข่มขืนไม่ยินยอม มีโทษมาก ยินยอมมีโทษน้อย<sup>๑๖</sup>

<sup>๑๕</sup>ช.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๐๔/๒๖๘-๒๖๙.

<sup>๑๖</sup>มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, เบญจศีลและเบญจธรรม, หน้า ๒๕-๒๗.

#### ๔. การละเว้นมุสาวาท หรือ มุสาวาทา เวมณี หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการพูดเท็จ หรือการพูดโกหกหลอกลวง

๔.๑ เว้นจากการพูดเท็จ คือ ดำรงคำสัตย์ เพราะสืบทอดคำสัตย์ไว้ด้วยความจริง กล่าวคือ ไม่พูดเท็จในระหว่าง เพราะบางครั้งพูดเท็จ บางครั้งพูดจริง คำสัตย์ของบุคคลนั้นไม่สืบทอดด้วยความสัตย์ เพราะเขาพูดเท็จในระหว่าง เพราะฉะนั้นคนนั้นได้ชื่อว่าไม่ดำรงคำสัตย์ บุคคลไม่พูดเท็จแม้เพราะเหตุความเป็นอยู่ ย่อมดำรงความสัตย์ไว้ด้วยความสัตย์เหมือนกัน มีความมั่นคงคือมีถ้อยคำมั่นคง เหมือนสีย้อมผ้า เหมือนหลักปักที่กองแกลบและเหมือนฟักวางบนหลังม้าฉะนั้น คนหนึ่งมีถ้อยคำมั่นคงเหมือนรอยจารึกบนแผ่นดิน และเหมือนเสาเขื่อนฉะนั้นแม้จะเอาดาบตัดศีรษะก็ไม่ยอมพูดเป็นคำสอง เรียกบุคคลนี้ว่าผู้มีวาจามั่นคง เชื่อถือได้ มั่นอยู่ในคำสัตย์ คนบางคนเชื่อถือไม่ได้ เช่นเมื่อเขากล่าวว่า คนโน้นพูดเรื่องอะไร ก็พูดว่า พวกท่านอย่าเชื่อคำของเขาเลย คนหนึ่งเชื่อถือได้ เมื่อเขากล่าวว่า คนโน้นพูดเรื่องอะไรก็พูดว่า ถ้าว่า คนนั้นพูดถือเป็นประมาณได้ ไม่ต้องสอบสวน นี่ต้องเป็นอย่างนั้นดังนี้

บุคคลดังกล่าวข้างต้นนี้ ท่านกล่าวว่า เป็นบุคคลเชื่อถือได้ พูดจริงคือไม่พูดให้เคลื่อนคลาดแกโลก คือไม่พูดให้ชาวโลกเข้าใจผิด ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า

ครั้งนั้นลภัสการะเป็นอันมากเกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าและภิกษุสงฆ์ ทำให้พวกอัญเดียรฉัตรพลอยเสื่อมลาภสักการะลง จึงร่วมมือกับนางจิญจมาณวิกา หากลอุบายตัดลาภสักการะเหล่านั้น ทำทีเดินเข้าออกจากเขตวันมหาวิหารในเวลาเช้าตรู่ และเวลาเย็น ล่วงให้มหาชนสงสัยเข้าใจว่า อยู่ในพระคันธกุฎีเดียวกันกับพระศาสดา ผ่านไปสามสี่เดือน ก็ทำตนเป็นผู้มีครรรค์ตั้งขึ้น โดยเอาผ้าพันท้อง พอแปดเก้าเดือน ก็ผูกไม้กลมห่มผ้าทับไว้ที่ท้องแสดงตนว่ามีครรรค์กับพระศาสดา ต่ำพระตภาคด้วยคำที่ไม่จริงท่ามกลางบริษัทในระหว่างที่ทรงแสดงธรรม พระศาสดาตรัสว่า เรื่องนี้จะจริงหรือไม่ มีเราและเจ้าเท่านั้นที่รู้ ขณะนั้นเท้าสักกะพร้อมเทพบุตรทั้ง ๔ แปลงเป็นลูกหนูกัดเชือกผูกไม้กลมตกลงมาที่หลังเท้า ปลายเท้าทั้งสองของนางแตก มหาชนถ่มน้ำลายลงบนศีรษะของนาง ขว้างปาด้วยก้อนดินและไม้ ฉุดลากออกจากพระเขตวันมหาวิหาร แผ่นดินใหญ่แตกแยกเป็นช่องสูบนางจิญจมาณวิกา<sup>๑๑๗</sup>

<sup>๑๑๗</sup>ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๗๖/๘๘.

หากบุคคลกล่าววจีทุจริตก็จะเป็นการทำ ความชั่วความผิดทางวาจา คือ ด้วยปากด้วยการพูด จัดเป็นบาปมิใช่บุญ ก่อทุกข์โทษให้ทั้งในปัจจุบันและภพชาติต่อไป การพูดมุสาวาท ได้แก่ วจีประโยค หรือกายประโยค ที่ทำลายประโยชน์ของบุคคลผู้ฟังจะกล่าวให้มีความหมายคลาดเคลื่อน กล่าวคือ เจตนาที่ให้เกิตกายประโยคและวจีประโยค ซึ่งพูดให้ผู้อื่นคลาดเคลื่อนของบุคคลของผู้ฟังจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เรื่องที่พูดนั้นไม่จริง ไม่แท้ ทำให้เขาเข้าใจเรื่องที่ไม่จริง ไม่แท้ นั้นว่า เป็นเรื่องจริง เรื่องแท้ การพูดมืองค์ ๔ คือ

องค์ที่ ๑ เรื่องไม่จริง

องค์ที่ ๒ จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน

องค์ที่ ๓ มีความพยายามเกิดจากจิตที่คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนนั้น

องค์ที่ ๔ ผู้อื่นเข้าใจความที่พูดนั้น<sup>๑๑๘</sup>

องค์ประกอบมุสาวาทนั้น คือ การกล่าวมุสาวาท จะถึงความเป็นกรรมบถ คือ เป็นกรรมมีผลตอบสนองต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

องค์ที่ ๑ เรื่องไม่จริง

องค์ที่ ๒ มีจิตคิดจะพูดไม่จริง

องค์ที่ ๓ พูดเรื่องไม่จริงออกไป

องค์ที่ ๔ คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น<sup>๑๑๙</sup>

คำว่า พูดเท็จหรือมุสาวาท การพูดโกหก พูดไม่จริง ต้องมีเจตนาที่เป็นเหตุแห่งการกล่าวเรื่องราวที่ไม่เป็นจริงนั้นจึงชื่อว่ามุสาวาท มุสาวาท ได้แก่ การกล่าวโกหกมดเท็จเพื่อให้ผู้อื่นเกิดความเชื่อถือ โดยเจตนาที่เป็นอกุศลหลอกลวงให้เกิดความเชื่อถือ บุคคลผู้ทำอกุศลมุสาวาทนี้ใช้วาจาเป็นเครื่องกระทำเสียเป็นส่วนมาก แต่บุคคลผู้มุ่งหวังจะโกหกหลอกลวงผู้อื่นโดยใช้อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายที่ไม่เกี่ยวกับวาจา หากเมื่อผู้อื่นเกิดความเชื่อถือแล้ว ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้กระทำมุสาวาท เช่นเดียวกัน

<sup>๑๑๘</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, หน้า ๗๗๒.

<sup>๑๑๙</sup>อภิ.สง.อ. (ไทย) ๗๕/๑๖/๒๙๒.



มุสาวาทที่ทำให้เกิดความเสียหายนั้น ถ้าผู้เชื่อเกิดความเสียหายน้อย มุสาวาทนั้นก็เป็นการอับปสาวิชชะ คือ มีโทษน้อย ถ้าผู้เชื่อเกิดความเสียหายมาก มุสาวาทนั้นก็เป็นการมหาสาวิชชะ คือ มีโทษมาก มุสาวาทของบุคคลผู้ที่เป็นพยานเท็จกล่าวยืนยันให้ผิดไปจากความเป็นจริง ทำให้เสียประโยชน์ของบุคคลซึ่งไม่ควรเสีย มุสาวาทเช่นนี้ จัดเป็นการมหาสาวิชชะ คือ มีโทษมาก โดยนัยนี้โวหารของอรรถพาลบุคคล เรียกว่า อนริยโวหาร มีอยู่ ๘ โวหาร คือ

โวหารที่ ๑ การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้เห็นว่าได้เห็น

โวหารที่ ๒ การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ฟังว่าได้ฟัง

โวหารที่ ๓ การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้ทราบว่าได้ทราบ

โวหารที่ ๔ การกล่าวสิ่งที่ไม่ได้รู้ว่าได้รู้

โวหารที่ ๕ การกล่าวสิ่งที่ได้เห็นว่าไม่ได้เห็น

โวหารที่ ๖ การกล่าวสิ่งที่ได้ฟังว่าไม่ได้ฟัง

โวหารที่ ๗ การกล่าวสิ่งที่ได้ทราบว่าได้ทราบ

โวหารที่ ๘ การกล่าวสิ่งที่ได้รู้ว่าได้รู้<sup>๑๒๐</sup>

มุสาวาทของบุคคลผู้กล่าวอนริยโวหารทั้ง ๘ ประการนี้ จัดเป็นการมหาสาวิชชะ คือ มีโทษมาก มุสาวาทของบุคคลผู้มีใจบาปหยาบเข้า กล่าวยุยงพระสงฆ์สามัคคีพร้อมเพรียงกันให้แตกแยกจากกันไป จัดว่าเป็นมหาสาวิชชะครุกรรม คือ มีโทษมากและเป็นกรรมหนักที่สุด สำหรับมุสาวาทที่เป็นอับปสาวิชชะ คือ มีโทษน้อย ก็ได้แก่มุสาวาทที่บุคคลกล่าวไปโดยไม่ก่อเกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด อาทิ “ถ้ามุสาวาทนั้นเป็นไปเพื่อป้องกันทรัพย์ของตน เช่น มีคนมาขอวัตถุสิ่งของบางอย่างที่ตนมีอยู่ แต่ผู้เป็นเจ้าของไม่ปรารถนาจะให้ จึงสร้างตอบไปว่าไม่มี ดังนี้ ก็เป็นมุสาวาทที่เป็นอับปสาวิชชะ คือ มีโทษน้อย”<sup>๑๒๑</sup>

วิบากกรรมของมุสาวาท คือ ผลของการกล่าวคำเท็จนั้น ผู้ที่มีการกล่าวคำเท็จนั้นจะต้องมีการประสบกับวิบากกรรมดังนี้ คือ

วิบากกรรมที่ ๑ พุดไม่ซัด

วิบากกรรมที่ ๒ ฟันไม่เป็นระเบียบ

<sup>๑๒๐</sup> อ.อ.อุทก. (ไทย) ๒๓/๖๗/๓๖๙-๓๗๐.

<sup>๑๒๑</sup> มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลัตถปิณี แปล เล่ม ๒, หน้า ๑๐๖.

วิบากกรรมที่ ๓ ปากเหม็นมาก

วิบากกรรมที่ ๔ ใจตัวร้อนจัด

วิบากกรรมที่ ๕ ตาไม่อยู่ในระดับปกติ

วิบากกรรมที่ ๖ กล่าววาจาด้วยปลายลิ้นและปลายปาก

วิบากกรรมที่ ๗ ทำทางไม่สง่าผ่าเผย

วิบากกรรมที่ ๘ ใจไม่เที่ยงคล้ายวิกลจริต

วิบากกรรมที่ ๙ ร่างกายไม่สมประกอบ

วิบากกรรมที่ ๑๐ มากไปด้วยความวิตกกังวล

ในทางพระพุทธศาสนามีทัศนะว่า สรรพสิ่งที่เกิดมีแต่เหตุ เมื่อมีเหตุเกิดผลจึงเกิดตามมา เมื่อเหตุดับผลจึงดับตาม ผลเกิดแต่เหตุหากเหตุไม่ดับผลก็ไม่ดับ มุสาวาทก็เช่นนั้น หากไม่มีเหตุให้เกิดผลของมุสาวาทก็ไม่เกิด คำว่า มูลเหตุ หมายถึง ต้นเรื่องที่ทำให้เกิดผล รากเหง้าของผลหรือต้นกำเนิดของผล “ตามนัยของความหมายคำว่า มุสา ซึ่งหมายถึง เท็จ”<sup>๑๒๒</sup>

๔.๒ เว้นจากการพูดส่อเสียด ได้แก่ การพูดคำที่ทำให้เกิดความสามัคคี พูดสมานคนที่แตกต่างกัน เช่น เมื่อมิตรสองคนหรือผู้ที่ร่วมอุปชฌาย์กันเป็นต้น แตกกันด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งเข้าไปหาคนทั้งสองแล้วกล่าวคำมีเป็นต้นว่า การแตกกันนี้ไม่สมควรแก่ท่านทั้งหลายผู้เกิดในตระกูลเช่นผู้เป็นพหูสูตอย่างนี้ พูดส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกัน คือส่งเสริมคนที่สมานกัน เช่น เห็นคนสองคนพร้อมเพรียงกันแล้วกล่าวคำมีเป็นต้นว่า การกระทำเช่นนี้สมควรแก่พวกท่านผู้เกิดในตระกูลเห็นปานนี้ ประกอบด้วยคุณเห็นปานนี้ แล้วทำให้หนักแน่นยิ่งขึ้น เพราะมีความพร้อมเพรียงเป็นที่น่ายินดี กล่าวคือ ความพร้อมเพรียงไม่มีในที่ใด ไม่ควรแม้จะอยู่ในที่นั้น ไม่พูดส่อเสียด คือ กล่าววาจาทำให้เขาพร้อมเพรียงกัน กล่าวคือ กล่าววาจาที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายพร้อมเพรียงกันอันแสดงถึงคุณของความสามัคคี<sup>๑๒๓</sup> ดังที่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า

<sup>๑๒๒</sup>ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๙๑๖.

<sup>๑๒๓</sup>ช.ม.อ. (ไทย) ๕/-/๖๔๗-๖๕๑.

สมัยหนึ่ง พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานเถระ คิดพอกพูนการอยู่ป่าตลอดพรรษา นี้ จึงทูลลาพระศาสดาและจากหมู่คณะ ถือบาตรจีวรด้วยตนเองออกจากพระเชตะวันมหาวิหาร อาศัยปัจฉิมตคามแห่งหนึ่งอยู่ในป่าบุรุษกินเดนคนหนึ่ง มาทำการอุปฐากพระเถระทั้งสองอยู่แล้ว คิดว่าพระเถระทั้งสองนี้อยู่พร้อมเพรียงกันเหลือเกินเราอาจใหม่หนอ ที่จะทำลายพระเถระเหล่านี้ให้แตกกัน แล้วพยายามพุดยุยงให้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะแตกความสามัคคีกันแต่ทำไม่สำเร็จ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าว่า ครั้งเมื่อพระโพธิสัตว์เป็นรุกขเทวดาอยู่ในป่าครั้งนั้นราชสีห์กับเสือโคร่งอยู่ในถ้ำแห่งภูเขาในป่า สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งอุปฐากสัตว์ทั้งสองนั้น กินเดนของสัตว์ทั้งสองจนมีร่างกายใหญ่โต วันหนึ่งคิดว่า เราไม่เคยกินเนื้อของราชสีห์และเสือโคร่ง เราควรทำให้สัตว์นั้นตายเพราะทะเลาะกัน แล้วจึงพุดยุยงให้แตกกัน แต่ด้วยความเป็นผู้มีใจคอบหนักแน่นของทั้งราชสีห์และเสือโคร่ง สุนัขจิ้งจอกจึงทำไม่สำเร็จ<sup>๑๒๔</sup>

พุดส่อเสียด ได้แก่ วาจาที่เป็นเหตุทำตนเป็นที่รักในใจของผู้ที่ตนพุดด้วย และเป็นเหตุส่อเสียดผู้อื่น กล่าวคือ เจตนาของบุคคลผู้มีจิตเศร้าหมองทำให้เกิดความพยายามทางกาย และทางวาจาเพื่อให้คนอื่นแตกกันก็ดี เพื่อต้องการทำตนให้เป็นที่รักก็ดี การพุดส่อเสียด มีองค์ ๔ คือ

องค์ที่ ๑ ผู้อื่นที่ฟังให้แตกกัน

องค์ที่ ๑ มุ่งให้เขาแตกกันด้วยประสงค์ว่าคนเหล่านี้จักเป็นผู้แตกกัน

องค์ที่ ๑ ความพยายามที่เกิดแต่ความมุ่งมั่นให้เขาแตกกันนั้น

องค์ที่ ๑ ผู้ที่รู้เรื่องนั้น

ปิสุณวาจา การพุดส่อเสียด หมายถึง วาจาส่อเสียด พุดส่อเสียด พุดยุยงให้เขาแตกแยกกัน ข้อ ๖ ในกุศลกรรมบถ ๑๐ คำว่า ปิสุณายะ วาจาเย เวรมณี หมายถึง เว้นจากการพุดส่อเสียด เว้นจากการพุดยุยงให้เขาแตกกัน แตกร้าวกัน ข้อ ๖ ในอกุศลกรรมบถ ๑๐<sup>๑๒๕</sup> การกล่าวคำส่อเสียด คือ การการที่บุคคลสืบเข้าไป ทำให้มากขึ้น เจริญขึ้น ย่อมอำนวยให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากกรรมแห่งการพุดส่อเสียดอย่างเบาที่สุดคือ ย่อมอำนวยผลให้แตกจากมิตรสหายแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์ การกล่าวส่อเสียด ย่อมบดความสามัคคี คือ ทำความสามัคคีให้กระจัดกระจายแตกละเอียดไป วาจาที่ชื่อว่า ปิสุณวาจา<sup>๑๒๖</sup>

<sup>๑๒๔</sup>ช.ขา.ปญจก.อ. (ไทย) ๓/๔/๗๙๓-๗๙๙.

<sup>๑๒๕</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๐.

<sup>๑๒๖</sup>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, มงคลัตถทีปนี แพล เล่ม ๒, หน้า ๑๐๒.

การกล่าวคำส่อเสียด จะมีโทษมากหรือน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ที่กล่าวว่ามีคุณมากน้อยเพียงใด และมีโทษหนักเบาตามเหตุ เช่น ถ้าผู้ที่ถูกส่อเสียดนั้นเป็นผู้มีศีลธรรม เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมสูง การพูดส่อเสียดของบุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมหรือเจ้าของ ก็ย่อมจะเป็นมหาสาวิชชะ คือ มีโทษมาก มีโทษใหญ่ หากว่าผู้ที่ถูกส่อเสียดให้เกิดจากการแตกแยกกัน เป็นคนอันธพาลเป็นผู้ไร้ศีลธรรมการพูดส่อเสียดของบุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรม ก็ย่อมจะเป็นอัปสาวิชชะ คือมีโทษน้อย มีโทษเบา เป็นธรรมดา กรรมบถข้อพูดส่อเสียดมีองค์ ๔ คือ

องค์ที่ ๑ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้

องค์ที่ ๒ ฟังความฝ่ายโน้นไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น

องค์ที่ ๓ ทำให้คนที่ปรองดองแตกแยก

องค์ที่ ๔ พูดแต่ถ้อยคำที่ทำให้แตกแยกความสามัคคี<sup>๑๒๗</sup>

การกล่าวคำส่อเสียด ที่บุคคลเสพเข้าไป ทำให้มากขึ้น เจริญขึ้น ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากกรรมแห่งการพูดส่อเสียดอย่างเบาที่สุดคือยอมอำนวยผลให้แตกจากมิตรสหายแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์<sup>๑๒๘</sup> การกล่าววาจาส่อเสียด ยุ้งเหล่าคนที่กำลังมีความสามัคคีอยู่ให้แตกความสามัคคีกัน ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า มิตตาสูญวจาแปลว่า วาจาที่กล่าวเพื่อทำลายมิตรภาพโดยเจตนาที่ชั่วช้าเศร้าหมองไม่บริสุทธิ์ผ่องใส เป็นเจตนาร้ายทำให้เกิดความเร่าร้อน การกล่าววาจาส่อเสียดยุ้งให้เกิดความแตกสามัคคีของหมู่คณะ ซึ่งอาจจะกระทำได้ด้วยกายและวาจาคือ ทำความสามัคคีให้กระจัดกระจายแตกละเอียดไป<sup>๑๒๙</sup>

๔.๓ เว้นจากการพูดคำหยาบ ได้แก่ การกล่าววาจาที่ไม่มีโทษ ไพเราะโสมม คือ วาจาสบายหู เพราะไพเราะด้วยพยัญชนะ ไม่เกิดแสงหูดุจเข็มแทงหู เพราะไม่ทำให้เกิดความโกรธ ให้เกิดความรักไปทั่วเพราะไพเราะ เป็นวาจาหยั่งลงถึงหทัย เพราะไม่มีอะไรกระทบไปถึงหทัยเข้าไปสู่จิต โดยสะดวกเป็นคำของชาวเมือง บริบูรณ์ด้วยคุณ อธิบายว่า เป็นคำพูดของชาวเมือง เพราะชาวเมืองเป็นผู้พูดเหมาะสมยอมเรียกคนปูนบิดาว่าบิดา คนปูนพี่ว่าพี่ วาจาเป็นที่พอใจของชนหมู่มาก เพราะเป็นที่ชอบใจของชนหมู่มาก ทำความงดงามให้แกใจ ด้วยเป็นวาจาที่พอใจ<sup>๑๓๐</sup> ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า

<sup>๑๒๗</sup>ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙๒/๒๒๒-๒๒๔.

<sup>๑๒๘</sup>อง.อฎฐก. (ไทย) ๒๒/๔๐/๓๐๒.

<sup>๑๒๙</sup>มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๒, หน้า ๑๐๗.

<sup>๑๓๐</sup>ข.ม.อ. (ไทย) ๕/-/๖๔๗-๖๕๑.



เมื่อมหาชนกำลังสร้างพระเจดีย์ของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ พระชีนาสพองค์หนึ่งไปยังเจดีย์ ทราบว่า ทองไม่พอในการก่อสร้างมุขทางทิศอุดรแห่งเจดีย์ พระชีนาสพจึงเข้าไปภายในหมู่บ้าน แล้วชักชวนมหาชนสร้างเจดีย์ เมื่อไปสู่ตระกูลนายช่างทอง ซึ่งกำลังนั่งทะเลาะกับภรรยาอยู่ในขณะนั้นเอง พระเถระจึงกล่าวเชิญชวน แต่ด้วยความโกรธต่อภรยานายช่างจึงกล่าวว่า จงโยนพระศาสดาของท่านลงน้ำไปเสีย ภรรยาของนายช่างได้ให้สติว่าท่านทำกรรมอย่างสาหัสยิ่ง ท่านโกรธดิฉันควรจะตำหรือควรจะเยียนดิฉันเท่านั้น เหตุไฉนท่านจึงทำเวรในพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทันใดนั้นเอง นายช่างทองเกิดความสลดใจกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ขอท่านจงอดโทษแก่กระผม แล้วหมอบลงแทบเท้าของพระเถระ พระเถระกล่าวว่า โยม ฉันทหาถูกท่านว่ากล่าวอะไร ๆ ไม้ ท่านจงยังพระศาสดาให้อดโทษเถิดแล้วให้นายช่างทำหม้อดอกไม้ทองคำ ๓ หม้อ บรรจุเข้าไปภายในที่บรรจุพระธาตุ นายช่างทองชวนลูกชาย ๓ คนมาร่วมทำ ลูกชายคนใหญ่ และคนกลางไม่ปรารถนาที่จะทำด้วย เขาจึงเรียกลูกชายคนเล็กมา และกล่าวเชิญชวนให้ร่วมทำ ลูกชายคนเล็กนั้นคิดว่า ธรรมดาว่า กิจที่เกิดขึ้นแก่บิดา ย่อมเป็นภาระของบุตร จึงทำดอกไม้ทั้งหมดด้วยกรรมที่กล่าวต่อพระศาสดา ทำให้นายช่างทองถูกโยนลงน้ำตั้งแต่เกิดถึง ๗ ครั้ง จนถึงชาติสุดท้าย ส่วนบุตรของเขาทั้งสองคน ไม่ปรารถนาจะเป็นสหายในเวลาทำดอกไม้ทองคำ เพราะเหตุนั้น ภูเขาทองจึงไม่เกิดสำหรับบุตรทั้งสองนั้น แต่เกิดสำหรับลูกชายคนเล็ก เพราะความที่เขาทำดอกไม้ทองคำร่วมกันกับบิดา<sup>๑๓๑</sup>

การพูดคำหยาบ หมายถึง วาจาหยาบ คำพูดเผ็ดร้อน คำหยาบคาย ข้อ ๖ ในอกุศลกรรมบถ ๑๐<sup>๑๓๒</sup> โดย ผรุสวาจา หรือคำหยาบ มีหลายลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ ๑ คำด่า หมายถึง กัดให้เขาต่ำกว่าที่เป็นจริง เช่น ว่าเขาเป็นหมา เป็นวัว เป็นควาย คือการพูดกัดให้ต่ำลง เช่น เขาเป็นคนแต่ว่าเขาเป็นสัตว์

ลักษณะที่ ๒ คำประชด หมายถึง ยกให้สูงกว่าที่เป็นจริง เช่น เรียกคนสามัญธรรมดาว่า พ่อเทวดาแม่คุณหญิง แม่คุณนาย พ่อมหาเศรษฐี

ลักษณะที่ ๓ คำกระทบ หมายถึง ตั้งใจจะว่าให้เจ็บและไม่พูดตรง ๆ พูดไปเสียทางโน้นให้มันมากระทบทางนี้ เช่น จะว่าคนสูงโย่ง ก็พูดถึงเสาชิงช้า จะว่าคนเตี้ยก็พูดถึงไทรกระเทียม คำพูดที่ว่ากันด้วยคำหวาน ก็จัดเข้าประเภทคำกระทบด้วยเช่นกัน เพราะคนถูกว่า จะรู้สึกเจ็บใจที่หลังต่อเมื่อคิด การพูดให้กระเทือนไปหาผู้อื่น ที่มีความหมายตรงกับสำนวนไทยว่า ตีวัวกระทบคราด

<sup>๑๓๑</sup>ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๔๑๖/๑๖๔.

<sup>๑๓๒</sup>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๕๐.

ลักษณะที่ ๔ คำแตกต้น เป็นคำธรรมดา แต่คนพูด พูดด้วยเจตนาแตกต้นให้คนฟังไม่สบายใจ เช่น จะบอกให้กินข้าว ก็บอกว่าแตกเข้าไปลิยะ และคำอื่น ๆ อีกมาก คำพูดแตกต้นนี้จะยกมาแสดงเป็นคำ ๆ ไม่ได้ เพราะคำไหนก็ใช้ได้ แตกต้นได้ในเมื่อผู้พูดเจตนาจะแตกต้นเพียงแต่พูดกระแทกเสียงเข้าปากให้ผิดปกติชนิดน้อยเท่านั้น คือการพูดด้วยเจตนาจะแตกต้น ให้เขาเกิดความไม่สบายใจ เช่น บอกให้กินข้าว ก็บอกว่า เขมยัดเข้าไปเสียให้พอ

ลักษณะที่ ๕ คำสบล หมายถึง คำแข่งซึกหักกระดูกต่าง ๆ เช่น เรียกแห่มากิน เรียกผีมาลง และคำพูดแข่งให้อีกฝ่ายหนึ่งมีอันเป็นต่าง ๆ เช่น ให้ตายโหง ตายท่า ให้ฉิบหายวายวอด ให้ตกรอกเวจีให้ค้อหอยพอก หรือให้มีอันเป็นไปอย่างไร อย่างหนึ่ง คือการพูดสาปแข่งต่าง ๆ นา ๆ ให้เขามีอันเป็นไปต่าง ๆ

ลักษณะที่ ๖ คำแสดงใจอื่น ๆ เช่น คำหยาบโหล เช่นพูดเกี่ยวกับอวัยวะที่ลับ และการเสพเมณฑุภาพ เช่นไม่นิยมพูดโดยเปิดแม้จำเป็นจะต้องพูดถึงก็เลี่ยงใช้คำ หรือความพ้อที่จะเข้าใจความหมายกัน แต่คนที่มีความตั้งใจไม่ละเอียดยกก็พูดอย่างไม่กระดากปาก เรียกว่าพูดคำหยาบโหล เช่น คำที่เกี่ยวกับอวัยวะเพศ คำอาฆาตเกิดความแค้นและพูดออกมา เช่น เดียวกูปันให้คอขาดเสียนี้เป็นต้น

การกล่าวคำหยาบใด ย่อมกระทำให้เป็นอย่างหยาบ วาจา นั้น ชื่อว่า ผรุสวาจา ผรุสวาจา นี้ได้แก่ การด่า การแข่ง โทษเจตนา คือ เจตนาที่จะทำลายหรือประทุษร้าย การกล่าวคำหยาบ การด่า การแข่งด้วยโทษะ ก็ชื่อว่า ผรุสวาจา<sup>๑๓๓</sup> โดยที่ คำหยาบหรือที่เรียกว่า อักโกสวัตถุ คือวัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งการด่า การแข่งทั้งหลายซึ่งจัดเป็นผรุสวาจา นั้น มีทั้งหมด ๑๐ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ซาติ คือ คำด่าที่เกี่ยวกับเชื้อชาติต่ำทราม และคำที่เกี่ยวกับเชื้อชาติสูงส่ง จัดเข้าในอักโกสวัตถุชื่อ ซาติ หมายความว่า ยกเอาชาติขึ้นมาด่าในด้านที่ต่ำทราม เช่น ด่าทอด้วยคำหยาบคาย ว่าเจ้าชาติไพร่ หรือยกเอาชาติขึ้นมาด่าในด้านสูงส่ง เช่น ประสงค์จะกล่าวคำแตกต้นให้เจ็บใจ จึงกล่าวคำหยาบคายออกมาว่า เจ้าผู้ตีแปดสาแหรก เป็นต้น

ประการที่ ๒ นามะ คือ คำด่าที่เกี่ยวกับชื่อ ต่ำทราม และคำด่าที่เกี่ยวกับชื่ออันสูงส่ง จัดเข้าในอักโกสวัตถุชื่อ นามะ หมายความว่า ยกเอาชื่อขึ้นมาด่าในด้านที่ต่ำทราม ซึ่งผิดไปจากความเป็นจริง เช่น เขาเป็นชื่อนี้ชื่อนั้นอยู่ในมนุษย์ภูมินี้แท้ ๆ แต่ด่าโดยตั้งชื่อใหม่ให้เขากลายเป็นสัตว์ในอบายภูมิ ซึ่งเป็นภูมิที่ต่ำทราม เช่น ด่าทอเขาด้วยคำที่หยาบคายว่า เจ้าสัตว์นรก เจ้าสัตว์ดิรัจฉาน หรือยกเอาชื่อขึ้นมาด่าในด้านที่สูงส่ง เช่น ตนผู้รู้แล้วว่า เขาเป็นคนธรรมดาอยู่แต่ประสงค์จะด่าให้เจ็บใจ จึงด่าประชดประชันออกมาว่า พ่อเทวดาแม่เทพธิดา เป็นต้น

<sup>๑๓๓</sup>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, มงคลกถิตินิ ปแปล เล่ม ๒, หน้า ๑๐๙.

ประการที่ ๓ โคตรระ คือ คำดำที่เกี่ยวกับโคตรคือสกุลวงศ์อันต่ำทราม และคำดำที่เกี่ยวกับสกุลวงศ์อันสูงส่ง จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ โคตรระ หมายความว่า ยกเอาสกุลวงศ์ขึ้นมาดำในด้านที่ต่ำทราม เช่น ดำทอดด้วยถ้อยคำหยาบคายว่า เจ้าเป็นสกุลซี้ซ่า เจ้าเป็นสกุลโจร หรือยกเอาสกุลวงศ์ขึ้นมาดำในด้านสูงส่ง เช่น ตนก็รู้ว่าเขาเป็นคนธรรมดา แต่ประสงค์จะดำทำให้เจ็บใจ จึงดำประชดออกมาว่า เจ้าเป็นคนสกุลเจ้านาย เจ้าเป็นคนสกุลคนดี เจ้าเป็นคนสกุลเศรษฐี เป็นต้น

ประการที่ ๔ กรรม คือ คำดำที่เกี่ยวกับอาชีพการงานต่ำ และคำดำที่เกี่ยวกับอาชีพการงานตำแหน่งสูง จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ กรรม หมายความว่า ยกเอาอาชีพการงานที่ต่ำของเขาขึ้นมาดำทำให้เจ็บใจ เช่น ดำทอดด้วยถ้อยคำว่า เจ้ากรรมกร เจ้าคนขอทาน หรือยกตำแหน่งหน้าที่การงานในด้านสูงส่งขึ้นมาดำ เช่น ตนผู้รู้แล้วว่าเขาเป็นคนธรรมดา แต่ประสงค์จะดำทำให้เจ็บใจ จึงดำประชดประชันว่าเจ้าเป็นคนชั้นเสนาบดี เจ้าเป็นคนชั้นเจ้านาย เป็นต้น

ประการที่ ๕ ลิปปะ คือ คำดำที่เกี่ยวกับศิลปะวิทยาการต่ำ และคำดำที่เกี่ยวกับศิลปะวิทยาการอันสูง จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ ลิปปะ หมายความว่า ยกเอาศิลปะวิทยาการหรือความรู้อันต่ำของเขาขึ้นมาดำทำให้เจ็บใจ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่า เจ้ามีความรู้เพียงแค่หางอึ่ง เจ้ามีความรู้เพียงแค่ทำขนมขาย เจ้ามีความรู้เพียงแค่แจวเรือจ้าง หรือยกเอาศิลปะวิทยาการและความรู้ในด้านสูงส่งขึ้นมาดำ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่าเจ้าเป็นอาจารย์ถ้อย เจ้าเป็นครูที่ซู้ซ่า เจ้าเป็นนายที่ต่ำทราม เป็นต้น

ประการที่ ๖ อาพาธ คือ คำดำที่เกี่ยวกับ โรคภัยไข้เจ็บต่ำทราม และคำดำที่เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บเบื้องสูง จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ อาพาธ หมายความว่า ยกเอาโรคภัยไข้เจ็บที่ต่ำทรามน่ารังเกียจขึ้นมาดำ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่าเจ้าซี้เรื้อน เจ้าง่อย เจ้าบอด หรือยกเอาโรคภัยไข้เจ็บของเขาซึ่งเป็นโรคชั้นสูงมักเกิดขึ้นกับอวัยวะเบื้องสูงขึ้นมาดำทำให้เจ็บใจ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่าเจ้าหัวล้าน จ้าบ้า เป็นต้น

ประการที่ ๗ ลิงคิกะ คือ คำดำที่เกี่ยวกับเพศหรือรูปพรรณสัณฐานอันต่ำทรามและคำดำที่เกี่ยวกับเพศหรือรูปพรรณสัณฐานอันสูงส่ง จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ ลิงคิกะ หมายความว่า ยกเอาเพศหรือรูปพรรณสัณฐานขึ้นมาดำให้เจ็บใจในด้านต่ำ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่าเจ้าอ้วน เจ้าเตี้ย ตัวเจ้าเป็นชายแต่ใจเป็นหญิง (เจ้ากระเทย) หรือยกเอาเพศหรือรูปพรรณสัณฐานอันสูงส่งของเขาขึ้นมาดำว่าเพื่อให้ได้รับความเจ็บใจ เช่น ดำด้วยถ้อยคำว่า รูปร่างเจ้าเหมือนเทวดา แต่ว่าใจร้ายเหมือนคนป่า รูปร่างเจ้าปานนางฟ้าแต่หัวใจซู้ซ่าเหมือนแม่มด เป็นต้น

ประการที่ ๘ กิเลส คือ คำดำที่เกี่ยวกับกิเลส จัดเข้าในอักษโกสวัตถุข้อ กิเลส หมายความว่า ยกเอากิเลสขึ้นมาเพื่อให้เจ็บใจ เช่น ดำด้วยถ้อยคำที่หยาบคายว่า เจ้าคนบ้าตันทา เจ้าคนมีทิฐิมานะ ในกรณีนี้ ขอให้ท่านผู้มีปัญญาพึงตั้งข้อสังเกตว่าคำดำที่เกี่ยวกับกิเลสนี้ปรากฏว่ามีแต่คำดำในด้านต่ำอย่างเดียว ไม่มีคำดำในด้านสูงเหมือนอักษโกสวัตถุข้ออื่น ๆ ที่เป็นเช่นนี้ ก็โดยมีเหตุผลที่ท่านแสดงไว้ว่า ธรรมดาสิ่งทั้งหลายย่อมมีทั้งสูงทั้งต่ำ แต่ธรรมที่มีชื่อว่ากิเลสย่อมมีแต่ฝ่ายต่ำอย่างเดียวเท่านั้น เป็นต้น

ประการที่ ๙ อาบัติ คือคำที่เกี่ยวกับอาบัติอันแสดงถึงความอันตำหนิ และคำคำมีเกี่ยวกับอาบัติอันแสดงถึงความไม่ตำหนิเท่าใด จัดเข้าในอภิกโกสวัตถุข้อ อาบัติ หมายความว่าความว่ยกเอาอาบัติคือ ความผิดกฏวินัยขึ้นมาด่ากัน ในด้านด่าก็ยกเอาอาบัติหนักขึ้นมาด่าเช่น ด่าด้วยถ้อยคำว่า เจ้าปาราชิกเจ้าสมิ เจ้าคนบาปหนา หรือยกเอาอาบัติที่แสดงถึงความไม่ตำหนิเท่าใด อันได้แก่ ความผิดกฏวินัยที่มีโทษเบากว่าอาบัติปาราชิกและสังฆาทิเสสขึ้นมาด่ากัน ซึ่งจัดเป็นการด่าในด้านสูงสำหรับภริณีแห่งอภิกโกสวัตถุข้ออาปัตตินี้ เช่นด่าเพื่อให้เจ็บใจด้วยคำว่าเจ้าคนต้องปาจิตตีย์ เจ้าคนมีความผิด เป็นต้น

ประการที่ ๑๐ อภิกโกโส คือคำคำที่เกี่ยวกับสาธารณภย อันเป็นไปทั้งในด้านต่ำและด้านสูง ซึ่งเป็นคำคำที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในโลกของคนด่าทั้งหลาย เช่น คำที่พาดพิงไปถึงพ่อแม่หรือสันดานของเขา เป็นต้น อันเป็นคำคำที่ก่อความเจ็บช้ำให้เกิดแก่ผู้ที่ถูกด่าทั้งหลาย ย่อมจัดเข้าในอภิกโกสวัตถุข้อว่า อภิกโกสนี้ ทั้งสิ้น<sup>๑๓๔</sup>

พูดคำหยาบ ได้แก่ เจตนาหยาบโดยส่วนเดียวที่ทำให้เกิดความพยายามทางกายและความพยายามทางวาจาที่เป็นเหตุตัดความรักของผู้อื่น ชื่อว่า การพูดคำหยาบมีมีองค์ ๓ คือ

องค์ที่ ๑ คนอื่นที่ตนด่า

องค์ที่ ๒ โกรธ

องค์ที่ ๓ การด่า<sup>๑๓๕</sup>

การกล่าวคำหยาบ ที่พูดออกไปนั้น ย่อมมีโทษแก่ผู้พูด คือ ทำให้ผู้พูดเป็นคนหยาบคายตกอยู่ในอำนาจของความโกรธ สร้างความเจ็บช้ำใจแก่ผู้อื่น การพูดคำหยาบนี้มีโทษมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบเหล่านี้ คือ

องค์ที่ ๑ เจตนา คือความแรงกล้าหรืออ่อนของกิเลสในใจของผู้พูด

องค์ที่ ๒ วัตถุ คือบุคคลที่ถูกด่า

องค์ที่ ๓ ประโยค คือความพยายามในการด่า

การกล่าวคำหยาบหรือผรุสวาจาของพระภิกษุ นั้น มีโทษมากเพราะสาเหตุ ๓ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ผรุสวาจานั้น ถึงความเป็นกรรมภ

ประการที่ ๒ คนที่ถูกด่า เป็นคนมีคุณธรรมมาก

ประการที่ ๓ ผู้พูดมีกิเลสแรงกล้า

<sup>๑๓๔</sup> ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๒/๒๐๕.

<sup>๑๓๕</sup> อภิก.สง.อ. (ไทย) ๑/๑/๒๙๔.



การกล่าวคำหยาบหรือผรุสวาทนี้ สำคัญอยู่ที่เจตนา ถ้ามีเจตนาร้ายกล่าวผรุสวาทออกไป เพื่อให้ผู้ฟังเสียประโยชน์ แม้จะเป็นวาจาที่อ่อนหวานก็ตาม หากการกล่าวนั้น มีความมุ่งหมายด้วยเจตนาร้ายแล้ว ย่อมเป็นผรุสวาททั้งสิ้น โดยนัยตรงกันข้าม คือ ผู้ที่กล่าวด้วยเจตนาที่ต้องการให้ผู้ฟังได้ประโยชน์ถึงหากวาจาจะไม่อ่อนหวาน ไม่ไพเราะ ไม่น่าฟัง หรือแม้จะเจือปนด้วยคำหยาบอยู่บ้าง การกล่าวเช่นนั้นก็ไม่จัดเป็นผรุสวาท “ตามนัยของความหมายคำว่า หยาบ ซึ่งหมายถึง ต่ำช้า เลวทราม”<sup>๑๓๖</sup>

๔.๔ เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ ได้แก่ พูดถูกกาล เพราะพูดถูกกาลอันควร คือ พูดตามกำหนดกาลที่ควรพูด เพราะพูดจริงแท้ตามความจริง เพราะพูดอิงประโยชน์ปัจจุบันและประโยชน์ในภายหน้า เพราะพูดอิงโลกุตรธรรม ๙ เพราะพูดอิงสังวรวินัยอันประกอบด้วยประโยชน์ คือ กล่าววาจาประกอบด้วยประโยชน์ กล่าววาจาปราศจากโทษ<sup>๑๓๗</sup> ดังที่ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ ความว่า

พระศาสดาทรงปรารภภิกษุโกกาลิกะว่า มิใช่ฆ่าตัวเองด้วยวาจาในบัดนี้เท่านั้น แม้เมื่อก่อนก็ฆ่าตัวตายด้วยวาจาเหมือนกัน จึงทรงนำเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าว่า ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในกรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์อุบัติในตระกูลอำมาตย์ เจริญวัยแล้วได้เป็นผู้สอนอรรถและธรรมของพระราชา เมื่อพระราชาตรัสอยู่คนอื่นไม่มีโอกาสพูดได้เลย พระโพธิสัตว์ประสงค์จะปรามความพูดมากของพระราชา จึงคิดตรองหาอุบาย ในกาลนั้น มีเต่าตัวหนึ่งอาศัยในสระแห่งหนึ่ง ในหิมวันตประเทศ มีลูกหงส์สองตัวหากินจนสนิทสนมกับเต่า และชวนเต่าไปเที่ยวถ้ำทองที่ภูเขาจิตรภูฏในป่าหิมพานต์โดยบอกว่าขอให้ท่านรักษาปากไว้ ท่านจะไม่พูดอะไรกับใคร ๆ เลย เต่าตอบว่า ได้ ลูกหงส์จึงให้เต่าคาบไม้อันหนึ่ง ส่วนลูกหงส์ทั้งสองคาบปลายไม้ทั้งสองข้างบินไปในอากาศ พวกเด็กชาวบ้านเห็นหงส์นำเต่าไป จึงตะโกนขึ้นว่า หงส์สองตัวนำเต่าไปด้วยท่อนไม้ เต่าอยากจะทำพูดว่า ถึงสหายของเราจะพาเราไป เจ้าเด็กถ้อยมันเรื่องอะไรของเจ้าเล่า จึงปล่อยท่อนไม้ที่คาบไว้ด้วยเหตุที่หงส์พาไปเร็วมากจึงตกลงพื้น กระดองแตกเป็นสองเสี่ยง พระราชาทรงเห็น จึงตรัสถามพระโพธิสัตว์ว่า ทำไมเต่าจึงตกลงมา พระโพธิสัตว์จึงเล่าเรื่องของเต่าทั้งหมดถวายพระราชา และกล่าวว่า เพราะอยากจะทำพูด (ไม่รักษาปาก) จึงปล่อย<sup>๑๓๘</sup>

การกล่าวสัมผัปปลาปะ คือ การกล่าวคำเพื่อเจ้อ คือ การกล่าวคำที่ไม่มีสาระประโยชน์ ได้แก่ อุกุศลเจตนาที่ให้เกิดความพยายามทางกายและทางวาจาที่เป็นเหตุให้เข้าใจเรื่องที่ไม่มีความประโยชน์ การพูดเพื่อเจ้อมีองค์ ๒ คือ

<sup>๑๓๖</sup>ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๙๑๖.

<sup>๑๓๗</sup>ช.ม.อ. (ไทย) ๕/-/๖๔๗-๖๕๑.

<sup>๑๓๘</sup>ช.ชา.เอก.อ. (ไทย) ๓/๓/๓๔๓-๓๔๗.

องค์ที่ ๑ มุ่งกล่าวถ้อยคำที่ไร้ประโยชน์

องค์ที่ ๒ กล่าวเรื่องเช่นนั้น<sup>๑๓๙</sup>

การกล่าวคำเพื่อเจ้อ คือ การกล่าวแบบมีโมหะเป็นมูล ต้นเหตุ มุ่งแต่จะพูดอย่างเดียวไม่มีสติไตร่ตรองพิจารณาควรพูดหรือไม่ควรพูด ถูกกาลเทศะหรือไม่อย่างไร เหมาะแก่บุคคลหรือไม่อย่างไร ท่านว่าคนที่ฉลาดชอบคิดชอบพูดไปพร้อมกัน ส่วนคนโง่ชอบแต่พูดอย่างเดียว ไม่มีความคิด มีแต่พูดไร้สาระประโยชน์ไม่มีสาระประโยชน์แก่ผู้ฟัง ซ้ำยังอวดตนว่ารู้ดีกว่า รู้ก่อน รอบรู้ลึกกว่าบุคคลอื่น ๆ เข้าใจว่าตนรู้ในสิ่งที่ผู้อื่นไม่รู้ ถ้าพูดไปแล้วถูกค่านหรือมีการทักท้วงก็กลับหาว่าเขาโง่ไม่รู้จริง

การกล่าวคำเพื่อเจ้อ ที่บุคคลนำเสพเข้าไป เจริญเข้าไป ทำให้มากขึ้น ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิกาภแห่งการพูดเพื่อเจ้ออย่างเบาที่สุดคือ ย่อมอำนวยผลให้มีวาจาที่ไม่น่าเชื่อถือแก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

การพูดคำเพื่อเจ้อนั้น เป็นการพูดที่ไร้สาระ ไม่มีประโยชน์ จะถึงความเป็นกรรมบถได้ต้องประกอบด้วยองค์ ๒ คือ

องค์ที่ ๑ ผู้พูดมีเจตนามุ่งพูดเรื่องที่ไร้สาระให้เป็นสาระ

องค์ที่ ๒ พูดเรื่องนั้นออกไป<sup>๑๔๐</sup>

การประกอบกุศลกรรมเพื่อก้าวล่วงซึ่งองค์แห่งสัมผัสปลาปะวาทนี้ ย่อมต้องมี ๒ ประการ คือ ความพยายามอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ ภายใต้อายุค หมายถึง ทำการเพื่อเจ้อฟังชานไปตามอารมณ์ ให้คนอื่นได้รับฟังได้รับรู้ ด้วยความพยายามทางกาย เช่นเขียนหนังสือหรือประพันธ์เรื่องราวถึงดำบรรพ์ หรือนิยายต่าง ๆ ไปตามจินตนาการโดยปราศจากหลักฐานและปราศจากคติธรรม ไม่ว่าจะการเขียนหรือการประพันธ์นั้น จะเป็นบทร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ตามที่

ประการที่ ๒ วจีปะโยคะ หมายถึง เปิดปากพยายามทำการพูดเพื่อเจ้อฟังชานไปตามอารมณ์ ให้คนอื่นได้รับฟังได้รับรู้ด้วยความพยายามทางวาจา เช่นพูดตลกคะนองสนุกสนานเฮฮา พูดไปตามจินตนาการ พูดไปตามอารมณ์พูดไปด้วยความงาย ไม่มีหลักไม่มีฐาน เพราะเหตุที่ตนเป็นพาลชน ไม่รู้จักลักษณะแห่งธรรมะคือมรรคผลนิพพาน

<sup>๑๓๙</sup> อ.อ.จ. (ไทย) ๒๒/๔๐/๓๐๒.

<sup>๑๔๐</sup> อ.ภ.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๒๕๕.

การพูดเพื่อเจือมีโทษแบ่งเป็นประเภทมหาสาวิชชะ คือ มีโทษหนัก และอัปสาวิชชะ คือ มีโทษน้อยมีโทษเบา กล่าวคือ การกล่าวสัพปปลापวาทของบุคคลทั้งหลายนั้น ถ้ามีการคบหาสมาคมกับบุคคลอื่นมากหรือมีสื่อมวลชนเป็นอุปกรณ์ทำให้คนทั้งหลายได้ยินได้ฟังคำพูดอันเพื่อเจือ แห่งตนเป็นจำนวนมาก ก็เป็นมหาสาวิชชะ คือ มีโทษมากมีโทษหนัก แต่ถ้ามีการสมาคมคบหากับบุคคลอื่นน้อยคนทั้งหลายที่จะมีโอกาสได้ยินได้ฟังคำพูดอันเพื่อเจือเหลวไหลไร้สาระ แห่งตนมีอยู่เป็นจำนวนน้อย ทั้งตนก็มีโอกาสที่จะกล่าวสัพปปลापวาทนั้นน้อยมาก เช่นนี้ก็อปสาวิชชะคือมีโทษน้อยมีโทษเบา นั่นเอง

การกล่าวคำเพื่อเจือที่จะถึงความเป็นกรรมบถนั้น ย่อมมีโทษแก่ผู้พูด แต่ว่าจะมีโทษหนักหรือเบาประกอบด้วยองค์เหล่านี้ ๒ ประการ คือ มีโทษน้อยเพราะอาเสวาน้อย มีโทษมากเพราะอาเสวานามาก และผู้ฟังเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง

**๕. การละเว้นสุราเมรัยมีชขปมาทัฏฐานา หรือ สุราเมระยะมีชชะปะมาทัฏฐานา เวมณิ**  
หมายถึง หลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ

เมื่อมองดูหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้ว จะพบว่า หลักคำสอนทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ไม่ว่าคำสอนเรื่องยาเสพติดโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตามคำสอนทั้งหมดล้วน แต่ไม่ส่งเสริมเรื่องยาเสพติดหรือสิ่งเสพติด ให้ละเว้นสิ่งเหล่านั้น ยาเสพติดนี้ พระพุทธศาสนาถือว่าเป็น “อบายมุข หมายถึง ทางแห่งความฉิบหาย”<sup>๑๔๑</sup> หรือสิ่งอื่นที่นำไปสู่การเสพยาเสพติด พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นอบายมุขทั้งนั้น เพราะถือว่าเป็นทางแห่งความเสื่อมไม่เป็นไปเพื่อความงอกงามหรือพัฒนาให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์คำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับยาเสพติดแล้วพอจะอนุเคราะห์คำสอนของพระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหายาเสพติดออกเป็น ๓ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ หลักธรรมป้องกัน

ประเด็นที่เป็นสาเหตุให้เสพยาเสพติดหรือให้ห่างไกลจากยาเสพติด สาเหตุเหล่านั้น คือ สิ่งแวดล้อม หมายถึง ปัจจัยทางบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม พระพุทธศาสนาถือว่า สิ่งแวดล้อม เป็นทั้งสาเหตุหล่อหลอมให้คนเป็นคนดี และหล่อหลอมให้คนเป็นคนชั่วดังพุทธภาษิตที่ว่า คบคนเช่นใดก็เป็นเหมือนคนเช่นนั้น ทั้งนี้ สิ่งแวดล้อมอาจจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

<sup>๑๔๑</sup>ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๓๗๒.

### ประเภทที่ ๑ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

สิ่งแวดล้อมเป็นพิษหมายถึง อบายมุข ๖ ประการ มีทั้งคบคนชั่วเป็นมิตร และเมื่อคบคนชั่วเป็นมิตรแล้ว คนชั่วยังจะแนะนำหรือชักจูงหรือบังคับให้ทำชั่วต่าง ๆ ไปกับเขาที่เป็นคนชั่ว ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า

ดูก่อน คฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร ๖ ประการ เหล่านี้คือ นำให้เป็น นักเลงพนัน ๑ นำให้เป็นนักเลงเข้าขู ๑ นำให้เป็นนักเลงเหล่า ๑ นำให้เป็นคนลวงคนอื่น ด้วยของปลอม ๑ นำให้เป็นคนโกงเขาซึ่งหน้า ๑ นำให้เป็นคนหัวไม้ ๑ ดูก่อน คฤหบดี บุตร เหล่านี้แลคือโทษ ๖ ประการในการประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร<sup>๑๔๒</sup>

การคบคนชั่วและมีโทษ ๖ ประการดังพุทธพจน์ข้างต้น ถือว่าคบคนชั่ว คือ สิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ เป็นทางแห่งความเสื่อม พระพุทธศาสนาไม่ส่งเสริมให้คบคนชั่ว เพราะจะนำความเสียหายมาให้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งอย่างไม่ต้องสงสัย โดยเฉพาะยาเสพติดที่กำลังระบาดอยู่ในสังคมปัจจุบัน จะนำมาให้เสพหรือชักชวนให้เสพอย่างแน่นนอน เพราะคนชั่วมักกับยาเสพติดจะมาคู่กันเสมอ ไม่มาแยกกันเด็ดขาด

### ประเภทที่ ๒ สิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณ

สิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณ หมายถึง การคบค้าสมาคมหรือสังคมกับบัณฑิต โดยคำว่า บัณฑิตตามนัยของพระพุทธศาสนา หมายถึง พระอริยเจ้า นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าลงไปจนถึงพระอริยสาวกทั้งหลาย ชื่อว่า บัณฑิต บุคคลอื่น ๆ แม้เรียนจบปริญญาต่าง ๆ ระดับไหนก็ตาม ไม่ถือว่าเป็นบัณฑิต พระอริยสาวกทั้งหลายเท่านั้น จึงชื่อว่าเป็นบัณฑิต เพราะท่านเหล่านี้เป็นผู้ไม่มีกิเลส ไม่มีอาสวะ ไม่มีกิเลสตัณหาหมักต้องอยู่ในจิตใจเลย จิตใจของท่านสะอาดบริสุทธิ์และเต็มเปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรม มีความรอบรู้ในสังขารธรรมตามความเป็นจริงเห็นหรือรู้ทุกอย่างด้วยปัญญาญาณวางตกปลงตกทุกอย่าง มีจิตใจตั้งมั่นอยู่อุเบกขาธรรม บุคคลผู้มีปัญญาญาณและสภาพจิตอุดมอยู่ในพรหมวิหารอย่างนี้เรียกว่า บัณฑิต

ในพระพุทธศาสนา และท่านเหล่านี้เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า “กัลยาณมิตร มิตรดี มิตรแท้ มิตรผู้ตั้งอยู่ในธรรม”<sup>๑๔๓</sup> พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงมิตรหรือมิตรที่ดีเอาไว้ถึง ๔ ประเภทด้วยกัน

<sup>๑๔๒</sup>ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๒/๑๙๙.

<sup>๑๔๓</sup>ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๒๖๑/๔๗๙.



ตั้งพุทธพจน์ที่ว่า “ดูก่อน คฤหบดีบุตร มิตร ๔ จำพวกเหล่านี้ คือ มิตรมีอุปการะ ๑ มิตรร่วมสุข ร่วมทุกข์ ๑ มิตรแนะประโยชน์ ๑ มิตรรักใคร่ ๑ ท่านพึงทราบว่าเป็นมิตรมีน้ำใจดี”<sup>๑๔๔</sup> มิตรทั้ง ๔ ประเภทที่พระพุทธองค์ตรัสไว้แล้วนี้ แต่ละประเภทมีลักษณะอย่างนี้ กล่าวคือ

มิตรมีอุปการะ มี ๔ ลักษณะ ได้แก่

มิตรมีอุปการะ ซึ่งมีลักษณะ ๔ อย่าง คือ รักษาเพื่อผู้ประมาทแล้ว ๑ รักษาทรัพย์สมบัติของผู้ประมาทแล้ว ๑ เมื่อมีภัยเอาเป็นที่พึ่งได้ ๑ เมื่อมีกิจที่ต้องทำเกิดขึ้นเพิ่มทรัพย์ให้สองเท่า ๑ นี่คือมิตรที่มีอุปการะ ทำตัวเหมือนบุพการีที่คอยดูแลเพื่อนทุกอย่าง ปกป้องรักษาเพื่อนมิให้เพื่อนตกในภาวะอันตรายใด ๆ

มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ บอกความลับของตนแก่เพื่อน ๑ ปิดความลับของเพื่อน ๑ ไม่ละทิ้งในเหตุอันตราย ๑ แม้ชีวิตก็อาจสละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้ ๑ นี่คือเพื่อนที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ ยอมสละตัวเองเพื่อเพื่อนเพื่อนสุขก็สุขด้วย เพื่อนทุกข์ก็ทุกข์ด้วย

มิตรแนะประโยชน์ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ ห้ามเพื่อนจากความชั่ว ๑ ให้เพื่อนตั้งอยู่ในความดี ๑ ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ บอกทางสวรรค์ให้ ๑ มิตรแนะประโยชน์มีความสำคัญมาก และคำว่า ประโยชน์ ในที่นี้ หมายถึง ประโยชน์ที่เป็นคุณธรรมอันจะนำไปสู่การดับทุกข์ได้ มิใช่ประโยชน์ที่เป็นทรัพย์สินเงินทองซึ่งเป็นประโยชน์ในโลกปัจจุบันนี้ เท่านั้น

มิตรมีความรักใคร่ มีลักษณะ ๔ อย่าง คือ ไม่ยินดีด้วยความเสื่อมของเพื่อน ๑ ยินดีความเจริญของเพื่อน ๑ ห้ามคนที่กล่าวโทษเพื่อน ๑ สรรเสริญคนที่สรรเสริญเพื่อน ๑ มิตรในประเด็นนี้ คือ เป็นเพื่อนที่รักเพื่อนเหมือนรักตัวเอง ใครจะมาแตะต้องเพื่อนไม่ได้ และมีใครมารักเพื่อนของเขา เขาก็จะชื่นชมคนนั้นด้วย

มิตรหรือเพื่อนที่กล่าวมาแล้วข้างบนนี้ คือ สิ่งแวดล้อมที่ดีจะเป็นตัวหล่อหลอมไม่ให้เพื่อนที่คบค้าสมาคมกับเขากระทำการที่ไม่ดี เขาจะพยายามกันเพื่อนออกไปให้ห่างจากความชั่วหรือสิ่งที่ไม่ดี ประโยชน์ทั้งหมด แม้แต่ตัวเขาเองก็ยอมสละชีวิตเพื่อเพื่อนได้ ดังนั้นเมื่อมีสิ่งแวดล้อม คือ บุคคลอย่างนี้อยู่เป็นเพื่อนโอกาสที่จะทำความชั่วหรือไปเสพสิ่งมีนเมา ทั้งสุราหรือยาเสพติดนั้นแทบจะไม่มีโอกาสเลย เพราะมิตรมีอุปการะคอยป้องกันเพื่อนทุกอย่างที่เป็นความชั่ว

สรุปได้ว่า ศิลเป็นพื้นฐานของมนุษยธรรม เป็นข้อปฏิบัติในชีวิตประจำให้ถึงความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยศีลทั้ง ๕ ข้อนั้น แต่ละข้อ คือ เจตนา เป็นความไม่ก้าวล่วงทางกาย และวาจา ให้พ้นจากความชั่วทั้งปวง ย่อมมีความสงบสันติสุขในชีวิตปัจจุบันและอนาคตเป็นอนานิสงส์ และใน ตรงกันข้าม โทษของการละเมิดศีล เป็นเหตุให้ประมาทเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่าง ๆ ย่อม ประสบทุกข์ทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ บั่นทอนความก้าวหน้าความเจริญ และความสงบสันติสุข ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ ขอบเขตของศีล ๕ เป็นคุณธรรม พื้นฐาน เป็นเครื่องช่วยควบคุมกายวาจาของมนุษย์ให้เรียบร้อย มีขอบเขตเป็นข้อ ๆ ได้แก่ ข้อที่ ๑ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ย่อมได้ชื่อว่า ให้ชีวิต ให้ความปลอดภัยแก่ชีวิต ของสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นการให้ สิ่งที่สูงค่ายิ่งกว่าทรัพย์สินใด ๆ กล่าวคือ เป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือใช้ให้ฆ่า หรือ เบียดเบียนข่มเหงรังแกผู้อื่น ผู้ประพฤติปฏิบัติจึงได้ชื่อว่า สร้างหลักประกันชีวิต ข้อที่ ๒ คือ ไม่ลัก ทรัพย์ ย่อมได้ชื่อว่า ให้ความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นการให้ฐานะความเป็นอยู่อันมั่นคง กล่าวคือ เป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือการใช้ให้ลัก หรือการถือเอา หรือการฉก ฉวยสิ่งของผู้อื่น ผู้ประพฤติปฏิบัติจึงได้ชื่อว่า สร้างหลักประกันทรัพย์สิน ข้อที่ ๓ คือ ไม่ประพฤติผิด ในกามย่อมได้ชื่อว่า ให้ความสุข ให้ความปลอดภัย แก่บุตร ธิดา ภรรยา สามียของผู้อื่น เป็นการให้ความ คุ้มครองแก่สถาบันครอบครัวอย่างดีที่สุด กล่าวคือ เป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการประพฤติผิดทาง กาม หรือนอกใจคู่ครอง ผู้ประพฤติปฏิบัติจึงได้ชื่อว่า สร้างหลักประกันครอบครัว ข้อที่ ๔ คือ ไม่กล่าว คำเท็จ ย่อมได้ชื่อว่า ให้ความจริงแก่ผู้อื่น ทำให้เกิดความ สบายใจในการดำเนินชีวิต โดยไม่ต้อง หวาดระแวงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ เป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการพูดเท็จ หรือการพูดโกหก หลอกลวง ผู้ประพฤติปฏิบัติจึงได้ชื่อว่า สร้างหลักประกันสังคม และข้อที่ ๕ คือ เว้นจากการดื่มเครื่อง ดองของเมาการเว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ การดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย ความ มุ่งหมายในการบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ คือ เพื่อให้คนมีสติไม่ประมาท รักษาสติของตนไว้ไม่ให้เผลอเผลอ พลาดพลั้งในการปฏิบัติงานประจำเพื่อดำรงชีวิตโดยราบรื่น กล่าวคือ เป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจาก การดื่มของมึนเมา หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ ผู้ประพฤติปฏิบัติจึงได้ชื่อว่า สร้างหลักประกัน สุขภาพ นั่นเอง ทั้งนี้ ศีล ๕ หรือเบญจศีล ย่อมหนุนนำให้เกิดอนานิสงส์ ๕ ประการ คือ (๑) มีโรค ทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ (๒) กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วย ศีล ย่อมฟุ้งขจรไปไกล (๓) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นชัตติยะบริษัท ก็ตาม พราหมณ์บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณะบริษัทก็ตาม ย่อมแก้วกล้าไม่เก้อเขินเข้าไป (๔) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย และ (๕) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

## ๒.๔ บริบทพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

จังหวัดราชบุรี มีชื่ออันเป็นมงคลยิ่ง หมายถึง เมืองพระราชา เป็นเมืองเก่าแก่ เมืองหนึ่งของประเทศไทย จากการศึกษาและขุดค้นของนักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดี พบว่าดินแดน แถบลุ่มแม่น้ำแม่กลองแห่งนี้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของคนหลายยุคหลายสมัย และมีความรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต จากหลักฐานทางโบราณสถานและโบราณวัตถุจำนวนมาก ทำให้เชื่อได้ว่ามีผู้คนตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ตั้งแต่ยุคหินกลาง ตลอดจนถึงค้นพบเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ได้เคยดำรงตำแหน่งหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ซึ่งในช่วงปลายสมัย กรุงศรีอยุธยาและตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าเมืองราชบุรี เป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญ เป็นสมรภูมิการรบหลายสมัย โดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ยกทัพมาตั้งรับศึกพม่าในเขตราชบุรีหลายครั้ง ครั้งที่สำคัญที่สุด คือ สงครามเก้าทัพ<sup>๑๔๔</sup>

พ.ศ. ๒๓๖๐ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างกำแพงเมืองใหม่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลองตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้ทรงเปลี่ยนการปกครองส่วนภูมิภาค โดยรวมหัวเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ชิดกันตั้งขึ้นเป็นมณฑล และได้รวมเมืองราชบุรี เมืองกาญจนบุรี เมืองสมุทรสงคราม เมืองเพชรบุรี เมืองปราณบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ รวม ๖ เมือง ตั้งขึ้นเป็นมณฑลราชบุรี โดยตั้งที่บัญชาการมณฑล ณ เมืองราชบุรี ทางฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง (ต่อมาเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัดราชบุรี หลังเก่า และในปัจจุบันเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราชบุรี) และในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้ย้ายที่บัญชาการจาก ฝั่งซ้ายกลับมาตั้งรวมอยู่แห่งเดียวกับศาลาว่าการมณฑลราชบุรีทางฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ เมื่อได้มีการยกเลิกการปกครองแบบมณฑลทั้งหมด มณฑลราชบุรีจึงถูกยกเลิกและคงฐานะกระทั่งปัจจุบันเป็น จังหวัดราชบุรี<sup>๑๔๖</sup>

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ ๕,๑๙๖ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น ๑๐ อำเภอ คือ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอวัดเพลง อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอบ้านคา โดยมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

<sup>๑๔๔</sup> คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดราชบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔, (ราชบุรี: คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๐), หน้า ๑.

<sup>๑๔๖</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอด่านมะขามเตี้ย อำเภอท่าม่วงและอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเขาชัย้อย และอำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอกำแพงแสน อำเภอเมืองนครปฐม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอบางคนที อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา<sup>๑๔๗</sup>

สภาพภูมิประเทศแบ่งได้เป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑. พื้นที่ภูเขาสูง ได้แก่บริเวณชายแดนด้านตะวันตกติดกับสหภาพพม่า และ เขตแดนด้านใต้ติดกับจังหวัดเพชรบุรี มีสภาพเป็นเทือกเขาสูง อุดมด้วยป่าดิบ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าไผ่ ในระดับความสูง ตั้งแต่ ๒๐๐ เมตร ถึง ๑,๑๐๐ เมตร ในเขตอำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านคา และอำเภอปากท่อด้านตะวันตก

๒. พื้นที่ราบสูง ได้แก่บริเวณถัดจากบริเวณเทือกเขามาทางด้านตะวันออก จนถึงตอนกลางของพื้นที่จังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบสูง และที่เนินลาด มีแม่น้ำภาชี และลำห้วย สาขา เป็นสายน้ำหลัก สภาพเนื้อดิน เป็นดินปนทรายมีการชะล้างพังทลายของหน้าดินค่อนข้าง สูงถึงปานกลาง อยู่ในเขตอำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านคา อำเภอจอมบึง และด้านตะวันตกของ อำเภอปากท่อ อำเภอเมืองฯ อำเภอโพธาราม และอำเภอบ้านโป่ง

๓. ที่ราบลุ่ม ได้แก่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลอง และด้านตะวันออกของจังหวัดเนื้อดิน เป็นดินร่วนและดินร่วนปนดินเหนียว มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งมีระบบชลประทานครอบคลุมทั่วพื้นที่ ได้แก่บริเวณเขตอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอบางแพ อำเภอเมืองฯ และอำเภอปากท่อ

๔. ที่ราบลุ่มต่ำ ได้แก่บริเวณตอนปลายของแม่น้ำแม่กลองที่เชื่อมต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ๑- ๒ เมตร ดินมีความสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำสวนผักผลไม้<sup>๑๔๘</sup>

<sup>๑๔๗</sup>วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, “จังหวัดราชบุรี”, <<https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดราชบุรี>>, มกราคม ๒๕๖๐.

<sup>๑๔๘</sup>คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดราชบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔, หน้า ๑.



จังหวัดราชบุรีตั้งอยู่ในเขตที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ แต่เนื่องจากมีเทือกเขาตะนาวศรีกั้นอยู่จึงทำให้ได้รับลมมรสุมจากมหาสมุทรอินเดียและทะเลอันดามันไม่เต็มที่ จึงมีฝนตกน้อยในพื้นที่อำเภอที่ติดกับเทือกเขาตะนาวศรี ได้แก่ อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านคา และอำเภอจอมบึง อุณหภูมิอยู่ระหว่าง ๒๑-๓๘ องศาเซลเซียส แต่ในฤดูหนาวบริเวณเชิงเขาหรือหุบเขาในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง และกิ่งอำเภอบ้านคามีสภาพอากาศหนาว

ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำของจังหวัดราชบุรีที่สำคัญ คือ

ทรัพยากรป่าไม้ มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ประมาณ ๑,๒๓๙,๒๓๖ ไร่ หรือ ๓๘.๑๖% ของพื้นที่จังหวัด ป่าไม้ส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่เขาและเทือกเขาตะนาวศรี

แหล่งน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำแม่กลองไหลผ่านจังหวัด ราชบุรีในเขตอำเภอบ้านโป่ง โทธาราม เมืองฯ และดำเนินสะดวก รวมความยาวในเขตจังหวัดราชบุรี ๖๗ กิโลเมตร แม่น้ำ แควอ้อม เป็นสาขาของแม่น้ำแม่กลองในเขตอำเภอเมืองฯ และอำเภอวัดเพลง แม่น้ำภาษี มีต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาตะนาวศรีในเขตอำเภอบ้านคา ไหลผ่านอำเภอสวนผึ้ง อำเภอจอมบึง ไปบรรจบแม่น้ำไทรโยคในเขตจังหวัดกาญจนบุรี มีความยาวเฉพาะ ในเขตจังหวัดราชบุรี ๘๐ กิโลเมตร<sup>๑๔๙</sup>

จังหวัดราชบุรี มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมและประเพณีอันเป็นลักษณะเด่นของจังหวัดที่สืบทอดมาแต่โบราณกาล เพราะสภาพภูมิประเทศที่เสริมให้เมืองราชบุรีเป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรม เป็นเมืองที่ผู้คนจากดินแดนโพ้นทะเลและชาวพื้นเมืองหลายกลุ่มที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนระหว่างไทยและสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์อพยพเข้ามาตั้งรกราก ทำให้ราชบุรีประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติ รวม ๘ ชาติพันธุ์ ดังนี้

๑. ชาวไทยพื้นถิ่นราชบุรี อาศัยอยู่ในพื้นที่ อำเภอบางแพ ได้แก่ ตำบลโพหัก ตำบลวังเย็น และอำเภอวัดเพลง ได้แก่ ตำบลวัดเพลง และตำบลจอมประทัด

๒. ชาวไทยเชื้อสายจีนราชบุรี มักอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเมืองหรือตลาด คือ ย่านที่การคมนาคมสะดวก ในอดีตได้ยึดทำเลที่อยู่ริมแม่น้ำ อยู่คละปะปนกับชาวท้องถิ่นอื่น ๆ ชุมชนของชาวจีนที่อาจเทียบได้ว่าเป็นไชน่าทาวน์แห่งราชบุรี ได้แก่ ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี เขตเทศบาลอำเภอบ้านโป่ง และเขตเทศบาลอำเภอโพธาราม

<sup>๑๔๙</sup>มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, “รายงานการศึกษาระดับสมบูรณ: โครงการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย), ๒๕๕๔, หน้า ๓/๒.

๓. ชาวไทยเชื้อสายเขมรราชบุรี อาศัยอยู่ในพื้นที่ อำเภอเมืองราชบุรี ได้แก่ ตำบลหน้าเมือง ตำบลห้วยไผ่ ตำบลคู้้งกระถิน ตำบลคู้้งน้ำวน และตำบลพงสวาย อำเภอปากท่อ ได้แก่ ตำบลปากท่อ ตำบลยางงาม ตำบลดอนทราย ตำบลบ่อกระดาน และตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอโพธาราม ได้แก่ ตำบลบางโตนด และตำบลเจ็ดเสมียน อำเภอบางแพ ได้แก่ ตำบลบางแพ ตำบลวัดแก้ว ตำบลวังเย็น และตำบลหัวโพ อำเภอวัดเพลง ได้แก่ ตำบลวัดเพลง และตำบลเกาะศาลพระ

๔. ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงราชบุรี ชาวกะเหรี่ยงราชบุรี คือ ประชากรประจำท้องที่ ที่มีบรรพบุรุษเคยเคลื่อนย้ายไปมา มีความสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่น ๆ เช่น นำของป่ามาแลกเปลี่ยนกับชาวเมืองราชบุรี มีวิถีการดำรงชีพด้วยการทำไร่ ทำนาและหาของป่า มีภาษาพูดเป็นของกลุ่มตนเอง อาศัยอยู่ในพื้นที่ อำเภอสวนผึ้ง ได้แก่ ตำบลสวนผึ้ง และตำบลตะนาวศรี อำเภอบ้านคา ได้แก่ ตำบลบ้านคา และตำบลบ้านบึง อำเภอปากท่อ ได้แก่ ตำบลยางหัก

๕. ชาวไทยเชื้อสายมอญราชบุรี อาศัยอยู่ในพื้นที่ อำเภอบ้านโป่ง ได้แก่ ตำบลบ้านม่วง ตำบลคู้้งพะยอม และตำบลนครชุมน์ อำเภอโพธาราม ได้แก่ ตำบลคลองตากุด ตำบลสร้อยฟ้า ตำบลดอนกระเบื้อง และตำบลโพธาราม

๖. ชาวไทยเชื้อสายลาวโสัง (โสัง) ราชบุรี ส่วนใหญ่เคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดเพชรบุรี และบางส่วนมาจากจังหวัดนครปฐม อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังนี้ อำเภอดำเนินสะดวก ได้แก่ ตำบลดอนคลัง และตำบลวังงาม อำเภอปากท่อ ได้แก่ ตำบลห้วยยางโตน อำเภोजอมบึง ได้แก่ ตำบลจอมบึง และอำเภอบางแพ ได้แก่ ตำบลดอนคา

๗. ชาวไทยเชื้อสายไทยยวนราชบุรี กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ คือ อำเภอเมืองราชบุรี ได้แก่ ตำบลคูบัว ตำบลห้วยไผ่ ตำบลดอนตะโก ตำบลอ่างทอง ตำบลเจดีย์หัก ตำบลหินกอง และตำบลดอนแร่ อำเภอโพธาราม ได้แก่ ตำบลหนองโพ อำเภอบ้านโป่ง ได้แก่ ตำบลหนองปลาหมอ และตำบลหนองอ้อ อำเภอปากท่อ ได้แก่ ตำบลอ่างหิน ตำบลทุ่งหลวง และตำบลบ่อกระดาน อำเภोजอมบึง ได้แก่ ตำบลรางบัว อำเภอบางแพ ได้แก่ ตำบลวัดแก้ว อำเภอสวนผึ้ง ได้แก่ ตำบลป่าห้วย และตำบลท่าเคย

๘. ชาวไทยเชื้อสายลาวเวียงราชบุรี อาศัยอยู่ในพื้นที่ อำเภอเมืองราชบุรี ได้แก่ ตำบลเขาแร้ง อำเภอโพธาราม ได้แก่ ตำบลบ้านสิงห์ บ้านซ้อย บ้านเลือก และตำบลดอนทราย อำเภอบ้านโป่ง ได้แก่ ตำบลกรับใหญ่ ตำบลหนองกบ ตำบลปากแรต ตำบลหนองอ้อ และตำบลท่าผา อำเภोजอมบึง ได้แก่ ตำบลจอมบึง และตำบลปากช่อง<sup>๑๕๐</sup>

<sup>๑๕๐</sup>คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดราชบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔, หน้า ๔-๕.

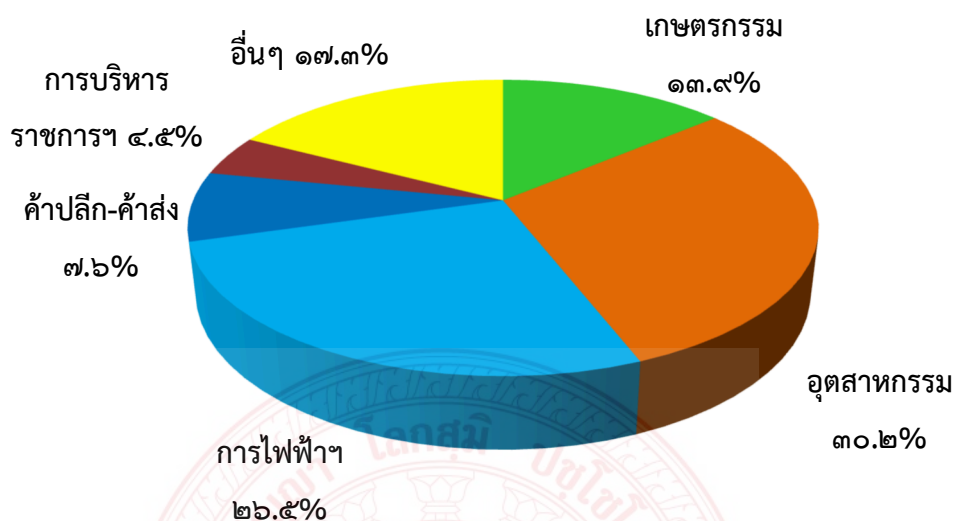
ประชากรจังหวัดราชบุรี นับถือศาสนาพุทธ ๙๙.๑๖% ศาสนาอิสลาม ๐.๐๔ % ศาสนาคริสต์ ๐.๗๘% ศาสนาอื่น ๆ ๐.๐๒ % ซึ่งปัจจุบัน ในพื้นที่ ๑๐ อำเภอของจังหวัดราชบุรี มีประชากรทั้งสิ้น จำนวน ๓๐๔,๘๗๖ คน ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ จำนวนประชากรและครัวเรือนรายอำเภอของจังหวัดราชบุรี<sup>๑๕๑</sup>

อำเภอ	ประชากร			จำนวนครัวเรือน
	ชาย	หญิง	รวม	
เมืองราชบุรี	๙๙,๔๖๘	๑๐๒,๘๑๗	๒๐๒,๒๘๕	๗๔,๘๑๔
บ้านโป่ง	๘๒,๖๘๙	๘๙,๙๔๒	๑๗๒,๖๓๑	๖๓,๓๙๐
โพธาราม	๖๕,๖๓๙	๗๐,๙๒๙	๑๓๖,๕๖๘	๔๘,๒๔๗
ดำเนินสะดวก	๔๕,๐๔๕	๔๘,๕๙๓	๙๓,๖๓๘	๒๘,๑๒๗
ปากท่อ	๓๒,๙๘๗	๓๔,๓๐๓	๖๗,๒๙๐	๒๒,๔๗๘
จอมบึง	๓๑,๑๘๗	๓๒,๑๕๘	๖๓,๓๔๕	๑๐,๓๗๑
บางแพ	๒๑,๔๙๕	๒๓,๒๓๕	๔๔,๗๓๐	๒๗,๓๓๗
วัดเพลง	๕,๘๕๔	๖,๓๔๘	๑๒,๒๐๒	๓,๙๒๖
สวนผึ้ง	๒๗,๐๖๐	๒๔,๙๙๐	๕๒,๐๕๐	๑๗,๐๖๑
บ้านคา	๑๒,๘๕๖	๑๒,๒๒๘	๒๕,๐๘๔	๙,๑๒๕
รวม	๔๒๔,๒๘๐	๔๔๕,๕๔๓	๘๖๙,๘๒๓	๓๐๔,๘๗๖

<sup>๑๕๑</sup>กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดราชบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔ ฉบับทบทวน, (ราชบุรี: สำนักงานจังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๐), หน้า ๑๖.

ภาพที่ ๒.๓

ผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัดราชบุรีจำแนกตามสาขาการผลิต<sup>๑๕๒</sup>

สรุปได้ว่า จังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ ๕,๑๙๖ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น ๑๐ อำเภอ คือ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอวัดเพลง อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอบ้านคา สภาพภูมิประเทศแบ่งได้เป็น ๔ ลักษณะ คือ พื้นที่ภูเขาสูง พื้นที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม และที่ราบลุ่มต่ำ จังหวัดราชบุรีตั้งอยู่ในเขตที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ แต่เนื่องจากมีเทือกเขาตะนาวศรีกั้นอยู่จึงทำให้ได้รับลมมรสุมจากมหาสมุทรอินเดียและทะเลอันดามันไม่เต็มที่ ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำของจังหวัดราชบุรีที่สำคัญคือ ทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ จังหวัดราชบุรี มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติ รวม ๘ ชาติพันธุ์ คือ ชาวไทยพื้นถิ่นราชบุรี ชาวไทยเชื้อสายจีนราชบุรี ชาวไทยเชื้อสายเขมรราชบุรี ชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงราชบุรี ชาวไทยเชื้อสายมอญราชบุรี ชาวไทยเชื้อสายลาวโสัง (โห่ง) ราชบุรี ชาวไทยเชื้อสายไทยยวนราชบุรี และชาวไทยเชื้อสายลาวเวียงราชบุรี ประชากรจังหวัดราชบุรี นับถือศาสนาพุทธ ๙๙.๑๖% ศาสนาอิสลาม ๐.๐๔ % ศาสนาคริสต์ ๐.๗๘% ศาสนาอื่น ๆ ๐.๐๒ % ซึ่งปัจจุบัน ในพื้นที่ ๑๐ อำเภอของจังหวัดราชบุรี มีจำนวน ๓๐๔,๘๗๖ ครัวเรือน

<sup>๑๕๒</sup>คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดราชบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔, หน้า ๑๘.



## ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

### ๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างค่านิยม

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างค่านิยม ดังนี้

จเร ราชมณี ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการของนักเรียนโรงเรียนหินลาดนารายณ์สาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการของนักเรียนโรงเรียนหินลาดนารายณ์สารได้กำหนดกรอบการพัฒนา ค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการตามขอบข่ายของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แก่ การพึ่งตนเองขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ การประหยัดและออม การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย วิธีการปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา และการมีความรักชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ ผลการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการของนักเรียนโรงเรียนหินลาดนารายณ์สาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์เขต ๓ พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึง การพึ่งตนเองขยันหมั่นเพียรการประหยัดและอดออมการมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย ด้านการปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนาอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการมีความรักชาติศาสนาพระมหากษัตริย์มีพฤติกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด<sup>๑๕๓</sup>

แสงระวี แก้วเมืองฝาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย” จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ประกอบด้วยด้านครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวอบอุ่นและเป็นสุข ครอบครัวปลอดภัย การพบปะสังสรรค์และการทำกิจกรรมร่วมกัน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การรักษาสมดุสิ่งแวดลอม ได้แก่ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและปัญหาสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมด้านวัฒนธรรม ประเพณี ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน ความพอเพียงของรายได้ ความมั่นคงในครัวเรือน และความเพียงพอของต้นทุนการผลิต ด้านการสร้างเครือข่าย ได้แก่ การสร้างเครือข่ายส่งผลทางบวกต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย<sup>๑๕๔</sup>

<sup>๑๕๓</sup>จเร ราชมณี, “การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการของนักเรียนโรงเรียนหินลาดนารายณ์สาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต ๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร), ๒๕๕๕, หน้า ก.

<sup>๑๕๔</sup>แสงระวี แก้วเมืองฝาง, “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย), ๒๕๕๒, หน้า ๑๖๑-๑๖๒.

**ชฎานิศวรร กุศลรัตนมณีพร และคณะ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างค่านิยม: การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต” จากผลการวิจัยพบว่า ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปี ที่ผ่านมา งานศึกษาและจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมไทยที่รวบรวมได้มีทั้งสิ้น ๖๐๐ เอกสาร โดยเฉลี่ยมีงานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเพียงปีละประมาณ ๑๒ เรื่อง เมื่อพิจารณาในแต่ละช่วง ๑๐ ปี พบว่า เนื้อหาหรือประเด็นต่าง ๆ ของเอกสารมีความหลากหลายค่อนข้างสูง และมีทิศทางที่ไม่ค่อยชัดเจน อย่างไรก็ตามเมื่อจำแนกเอกสาร ๗ กลุ่ม พบว่า การศึกษาและเอกสารเกี่ยวกับค่านิยมด้านสุนทรียศาสตร์และค่านิยมตามแนวการเมือง ในประเทศไทยมีอยู่จำนวนน้อยมาก ขณะที่การศึกษาและเอกสารเกี่ยวกับค่านิยมด้านสังคม มีมากถึงร้อยละ ๓๗ สำหรับแนวทางการศึกษาวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต ควรที่จะมุ่งในประเด็นที่ทันสมัย ถูกต้องและต้องก้าวข้ามจุดยืนเดิม ๆ โดยมีการศึกษาให้เป็นสหสาขาวิชามากขึ้น เน้นการศึกษาค่านิยมตามแนวทฤษฎีใช้หลักวิชาการเข้ามาร่วมด้วยและการคิดอย่างเป็นระบบ รวมถึงให้ความสำคัญต่อการได้มา การธำรงรักษา และการใช้อำนาจเหนือบุคคลอื่น เป็นต้น<sup>๑๕๕</sup>

**วีรพงษ์ คล้อยดี, สัมฤทธิ์ ทองทับ และปรีชาชาญ อินทรชิต** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การขับเคลื่อนค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ สู่การปฏิบัติในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากลยุทธ์การขับเคลื่อนค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กลยุทธ์ ประกอบด้วย ๔ กลยุทธ์ ๑๐ กลยุทธ์ย่อย ๔๑ โครงการ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ ๑ ผนวกรวมสร้างความรู้ความตระหนัก รับรู้คุณค่าของค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการแก่ครู บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ๒ กลยุทธ์ย่อย ๑๕ โครงการ กลยุทธ์ที่ ๒ สร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมอย่างยั่งยืน ในการพัฒนาค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ ประกอบด้วย ๓ กลยุทธ์ย่อย ๑๐ โครงการ กลยุทธ์ที่ ๓ บูรณาการขับเคลื่อนค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการสู่การเรียนการสอนในห้องเรียน ประกอบด้วย ๓ กลยุทธ์ย่อย ๑๒ โครงการ และกลยุทธ์ที่ ๔ เพิ่มศักยภาพในการกำกับ ติดตามและการวัดประเมินผลการดำเนินงานขับเคลื่อนค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ ประกอบด้วย ๒ กลยุทธ์ย่อย ๔ โครงการ โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า กลยุทธ์การขับเคลื่อนค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเหมาะสม<sup>๑๕๖</sup>

<sup>๑๕๕</sup>ชฎานิศวรร กุศลรัตนมณีพร และคณะ, “การเสริมสร้างค่านิยม: การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต”, รายงานการวิจัย, (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม), ๒๕๕๕, หน้า ก.

<sup>๑๕๖</sup>วีรพงษ์ คล้อยดี, สัมฤทธิ์ ทองทับ และปรีชาชาญ อินทรชิต, “กลยุทธ์การขับเคลื่อนค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ สู่การปฏิบัติในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘): หน้า ๕๗-๖๗.

**ฐิตินัน บัญญาภาพ คอมมอน** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของสื่อใหม่ในการสร้างค่านิยมทางสังคมและอัตลักษณ์ของเยาวชนไทยในกรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า สื่อดิจิทัลสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้เกี่ยวกับโลกและการขัดเกลาทางสังคมของเยาวชน โลกของสื่อดิจิทัลสมัยใหม่มีพื้นที่ที่กว้างใหญ่ไพศาลอันเป็นช่องทางให้พวกเขาแสวงหาและทดสอบตัวตนและอัตลักษณ์ อย่างไรก็ตาม บทบาทของสื่อใหม่ต่อเยาวชนในอีกแง่มุมหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือ อันตรายที่แฝงมาในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่อันตรายแบบร้ายแรง เช่น การถูกหลอกลวงทางอินเทอร์เน็ตตามที่เห็นในภาพข่าว การติดเกม การเสพติดเทคโนโลยี จนถึงอันตรายแบบอ่อนๆ เช่น การที่สื่อใหม่เข้ามาสร้างแนวคิดและค่านิยมเชิงวัตถุ รวมทั้งอุปนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ให้กับเยาวชน สำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ที่เกิดและเติบโตมาในยุคของสังคมดิจิทัล พื้นที่ในโลกของความเป็นจริงกับพื้นที่เสมือนจริงในโลกของสื่อดิจิทัลไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างสิ้นเชิง โลกแห่งความเป็นจริงและโลกเสมือนจริงนั้น แท้จริงแล้วคือสถานที่หรือโลกใบเดียวกัน แต่แตกต่างกันเพียงมิติของพื้นที่ เท่านั้น การพัฒนาเยาวชนในยุคสังคมดิจิทัลควรให้ความสำคัญกับพื้นที่ทั้งสองมิติ โดยการสร้างพื้นที่ในโลกแห่งความเป็นจริงและโลกดิจิทัลที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์จะเป็นแหล่งเรียนรู้และขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญสำหรับเยาวชน ให้ได้เรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจตนเอง ผู้อื่น และสังคม<sup>๑๕๗</sup>

**นรชัญญา หากา** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลการเรียนแบบอีเลิร์นนิ่งด้วยการใช้ปัญหาเป็นฐานและการสร้างค่านิยมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรม ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) ผลการเปรียบเทียบคะแนนการตัดสินใจเชิงจริยธรรมก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของนักศึกษาก่อนเรียนมีคะแนนร้อยละ ๔๒.๒๔ และหลังเรียนมีคะแนนร้อยละ ๗๖.๕๗ เมื่อนำคะแนนมาเปรียบเทียบกันพบว่า คะแนนการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของนักศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนร้อยละ ๓๔.๓๓ (๒) ผลการศึกษาพฤติกรรมการเรียนด้วยบทเรียนอีเลิร์นนิ่งด้วยการใช้ปัญหาเป็นฐานและการสร้างค่านิยม ในรายวิชาจริยธรรมและจรรยาบรรณนักเทคโนโลยีการศึกษา พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย=๒.๖๑ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน=๐.๔๙) และ (๓) ผลการศึกษาศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับการเรียนด้วยบทเรียนอีเลิร์นนิ่งด้วยการใช้ปัญหาเป็นฐานและการสร้างค่านิยมในรายวิชาจริยธรรมและจรรยาบรรณนักเทคโนโลยีการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับดี (๓.๕๕)<sup>๑๕๘</sup>

<sup>๑๕๗</sup>ฐิตินัน บัญญาภาพ คอมมอน, “บทบาทของสื่อใหม่ในการสร้างค่านิยมทางสังคมและอัตลักษณ์ของเยาวชนไทยในกรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (ศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖๑-๑๖๒.

<sup>๑๕๘</sup>นรชัญญา หากา, “ผลการเรียนแบบอีเลิร์นนิ่งด้วยการใช้ปัญหาเป็นฐานและการสร้างค่านิยมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรม ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๕๗, หน้า ๙.

**สรุปได้ว่า** การเสริมสร้างค่านิยมเป็นการสร้างสิ่งที่บุคคลพอใจหรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า แล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ค่านิยมที่ได้รับการปลูกฝังจะฝังอยู่ในตัวบุคคลในรูปของความเชื่อตลอดไป จนกว่าจะพบกับค่านิยมใหม่ ซึ่งตนพอใจกว่าก็จะยอมรับไว้ เมื่อบุคคลประสบกับการเลือกหรือเผชิญกับเหตุการณ์และต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งเข้า ก็จะนำค่านิยมมาประกอบการตัดสินใจทุกครั้งไป ค่านิยมจึงเป็นเสมือนพื้นฐานแห่งการประพฤติ ปฏิบัติของบุคคลโดยตรง นั่นเอง สำหรับการเสริมสร้างค่านิยมทางสังคมเป็นการปลูกฝังหลักของศีลธรรมที่ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่าคนในสังคมต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้น ค่านิยมจึงประณามสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม เช่น การคดโกง การทำร้ายกัน และยกย่องพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ความขยันขันแข็ง ความซื่อสัตย์ นั่นเอง

### ๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว ดังนี้

**มณฑนาภรณ์ อรุณเรือง** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สถาบันครอบครัวกับการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) วิธีการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษามากที่สุด คือ การสอนไม่ให้หยาบคายหรือขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น สอนให้บุตรชายซื่อสัตย์ด้วยความระมัดระวังและสอนให้ลูกมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสถาบันครอบครัวของนักศึกษา มีวิธีการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมมากที่สุด คือ การสอนให้ลูกมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ การแนะนำตักเตือนลูกให้เห็นโทษภัยของสิ่งเสพติด สอนให้ลูกช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเขาได้รับความลำบากและสอนไม่ให้หยาบคายหรือขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น และ (๒) การประยุกต์วิธีการทางพระพุทธศาสนาในการขัดเกลาทางสังคมนั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาประยุกต์ใช้มากที่สุด คือ การสำนึกตนเมื่อได้ทำผิดลงไป เพื่อยอมรับในความผิดและพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเองต่อไป สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสถาบันครอบครัว ประยุกต์ใช้มากที่สุด คือ การส่งเสริมและสนับสนุน เมื่อสมาชิกในครอบครัวได้ประพฤติในสิ่งที่ดี การสำนึกตนเมื่อได้ทำผิดลงไป เพื่อยอมรับในความผิดและพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเองต่อไป และการวางกฎเกณฑ์ กติกา เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้ปฏิบัติร่วมกัน<sup>๑๕๙</sup>

<sup>๑๕๙</sup>มณฑนาภรณ์ อรุณเรือง, “สถาบันครอบครัวกับการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก”, รายงานการวิจัย, (คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก), ๒๕๕๕, หน้า ก.



**ยุทธนา ไชยจุล** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนาครอบครัวเข้มแข็งโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรบริหารส่วนตำบล” จากผลการวิจัยพบว่า ทั้ง ๕ หมู่บ้านมีความพร้อมของชุมชนสำหรับการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมสร้างขึ้นจากองค์ประกอบ ๗ โมดูลหลัก ได้แก่ (๑) ครอบครัวในอุดมคติ (๒) ความรู้เรื่องครอบครัวเข้มแข็ง (๓) ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและโมดูลครอบครัวเข้มแข็ง (๔) แนวทางในการพัฒนาองค์ประกอบด้านการยึดเหนี่ยวระหว่างกัน (มี ๖ โมดูลย่อย) (๕) แนวทางในการพัฒนาองค์ประกอบด้านความยืดหยุ่น (มี ๔ โมดูลย่อย) (๖) แนวทางในการพัฒนาทักษะการสื่อสาร (มี ๔ โมดูลย่อย) (๗) การติดตามผล ผลจากการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองใช้โดยใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนและหลัง พบว่า หลังจากฝึกอบรมแล้วผู้เข้ารับการอบรมมีคะแนนจากแบบทดสอบความเข้มแข็งของครอบครัวเพิ่มมากขึ้น ( $t = ๑๘.๓๓$ ,  $p\text{-value} < ๐.๐๕$ ) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้มีประสิทธิผลและสามารถนำไปใช้งานได้จริง<sup>๑๖๐</sup>

**พระธัชชนท์ ขยาภินนโท** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยาง อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่” จากผลการวิจัยพบว่า พุทธจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักตัญญูตเวที หลักอิทธิบาท ๔ หลักเบญจศีล-เบญจธรรม หลักอบายมุข ๖ และ หลักทศ ๖ หลักพุทธจริยธรรมดังกล่าวเป็นประโยชน์ทั้งแก่เยาวชนและผู้ปกครอง หรือบุคคลทั่วไป วิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยาง ได้แก่ วิธีการวางกฎข้อบังคับคือไม่ให้ทำสิ่งที่เลวร้าย เช่น ลักขโมย เป็นต้น วิธีการถาม-ตอบปัญหา และวิธีการพูดคุยกันหรือสนทนากัน ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมของพระพุทธเจ้า ส่วนด้านกลอุบายและวิธีประกอบการถ่ายทอด ได้แก่ การทำเป็นตัวอย่าง เช่น การไม่ดื่มสุรา เป็นต้น นอกจากนี้พบว่า การถ่ายทอดหลักพุทธหลักจริยธรรมนั้น เป็นลักษณะตามจารีตประเพณีวัฒนธรรม คือในลักษณะที่การสอนนั้นเป็นไปเพื่อสั่งคมรอบข้าง หรือทำตาม ๆ กันมา ไม่ใช่สอนเพื่อให้ปฏิบัติและนำไปใช้กับชีวิต ประจำวันได้อย่างถูกต้อง เช่น หลักเบญจศีล-เบญจธรรม มีการสอนเรื่องการห้ามลักทรัพย์มากที่สุด เพราะคนที่ลักทรัพย์ของผู้อื่นย่อมเป็นบุคคลที่สังคมไม่ยอมรับ ซึ่งโดยความเป็นจริงหลักเบญจศีล-เบญจธรรม ข้อที่ควรสอนมากที่สุด คือ การห้ามดื่มสุราเพราะสุราเป็นเหตุให้ทำผิดในข้ออื่น ๆ ได้ทุกข้อ<sup>๑๖๑</sup>

<sup>๑๖๐</sup>ยุทธนา ไชยจุล, “การวิจัยและพัฒนาครอบครัวเข้มแข็งโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรบริหารส่วนตำบล”, *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (กันยายน ๒๕๕๒): หน้า ๑๖๒-๑๘๔.

<sup>๑๖๑</sup>พระธัชชนนท์ ขยาภินนโท (จินหนุ), “ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยาง อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)*, ๒๕๕๓, หน้า ก-ข.

**บรรยวีสต์ ฝากคำ และนฤมล ดวงแสง** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานี” จากผลการวิจัยพบว่า ผู้นำครอบครัวระดับอำเภอ มีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและ ชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานีโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ๙๖.๘๕ ผู้นำครอบครัวระดับตำบล มีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและ ชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานีโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ๙๘.๗๒ เยาวชนมีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและ ชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหา สารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานีโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ๙๒.๐ พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ ๑๐๐<sup>๑๖๒</sup>

**พระมหาสุรไกร คงบุญวาสน์** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการนำนโยบายส่งเสริมสถาบันครอบครัวไปปฏิบัติ: ศึกษาศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนจังหวัดนครนายก” จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นต่อกระบวนการนำนโยบายส่งเสริมสถาบันครอบครัวไปปฏิบัติในศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ๕ ขั้นตอน อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดเวทีประชาคมและการสร้างเครือข่ายครอบครัว การสนับสนุนและการติดตามประเมินผล ส่วนความเห็นต่อการดำเนินงานตามนโยบายส่งเสริมสถาบันครอบครัวของศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ใน ๕ ขั้นตอน อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การมีเครือข่ายเฝ้าระวัง การจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ การถ่ายทอดความรู้ด้านครอบครัว และการแสวงหาทรัพยากร สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านบุคลากร งบประมาณ และความร่วมมือ มีความเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกระบวนการนำนโยบายส่งเสริมสถาบันครอบครัวไปปฏิบัติในศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนมีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานตามนโยบายส่งเสริมสถาบันครอบครัวของศูนย์พัฒนาชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑ ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล และข้าราชการเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน พบว่า นโยบายส่งเสริมสถาบันครอบครัวที่นำไปปฏิบัติในศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนเป็นนโยบายที่มีความชัดเจน มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม<sup>๑๖๓</sup>

<sup>๑๖๒</sup>บรรยวีสต์ ฝากคำ และนฤมล ดวงแสง, “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานี”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ก-ข.

<sup>๑๖๓</sup>พระมหาสุรไกร คงบุญวาสน์, “กระบวนการนำนโยบายส่งเสริมสถาบันครอบครัวไปปฏิบัติ: ศึกษาศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนจังหวัดนครนายก”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๕๓, หน้า ๑-๒.

**สรุปได้ว่า** สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่สุดและมีความสำคัญยิ่งของสังคม เพราะสถาบันชั้นมูลฐานที่เป็นจุดเริ่มต้นของสถาบันทั้งหลาย ในสมัยก่อนนั้นสถาบันครอบครัวทำหน้าที่เป็นทั้งสถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการปกครอง ฯลฯ หรืออธิบายได้ว่า สถาบันครอบครัวทำหน้าที่ให้การศึกษาและความรู้ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในด้านเศรษฐกิจ และปฏิบัติหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนสมาชิกของครอบครัวให้เป็นพลเมือง แต่ในปัจจุบันสถาบันการศึกษา และสถาบันเศรษฐกิจได้เข้ามามีบทบาทปฏิบัติ หน้าที่แทนสถาบันครอบครัวในด้านการให้การศึกษา แก่สมาชิกของสังคม และผลิตเครื่องอุปโภคและบริโภคขึ้นจำหน่ายแก่สมาชิกในสังคม บทบาทในด้านดังกล่าวของสถาบันครอบครัวจึงลดลงไป อย่างไรก็ตาม แม้บทบาทของสถาบันครอบครัวจะลดลงไป แต่ความสำคัญของสถาบันครอบครัวที่มีต่อสังคมยังคงมีอยู่เสมอ กล่าวคือ ครอบครัวเป็นสถาบันแรก ที่ทำหน้าที่ดูแลและทำนุบำรุง รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นมา เช่น การพูด การแต่งกาย การดำรงชีวิต การรู้จักพิจารณาว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ตลอดจนการเรียนรู้แบบแผน และวิธีปฏิบัติตนตามระเบียบของสังคม ซึ่งจะทำให้สมาชิกสามารถรับช่วงและถ่ายทอดมรดกของสังคมสืบต่อไปได้

### ๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุจริต

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสุจริต ดังนี้

**ไมตรี สุวรรณไตรย์** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านโพนงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร” จากผลการวิจัยพบว่า สภาพการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านโพนงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มุกดาหาร พบว่า สภาพการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต ได้แก่ โรงเรียนได้มีการกำหนดเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์ กิจกรรม/โครงการในการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริตของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่การดำเนินกิจกรรมยังไม่บรรลุค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ และขาดความต่อเนื่อง ปัญหาการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียน ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต ได้แก่ นักเรียนบางคนขาดทักษะกระบวนการคิดคุณธรรมด้านมีวินัย ด้านซื่อสัตย์สุจริต ด้านอยู่อย่างพอเพียง และด้านจิตสาธารณะยังไม่สามารถปลูกฝังให้นักเรียนเกิดลักษณะนิสัยอย่างยั่งยืนได้<sup>๑๖๔</sup>

<sup>๑๖๔</sup>ไมตรี สุวรรณไตรย์, “การเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านโพนงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร), ๒๕๕๙, หน้า ก-ข.



**นราวุฒิ จุฬีวรรณ** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การนำหลักสุจริตมาใช้ในสัญญาทางปกครอง” จากผลการวิจัยพบว่า หลักสุจริตมีความเป็นนามธรรม ยากที่จะเข้าใจความหมาย และบทบาทหน้าที่ของการนำมาใช้ได้อย่างชัดเจน ประกอบกับในสัญญาทางปกครองก็มีลักษณะ ที่แตกต่างกับสัญญาทางแพ่ง ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ศาลปกครองได้นำหลักสุจริตมาปรับใช้ในการวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองหลายคดี แต่ยังไม่ถึงกับชัดเจน เป็นรูปธรรมมากนัก แม้ว่าข้อเท็จจริงในคดีจะมีลักษณะคล้ายหรือใกล้เคียงกันก็ตาม จากเหตุผลดังกล่าว จึงเห็นควรเสนอแนะให้มีการศึกษาถึงความหมาย ลักษณะ รวมถึงบทบาทหน้าที่ของหลักสุจริตว่าสามารถนำมาปรับใช้ในสัญญาทางปกครองได้มากน้อยหรือไม่ เพียงใด อย่างไร และเมื่อเข้าใจหลักสุจริตอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมแล้วก็จะสามารถนำ หลักดังกล่าวมาปรับใช้กับปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองนั้นได้ เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้กับคู่สัญญาหรือ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวินิจฉัยคดีของศาลต่อไป<sup>๑๖๕</sup>

**ก่อเกียรติ พิมพ์ทอง** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลักสุจริตทางพาณิชย์” จากผลการวิจัยพบว่า หลักสุจริต (Principle of Good Faith) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕ ที่ถือว่าเป็นหลักทั่วไป ได้ถูกนำไปปรับใช้กันอย่างปะปนกันทั้งในทางแพ่งและในทางพาณิชย์โดยไม่ได้มีการแยกแยะว่าเรื่องใดเป็นหลักสุจริตในทางแพ่ง หรือเรื่องใดเป็นหลักสุจริตในทางพาณิชย์ แต่เนื่องจากหลักกฎหมายแพ่งและหลักกฎหมายพาณิชย์ มีความแตกต่างกันในทางความคิด รากฐานที่มา ตลอดจนปรัชญาและความมุ่งหมายที่จะนำไปใช้กับกรณีที่เกี่ยวข้อง ทำให้ไม่สามารถที่จะพัฒนาปรัชญาหรือหลักคิดในเรื่องหลักสุจริตในกฎหมายพาณิชย์ (Commercial Jurisprudence) ได้ จนเกิดความขัดแย้งต่อสำนึกในความยุติธรรม (Sense of Justice) ของคนในวงการค้าพาณิชย์อย่างรุนแรง โดยในความเป็นจริงแล้ว หลักสุจริต ในมาตรา ๕ ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันและมีต้นแบบมาจากมาตรา ๒ ของกฎหมายแพ่ง ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ซึ่งถูกออกแบบไว้ใช้สำหรับในทางแพ่ง และในช่วงเวลาที่ผ่านมามีแนวความคิดที่จะแยกกฎหมายพาณิชย์ออกจากกฎหมายแพ่ง เพื่อให้มีการพัฒนากฎหมายพาณิชย์ก้าวทันและสอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจการค้า หลักสุจริต ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขความไม่เป็นธรรม จึงสมควรที่จะมีการปรับปรุงระบบกฎหมายพาณิชย์ที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สอดคล้องกับธุรกรรมทางพาณิชย์ในปัจจุบัน อันเป็นประโยชน์ต่อระบบการค้าพาณิชย์และเศรษฐกิจของประเทศ<sup>๑๖๖</sup>

<sup>๑๖๕</sup>นราวุฒิ จุฬีวรรณ, “การนำหลักสุจริตมาใช้ในสัญญาทางปกครอง”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต), ๒๕๕๗, หน้า ก-ข.

<sup>๑๖๖</sup>ก่อเกียรติ พิมพ์ทอง, “หลักสุจริตทางพาณิชย์”, สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม), ๒๕๕๐, หน้า ๑-๒.



**พระเด่นชัย เมตติโก** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากผลการวิจัยพบว่า กายสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบทางกาย ๓ ประการ ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ และเว้นจากการประพฤตินิดในกาม ตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมด้วยศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองได้ และสามารถจะเปลี่ยนแปลงตนเองจากความเป็นปุถุชนไปสู่ความเป็นอริยชนได้ ถ้าได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองอย่างถูกต้อง ดังนั้น การพัฒนาชีวิตมนุษย์ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงต้องประกอบไปด้วยการฝึกฝนอบรมตน ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาอย่างสอดคล้องกัน ศีกษาลักษณะกายสุจริตในสังคมไทย พบว่า คนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม และสังสารวัฏ จึงนิยมทำบุญและประกอบการกุศล เพื่อหวังจะได้รับประโยชน์สุขในปัจจุบัน โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นตัวชี้นำ กระตุ้นเตือนในการดำเนินชีวิต สำหรับรูปแบบและการพัฒนากายสุจริตในสังคมไทยตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทมี ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะที่ ๑ ใช้ในการพัฒนามนุษย์ด้วยหลักกายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งเป็นการพัฒนาที่มีความเกี่ยวเนื่องกันหรือสัมพันธ์กันไม่มีการแยกพัฒนา และลักษณะที่ ๒ คือ หลักการพัฒนาสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเกื้อกูลเป็นมิตรกัน โดยใช้เกณฑ์ตัดสินพฤติกรรมที่ดี (ความดี) และพฤติกรรมที่ไม่ดี (ความชั่ว) ของชีวิตมนุษย์ในสังคมไทย ตามหลักเกณฑ์ตัดสิน ๒ ประการ ได้แก่ เกณฑ์ตัดสินหลัก ตัดสินด้วยความเป็นกุศลหรืออกุศลโดยพิจารณามูลเหตุที่เกิดว่าดีและไม่ดี แต่เกณฑ์ตัดสินรองตัดสินพิจารณาที่มีผลสะท้อนกลับต่อตนเองและผู้อื่นเป็นที่ยอมรับหรือไม่ และผลของการกระทำที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร แนวทางการประยุกต์ใช้หลักกายสุจริตในสังคมไทยปัจจุบัน สามารถควบคุมพฤติกรรมและพัฒนาทางร่างกาย และจิตใจของตนเองได้สุจริต จึงทำให้สังคมมนุษย์อยู่อย่างสงบสุขภายใต้กฎระเบียบวินัย และกฎเกณฑ์ของสังคม นอกจากนี้ ยังพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอริยบุคคล ๔ จำพวก คือ โสดาบันบุคคล สกทาคามีบุคคล อนาคามีบุคคล และพระอรหันต์ ได้ในที่สุด<sup>๑๖๗</sup>

**สรุปได้ว่า** ในทางพระพุทธศาสนา คำว่า สุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบ หรือความประพฤติดี ทั้งนี้ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักการสุจริตในสังคมไทยปัจจุบัน การประยุกต์หลักกายสุจริตในสังคมไทยปัจจุบัน สามารถควบคุมพฤติกรรมและพัฒนาทางร่างกายและจิตใจของตนเองได้สุจริต จึงทำให้สังคมมนุษย์อยู่อย่างสงบสุข ภายใต้กฎระเบียบวินัย และกฎเกณฑ์ของสังคม กล่าวได้ว่า หลักสุจริตตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเป็นการปฏิบัติตนขึ้นพื้นฐานสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข

<sup>๑๖๗</sup>พระเด่นชัย เมตติโก, “แนวคิดเรื่องกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖, หน้า ก-ข.

## ๒.๕.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศีล ๕

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศีล ๕ ดังนี้

**พระมหาพุทธณา นรเชฏโฐ และจุฬารัตน์ ทองอินจันทร์** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวคิด ตัวชีวิต องค์ประกอบ บทเรียน และบูรณาการตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕” จากผลการวิจัยพบว่า การตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยด้วยการประยุกต์ใช้หลักการและแนวปฏิบัติตามศีล ๕ ในทางพุทธศาสนาให้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน ตามตัวชีวิตที่มีทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยมีองค์ประกอบ คือ คณะกรรมการดำเนินงานโครงการ ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับชาติ ทั้งนี้ การถอดบทเรียนจากหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พบว่า ชุมชน/หมู่บ้านแต่ละแห่งมีจุดเด่นหรือลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านพระพุทธรบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน มีจุดเด่นที่สำคัญ คือ การที่ชาวบ้านทุกคนมีความเคารพศรัทธาในครูบาชัยยะวงศาพัฒนา (ครูบาวงศ์) เป็นอย่างมาก แม้ว่าท่านจะมรณภาพไปแล้วเป็นเวลานานถึง ๑๗ ปี แต่บารมีหรือคุณความดีของท่าน โดยเฉพาะคำสอนของท่าน ที่ให้ชาวบ้านบริโภคอาหารมังสวิรัต ไม่ให้บริโภคเนื้อสัตว์ ไม่ให้เลี้ยงสัตว์ เป็นคำสอนที่ชาวบ้านยังคงยึดถือปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน คนในชุมชนแห่งนี้จึงไม่มีปัญหาเรื่องการละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๑ ว่าด้วยการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ แต่สิ่งที่เป็นปัญหาของชุมชนนี้ที่สำคัญ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง แม้ว่าคนในชุมชนแห่งนี้จะมีวิถีชีวิตที่เคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักการของศีล ๕ แต่พวกเขา รักษาและปฏิบัติในฐานะที่เป็นหลักปฏิบัติที่สืบต่อกันมา จากข้อห้ามของครูบาวงศ์เท่านั้น ไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ มากนัก แม้แต่จะเรียงลำดับศีล ๕ อย่างถูกต้องยังไม่ได้เลย ในขณะที่บ้านลำทับ ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ มีลักษณะเฉพาะตนที่สำคัญคือคนในชุมชนมีความรู้ ตระหนักถึงภัยที่มีต่อพระพุทธศาสนาและพยายามหาทางที่จะปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างมีระบบ รูปแบบที่จะดำเนินการในอนาคตอาจจะเป็นการจัดตั้งอาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนาเลยก็ได้ นับว่าเป็นชุมชนชาวพุทธที่ดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างก้าวกระโดดตามระยะเวลาที่ ๓ ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐ มีความคิดก้าวไกลไปถึงการมีอาสาสมัครปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาในพื้นที่หมู่บ้านหรือชุมชน เพราะพวกเขาเริ่มตระหนักถึงภัยที่กำลังเกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อชุมชนชาวพุทธโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมก็ตาม<sup>๑๖๘</sup>

<sup>๑๖๘</sup>พระมหาพุทธณา นรเชฏโฐ และจุฬารัตน์ ทองอินจันทร์, “แนวคิด ตัวชีวิต องค์ประกอบ บทเรียน และบูรณาการตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑, หน้า ก-ข.

**สมมาส เสงี่ยม** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การใช้เบญจศีลเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนท่านครูญาณวโรภาสอุทิศ ตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช (๑) ด้านความรู้เรื่องเว้นจากการทำร้ายเบียดเบียนร่างกายซึ่งกันและกัน ก่อนและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๒) ด้านความรู้เรื่องเว้นจากการเอาสิ่งของผู้อื่น โดยอาการแห่งขโมย ก่อนและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๓) ด้านความรู้เรื่องเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ก่อนและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๔) ด้านความรู้เรื่องเว้นจากการกล่าวคำเท็จที่เป็นเหตุให้ผู้อื่นเดือดร้อน ก่อนและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ (๕) ด้านความรู้เรื่องเว้นจากการดื่มสุราของเมินเมาอันเป็นเหตุเกิดความประมาท ขาดสติ ก่อนและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และผลจากการสังเกตพฤติกรรมด้านทักษะ พบว่า พฤติกรรมที่ประกอบด้วยคุณธรรมทางกายระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทักษะที่ประกอบด้วยคุณธรรมทางกายเพิ่มขึ้น มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และพฤติกรรมที่ประกอบด้วยคุณธรรมทางวาจาระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทักษะที่ประกอบด้วยคุณธรรมทางวาจาเพิ่มขึ้น มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕<sup>๑๖๙</sup>

**พระอำนาจ ปริมุตโต** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการรักษาเบญจศีลของพุทธศาสนิกชนในชุมชนวัดนาริราษฎร์ประดิษฐ์ กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า (๑) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการรักษาเบญจศีลของพุทธศาสนิกชนในชุมชนวัดนาริราษฎร์ประดิษฐ์ กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ศีลข้อที่ ๓ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม รองลงมาได้แก่ ศีลข้อที่ ๒ เว้นจากการลักทรัพย์ ศีลข้อที่ ๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์ และศีลข้อที่ ๕ เว้นจากการดื่มสุราเมรัย ตามลำดับ (๒) ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลที่ จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนอายุ อาชีพ รายได้และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่ส่งผลต่อการรักษาเบญจศีลหรือไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕<sup>๑๗๐</sup>

<sup>๑๖๙</sup>สมมาส เสงี่ยม, “ยุทธศาสตร์การใช้เบญจศีลเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนท่านครูญาณวโรภาสอุทิศ ตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี), ๒๕๕๒, หน้า ก-ข.

<sup>๑๗๐</sup>พระอำนาจ ปริมุตโต, “ศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการรักษาเบญจศีลของพุทธศาสนิกชนในชุมชนวัดนาริราษฎร์ประดิษฐ์ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, หน้า ก-ข.



**พระครูสุมนต์ธรรมธาดา (สายัน จนทวิโส)** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาปัญหาและทางออกของการดื่มสุราที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย” จากผลการวิจัยพบว่า การหาทางออกจากปัญหาการดื่มสุราเพื่อแก้ปัญหาสุขภาพส่วนบุคคลนั้นการใช้ ๓ ประการ คือ (๑) อบายมุข ๖ (๒) เบญจศีล และ (๓) สติสัมปชัญญะ และหลักพุทธธรรมที่ใช้เพื่อแก้ปัญหาด้านสุขภาพจิตและชีวิตบุคคลในครอบครัวมี ๒ ประการ คือ (๑) หลักฆราวาสธรรม (๒) หลักสังคาลกสูตร หลักพุทธธรรมทั้ง ๒ ประการนี้สามารถประสานครอบครัวให้เกิดความอบอุ่น ๓. หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหามลกระทบต่อสังคมโดยรวม มี ๓ กลุ่มคือ (๑) ชั้นดี โสรัจ (๒) เบญจธรรม และ (๓) ทิฏฐธรรมมิกัตถธรรม หลักพุทธธรรมดังกล่าวนี้ ใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมใจของคนที่เคยเกี่ยวข้องกับสุราแล้ว ให้ละความต้องการที่จะดื่มสุรา เป็นการส่งเสริมให้คนมีอนาคตที่ดี ด้วยการขยันหาทรัพย์ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต รักษาทรัพย์ที่หามาได้เพื่อใช้จ่ายในคราจำเป็น รู้จักคบคนดีเป็นเพื่อนเพื่อเขาจะได้แนะนำในสิ่งที่ดี <sup>๑๗๑</sup>

**อธิษฐาน พุทธศิลป์ศักดิ์กุล** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การรักษาศีลห้าของพุทธศาสนิกชนวัยแรงงาน: กรณีศึกษาเขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม กลุ่มตัวอย่างมีการรักษาศีลข้อ ๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ศีลข้อ ๒ เว้นจากการลักทรัพย์ ศีลข้อ ๓ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม และศีลข้อ ๕ เว้นจากการดื่มสุราเมรัย ในระดับมากที่สุด ส่วนการรักษาศีลข้อ ๔ เว้นจากการพูดปด อยู่ในระดับมาก โดยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ และระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการรักษาศีลห้า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ นอกนั้นคือ อายุ สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ ไม่มีความสัมพันธ์กับการรักษาศีลห้า <sup>๑๗๒</sup>

**สรุปได้ว่า** ศีล ๕ เป็นหลักการในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ เพื่อเป็นหลักประกัน ๕ ด้าน ได้แก่ หลักประกันชีวิตหรือหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือใช้ให้ฆ่า หรือเบียดเบียน ช่มเหิงรังแกผู้อื่น หลักประกันทรัพย์สินหรือหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือการใช้ให้ลัก หรือการถือเอา หรือการฉกฉวยสิ่งของผู้อื่น หลักประกันครอบครัวหรือหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการประพฤติผิดทางกามหรือนอกใจคู่ครอง หลักประกันสังคมหรือหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการพูดเท็จ หรือการพูดโกหกหลอกลวง และหลักประกันสุขภาพหรือหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ

<sup>๑๗๑</sup>พระครูสุมนต์ธรรมธาดา (สายัน จนทวิโส), “ศึกษาปัญหาและทางออกของการดื่มสุราที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, หน้า ก-ข.

<sup>๑๗๒</sup>อธิษฐาน พุทธศิลป์ศักดิ์กุล, “การรักษาศีลห้าของพุทธศาสนิกชนวัยแรงงาน: กรณีศึกษาเขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๕๒, หน้า ก-ข.



## บทที่ ๓

### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

#### ๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

#### ๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

### ๓.๒.๑ ประชากร

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้แทนครัวเรือนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๓๐๔,๘๗๖ คน/ครัวเรือน<sup>๑</sup>

### ๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการสุ่มมาจากประชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)<sup>๒</sup> ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕ หรือ ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน/ครัวเรือน ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{สูตร} \quad n &= \frac{N}{1 + N(e)^2} \\ \text{เมื่อ} \quad n &\text{ คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} \\ N &\text{ คือ ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย} \\ e &\text{ คือ เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (0.05)} \\ \text{แทนค่า} \quad n &= \frac{304,876}{1 + 304,876(0.05)^2} \\ &= 400 \text{ คน} \end{aligned}$$

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นผู้แทนครัวเรือนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๓๐๔,๘๗๖ คน/ครัวเรือนจึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๑๐ กลุ่ม ตามสังกัดภูมิภาคระดับอำเภอ แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๔๐๐ คน ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม<sup>๓</sup> ดังนี้

<sup>๑</sup>กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดราชบุรี, แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔ ฉบับทบทวน, (ราชบุรี: สำนักงานจังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๐), หน้า ๑๖.

<sup>๒</sup>คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

<sup>๓</sup>กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

$$\text{สูตร} \quad n_i = \frac{N_i}{N} \times n$$

เมื่อ  $n_i$  คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย

$N_i$  คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

$N$  คือ จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย

$n$  คือ จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่างเช่น การขนาดกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนในพื้นที่อำเภอเมืองราชบุรี ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า} \quad n_i &= \frac{400}{304,876} \times 74,814 \\ &= 98 \text{ คน} \end{aligned}$$

รายละเอียดจำนวนประชากรจำแนกตามสังกัดภูมิภาคและขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณ แสดงในตารางที่ ๓.๑

#### ตารางที่ ๓.๑

จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชาชนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี  
จำแนกตามสังกัดภูมิภาค

ที่	อำเภอ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	เมืองราชบุรี	๗๔,๘๑๔	๙๘
๒	บ้านโป่ง	๖๓,๓๙๐	๘๓
๓	โพธาราม	๔๘,๒๔๗	๖๓
๔	ดำเนินสะดวก	๒๘,๑๒๗	๓๗
๕	ปากท่อ	๒๒,๔๗๘	๒๙
๖	จอมบึง	๑๐,๓๗๑	๑๔
๗	บางแพ	๒๗,๓๓๗	๓๖
๘	วัดเพลง	๓,๙๒๖	๕
๙	สวนผึ้ง	๑๗,๐๖๑	๒๒
๑๐	บ้านคา	๙,๑๒๕	๑๒
	<b>รวม</b>	<b>๓๐๔,๘๗๖</b>	<b>๔๐๐</b>

### ๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย จากการเลือกแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกออกเป็น ๔ กลุ่ม รวมทั้งสิ้น จำนวน ๘ รูป/คน ดังนี้

#### กลุ่มองค์กรศาสนา

- |                           |                                       |
|---------------------------|---------------------------------------|
| ๑. พระครูจริยธรรมานุรักษ์ | เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง<br>จังหวัดราชบุรี |
| ๒. พระครูวิสุทธานันทคุณ   | เจ้าคณะอำเภอโพธาราม<br>จังหวัดราชบุรี |

#### กลุ่มองค์กรภาครัฐ

- |                            |   |
|----------------------------|---|
| ๑. นางสาวจิตติมา พักเพียง  | ผู้อำนวยการกองแผนงานและงบประมาณ<br>องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี    |
| ๒. นางสาวนิภาวรรณ ว่องวารี | นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ<br>องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี |

#### กลุ่มองค์กรการศึกษา

- |                          |                                     |
|--------------------------|-------------------------------------|
| ๑. พระราชวัลลาจารย์      | อาจารย์พิเศษ<br>วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี |
| ๒. พระครูอรุณเขตคณารักษ์ | อาจารย์พิเศษ<br>วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี |

#### กลุ่มองค์กรท้องถิ่น

- |                      |   |
|----------------------|---|
| ๑. ประดิษฐ์ มั่นนิ่ม | นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง<br>อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี |
| ๒. นายอุไร สืบสีมา   | ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคู้้งกระถิน<br>อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี  |





### ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ตามระเบียบวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

#### ๓.๓.๑ แบบสอบถาม (Questionnaire)

แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือ การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ และลักษณะของเครื่องมือ ดังนี้

##### ๑. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑.๑ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางการกำหนด กรอบแนวคิดสำหรับการสร้างเครื่องมือ

๑.๒ กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ

๑.๓ สร้างเครื่องมือ

๑.๔ นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๑.๕ นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๑.๖ ปรับปรุงแก้ไข

๑.๗ นำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

##### ๒. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้ดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ ขอนหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นส่วนงานหลักในการกำกับวิจัยเรื่องนี้ เพื่อความความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือ

๒.๒ หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบด้านเนื้อหาสาระ โครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม โดยผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวิชัย ไชยสา

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รพีพรรณ เทียมเดช

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ได้พิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ โครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)<sup>๔</sup> เท่ากับ ๐.๘๐-๑.๐๐

๓. การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับผู้แทนครัวเรือนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๘๗๔

<sup>๔</sup>สุวรีย์ ศิริโกภากรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

## ๔. ลักษณะของเครื่องมือ

แบบสอบถาม (Questionnaire) มีดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว รวม ๕ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ดังนี้

ด้านการละเว้นปาณาติบาต มีคำถาม ๖ ข้อ

ด้านการละเว้นอทินนาทาน มีคำถาม ๖ ข้อ

ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร มีคำถาม ๖ ข้อ

ด้านการละเว้นมุสาวาท มีคำถาม ๖ ข้อ

ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน มีคำถาม ๖ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์<sup>๕</sup> ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายถึง มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายถึง มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายถึง ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายถึง น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายถึง น้อยที่สุด

---

<sup>๕</sup>ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.



### ๓.๓.๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวข้องกับ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured Interview) ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๑. ท่านเห็นว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการละเว้นปาณาติบาต

๒. ท่านเห็นว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการละเว้นอนินนาทาน

๓. ท่านเห็นว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร

๔. ท่านเห็นว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการละเว้นมุสาวาท

๕. ท่านเห็นว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน

### ๓.๓.๓ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มขนาดกลาง จำนวน ๘ รูป/คน โดยอภิปรายโต้ตอบแสดงความคิดเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้วิจัยโดยฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลหลังไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยตนเอง และระหว่างผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้วิจัยโดยฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา

### ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

#### ๓.๔.๑ แบบสอบถาม (Questionnaire)

แบบสอบถาม (Questionnaire) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ขั้นการขออนุมัติ คือ การขออนุมัติหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย

๒. ขั้นการขออนุญาต คือ การนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย ไปยังพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัย

๓. ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้นำแบบสำรวจ (Survey) ไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย

#### ๓.๔.๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ คือ การเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่ จะสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมกับเตรียมเอกสาร และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๒. ขั้นดำเนินการด้านเอกสาร คือ การนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ไปถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย

๓. ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การปฏิบัติการเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้จะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ก็จะไม่ทำการบันทึกเสียงในช่วงนั้นไว้

### ๓.๔.๓ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีการดำเนินการ ดังนี้

๑. ขั้นการประสานงาน คือ การติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้

๒. ขั้นการเตรียมการ คือ การนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย เพื่อขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๓. ขั้นดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่กระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มสนทนาขนาดกลาง ได้อภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนากำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลหลั่งไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยตนเอง และระหว่างผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้วิจัยโดยฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา

### ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีรายละเอียดของการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

๒. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ (Survey) ได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดยมีสถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) เชิงพรรณนา โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

๔. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งใช้หัวข้อสนทนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)





## บทที่ ๔

### ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา นี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ผู้แทนครัวเรือนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๔๐๐ คน/ครัวเรือน โดยใช้แบบสำรวจ (Survey) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๘ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เชิงพรรณนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๘ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้ รวมทั้งปรับให้มีความชัดเจนทางการสื่อสารและความหมาย โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว

๔.๒ ผลการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

๔.๓ ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

#### ๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว จากผู้แทนครัวเรือนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๔๐๐ คน/ครัวเรือน โดยใช้แบบสำรวจ (Survey) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

##### ๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ (Survey)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ (Survey) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีรายละเอียด ดังนี้

##### ตารางที่ ๔.๑

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามเพศ

			(n = ๔๐๐)
เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	
ชาย	๒๑๓	๕๓.๒๕	
หญิง	๑๘๗	๔๖.๗๕	
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐	

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสำรวจ (Survey) ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๒๕ รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๗๕

## ตารางที่ ๔.๒

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอายุ

(n = ๔๐๐)

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๓๐ ปี	๑๒๐	๓๐.๐๐
๓๑-๔๐ ปี	๑๒๐	๓๐.๐๐
๔๑-๕๐ ปี	๑๐๓	๒๕.๗๕
๕๑ ปีขึ้นไป	๕๗	๑๔.๒๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสำรวจ (Survey) ส่วนใหญ่ มีอายุ ต่ำกว่า ๓๐ ปี และ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐๐ รองลงมามีอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๑๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗๕ และมีอายุ ๕๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๕ ตามลำดับ

## ตารางที่ ๔.๓

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามการศึกษา

(n = ๔๐๐)

การศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๒๘	๕๗.๐๐
ปริญญาตรี	๑๓๙	๓๔.๗๕
สูงกว่าปริญญาตรี	๓๓	๘.๒๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสำรวจ (Survey) ส่วนใหญ่ มีการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๒๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๐๐ รองลงมามีการศึกษา ปริญญาตรี จำนวน ๑๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗๕ และมีการศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๒๕ ตามลำดับ

## ตารางที่ ๔.๔

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอาชีพ

(n = ๔๐๐)

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รับราชการ	๘๗	๒๑.๗๕
เกษตรกรกรรม	๑๐๖	๒๖.๕๐
ค้าขาย	๘๒	๒๐.๕๐
รับจ้าง	๑๒๑	๓๐.๒๕
อื่น ๆ	๔	๑.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสำรวจ (Survey) ส่วนใหญ่ มีอาชีพ รับจ้าง จำนวน ๑๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๒๕ รองลงมามีอาชีพ เกษตรกรรม จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕๐ และอาชีพ รับราชการ จำนวน ๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๗๕ และอาชีพ ค้าขาย จำนวน ๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕๐ และอาชีพ อื่น ๆ จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๐ ตามลำดับ

## ตารางที่ ๔.๕

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

(n = ๔๐๐)

ตามรายได้ต่อเดือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท	๒๑๐	๕๒.๕๐
๑๕,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๑๑๘	๒๙.๕๐
สูงกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๗๒	๑๘.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสำรวจ (Survey) ส่วนใหญ่ มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๕๐ รองลงมามีรายได้ต่อเดือน ๑๕,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๕๐ และมีรายได้ต่อเดือน สูงกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐๐ ตามลำดับ



#### ๔.๑.๒ สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว โดยภาพรวม และรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

#### ตารางที่ ๔.๖

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว โดยภาพรวม

(n = ๔๐๐)

ที่	ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านการละเว้นปาณาติบาต	๔.๒๔	๐.๓๘๒	มาก
๒	ด้านการละเว้นอทินนาทาน	๔.๔๑	๐.๓๖๓	มาก
๓	ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร	๔.๕๑	๐.๓๓๗	มากที่สุด
๔	ด้านการละเว้นมุสาวาท	๔.๒๑	๐.๓๖๙	มาก
๕	ด้านการละเว้นสุราเมรัยมีชขปมาที่ฐาน	๔.๒๕	๐.๔๖๙	มาก
ภาพรวม		๔.๓๒	๐.๒๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๑ รองลงมาได้แก่ ด้านการละเว้นอทินนาทาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการละเว้นมุสาวาท อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑

## ตารางที่ ๔.๗

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว  
ด้านการละเว้นปณาดิบัติ

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการละเว้นปณาดิบัติ	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ละเว้นจากการทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์	๔.๒๘	๐.๕๒๑	มาก
๒	ละเว้นจากการประทุษร้ายร่างกายและจิตใจของ มนุษย์และสัตว์	๔.๓๕	๐.๕๖๐	มาก
๓	ละเว้นจากการเบียดเบียนมนุษย์และสัตว์	๔.๒๕	๐.๕๒๖	มาก
๔	มีความเชื่อมั่นในอนิสงส์ของศีลข้อที่หนึ่งที่ทำให้ อายุยืน	๔.๐๗	๐.๖๘๐	มาก
๕	มีความเชื่อมั่นในอนิสงส์ของศีลข้อที่หนึ่งที่ทำให้ ปราศจากโรครภัยเบียดเบียน	๔.๑๗	๐.๗๑๕	มาก
๖	พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีล ข้อที่หนึ่งเป็นหลักประกันชีวิต	๔.๓๕	๐.๕๓๘	มาก
รวม		๔.๒๔	๐.๓๘๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นปณาดิบัติ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่หนึ่งเป็นหลักประกันชีวิต และข้อ ๒ ละเว้นจากการประทุษร้ายร่างกายและจิตใจของมนุษย์และสัตว์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ ละเว้นจากการทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๓ ละเว้นจากการเบียดเบียนมนุษย์และสัตว์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ตามลำดับ

## ตารางที่ ๔.๘

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว  
ด้านการละเว้นอิทธินาทาน

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการละเว้นอิทธินาทาน	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ละเว้นจากการนำสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน	๔.๔๕	๐.๕๑๗	มาก
๒	ละเว้นจากการนำสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติมาเป็น ของตน	๔.๔๐	๐.๕๖๒	มาก
๓	ละเว้นจากการฉ้อโกงผู้อื่น	๔.๓๘	๐.๖๑๐	มาก
๔	ละเว้นจากการฉกฉวยทรัพย์สินของผู้อื่น	๔.๓๙	๐.๕๕๒	มาก
๕	มีความเชื่อมั่นในอันสงส์ของศีลข้อที่สองที่ทำให้ ทรัพย์สินสมบัติที่อยู่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายจ้อง เบียดเบียนทำลาย	๔.๓๕	๐.๖๖๙	มาก
๖	พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีล ข้อที่สองเป็นหลักประกันทรัพย์สิน	๔.๔๘	๐.๕๕๗	มาก
รวม		๔.๔๑	๐.๓๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นอิทธินาทาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สองเป็นหลักประกันทรัพย์สิน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๘ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ ละเว้นจากการนำสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๒ ละเว้นจากการนำสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติมาเป็นของตน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ ตามลำดับ

## ตารางที่ ๔.๙

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว  
ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉฉฉ

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉฉฉ	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ซื่อสัตย์ต่อคู่รักหรือคู่สมรส	๔.๕๖	๐.๕๔๐	มากที่สุด
๒	ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่รักหรือคู่สมรส	๔.๖๒	๐.๕๓๐	มากที่สุด
๓	ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้ขายบริการทางเพศ	๔.๕๓	๐.๕๗๙	มากที่สุด
๔	หลีกเลี่ยงที่จะเป็นชู้ทางกายหรือใจกับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่รักหรือคู่สมรส	๔.๕๐	๐.๖๐๙	มากที่สุด
๕	มีความเชื่อมั่นในอันิสงส์ของศีลข้อที่สามที่ทำให้คนในครอบครัวอยู่รวมกันด้วยความผาสุก	๔.๓๖	๐.๖๐๙	มาก
๖	พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สามเป็นหลักประกันครอบครัว	๔.๕๐	๐.๕๖๖	มากที่สุด
รวม		๔.๕๑	๐.๓๓๗	มากที่สุด

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉฉฉ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๒ ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่รักหรือคู่สมรส อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๒ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ ซื่อสัตย์ต่อคู่รักหรือคู่สมรส อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๖ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๓ ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้ขายบริการทางเพศ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ ตามลำดับ



## ตารางที่ ๔.๑๐

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว  
ด้านการละเว้นมูสาวาท

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการละเว้นมูสาวาท	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ไม่พูดโกหก	๔.๒๐	๐.๕๘๑	มาก
๒	เป็นคนรักษาคำสัตย์/คำสัญญา	๔.๒๓	๐.๔๘๘	มาก
๓	ไม่พูดหยาบคาย ส่อเสียด นินทา หรือเพ้อเจ้อไร้สาระ	๔.๐๙	๐.๖๐๒	มาก
๔	มักจะใช้วาจาเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่หมู่คณะหรือบุคคลรอบข้างเสมอ	๔.๑๖	๐.๕๑๖	มาก
๕	มีความเชื่อมั่นในอนิสงส์ของศีลข้อที่สี่ที่ทำให้ผู้คนเคารพเชื่อถือ	๔.๒๐	๐.๖๗๖	มาก
๖	พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สี่เป็นหลักประกันสังคม	๔.๓๗	๐.๖๒๘	มาก
รวม		๔.๒๑	๐.๓๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นมูสาวาท อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สี่เป็นหลักประกันสังคม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๒ เป็นคนรักษาคำสัตย์/คำสัญญา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๑ ไม่พูดโกหก และข้อ ๕ มีความเชื่อมั่นในอนิสงส์ของศีลข้อที่สี่ที่ทำให้ผู้คนเคารพเชื่อถือ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ตามลำดับ

## ตารางที่ ๔.๑๑

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว  
ด้านการละเว้นสุราเมรัยมัชฌมาที่ภูฐาน

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านการละเว้นสุราเมรัยมัชฌมาที่ภูฐาน	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ไม่ดื่มสุรา	๔.๑๖	๐.๗๕๘	มาก
๒	ไม่ดื่มเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์	๔.๑๔	๐.๗๗๗	มาก
๓	ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ผิดกฎหมาย	๔.๒๖	๐.๖๘๒	มาก
๔	ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ให้โทษต่อร่างกาย	๔.๓๙	๐.๕๙๙	มาก
๕	มีความเชื่อมั่นในอนาถสงฆ์ของศีลข้อที่ห้าที่ทำให้เป็น คนมีร่างกายแข็งแรงและสติปัญญาดี	๔.๑๖	๐.๖๙๒	มาก
๖	พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีล ข้อที่ห้าเป็นหลักประกันสุขภาพ	๔.๓๗	๐.๕๙๔	มาก
รวม		๔.๒๕	๐.๕๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นสุราเมรัยมัชฌมาที่ภูฐาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๔ ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ให้โทษต่อร่างกาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่ห้าเป็นหลักประกันสุขภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๓ ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ผิดกฎหมาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ตามลำดับ

## ๔.๒ ผลการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

ผลการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๘ รูป/คน โดยกำหนดลำดับของการวิเคราะห์ ดังนี้

- |                            |   |
|----------------------------|---|
| ๑. พระราชวัลลาจารย์        | อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี                                      |
| ๒. พระครูอรุณเขตคณารักษ์   | อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี                                      |
| ๓. พระครูจริยธรรมานุรักษ์  | เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี                                    |
| ๔. พระครูวิสุทธานันทคุณ    | เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี                                    |
| ๕. นางสาวจิตติมา พักเพียง  | ผู้อำนวยการกองแผนงานและงบประมาณ<br>องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี    |
| ๖. นางสาวนิภาวรรณ ว่องวารี | นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ<br>องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี |
| ๗. ประดิษฐ์ มั่นนิม        | นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง<br>อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี   |
| ๘. นายอุไร สืบสีมา         | ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคิ่งกระถิน<br>อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี     |

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) เชิงพรรณนา โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน โดยจำแนกตามรายได้ของการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

#### ๔.๒.๑ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นปาณาติบาต

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นปาณาติบาต มีดังนี้

๑. คนในชุมชนของจังหวัดราชบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่อำเภอเมืองราชบุรี ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ใช้หลักศีลธรรมดำเนินชีวิต ไม่ค่อยมีเรื่องอาชญากรรม การทุจริต และประชาชนมีความสามัคคีในหมู่คณะ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาโดยเน้นความประหยัดและมีประโยชน์ ดังนั้นแนวทางในการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบัน จึงควรมีการส่งเสริมและยกย่องผู้ที่รักษาศีล ๕ หรือผู้ประสบความสำเร็จของการดำเนินชีวิตอย่างชัดเจน พร้อมทั้ง ส่งเสริมเกี่ยวกับการมีจิตสาธารณะด้วย<sup>๑</sup>

๒. ปัจจุบัน มีการพัฒนามากขึ้น และคณะสงฆ์ก็ได้รณรงค์ให้แต่ละวัดชักชวนให้ประชาชนรักษาศีล ๕ ตามหลักของพระพุทธศาสนา ประชาชนและพุทธศาสนิกชนมีคุณธรรมและศีลธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอยู่เป็นพื้นฐาน สังเกตได้ว่าประชาชนและพุทธศาสนิกชนในจังหวัดราชบุรี มีกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัดด้วยดี สำหรับแนวทางในการพัฒนานั้น ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประชาชนในพื้นที่ทุกคนต้องร่วมกันปฏิบัติตามหลักของศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง และสืบทอดให้เยาวชนปฏิบัติตาม และรณรงค์ให้เยาวชนรู้จักประโยชน์ของการรักษาศีล และจำเป็นต้องมีการทำกิจกรรมสร้างความปรองดองสามัคคีในชุมชนของตนเองอย่างต่อเนื่องด้วย<sup>๒</sup>

๓. บรรพบุรุษในชุมชนชาติพันธุ์ของตระกูลต่าง ๆ เป็นชาวพุทธ นับถือพระพุทธศาสนา มีการทำบุญ ถวายทาน รักษาศีล ๕ ศีล ๘ กันเกือบทุกหลังคาเรือน ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลาง ในวันอัมม์สวานะหรือวันพระ ได้เข้าวัดฟังธรรมรักษาศีลหรือในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาก็ได้นำบุตรหลานมาร่วมทำบุญตักบาตรด้วย นับว่าเป็นรูปแบบของชุมชนสันติสุข มีการให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ประกอบกับปัจจุบันนี้ มีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ลงมา ดังนั้น แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่ดีที่สุด คือ รณรงค์ให้เกิดความร่วมมือ รวมทั้งประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ทุกคนทำสิ่งที่ทำอยู่แล้วให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป<sup>๓</sup>

<sup>๑</sup>สัมภาษณ์ พระราชวัลลภจารย์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๒๐ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๐.

<sup>๒</sup>สัมภาษณ์ พระครูอริยเขตคณารักษ์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๒๕ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๓</sup>สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.



๔. ศิล ๕ เปรียบเสมือนเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ พุทธศาสนิกชนในจังหวัดราชบุรี ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ศิล ๕ ไปปฏิบัติในชีวิต และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน แต่ละเดือน แต่ละปี เพื่อเป็นหลักประกันในชีวิตว่า ชีวิตในครัวเรือนและส่วนตัวเปี่ยมล้นไปด้วยความสุข ทั้งภาคคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ร่วมกันดำเนินงานทำให้ความรู้แก่ชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานราชการมาโดยตลอด ทั้งนี้ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมในปัจจุบัน ที่ทุกฝ่ายร่วมมือกันขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ กันมาอย่างต่อเนื่องนี้ จึงเป็นต้องสานต่อการรณรงค์ให้ประชาชนร่วมกันปฏิบัติและรักษาศิล ๕ โดยเคร่งครัด อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทุกด้านของชีวิตมีความเจริญรุ่งเรือง อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ให้ผลการดำเนินงานบรรลุสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประสิทธิผลในทุกด้าน<sup>๔</sup>

๕. ชาวบ้านมีการรักษาศิลเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าวัดฟังธรรม หัวปิ่นโตไปวัด คนหันมาเข้าวัดฟังธรรมกันมากขึ้น เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน อยู่ด้วยหลักความถูกต้อง ไม่ฆ่ากันเอง เป็นสิ่งแรกที่มนุษย์ต้องพึงระลึกไว้ สิ่งมีชีวิตเป็นสิ่งที่มีความค่า ไม่ควรเบียดเบียนข่มเหง หรือทำลายคุณค่าแห่งความเป็นอยู่ แต่จากสภาพสังคมปัจจุบันที่คนในสังคมยังคงแบ่งพรรคแบ่งพวก แบ่งฝักแบ่งฝ่าย จากทัศนคติทางด้านการเมือง แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน ในด้านการละเว้นปาณาติบาตนั้น ต้องส่งเสริมให้ทุกฝ่ายรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกันเป็นอันดับแรก<sup>๕</sup>

๖. จากการรณรงค์ของทั้งภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ผ่านมา ส่งผลให้ปัจจุบันนี้ประชาชนมีความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีขึ้น งดเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องมีการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อเป็นต้นแบบที่ดีตามโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ ในด้านการละเว้นปาณาติบาต โดยมุ่งให้พื้นที่ของทุกชุมชนมีปัญหาอาชญากรรมลดลงหรือปราศจากความรุนแรง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะนำมาสู่ความเป็นสังคมอยู่ดีมีสุข เพื่อให้มีชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคตอย่างถาวร<sup>๖</sup>

<sup>๔</sup>สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธธานันท์คุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๐ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

<sup>๕</sup>สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา พักเพียง, ผู้อำนวยการกองแผนงานและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๖</sup>สัมภาษณ์ นางสาวนิภาวรรณ ว่องวาริ, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๘ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๐.

๗. พื้นที่จังหวัดราชบุรีเป็นชุมชนที่มีศรัทธาและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีวัดประจำชุมชนเป็นศูนย์กลางของชุมชน ที่ขับเคลื่อนกระบวนการปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญของจิตใจ เพื่อให้ชาวบ้านดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ เป็นไปในทางที่ดีขึ้น ในด้านการละเว้นปาณาติบาต ถือแนวทางปฏิบัติมุ่งเน้นการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์หรือใช้ให้ฆ่า หรือแม้แต่เบียดเบียนข่มเหงรังแกซึ่งกันและกัน ตลอดจนไม่ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ทุกชุมชนมีเขตอภัยทาน ไม่มีการเบียดเบียนสัตว์ต่าง ๆ อยู่ด้วยความสงบและสามัคคี ไม่มีเหตุอาชญากรรมรุนแรงในพื้นที่ ชุมชนมีการดูแลความสงบ นำมาซึ่งความสามัคคีในชุมชน โรงเรียน บ้าน เป็นไปด้วยความร่วมมื้อมีใจ ทั้งนี้แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบัน จึงควรจัดกิจกรรมให้คนในชุมชนรู้ถึงความสำคัญในชีวิตของตนเองและผู้อื่น ไม่เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมคำสอนของศาสนา และอาจมีการจัดตั้งกองทุนช่วยชีวิตคนและสัตว์ที่ลำบาก<sup>๗</sup>

๘. แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นปาณาติบาต ได้แก่ การรณรงค์ให้เยาวชนตระหนักรู้ในประโยชน์ของศีล ๕ และส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมสร้างความปรองดองสามัคคีในชุมชนอย่างต่อเนื่อง<sup>๘</sup>

สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นปาณาติบาต ได้แก่ การส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ, การส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่อง, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, การส่งเสริมการให้ตามหลักอภัยทาน, การส่งเสริมกิจกรรมต้นแบบชุมชนอยู่ดีมีสุขสามัคคี, การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส

<sup>๗</sup>สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ มั่นนิม, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

<sup>๘</sup>สัมภาษณ์ นายอุไร สืบสีมา, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคู้กระถิ่น อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

#### ๔.๒.๒ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นอนินนาทาน

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นอนินนาทาน มีดังนี้

๑. ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ชาวบ้านประกอบสัมมาอาชีพ ส่วนใหญ่งดเว้นจากการเลี้ยงโชคและการพนัน และนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม ในด้านการละเว้นอนินนาทาน จึงควรส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยต่อเนื่องถึงกัน<sup>๙</sup>

๒. สภาพปัจจุบัน ไม่มีการปล้นชิงที่เป็นเหตุรุนแรง ครอบครัวอยู่อย่างไม่ต้องหวาดระแวงเรื่องโจรภัย เพราะเป็นสังคมเกษตรกรรมชนบท ชาวนาชาวไร่อยู่อย่างพอเพียง และมีหลักประกันเรื่องการออมทรัพย์ มีกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน ฉะนั้น แนวทางในการส่งเสริมค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว จึงควรสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้ทำความดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผู้มีเมตตาจิตปรารถนาดีต่อกันทั้งในครอบครัวตนเองและเพื่อนบ้าน ผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ผู้ที่มีความเอื้ออาทรต่อเพื่อนบ้านทั้งยามสุขและยามทุกข์<sup>๑๐</sup>

๓. เมื่อคนในครอบครัวและชุมชน มีศีล ๕ กันอยู่แล้ว แม้จะได้บ้างขาดบ้างบางคน แต่ทุกคนก็มีความเป็นอยู่ในทางที่ดี เริ่มแต่ครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น ย่อมมีความเข้าใจกัน มีอะไรก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตามประสาชนบทลูกทุ่ง มีการลงแขกในการประกอบอาชีพด้วยกัน ช่วยเหลือกัน ทำไร่ ทำนา มีเงินมีทองก็รู้จักประหยัดในการใช้จ่าย เป็นต้น ดังนั้น แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม ในด้านการละเว้นอนินนาทาน จึงควรรณรงค์ให้คนในชุมชนช่วยกันเฝ้าระวังภัยที่อาจเกิดขึ้น ช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของทรัพย์สินซึ่งกันและกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า คอยเป็นหูเป็นตาให้แก่กันและกัน นั่นเอง<sup>๑๑</sup>

<sup>๙</sup>สัมภาษณ์ พระราชวัลลภาจารย์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๒๐ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๐.

<sup>๑๐</sup>สัมภาษณ์ พระครูอรัญเขตคณารักษ์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๒๕ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๑๑</sup>สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

๔. ชุมชนยึดหลักศีล ๕ ปัญหาเรื่องการที่ปล้น จึงไม่เกิดขึ้น ทำให้ชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชนมีชีวิตที่ดีและมีความสุข ทรัพย์สินที่ได้มาจากการทำงานหนัก ก็ไม่ต้องกลัวการสูญหาย ทำให้เป็นหลักในการประกันทรัพย์สินด้วย อย่างไรก็ตาม วรรณรงค์ให้คนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติและรักษาศีล ๕ โดยเคร่งครัด อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทุกด้านของชีวิตมีความเจริญรุ่งเรือง และจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานภาครัฐต้องเป็นฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อให้ผลการดำเนินงานบรรลุสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลในทุกด้าน<sup>๑๒</sup>

๕. โดยพื้นฐานแล้ว การรักษาศีลช่วยให้คนรู้จักผิดชอบชั่วดี ไม่อยากได้ของของคนอื่น ไม่เกิดความโลภมาก ไม่คิดขโมยหรือลักทรัพย์สินของใคร ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นรูปธรรมจับต้องได้ หรือสิ่งที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ หากใครที่ปล้นทรัพย์สินของคนอื่นก็แสดงว่าสัตว์ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้นได้สูญเสียไปแล้ว สิ่งของของใคร ใครก็รัก ใครก็สงวน ไม่ควรทำลาย ฉก ลัก จี้ ปล้น อันจะเป็นการทำลายทรัพย์สินสมบัติและทำลายจิตใจซึ่งกันและกัน สำหรับแนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นอกุศลกรรม คือ ส่งเสริมการประกอบอาชีพที่สุจริต ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในตำบล ในเรื่องของการเกษตรและงานอาชีพอื่น ๆ ปลูกฝังให้ทุกครัวเรือนใช้จ่ายอย่างพอเพียง<sup>๑๓</sup>

๖. สภาพทั่วไปของคนในชุมชนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดีตามสมควร ปัญหาการโจรกรรมไม่ค่อยมี มีเพียงปัญหาลักเล็กขโมยน้อยบ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นสัดส่วนที่ไม่มาก หากเปรียบเทียบกับพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง เพราะทุกครัวเรือนมีการสอดส่องดูแลซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือในการเป็นหูเป็นตา เป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน ด้วยเหตุที่แต่ละชุมชนเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม อย่างไรก็ตาม หากต้องการส่งเสริมค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่ในบริบทของสังคมปัจจุบัน ในด้านการละเว้นจากอกุศลกรรม ก็จำเป็นต้องขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนแห่งความสงบสุข ให้เป็นชุมชนปราศจากการทำลายซึ่งกันและกัน มีสัมมาอาชีพที่ดี ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ประการสำคัญ คือ ต้องส่งเสริมในเรื่องของการมีส่วนร่วมและความสามัคคี เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันกับชุมชนให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นต่อไป<sup>๑๔</sup>

<sup>๑๒</sup>สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๐ เดือนสิงหาคม ๒๕๖๐.

<sup>๑๓</sup>สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา พักเพียง, ผู้อำนวยการกองแผนงานและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๑๔</sup>สัมภาษณ์ นางสาวนิภาวรรณ ว่องวารี, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๘ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๐.



๗. สภาพโดยรวมของครัวเรือนในจังหวัดราชบุรี มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งอาจสืบเนื่องจากหน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ได้ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่จึงมีจำนวนลดลง ดังนั้น แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นอกตินาทาน จึงเห็นว่าควรเผยแพร่หลักธรรมคำสอนผ่านกิจกรรมที่วัดจัดสม่ำเสมอ โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธในพื้นที่<sup>๑๕</sup>

๘. จังหวัดได้ร่วมกันขับเคลื่อนการสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยใช้มิติทางศาสนาที่คนไทยเลื่อมใสศรัทธา โดยส่งเสริมให้ครัวเรือนรักษาศีล ๕ เพื่อความสงบร่มเย็นแก่ตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติ ทั้ง ๓ ระยะเวลา ทั้งในเชิงปริมาณควบคู่กับเชิงคุณภาพ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยของชนในชาติ ฉะนั้น แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นอกตินาทาน ได้แก่ ควรให้กำลังใจแก่ผู้ทำความดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยประกาศเกียรติคุณให้เป็นที่ยกย่อง ให้เป็นบุคคลต้นแบบด้านความซื่อสัตย์ ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ซื่อสัตย์ต่อครอบครัว ซื่อสัตย์ต่อสังคม ประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์<sup>๑๖</sup>

**สรุปได้ว่า** แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นอกตินาทาน ได้แก่ การส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยต่อเนื่องถึงกัน, การรณรงค์ให้คนในชุมชนเฝ้าระวังภัยที่อาจเกิดขึ้นโดยช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของทรัพย์สินซึ่งกันและกัน, หน่วยงานภาครัฐต้องเป็นฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง, การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนในเรื่องของการเกษตรและงานอาชีพเสริม, การสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีโดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธในพื้นที่

<sup>๑๕</sup>สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ มั่นนิม, นายกองการบริหารส่วนตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

<sup>๑๖</sup>สัมภาษณ์ นายอุไร สืบสีมา, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคู้กระจง อําเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

#### ๔.๒.๓ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นกาเมสุมิจฉาจาร

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นกาเมสุมิจฉาจาร มีดังนี้

๑. โดยภาพรวมของจังหวัดราชบุรี ไม่มีปัญหาเรื่องเด็กกำพร้า นั่นก็หมายความว่า สภาพของครอบครัวมีความอบอุ่น ปราศจากการใช้กำลังรุนแรงต่อเด็กและสตรี อย่างไรก็ตาม แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม ด้านการละเว้นกาเมสุมิจฉาจาร จำเป็นต้องส่งเสริมการนำหลักธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ในการดำเนินชีวิตครอบครัว คือ ต้องมีการแบ่งปัน การใช้คำพูดที่ถนอมน้ำใจต่อกันและกัน และรักษาการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ หรือกระทำโดยเสมอต้นเสมอปลาย ทั้งนี้ อาจมีการจัดประกวดครอบครัวรักษาศีล ๕ ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพื่อยกย่องให้เป็นรูปธรรมทางสังคม<sup>๑๗</sup>

๒. พื้นฐานการอบรมสั่งสอนในระดับครอบครัวชาวพุทธ จำเป็นปลูกฝังการปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ ขยัน ประหยัด รู้จักคบคน บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม ประเทศชาติ ข้อสำคัญ คือ มีความรักในท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้น แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นกาเมสุมิจฉาจาร จึงควรส่งเสริมให้ทุกครอบครัวพาบุตรหลานเข้าวัดฟังธรรมตั้งแต่เยาว์วัย บิดามารดาต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตรธิดา แนะนำสมาชิกในครอบครัวด้วยความอบอุ่น และเป็นกันเอง และต้องปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดีแก่บุตรธิดาด้วย เพราะแบบอย่างในทางปฏิบัติที่ดี มีค่ากว่าคำพูดเป็นพันคำ<sup>๑๘</sup>

๓. ตามความเป็นจริงแล้ว ในพื้นที่ของจังหวัดราชบุรีหรือแม้ในพื้นที่อื่น ๆ ก็ตาม ครอบครัวบางครอบครัวก็ร่ำรวย บางครอบครัวก็มีพอกินพอใช้ บางครอบครัวก็หาเช้ากินค่ำ แต่ในการที่จะให้ทุกครอบครัวก็อยู่กันอย่างสงบสุขตามอัตภาพ ต้องส่งเสริมการรักษาศีล ๕ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสุขในครอบครัวนั้นต้องรักษาศีลข้อ ๓ คือ ไม่ประพฤตินิดในกามคุณ อย่างไรก็ตาม ชุมชนในพื้นที่จังหวัดได้รักษาศีล ๕ กันมานาน ก่อนที่ภาครัฐจะรณรงค์ด้วยซ้ำไป ที่ผ่านมาก็ทำด้วยใจจริง ได้บ้างขาดบ้าง มิได้ทำแบบไฟไหม้ฟางเพื่อเอาหน้าตา<sup>๑๙</sup>

<sup>๑๗</sup>สัมภาษณ์ พระราชวัลลภจารย์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๒๐ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๐.

<sup>๑๘</sup>สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๒๕ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๑๙</sup>สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

๔. ครอบครัวมีศีลเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ทุกคนในครอบครัวก็ย่อมมีความสุข ความเจริญ เป็นหลักประกันความอยู่เย็นเป็นสุขของครอบครัว เป็นครอบครัวที่อบอุ่นส่งผลให้ประเทศชาติสงบสุขอย่างยั่งยืน และแนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นกาเมสุมิจฉาจาร คือ รณรงคิให้คนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติและรักษาศีล ๕ โดยเคร่งครัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทุกด้านของชีวิตมีความเจริญรุ่งเรือง และจำเป็นต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อให้ผลการดำเนินงานบรรลุสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล<sup>๒๐</sup>

๕. ด้านการละเว้นกาเมสุมิจฉาจาร หรือหลักประกันครอบครัว ถือเป็นหลักที่สำคัญประการหนึ่งของศีล ๕ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคม การยึดถือปฏิบัติตามศีลข้อ ๓ เป็นเรื่องสำคัญของครอบครัว การงดเว้นจากการประพฤติดิตทางกายหรือนอกใจผู้ครองเป็นสิ่งสำคัญของการครองเรือน การมีคู่ครองที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับบุคคลอื่นทำให้ครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุข เกิดความสงบ ครอบครัวมีความอบอุ่น ไม่เกิดปัญหาการทะเลาะสร้างหรือความแตกแยกของครอบครัว เป็นการเสริมความมั่นคงของชีวิต ซึ่งหากกล่าวโดยฐานะที่ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา อาจต้องลงรายละเอียดอีกเล็กน้อย กล่าวคือ กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เป็นการละเว้นการประพฤติดิตล่วงละเมิดในของรักของหวงแห่งของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจหรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกันและกัน การงดเว้นจากการประพฤติดิตในกาม ทั้งนี้ เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกแยกกัน ไม่สาส์อนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน ศีลข้อนี้ พระพุทธเจ้าบัญญัติขึ้นด้วยทรงต้องการปลูกความสามัคคี สร้างความเป็นปึกแผ่น ป้องกันความแตกร้างในหมู่มนุษย์ ทำให้เกิดความไว้วางใจกัน ชายกับหญิง แม้ไม่ได้เป็นญาติกัน ก็ยังมีความรักใคร่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ด้วยอาศัยอำนาจความปฏิบัติต่อกัน ทั้งนี้ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นกาเมสุมิจฉาจาร ก็จำเป็นต้องให้หน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ต้องเข้ามาดูแลให้ความรู้กับเด็กและเยาวชน โดยผ่านการเรียนการสอนให้เด็กมีความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ตามรูปแบบของการสร้างสังคมตามแนววิถีพุทธได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเคารพในสิทธิของกันและกัน ให้สมกับที่สังคมไทยเป็นเมืองที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งในระดับครัวเรือนและองกามต่อมาสู่ระดับสังคม<sup>๒๑</sup>

<sup>๒๐</sup>สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธธานันท์คุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๐ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

<sup>๒๑</sup>สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา พักเพียง, ผู้อำนวยการกองแผนงานและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

๖. คนสามารถควบคุมความต้องการของตนเอง รู้ถูกผิด รู้ว่าอะไรควรอะไรไม่ควร ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ มนุษย์ปกติจะไม่ประพฤติผิด ลูกหลาน สามเณร ภรรยา จะอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก ไม่มีผู้คอยล่วงล้ำกล้ำกลาย ต่างครองกันอยู่ด้วยความเป็นสุข การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร จำเป็นต้องให้ความรักความเห็นใจต่อคนในครอบครัว ต้องธรมรงค์ให้คนในครอบครัวทำกิจกรรมยามว่างร่วมกัน<sup>๒๒</sup>

๗. จังหวัดราชบุรีนี้ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีชีวิตครอบครัวที่เป็นสุขตามลักษณะชุมชนชาวพุทธ อย่างไรก็ตาม เพื่อความไม่ประมาท แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร ในเบื้องต้นควรส่งเสริมการทำกิจกรรมครอบครัว เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดและผูกพันกันยิ่งขึ้น<sup>๒๓</sup>

๘. ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ไม่พบข่าวการกระทำผิดประเภทการกระทำชำเรา การข่มขืน หรือข่าวการข่มเหงน้ำใจเด็กหรือเยาวชน แต่หากกล่าวถึง แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจารนั้น ในทัศนะส่วนตัวเห็นว่า ทุกครอบครัวควรสร้างแนวค้ำกันครอบครัวไว้โดยตลอด ให้มีบรรยากาศของครอบครัวที่มีความสุข สร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและเยาวชนในการป้องกันตนเองในเรื่องเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อร้ายแรง สร้างความรักความอบอุ่นในครอบครัว<sup>๒๔</sup>

**สรุปได้ว่า** แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร ได้แก่ การประพฤติตนของผู้นำครอบครัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในครอบครัว, การสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว, การเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ, ภาครัฐต้องเป็นหน่วยสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง, สนับสนุนการจัดประกวดครอบครัวรักษาศีล ๕ ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพื่อยกย่องให้เป็นรูปธรรมทางสังคม

<sup>๒๒</sup>สัมภาษณ์ นางสาวนิภาวรรณ ว่องวารี, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๘ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๐.

<sup>๒๓</sup>สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ มั่นนิม, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

<sup>๒๔</sup>สัมภาษณ์ นายอุไร สืบสีมา, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคุ้งกระถิน อำเภอมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.



#### ๔.๒.๔ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นมูสาวาท

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นมูสาวาท มีดังนี้

๑. พุทธศาสนิกชนศรัทธาในพระพุทธศาสนาตลอดมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สามารถกล่าวได้ว่า เป็นแผ่นดินทอง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีน้ำใจในการอยู่ร่วมกัน แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นมูสาวาท ควรมิกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข<sup>๒๕</sup>

๒. บุคคลผู้ไม่กล่าวคำเท็จ ย่อมได้ชื่อว่า ให้ความจริงแก่ผู้อื่น ทำให้เกิดความ สบายใจในการดำเนินชีวิต โดยไม่ต้องหวาดระแวงซึ่งกันและกัน มูสาวาทา เวมณี เป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการพูดเท็จ หรือการพูดโกหกหลอกลวง ผู้ประพฤติปฏิบัติจึงได้ชื่อว่า สร้างหลักประกันสังคม ดังนั้น แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาในด้านนี้ อาจเสริมด้วยกิจกรรมทางสังคมของชุมชนหรือหมู่บ้าน<sup>๒๖</sup>

๓. ทุกชุมชนมีวัด มีโรงเรียน ให้การอบรมบ่มนิสัยกุลบุตรกุลธิดาให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาต่อกัน ใครได้รับสารทุกข์สุกดิบอย่างไรก็ช่วยเหลือกัน เมื่อช่วยเหลือกันก็อยู่กันด้วยดี เป็นมิตรต่อกันในลักษณะมิตรอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ และมิตรรักใคร่ กล่าวคือ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่ ด้านการละเว้นมูสาวาท ควรส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่เน้นความฉลาดทางอารมณ์ ส่งเสริมการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี สิ่งแวดล้อมที่ดีจะเป็นตัวหล่อหลอมไม่ให้เพื่อนที่คบค้าสมาคมกับเขากระทำการที่ไม่ดี เขาจะพยายามกันเพื่อนออกไปให้ห่างจากความชั่วหรือสิ่งที่ไม่ดีมีประโยชน์ทั้งหมด แม้แต่ตัวเขาเองก็ยอมสละเพื่อเพื่อนได้ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า บัณฑิต และสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณทางสังคมนี้ คือ การคบค้าสมาคมหรือสังคมกับบัณฑิต นั่นเอง<sup>๒๗</sup>

<sup>๒๕</sup>สัมภาษณ์ พระราชวัลภาจารย์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๒๐ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๐.

<sup>๒๖</sup>สัมภาษณ์ พระครูอรรถเขตคณารักษ์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๒๕ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๒๗</sup>สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

๔. ด้านการละเว้นมูสาวาท สรุปรูปแนวทางผลลัพธ์ที่ต้องการ โดยจำแนกเป็นรายข้อได้ดังนี้ (๑) การสร้างสังคมสันติสุข (๒) การสร้างสังคมแห่งการให้อภัย (๓) การสร้างสังคมมิตรไมตรี (๔) การสร้างสังคมพึ่งพาอาศัย<sup>๒๘</sup>

๕. แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม ในด้านการละเว้นมูสาวาท จำเป็นต้องส่งเสริมวิธีการคิดวิเคราะห์ในการใช้คำพูดในเชิงบวก การมีสติในการพูด ไม่หลอกลวงและเบียดเบียนซึ่งกันและกันด้วยวาจาหรือคำพูด<sup>๒๙</sup>

๖. การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นมูสาวาท จำเป็นต้องสร้างองค์ประกอบของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เป็นหลักประกันในความมั่นคงของชีวิตที่สร้างสังคมสามัคคี ยึดถือสัจจะซึ่งกันและกัน ปฏิบัติตามพันธะสัญญาที่มีต่อกัน เพื่อนำมาซึ่งหลักประกันทางสังคมที่ดีในระดับจุลภาค<sup>๓๐</sup>

๗. ด้านการละเว้นมูสาวาท ควรสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัวระดับชุมชน<sup>๓๑</sup>

๘. ด้านการละเว้นมูสาวาท จำเป็นต้องสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการร่วมมือร่วมใจในด้านต่าง ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ ธนาคารขยะในชุมชน เพื่อชุมชน หรือกิจกรรมชมรมสินค้าในชุมชน ๑ ผลิตภัณฑ์ ๑ หมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมความใกล้ชิดของคนในชุมชน<sup>๓๒</sup>

**สรุปได้ว่า** แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นมูสาวาท ได้แก่ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณทางสังคม, การจัดกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข, การส่งเสริมวิธีการคิดวิเคราะห์ในการใช้คำพูดในเชิงบวก

<sup>๒๘</sup> สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๐ เดือนสิงหาคม ๒๕๖๐.

<sup>๒๙</sup> สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา พักเพียง, ผู้อำนวยการกองแผนงานและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๓๐</sup> สัมภาษณ์ นางสาวนิภาวรรณ ว่องวารีย์, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๘ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๐.

<sup>๓๑</sup> สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ มั่นนิม, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

<sup>๓๒</sup> สัมภาษณ์ นายอุไร สืบสีมา, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคู้กระถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

#### ๔.๒.๕ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน มีดังนี้

๑. วิธีชีวิตครัวเรือนสังคมชนบทพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ เป็นวิถีชีวิตรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เป็นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านจิตใจด้วย เพราะกายกับจิตมีความสัมพันธ์กัน และมีอิทธิพลต่อสุขภาวะ ดังนั้น แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน ยังคงต้องรณรงค์การปฏิบัติธรรม เพื่อเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง ให้คนในชุมชนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และควรรณรงค์ให้ชุมชนปลอดอบายมุขและยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง<sup>๓๓</sup>

๒. หลักคำสอนทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะคำสอนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อม ล้วนไม่ส่งเสริม ต้องการให้ละเว้น เพราะในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นอบายมุขหรือเป็นทางแห่งความฉิบหาย<sup>๓๔</sup>

๓. ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน เว้นจากการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การเว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ได้แก่ สุราเมรัย ความมุ่งหมายในข้อนี้ คือเพื่อให้คนมีสติไม่ประมาท รักษาสติของตนไว้ไม่ให้เผลอเผลอพลาดพลั้งในการปฏิบัติงานประจำเพื่อดำรงชีวิตโดยราบรื่น กล่าวคือ เป็นหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ ผู้ประพฤติปฏิบัติจึงได้ชื่อว่า สร้างหลักประกันสุขภาพ นั่นเอง<sup>๓๕</sup>

๔. พระพุทธศาสนาถือว่าสิ่งแวดลอมเป็นทั้งสาเหตุหล่อหลอมให้คนเป็นคนดี และหล่อหลอมให้คนเป็นคนชั่ว ประเด็นที่เป็นสาเหตุให้เกี่ยวข้องกับเสพยาเสพติดหรือให้ห่างไกลจากยาเสพติด นั้นคือ สิ่งแวดลอม ได้แก่ ปัจจัยทางบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม ดังนั้น แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน จำเป็นต้องรณรงค์ให้ลด ละ เลิก สุราและยาเสพติด โดยปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักและเห็นโทษและพิษภัยของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง<sup>๓๖</sup>

<sup>๓๓</sup>สัมภาษณ์ พระราชวัลลภจารย์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๒๐ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๐.

<sup>๓๔</sup>สัมภาษณ์ พระครูอรุณเขตคณารักษ์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๒๕ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๓๕</sup>สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

<sup>๓๖</sup>สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธานันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๐ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

๕. การรักษาศีลเป็นการรักษาสุขภาพ โดยเฉพาะศีลข้อที่ ๕ การงดเว้นการดื่มสุราเมรัย ซึ่งเป็นปัจจัยให้โรคภัยไข้เจ็บลดลง ไม่เป็นโรคตับแข็ง ส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และคนในครอบครัวมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งจำเป็นต้องอบรมการใช้ชีวิตแก่คนทุกเพศทุกวัยในชุมชน ให้อยู่ในศีลในธรรม<sup>๓๗</sup>

๖. แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นสุราเมรัยมีชขปมาที่ภูฐาน ควรรณรงค์การสร้างหลักประกันสุขภาพที่เป็นปัจจัยส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพจิต สิ่งแวดล้อม และสังคมที่ดี ซึ่งต้องรณรงค์ให้คนในชุมชนหลีกเลี่ยงการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และต้องอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนในครอบครัวให้ห่างไกลจากยาเสพติด<sup>๓๘</sup>

๗. บิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องหมั่นแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแก่เด็กและเยาวชน ให้หลีกเลี่ยงสิ่งเสพติดและของมีนเมา เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี<sup>๓๙</sup>

๘. แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นสุราเมรัยมีชขปมาที่ภูฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมชนบท อาจใช้กิจกรรมทางสังคมมาช่วยโดยทางอ้อม เช่น การจัดตั้งชมรมคนรักษาสุขภาพที่สอดคล้องกับความต้องการ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเชิงบวก<sup>๔๐</sup>

**สรุปได้ว่า** แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นสุราเมรัยมีชขปมาที่ภูฐาน ได้แก่ การสร้างหลักประกันสุขภาพในครอบครัวโดยมีต้นแบบความประพฤติที่ดีเป็นฐาน, การรณรงค์การทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดอบายมุขและยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง, การรณรงค์การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนตระหนักและเห็นโทษและพิษภัยของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง, การจัดตั้งชมรมครอบครัวรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด

<sup>๓๗</sup>สัมภาษณ์ นางสาวจิตติมา พักเพียง, ผู้อำนวยการกองแผนงานและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๗ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๓๘</sup>สัมภาษณ์ นางสาวนิภาวรรณ ว่องวารี, นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๘ เดือน กรกฎาคม ๒๕๖๐.

<sup>๓๙</sup>สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ มั่นนิม, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๖ เดือน สิงหาคม ๒๕๖๐.

<sup>๔๐</sup>สัมภาษณ์ นายอุไร สืบสีมา, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคู้กระถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๘ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.



**สรุปและวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา** พบว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ตามรายด้านของการวิจัย ประกอบด้วย

๑. ด้านการละเว้นปาณาติบาต ได้แก่ การส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ การส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ การส่งเสริมการให้ตามหลักอภัยทาน การส่งเสริมกิจกรรมต้นแบบชุมชนอยู่ดีมีสุขสามัคคี และการส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส

๒. ด้านการละเว้นอทินนาทาน ได้แก่ การส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมอย่างต่อเนื่องถึงกัน การรณรงค์ให้คนในชุมชนเฝ้าระวังภัยที่อาจเกิดขึ้นโดยช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของทรัพย์สินซึ่งกันและกัน หน่วยงานภาครัฐต้องเป็นฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนในเรื่องของการเกษตรและงานอาชีพเสริม การสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีโดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธในพื้นที่

๓. ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร ได้แก่ การประพฤติตนของผู้นำครอบครัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในครอบครัว การสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว การเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ ภาครัฐต้องเป็นหน่วยสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนการจัดประกวดครอบครัวรักษาศีล ๕ ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพื่อยกย่องให้เป็นรูปธรรมทางสังคม

๔. ด้านการละเว้นมูสาวาท ได้แก่ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณทางสังคม การจัดกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และการส่งเสริมวิธีการคิดวิเคราะห์ในการใช้คำพูดในเชิงบวก

๕. ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน ได้แก่ การสร้างหลักประกันสุขภาพในครอบครัวโดยมีต้นแบบความประพฤติที่ดีเป็นฐาน การรณรงค์การทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดภัยและยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง การรณรงค์การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนตระหนักและเห็นโทษและพิษภัยของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง และการจัดตั้งชมรมครอบครัวรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด

### ๔.๓ ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

ผลการวิเคราะห์ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากการเลือกแบบแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๘ รูป/คน ดังนี้

- |                             |   |
|-----------------------------|---|
| ๑. พระมหาประกอบ โชติปัญโญ   | เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี  |
| ๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร      | เจ้าคณะอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี   |
| ๓. พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ | อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี  |
| ๔. ดร.ณัฐนาท ศรีเลิศ        | อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต<br>สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี |
| ๕. นางนภัทร ฉายแก้ว         | หัวหน้าฝ่ายนโยบายและแผน<br>องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี                      |
| ๖. นางสาวลำดวน ใจบาน        | หัวหน้าฝ่ายงบประมาณและการพัฒนา<br>องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี               |
| ๗. นายรังสรรค์ โขสิตาภา     | กำนันตำบลดอนคลัง<br>อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี                             |
| ๘. นายสมพงษ์ เอี่ยมขำ       | ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลดอนคลัง<br>อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี            |

รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา นี้ เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบ ด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งใช้หัวข้อสนทนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีรายละเอียด ดังนี้

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ณ ห้องประชุมอาคารเฉลิมพระเกียรติ ร. ๙ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ มีดังนี้

๑. รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ในบริบทของจังหวัดราชบุรี ควรเน้นการทำงานเป็นเครือข่าย โดยให้วัดประจำชุมชนเป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกันของเครือข่าย ซึ่งอาจใช้ชื่อว่า “เครือข่ายครอบครัวสุจริต” ทั้งนี้ คณะสงฆ์ระดับจังหวัด และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรประกาศเกียรติคุณแก่ครอบครัวที่มีการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตแก่เด็กและเยาวชนที่เป็นสมาชิกในครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม โดยยกย่องให้เป็น “ครอบครัวสุจริตเชิงพุทธต้นแบบ”<sup>๑๑</sup>

๒. การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ ๓ ประสาน คือ บ-บ้าน ได้แก่ สถาบันครอบครัว, ว-วัด ได้แก่ สถาบันพระพุทธศาสนา และ ร-ราชการ/โรงเรียน ได้แก่ สถาบันทางการปกครองและสถาบันการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับผลกระทบในการพัฒนาสมาชิกในครอบครัวระดับเด็กและเยาวชน เพื่อผลลัพธ์ระยะยาวที่จะเกิดขึ้นกับสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน<sup>๑๒</sup>

๓. โดยพื้นฐานต้องเป็นรูปแบบของการส่งเสริมความสามัคคีโดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธในพื้นที่ หรือ รูปแบบของเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคม<sup>๑๓</sup>

๔. หากสร้าง “เครือข่ายครอบครัวสุจริต” เป็นรูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ควรเพิ่มเติมคำสำคัญที่แสดงความพุทธเข้าไปด้วย อาจใช้คำว่า “เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ” ทั้งนี้ เครือข่ายการทำงานนี้ จำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ อาทิเช่น การเสริมสร้างค่านิยมและวิถีชีวิตสุจริตแนวพุทธ เป็นต้น<sup>๑๔</sup>

๕. รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะต่าง ๆ ด้วยเหตุที่ปัจจุบันทุกภาคส่วนต่างร่วมมือกัน ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี<sup>๑๕</sup>

<sup>๑๑</sup>สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ กันยายน เดือน ๒๕๖๐.

<sup>๑๒</sup>สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิบูลกิจสุนทร, เจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๑๓</sup>สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปราโมทย์ปัญญาวังษ์, อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๑๔</sup>สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ณัฐนาท ศรีเลิศ, อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๑๕</sup>สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนภัทร ฉายแก้ว, หัวหน้าฝ่ายนโยบายและแผน องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

๖. รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาในจังหวัดราชบุรี ควรใช้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นฐาน ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาบ้านเมือง โดยให้ทุกภาคส่วนร่วมมือสร้างปรองดองสมานฉันท์ สามัคคี โดยเริ่มจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด<sup>๔๖</sup>

๗. เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ ควรมีภารกิจหลัก ๆ ที่ชัดเจน เช่น การดำเนินการเพื่อส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสุขภาวะชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ เป็นต้น ทั้งนี้ กิจกรรมต่าง ๆ ควรเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ<sup>๔๗</sup>

๘. รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ไม่ควรละเลยการภูมิคุ้มกันยาเสพติดแก่เด็กและเยาวชนในครอบครัว ซึ่งจากประสบการณ์ตรง เคยพบเห็นบางครอบครัวที่มีลูกหลานติดยาเสพติด สาเหตุมาจากครอบครัวของเด็กแยกทางกัน พ่อไปทางแม่ไปทาง ซึ่งปัญหานี้แก้ไขได้โดยการสร้างอบอุ่นและเอื้ออาทรกันในครอบครัว<sup>๔๘</sup>

**สรุปได้ว่า** รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ รูปแบบของเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคม ที่เรียกว่า เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ ที่มุ่งขับเคลื่อนการทำงานระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของระดับพื้นที่จากเล็กไปหาใหญ่ โดยอาศัยโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นฐาน ทั้งนี้ “เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ” พึ่งมีวิสัยทัศน์คือ “เสริมสร้างค่านิยมและวิถีชีวิตสุจริตแนวพุทธ” และมีพันธกิจ คือ “การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตแก่เด็กและเยาวชน และสนับสนุนการทำกิจกรรมทางสังคมที่มีคุณภาพ” และมีภารกิจหลัก คือ (๑) ส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะ (๒) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุข (๓) ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว (๔) ส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้การคิดวิเคราะห์วิธีใช้คำพูดในเชิงบวก และ (๕) ส่งเสริมการรักษาสุขภาวะและภูมิคุ้มกันยาเสพติดด้วยวิถีครอบครัวอบอุ่น

<sup>๔๖</sup>สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวลำดวน ใจบาน, หัวหน้าฝ่ายงบประมาณและการพัฒนา องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๔๗</sup>สนทนากลุ่มเฉพาะ นายรังสรรค์ โขสิตาภา, กำนันตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.

<sup>๔๘</sup>สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสมพงษ์ เอี่ยมขำ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๓๐ เดือน กันยายน ๒๕๖๐.



**สรุปและวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา** พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาในระดับครอบครัว และการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาในระดับชุมชน ดังนี้

๑. การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาในระดับครอบครัว เป็นกระบวนการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้ ภูมิปัญญา ในบริบทของการดำเนินงานระดับครัวเรือน ประกอบด้วย

๑.๑ การสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น โดยการให้ความรักและเอื้ออาทร

๑.๒ การส่งเสริมความสามัคคีภายในครอบครัว โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว

๑.๓ การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สมาชิกในครอบครัว

๑.๔ การส่งเสริมวิธีการคิดและวิเคราะห์การใช้คำพูดในเชิงบวกแก่สมาชิกในครอบครัว

๑.๕ การสร้างหลักประกันสุขภาพภายในครอบครัว โดยมีต้นแบบความประพฤติทางสุภาพะที่ดีของปวงชนียบุคคลภายในครอบครัวเป็นฐาน

๒. การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาในระดับชุมชน เป็นกระบวนการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางสังคม ในบริบทของการดำเนินงานระดับชุมชน/สังคม ประกอบด้วย

๒.๑ การส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะ จิตอาสา หรือกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒.๒ การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส และการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน หรืออาชีพเสริม

๒.๓ การเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณแก่สมาชิกในสังคม

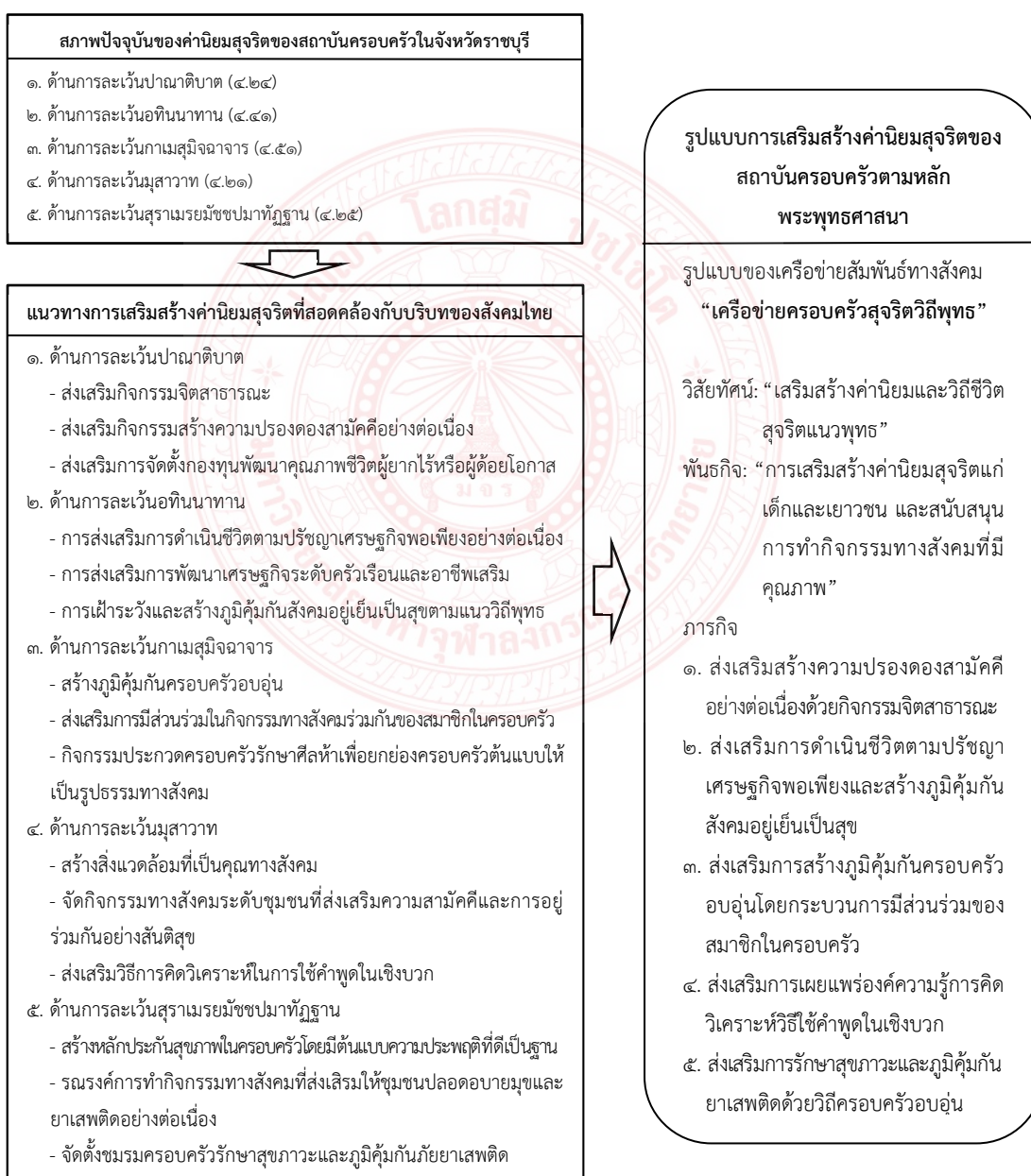
๒.๔ การรณรงค์การทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดภัยและยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น จัดตั้งชมรมครอบครัวรักษาสุภาพะและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด

๒.๕ กิจกรรมประกวดครอบครัวรักษาศีลห้าเพื่อยกย่องครอบครัวต้นแบบให้เป็นรูปธรรมทางสังคม

## ๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา” มีองค์ความรู้จากการวิจัยได้ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑  
องค์ความรู้จากการวิจัย<sup>๔๔</sup>



<sup>๔๔</sup>สังเคราะห์โดยผู้วิจัย.

องค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา” คือ รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ดังนี้

รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ รูปแบบของเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคม ที่เรียกว่า “เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ”

“เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ” มุ่งขับเคลื่อนการทำงานระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของระดับพื้นที่จากเล็กไปหาใหญ่ โดยอาศัยโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นฐาน

ทั้งนี้ “เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ” มีวิสัยทัศน์ คือ “เสริมสร้างค่านิยมและวิถีชีวิตสุจริตแนวพุทธ” และมีพันธกิจ คือ “การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตแก่เด็กและเยาวชน และสนับสนุนการทำกิจกรรมทางสังคมที่มีคุณภาพ”

“เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ” มีภารกิจหลัก คือ (๑) ส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะ (๒) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุจริต (๓) ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว (๔) ส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้การคิดวิเคราะห์วิธีใช้คำพูดในเชิงบวก และ (๕) ส่งเสริมการรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันยาเสพติดด้วยวิถีครอบครัวอบอุ่น

อย่างไรก็ตาม “เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ” จำเป็นต้องขับเคลื่อนการดำเนินงานการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน/สังคมควบคู่กันไป ดังนี้

ก. ระดับครัวเรือน ประกอบด้วย

๑. การสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น โดยการให้ความรักและเอื้ออาทร
๒. การส่งเสริมความสามัคคีภายในครอบครัว โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว
๓. การถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่สมาชิกในครอบครัว
๔. การส่งเสริมวิธีการคิดและวิเคราะห์การใช้คำพูดในเชิงบวกแก่สมาชิกในครอบครัว

๕. การสร้างหลักประกันสุขภาพภายในครอบครัว โดยมีต้นแบบความประพฤดีทางสุภาพงที่ดีของปวงชนียบุคคลภายในครอบครัวเป็นฐาน

ข. ระดับชุมชน/สังคม ประกอบด้วย

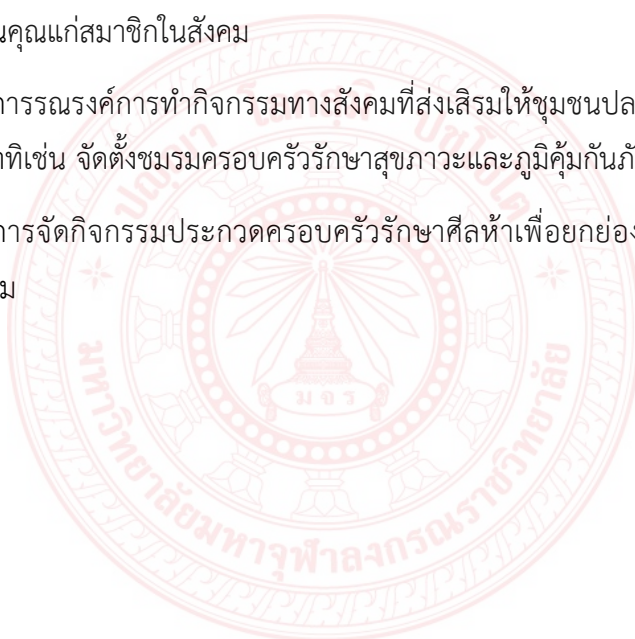
๑. การส่งเสริมกิจกรรมสาธารณะ จิตอาสา หรือกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส และการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน หรืออาชีพเสริม

๓. การเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณแก่สมาชิกในสังคม

๔. การรณรงค์การทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดอบายมุขและยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น จัดตั้งชมรมครอบครัวรักษาสุภาพงและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด

๕. การจัดกิจกรรมประกวดครอบครัวรักษาศีลห้าเพื่อยกย่องครอบครัวต้นแบบให้เป็นรูปธรรมทางสังคม





## บทที่ ๕

### สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว (๒) วิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และ (๓) นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา โดยการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสำรวจเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้แทนครัวเรือนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๔๐๐ ครัวเรือน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๘ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน ๘ รูป/คน ครอบคลุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มองค์กรศาสนา กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มองค์กรการศึกษา และกลุ่มองค์กรท้องถิ่นและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

## ๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

### ๕.๑.๑ สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว

ผลการวิจัยพบว่า ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

#### ก. ด้านการละเว้นปาณาติบาต

ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นปาณาติบาต อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่หนึ่งเป็นหลักประกันชีวิต และข้อ ๒ ละเว้นจากการประทุษร้ายร่างกายและจิตใจของมนุษย์และสัตว์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ ละเว้นจากการทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๓ ละเว้นจากการเบียดเบียนมนุษย์และสัตว์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ตามลำดับ

#### ข. ด้านการละเว้นอทินนาทาน

ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นอทินนาทาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สองเป็นหลักประกันทรัพย์สิน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๘ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ ละเว้นจากการนำสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๒ ละเว้นจากการนำสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติมาเป็นของตน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ ตามลำดับ

#### ค. ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร

ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๒ ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่รักหรือคู่สมรส อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๒ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ ซื่อสัตย์ต่อคู่รักหรือคู่สมรส อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๖ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๓ ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้ขายบริการทางเพศ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ ตามลำดับ

### ง. ด้านการละเว้นมูสาวาท

ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นมูสาวาท อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สี่เป็นหลักประกันสังคม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๒ เป็นคนรักษาคำสัตย์/คำสัญญา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๑ ไม่พูดโกหก และข้อ ๕ มีความเชื่อมั่นในอานิสงส์ของศีลข้อที่สี่ที่ทำให้ผู้คนเคารพเชื่อถือ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ตามลำดับ

### จ. ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน

ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๔ ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ให้โทษต่อร่างกาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๖ พัฒนาคูณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่ห้าเป็นหลักประกันสุขภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๓ ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ผิดกฎหมาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ตามลำดับ

### ๕.๑.๒ แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย พบว่า

#### ก. ด้านการละเว้นปาณาติบาต

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นปาณาติบาต ได้แก่ การส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ, การส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่อง, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, การส่งเสริมการให้ตามหลักอภัยทาน, การส่งเสริมกิจกรรมต้นแบบชุมชนอยู่ดีมีสุขสามัคคี, การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส

#### ข. ด้านการละเว้นอทินนาทาน

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นอทินนาทาน ได้แก่ การส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยต่อเนื่องถึงกัน, การรณรงค์ให้คนในชุมชนเฝ้าระวังภัยที่อาจเกิดขึ้นโดยช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของทรัพย์สินซึ่งกันและกัน, หน่วยงานภาครัฐต้องเป็นฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง, การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนในเรื่องของการเกษตรและงานอาชีพเสริม, การสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีโดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่าย ชาวพุทธในพื้นที่

### ค. ด้านการละเว้นปาณาติบาต

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร ได้แก่ การประพฤติตนของผู้นำครอบครัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในครอบครัว, การสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว, การเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ, ภาครัฐต้องเป็นหน่วยสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง, สนับสนุนการจัดประกวดครอบครัวรักษาศีล ๕ ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพื่อยกย่องให้เป็นรูปธรรมทางสังคม

### ง. ด้านการละเว้นมุสาวาท

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นมุสาวาท ได้แก่ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณทางสังคม, การจัดกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข, การส่งเสริมวิถีการคิดวิเคราะห์ในการใช้คำพูดในเชิงบวก

### จ. ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐฐาน ได้แก่ การสร้างหลักประกันสุขภาพในครอบครัวโดยมีต้นแบบความประพฤติที่ดีเป็นฐาน, การรณรงค์การทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดภัยและยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง, การรณรงค์การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนตระหนักและเห็นโทษและพิษภัยของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง, การจัดตั้งชมรมครอบครัวรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด



### ๕.๑.๓ รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

จากผลการวิจัย รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า

รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ รูปแบบของเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคม ที่เรียกว่า เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ ที่มุ่งขับเคลื่อนการทำงานระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องระดับพื้นที่จากเล็กไปหาใหญ่ โดยอาศัยโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นฐาน ทั้งนี้ “เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ” พึ่งมีวิสัยทัศน์คือ “เสริมสร้างค่านิยมและวิถีชีวิตสุจริตแนวพุทธ” และมีพันธกิจ คือ “การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตแก่เด็กและเยาวชน และสนับสนุนการทำกิจกรรมทางสังคมที่มีคุณภาพ” และมีภารกิจหลัก คือ (๑) ส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะ (๒) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุข (๓) ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว (๔) ส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้การคิดวิเคราะห์วิธีใช้คำพูดในเชิงบวก และ (๕) ส่งเสริมการรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันยาเสพติดด้วยวิถีครอบครัวอบอุ่น

### ๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา มีประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

จากผลการวิจัย พบว่า การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา มีรูปแบบที่เป็นต้นแบบในลักษณะของรูปแบบเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคมโดยอาศัยโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นฐาน แสดงให้เห็น ความเชื่อมั่นในศักยภาพของสมาชิกในชุมชน ตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา ที่เชื่อมั่นว่ามนุษย์ที่มีความสามารถในการยกระดับการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ หากยึดหลักปฏิบัติตามหลักการของ ศีล ๕ โดยนัยนี้ โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในตำริของ เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปญฺญมหาเถร) เป็นโครงการที่ส่งเสริมหลักประกัน ๕ ด้านในชีวิต ประกอบด้วย หลักประกันชีวิตหรือหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ หรือใช้ให้ฆ่า หรือเบียดเบียนข่มเหงรังแกผู้อื่น หลักประกันทรัพย์สินหรือหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือการถือเอา หรือการฉกฉวยสิ่งของผู้อื่น หลักประกันครอบครัวหรือหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการประพฤติดีทางกามหรือนอกใจ

คู่ครอง หลักประกันสังคมหรือหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการพูดเท็จ หรือการพูดโกหกหลอกลวง และ หลักประกันสุขภาพหรือหลักปฏิบัติที่มุ่งงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา หรือเกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ นั้นเอง ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ **อธิษฐาน พุทธศิลป์ศักดิ์กุล** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การรักษาศีลห้าของพุทธศาสนิกชนวัยแรงงาน: กรณีศึกษาเขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร” จากผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม กลุ่มตัวอย่างมีการรักษาศีลข้อ ๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ศีลข้อ ๒ เว้นจากการลักทรัพย์ ศีลข้อ ๓ เว้นจากการประพฤตินอกใจในกาม ศีลข้อ ๔ เว้นจากการพูดปด และศีลข้อ ๕ เว้นจากการดื่มสุราเมรัย โดยครอบคลุมทั้ง ๕ องค์ประกอบ ตามหลักการของศีลห้า<sup>๑</sup>

### ๑. การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นปาณาติบาต

จากผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นปาณาติบาต เน้นการส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ และส่งเสริมกิจกรรมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมให้ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร การบีบคั้นเบียดเบียน มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน ตั้งใจงดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์อื่น มุ่งอบรมจิตใจของตนให้คลายความโหดเหี้ยม มีเมตตากรุณาต่อกันและกันและเมื่อแม่แก่สัตว์ทั้งปวงด้วยเห็นชีวิตของผู้อื่นเสมือนกับชีวิตของตน นั้นเอง ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับที่ **พระเด่นชัย เมตติโก** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากผลการวิจัยพบว่า ตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมด้วยศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองได้ และสามารถจะเปลี่ยนแปลงตนเองจากความเป็นปุถุชนไปสู่ความเป็นอริยชนได้ ถ้าได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ คนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม และสังสารวัฏ จึงนิยมทำบุญและประกอบกรกุศล โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นตัวชี้ นำ กระตุ้นเตือนในการดำเนินชีวิตสำหรับรูปแบบและการพัฒนากายสุจริตในสังคมไทยตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทมีสองลักษณะ คือ ลักษณะแรกใช้ในการพัฒนามนุษย์ด้วยหลักกายภาวณา ศีลภาวณา จิตภาวณา และปัญญาภาวณา ซึ่งเป็นการพัฒนาที่มีความเกี่ยวเนื่องกันหรือสัมพันธ์กันไม่มีการแยกพัฒนา และอีกลักษณะหนึ่ง คือ หลักการพัฒนาสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเกื้อกูลเป็นมิตรกัน โดยใช้เกณฑ์ตัดสินพฤติกรรมที่ดี (ความดี) และพฤติกรรมที่ไม่ดี (ความชั่ว)<sup>๒</sup>

<sup>๑</sup>อธิษฐาน พุทธศิลป์ศักดิ์กุล, “การรักษาศีลห้าของพุทธศาสนิกชนวัยแรงงาน: กรณีศึกษาเขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๕๒, หน้า ก-ข.

<sup>๒</sup>พระเด่นชัย เมตติโก, “แนวคิดเรื่องกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖, หน้า ก-ข.

## ๒. การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นอทินนาทาน

จากผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นอทินนาทาน เน้นการเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ การส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง และการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนและอาชีพเสริม แสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมให้ละเว้นการแย่งชิง ลักขโมยและการเอาเปรียบ เคารพในสิทธิในทรัพย์สินของกันและกันเพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริตประกอบอาชีพในทางมิฉฉาชีพ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการเลี้ยงชีพ นั่นเอง ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ **มณฑนาภรณ์ อรุณเรือง** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “สถาบันครอบครัวกับการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก” จากผลการวิจัยพบว่า วิธีการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรมจริยธรรมของสถาบันครอบครัว คือ การสอนไม่ให้หยิบฉวยหรือขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น<sup>๓</sup>

## ๓. การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร

จากผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว แสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมให้ละเว้นการประพฤติผิดล่วงละเมิดในของรักของหวงแห่งของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจหรือทำลายลบหลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกันและกัน การงดเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกแยกกัน ไม่ส่ำส่อนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน นั่นเอง ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ **แสงระวี แก้วเมืองฝาง** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย” จากผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกร พบว่า ด้านครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวอบอุ่นและเป็นสุข ครอบครัวปลอดภัย การพบปะสังสรรค์และการทำกิจกรรมร่วมกัน<sup>๔</sup>

<sup>๓</sup>มณฑนาภรณ์ อรุณเรือง, “สถาบันครอบครัวกับการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก”, รายงานการวิจัย, (คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก), ๒๕๕๕, หน้า ก.

<sup>๔</sup>แสงระวี แก้วเมืองฝาง, “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย), ๒๕๕๒, หน้า ก.

#### ๔. การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นมูสาวาท

จากผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นมูสาวาท เน้นการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณทางสังคม การจัดกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และส่งเสริมวิธีการคิดวิเคราะห์ในการใช้คำพูดในเชิงบวก แสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมให้บุคคลที่ดำรงคำสัตย์ สืบทอดคำสัตย์ เป็นผู้มีวาจามั่นคง เชื่อถือได้ มั่นอยู่ในคำสัตย์ กล่าวได้ว่า เป็นบุคคลเชื่อถือได้ พุดจริงคือไม่พุดให้เคลื่อนคลาดแก่โลก คือไม่พุดให้ชาวโลกเข้าใจผิด นั่นเอง ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ **สมมาส เสังสุย** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การใช้เบญจศีลเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนท่านครูญาณวโรภาสอุทิศ ตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” จากผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมที่ประกอบด้วยคุณธรรมทางกายระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทักษะที่ประกอบด้วยคุณธรรมทางกายเพิ่มขึ้น และพฤติกรรมที่ประกอบด้วยคุณธรรมทางวาจาระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทักษะที่ประกอบด้วยคุณธรรมทางวาจาเพิ่มขึ้น<sup>๕</sup>

#### ๕. การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน

จากผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน เน้นการทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดภัยและยาเสพติดอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด แสดงให้เห็นถึงกระบวนการส่งเสริมการไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดหรือสิ่งเสพติดทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นเอง ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับที่ **พระครูสุเมธธรรมธาดา (สายัน จนทวโร)** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาปัญหาและทางออกของการดื่มสุราที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย” จากผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมใจของคนที่เคยเกี่ยวข้องกับสุราแล้ว ให้ละความต้องการที่จะดื่มสุรา เป็นการส่งเสริมให้คนมีอนาคตที่ดี ด้วยการขยันหาทรัพย์ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต รักษาทรัพย์ที่หามาได้เพื่อใช้จ่ายในคราจำเป็น รู้จักคบคนดีเป็นเพื่อนเพื่อเขาจะได้แนะนำในสิ่งที่ดี ๆ<sup>๖</sup>

<sup>๕</sup>สมมาส เสังสุย, “ยุทธศาสตร์การใช้เบญจศีลเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนท่านครูญาณวโรภาสอุทิศ ตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี), ๒๕๕๒, หน้า ก-ข.

<sup>๖</sup>พระครูสุเมธธรรมธาดา (สายัน จนทวโร), “ศึกษาปัญหาและทางออกของการดื่มสุราที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, หน้า ก-ข.



### ๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา  
ข้อเสนอแนะ ดังนี้

#### ๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. องค์กรคณะสงฆ์ควรเผยแพร่โทษของการเปียดเบียนชีวิตมนุษย์และสัตว์แก่เด็กและ  
เยาวชนให้มากยิ่งขึ้น
๒. สมาชิกของชุมชนควรช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยในชีวิตของเด็กและเยาวชนใน  
ชุมชน
๓. ผู้ปกครองควรสอดส่องดูแลการบริโภคสื่อของเด็กและเยาวชนในปกครองพร้อมทั้งให้  
คำแนะนำเกี่ยวกับความประพฤติทางเพศบนพื้นฐานของศีลธรรม
๔. ผู้นำชุมชนควรสร้างกิจกรรมทางสังคมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความ  
สามัคคีระดับครัวเรือน
๕. ทุกภาคส่วนควรณรงค์ให้ทุกครัวเรือนในชุมชนจัดงานรื่นเริงโดยปลอดจากสุราและ  
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภท

#### ๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. การวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ
๒. การวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการเรียนรู้ค่านิยม  
สุจริตของเยาวชนยุคโลกาภิวัตน์

## บรรณานุกรม

### ๑. ภาษาไทย

#### ๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

#### ๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

##### ๑.๒.๑ หนังสือทั่วไป:

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดราชบุรี. **แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔ ฉบับทบทวน**. ราชบุรี: สำนักงานจังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๐.

กันตนา เพิ่มผล. **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๑.

กัลยา วานิชย์บัญชา. **สถิติสำหรับงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดราชบุรี. **แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๔**. ราชบุรี: คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดราชบุรี, ๒๕๖๐.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

จตุพร บานชื่น. **คู่มือชีวิตครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ม.ป.ท.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. **เอกสารประกอบการสอนวิชาสังคมวิทยาอาชญากรรมและพฤติกรรมเบี่ยงเบน**. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

เฉลียว บุญยงค์. **การศึกษาชีวิตครอบครัว**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

दनัย ไชโยธา. **สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖.

ถวิล ธาราโกชน. **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตนเอง**. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๓.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. **ประชากรศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.

## บรรณานุกรม (ต่อ)

- চারঙ্গী อดุมไปจิตรกุล และสุขุม เฉลยทรัพย์. **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: หจก. อีลาสกราฟฟิคแอนด์พริ้นติ้ง, ๒๕๕๐.
- บรรเทิง พาพิจิตร. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- บุญมี แทนแก้ว. **ความจริงของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒.
- ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประจิตร มหาหิง. **แนวคิดทฤษฎีสังคมวิทยา: กระบวนทัศน์ วิธีวิทยา และองค์ความรู้ทางสังคม**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๔.
- ประสิทธิ์ โสวีโลกุล. **กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป: คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔-๑๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๘.
- พนัส หันนาคินทร์. **การสอนค่านิยม**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ม.ป.ป.
- พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. **จิตวิทยาครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๕.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ). **นิเทศธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปดสิบเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตภาโณ). **การพัฒนาจิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **ชีวิตคู่ที่มีคุณค่า**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.
- \_\_\_\_\_ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.
- \_\_\_\_\_ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนรัชการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- \_\_\_\_\_ . **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมะจริยะ. **ปรมัตถโชติกะ ปริเฉทที่ ๑-๒-๖, จุฬาลงกรณมิกะตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- พัทยา สายหู. **กลไกของสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

## บรรณานุกรม (ต่อ)

- พิชัย นิลทองคำ. **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๑-๖ อาญา ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๔๓.
- พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ. **ความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์การ: ความหมาย ทฤษฎี วิธีวิจัย การวัด และงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: เสมาธรรม, ๒๕๕๒.
- พุทธทาสภิกขุ. **เตือนใจวัยรุ่น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.
- พูนสุข ช่วยทอง. **ครอบครัวและคุณภาพเด็ก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิฑูรย์การปก, ๒๕๔๘.
- เพ็ญแข ประจันปัจฉิม และคณะ. **การยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม: แนวทางและการปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑.
- เพ็ญแข ประจันปัจฉิม และอ้อมเดือน สดมณี. **ค่านิยมของชาชนบนไทย: ค่านิยมทางวัตถุกับค่านิยมทางระเบียบประเพณี**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๐.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. **เบญจศีลและเบญจธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- \_\_\_\_\_. **วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **มนุษย์กับอารยธรรม (ฉบับปรับปรุง) หน่วยที่ ๑-๗**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.
- รุจิรา ภูไพบูลย์. **การพยาบาลครอบครัว: แนวคิด ทฤษฎี และการนำไปใช้**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **ค่านิยมของข้าราชการไทยในยุคปฏิรูประบอบราชการ**. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, ๒๕๔๗.
- วิศิณ อินทสระ. **ชีวิตกับครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๗.
- สนธยา พลศรี. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖.
- สนธิ สมัครการ. **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖.



## บรรณานุกรม (ต่อ)

- สมพงษ์ จิตระดับ และอัญมณี บุญเชื้อ. สิทธิเด็กและการวางแผนท้องถิ่นเพื่อเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเพื่อเด็กและผู้มีความต้องการพิเศษ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย. **ครอบครัวสัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๒.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- \_\_\_\_\_ . **สังคมวิทยาครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- สิทธิโชค วรานุสันติกุล. **จิตวิทยาการจัดการองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: โอเอ็นจี, ๒๕๔๐.
- สิริอร วิชชาวุธ. **จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครงการ. **การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนาแนวความคิดและวิธีการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม: ครอบครัว: ประเพณี**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๑.
- \_\_\_\_\_ . **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๔.
- สุวรีย์ ศิริโกคาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.
- อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- อัมพร สุคันธวิช และคณะ. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. **จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและบำบัดครอบครัว, ๒๕๔๔.

## บรรณานุกรม (ต่อ)

### ๑.๒.๒ หนังสือแปล:

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. **มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๒**. แปลโดย คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

### ๑.๒.๓ บทความ:

ยุทธนา ไชยจุกุล. “การวิจัยและพัฒนาครอบครัวเข้มแข็งโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล”. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (กันยายน ๒๕๕๒): หน้า ๑๖๒-๑๘๔.

รุจา ภูโพนุลย์. “ครอบครัว”. **วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม**. ๒๒ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๒): หน้า ๘๙-๙๑.

วีรพงษ์ คล้อยดี, สัมฤทธิ์ ทองทับ และปรีชาชาญ อินทรชิต. “กลยุทธ์การขับเคลื่อนค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘): หน้า ๕๗-๖๗.

สิทธิโชค ศรีเจริญ. “หลักสุจริตในการปฏิบัติตามกฎหมายประกันภัย”. **วารสารกฎหมาย**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มิถุนายน ๒๕๕๒): หน้า ๕๒.

แสงสุรีย์ ทศนพูนชัย. “การจัดภัยร้ายของครอบครัวและสังคม”. **ควอตลิตี้ออฟไลฟ์**. ๑๑ (ตุลาคม ๒๕๕๗): หน้า ๑๒๖.

### ๑.๒.๔ รายงานการวิจัย/วิทยานิพนธ์:

ก่อเกียรติ พิมพ์ทอง. “**หลักสุจริตทางพาณิชย์**”. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐.

จเร ราชมณี. “**การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการของนักเรียนโรงเรียนหินลาดนารายณ์สาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคเหนือ เขต ๓**”. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๕.

จรรุวรรณ สุขุมาลพงษ์. “**แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย**”. รายงานการวิจัย. สำนักงานกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๖.

ชฎานิศวรร กุศลรัตนมณีพร และคณะ. “**การเสริมสร้างค่านิยม: การทบทวนองค์ความรู้และแนวทางการวิจัยด้านค่านิยมไทยในอนาคต**”. รายงานการวิจัย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๕.

## บรรณานุกรม (ต่อ)

- จิตินัน บุญภาพ คอมมอน. “บทบาทของสื่อใหม่ในการสร้างค่านิยมทางสังคมและอัตลักษณ์ของเยาวชนไทยในกรุงเทพมหานคร”. รายงานการวิจัย. ศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๖.
- นรชัญญา หากา. “ผลการเรียนแบบอีเลิร์นนิ่งด้วยการใช้ปัญหาเป็นฐานและการสร้างค่านิยมที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรม ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.
- นราวุฒิ ฐีสวรรณ. “การนำหลักสุจริตมาใช้ในสัญญาทางปกครอง”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๗.
- บรรยวส์ ผากคำ และนฤมล ดวงแสง. “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัวและชุมชนตามนโยบายการป้องกันปัญหาสารเสพติดของจังหวัดอุบลราชธานี”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระครูสุเมธธรรมธาดา (สายัน จันทวีโส). “ศึกษาปัญหาและทางออกของการดื่มสุราที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระเด่นชัย เมตติโก. “แนวคิดเรื่องกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระธัชชนท์ ชยาภินนุโท (จันทู). “ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยาง อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหาอุทธนา นรเชฏโฐ และจุฑารัตน์ ทองอินจันทร์. “แนวคิด ตัวชี้วัด องค์ประกอบ บทเรียนและบูรณาการตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พระมหาสุรไกร คงบุญวาสน์. “กระบวนการนำนโยบายส่งเสริมสถาบันครอบครัวไปปฏิบัติ: ศึกษาศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนจังหวัดนครนายก”. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

## บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระอำนาจ ปริมุตโต. “ศึกษารับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการรักษาเบญจศีลของพุทธศาสนิกชน ในชุมชนวัดนารีราษฎร์ประดิษฐ์ กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. “รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์: โครงการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จังหวัดราชบุรี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙”. รายงานการวิจัย. ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๔.
- มณฑนาภรณ์ อรุณเรือง. “สถาบันครอบครัวกับการขัดเกลาทางสังคมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก”. รายงานการวิจัย. คณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก, ๒๕๕๕.
- ไมตรี สุวรรณไตรย์. “การเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านโพนงาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพุกอาหาร”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๙.
- สมมาส เส็งสุย. “ยุทธศาสตร์การใช้เบญจศีลเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนท่านครูญาณวโรภาสอุทิศ ตำบลปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๒.
- สุทธิวรรณ ตันติจรนาวงศ์ และศศิกัญจน์ ทวีสุวรรณ. “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ: กรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการของรัฐ”. รายงานการวิจัย. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒.
- แสงระวี แก้วเมืองฝาง. “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๒.
- อชิษฐาน พูลศิลป์ศักดิ์กุล. “การรักษาศีลห้าของพุทธศาสนิกชนวัยแรงงาน: กรณีศึกษาเขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒.

### ๑.๒.๕ สัมภาษณ์:

- นางสาวจิตติมา พักเพียง. ผู้อำนวยการกองแผนงานและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๗ กันยายน ๒๕๖๐.
- นางสาวนิภาวรรณ ว่องวารี. นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐.



## บรรณานุกรม (ต่อ)

นายอุไร สืบสีมา. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคิ่งกระถิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๘ กันยายน ๒๕๖๐.

ประดิษฐ์ มั่นนิ่ม. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๖ สิงหาคม ๒๕๖๐.

พระครูจริยธรรมานุรักษ์. เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๐.

พระครูวิสุทธธานันทคุณ. เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๐.

พระครูอรุณเขตคณารักษ์. อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๐.

พระราชวัลภาจารย์. อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

### ๑.๒.๔ สันทนาการเฉพาะ:

ณัฐนาท ศรีเลิศ. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสนาสตรีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

นางนภัทร ฉายแก้ว. หัวหน้าฝ่ายนโยบายและแผน องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

นางสาวลำดวน ใจบาน. หัวหน้าฝ่ายงบประมาณและการพัฒนา องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

นายรังสรรค์ โขสิตาภา. กำนันตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

นายสมพงษ์ เอี่ยมขำ. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์. อาจารย์พิเศษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

พระครูวิบูลกิจสุนทร. เจ้าคณะอำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

พระมหาประกอบ โชติปัญโญ. เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. สันทนาการเฉพาะ, ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐.

### ๑.๒.๔ สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. จังหวัดราชบุรี. <<https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดราชบุรี>>, มกราคม ๒๕๖๐.

## บรรณานุกรม (ต่อ)

### ๒. ภาษาอังกฤษ

- Dubrin A.J. **Human Relations: Interpersonal, Job-Oriented Skills**. 7<sup>th</sup> ed. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1991.
- Grandori A. **Organization and Economic Behavior**. New York: Taylor & Francis Group, 2001.
- Hodgkinson C. **Administrative Philosophy: Values and Motivations in Administrative Life**. Great Britain: Redwood Books, Ltd., 1996.
- Schermerhorn J.B., Hunt J.G. and Richard N.O. **Basic Organization Behavior, Values and Attitude Difference among Individuals**. 2<sup>nd</sup> ed. USA.: John Wiley & Son, 1998.
- \_\_\_\_\_. **Organizational Behavior**. 6<sup>th</sup> ed. New York: John Wiley & Sons Inc., 1997.
- Super E. Donald. **Manual Work Values Inventory**. Boston: Houghton Mifflin Company, 1970.
- Walter G.A. **Handbook of Organizational Behavior**. New York: Marcel Dekker, Inc., 1993.







## แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง

### การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

#### คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งสำรวจสภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และรูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ตอนที่ ๒ สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว

เมื่อตอบแบบสอบถามเสร็จแล้ว กรุณาตรวจสอบอีกครั้งว่าได้ตอบแบบสอบถามครบทุกข้อแล้วหรือไม่ แบบสอบถามที่ตอบทุกข้อแล้วเท่านั้น จึงจะเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์และนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ได้ ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ โดยจะนำผลมาใช้เพื่อการวิจัย เท่านั้น

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(ผู้วิจัย)

**ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบสำรวจ**

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน  หน้าข้อความที่แสดงปัจจัยส่วนบุคคลตามความเป็นจริง

**๑. เพศ**

ชาย

หญิง

**๒. อายุ**

ต่ำกว่า ๓๐ ปี

๓๑-๔๐ ปี

๔๑-๕๐ ปี

๕๑ ปีขึ้นไป

**๓. การศึกษา**

ต่ำกว่าปริญญาตรี

ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี

**๔. อาชีพ**

รับราชการ

เกษตรกรรม

ค้าขาย

รับจ้าง

อื่น ๆ (ระบุ) .....

**๕. รายได้ (เฉลี่ยต่อเดือน)**

ต่ำกว่า ๑๕,๐๐๐ บาท

๑๕,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท

สูงกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท

## ตอนที่ ๒ สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับ ที่ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว อยู่ในระดับใด โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	<b>๑. ด้านการละเว้นปาณาติบาต</b>					
๑	ส่งเสริมการหาเลี้ยงชีพด้วยความไม่ทุจริตคดโกง					
๒	ละเว้นจากการทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์					
๓	ละเว้นจากการประทุษร้ายร่างกายและจิตใจของมนุษย์และสัตว์					
๔	ละเว้นจากการเบียดเบียนมนุษย์และสัตว์					
๕	มีความเชื่อมั่นในอานิสงส์ของศีลข้อที่หนึ่งที่ทำให้อายุยืน					
๖	มีความเชื่อมั่นในอานิสงส์ของศีลข้อที่หนึ่งที่ทำให้ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน					

ข้อ	ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
<b>๒. ด้านการละเว้นอิทธินาทาน</b>						
๑	ละเว้นจากการนำสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน					
๒	ละเว้นจากการนำสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติมาเป็นของตน					
๓	ละเว้นจากการฉ้อโกงผู้อื่น					
๔	ละเว้นจากการฉกฉวยทรัพย์สินของผู้อื่น					
๕	มีความเชื่อมั่นในอันสงส์ของศีลข้อที่สองที่ทำให้ทรัพย์สินสมบัติที่อยู่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายจ้องเบียดเบียนทำลาย					
๖	พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สองเป็นหลักประกันทรัพย์สิน					
<b>๓. ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉจจาร</b>						
๑	ซื่อสัตย์ต่อคู่รักหรือคู่สมรส					
๒	ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่รักหรือคู่สมรส					
๓	ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้ขายบริการทางเพศ					
๔	หลีกเลี่ยงที่จะเป็นชู้ทางกายหรือใจกับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่รักหรือคู่สมรส					
๕	มีความเชื่อมั่นในอันสงส์ของศีลข้อที่สามที่ทำให้คนในครอบครัวอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก					
๖	พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สามเป็นหลักประกันครอบครัว					



ข้อ	ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
<b>๔. ด้านการละเว้นมูสาวาท</b>						
๑	ไม่พูดโกหก					
๒	เป็นคนรักษาคำสัตย์/คำสัญญา					
๓	ไม่พูดหยาบคาย ส่อเสียด นินทา หรือเพ้อเจ้อไร้สาระ					
๔	มักจะใช้วาจาเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่หมู่คณะหรือบุคคลรอบข้างเสมอ					
๕	มีความเชื่อมั่นในอนิสงส์ของศีลข้อที่สี่ที่ทำให้ผู้คนเคารพเชื่อถือ					
๖	พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สี่เป็นหลักประกันสังคม					
<b>๕. ด้านการละเว้นสุราเมรัยมีชขปมาทัฏฐาน</b>						
๑	ไม่ดื่มสุรา					
๒	ไม่ดื่มเครื่องดื่มมึนเมา					
๓	ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ผิดกฎหมาย					
๔	ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ให้โทษต่อร่างกาย					
๕	มีความเชื่อมั่นในอนิสงส์ของศีลข้อที่ห้าที่ทำให้เป็นคนมีร่างกายแข็งแรงและสติปัญญาดี					
๖	พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่ห้าเป็นหลักประกันสุขภาพ					

## แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

## เรื่อง

## การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

## คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาสภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว อันนำไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และรูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

## ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล .....

ตำแหน่ง .....

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์ .....

## ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านเห็นว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการละเว้นปามาติบาต
๒. ท่านเห็นว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการละเว้นอกุศลกรรม
๓. ท่านเห็นว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร
๔. ท่านเห็นว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการละเว้นมูสาวาท

๕. ท่านเห็นว่า แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่ สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน ควรเป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาเฉพาะด้านการละเว้น สุราเมรยมัชชปมาที่ภูฐาน

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

**พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสุสธมโม)**

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(ผู้วิจัย)





ภาคผนวก ข  
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ, รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย และอื่น ๆ



## รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

- |   |  |
|---|--|
| ๑. พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.            | ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์<br>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย |
| ๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น  | คณะสังคมศาสตร์<br>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย                   |
| ๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวิชชัย ไชยสา     | คณะสังคมศาสตร์<br>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย                   |
| ๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รพีพรรณ เทียมเดช  | คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์<br>มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี              |
| ๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร์ | คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์<br>มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง        |

## รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

## กลุ่มองค์กรศาสนา

- |                           |                                       |
|---------------------------|---------------------------------------|
| ๑. พระครูจริยธรรมานุรักษ์ | เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง<br>จังหวัดราชบุรี |
| ๒. พระครูวิสุทธานันทคุณ   | เจ้าคณะอำเภอโพธาราม<br>จังหวัดราชบุรี |

## กลุ่มองค์กรภาครัฐ

- |                            |   |
|----------------------------|---|
| ๑. นางสาวจิตติมา พักเพียง  | ผู้อำนวยการกองแผนงานและงบประมาณ<br>องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี    |
| ๒. นางสาวนิภาวรรณ ว่องวารี | นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ<br>องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี |

## กลุ่มองค์กรการศึกษา

- |                          |                                     |
|--------------------------|-------------------------------------|
| ๑. พระราชวัลภาจารย์      | อาจารย์พิเศษ<br>วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี |
| ๒. พระครูอรุณเขตคณารักษ์ | อาจารย์พิเศษ<br>วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี |

## กลุ่มองค์กรท้องถิ่น

- |                     |   |
|---------------------|---|
| ๑. ประดิษฐ์ มั่นนิม | นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง<br>อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี |
| ๒. นายอุไร สืบสีมา  | ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลคู้งกระดิน<br>อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี   |

## รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ

## กลุ่มองค์กรศาสนา

- |                           |   |
|---------------------------|---|
| ๑. พระมหาประกอบ โชติปัญโญ | เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก<br>จังหวัดราชบุรี |
| ๒. พระครูวิบูลกิจสุนทร    | เจ้าคณะอำเภอจอมบึง<br>จังหวัดราชบุรี      |

## กลุ่มองค์กรภาครัฐ

- |                      |   |
|----------------------|---|
| ๑. นางนภัทร ฉายแก้ว  | หัวหน้าฝ่ายนโยบายและแผน<br>องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี        |
| ๒. นางสาวลำดวน ใจบาน | หัวหน้าฝ่ายงบประมาณและการพัฒนา<br>องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี |

## กลุ่มองค์กรการศึกษา

- |                             |   |
|-----------------------------|---|
| ๑. พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดมน | อาจารย์พิเศษ<br>วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี   |
| ๒. ดร.ณัฐนาท ศรีเลิศ        | อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต<br>สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี |

## กลุ่มองค์กรท้องถิ่น

- |                         |  |
|-------------------------|--|
| ๑. นายรังสรรค์ โฆสิตาภา | กำนันตำบลดอนคลัง<br>อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี                  |
| ๒. นายสมพงษ์ เอี่ยมขำ   | ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๔ ตำบลดอนคลัง<br>อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี |



ภาคผนวก ค  
ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ



การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณ/คุณภาพ โดยคณะยุววิจัย



การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณ/คุณภาพ โดยคณะยุววิจัย (ต่อ)





ภาคผนวก ง

การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์



แบบฟอร์มการนำผลงานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์

งานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ เรื่อง

การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

ชื่อหน่วยงานที่นำผลงานไปใช้

กองแผนงานและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี

การนำไปใช้ประโยชน์

หน่วยงาน/บุคคล ได้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางด้านใน (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

๑. เชิงสาธารณะ (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นสารสนเทศสำหรับหน่วยงานภาครัฐนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารราชการโดยการมีส่วนร่วมสถาบันทางสังคม ซึ่งถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจเพื่อพัฒนาการต่อต้านการทุจริตของประเทศ

๒. เชิงนโยบาย (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ สำหรับจัดทำ/ทบทวน/ปรับปรุง แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนการดำเนินงานประจำปี ทั้งใน ด้านส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น และโครงการพัฒนาท้องถิ่น

๓. เชิงพาณิชย์ (โปรดระบุรายละเอียด)

.....

.....

โปรดระบุถึงหลักฐานการนำไปใช้ประโยชน์ พร้อมแนบหลักฐานประกอบ (ถ้ามี)

.....

.....

(นางสาวจิตติมา พักเพียง)

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้อำนวยการกองแผนงานและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี

๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๒

หมายเหตุ: ให้ประทับตราตำแหน่ง/หน่วยงานที่นำผลงานไปใช้ประโยชน์ (ถ้ามี)

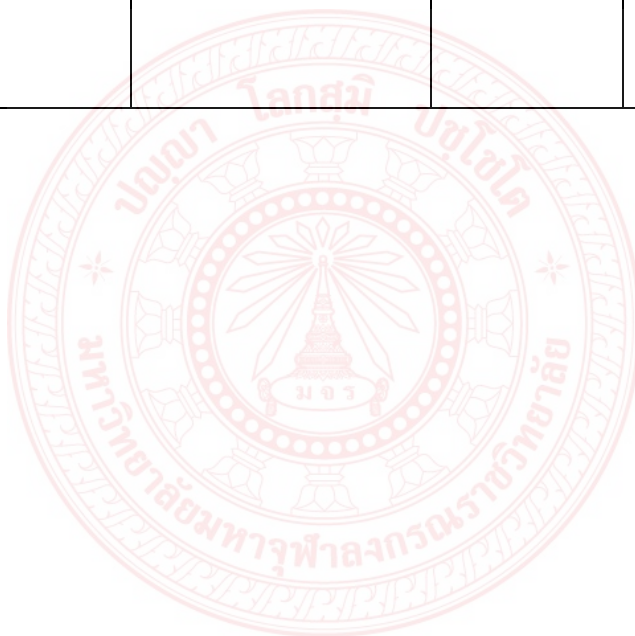




ภาคผนวก จ  
ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๑. ผลวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว	ข้อมูลเชิงประจักษ์ของสภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์เชิงปริมาณ/สถิติ/วิเคราะห์	ข้อที่ ๑	หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศสภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวที่เป็นปัจจุบัน
๒. ผลวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา	ข้อมูลผลวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน	ข้อที่ ๒	หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศแนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันและทันต่อความเปลี่ยนแปลง
๓. ผลวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา	รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาสำหรับการปลูกฝังสำนึกคุณธรรมในระดับจุลภาค	ข้อที่ ๓	หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาคประชาสังคม ประสานเครือข่ายร่วมกันถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนภารกิจการปลูกฝังสำนึกคุณธรรมในระดับจุลภาค

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๔. รายงานการวิจัยฉบับ สมบูรณ์	ได้รายงานการวิจัยตาม เป้าหมายของผลผลิต ผลลัพธ์ ตัวชี้วัด และความ คุ้มค่าตามที่กำหนดไว้	ข้อที่ ๑-๓	หน่วยงานภาครัฐ องค์กร การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การศาสนา และภาค ประชาสังคม นำรูปแบบ การเสริมสร้างค่านิยม สุจริตของสถาบันครอบครัว ตามหลักพระพุทธศาสนา ไปประยุกต์ใช้ในการสร้าง สังคมต่อต้านทุจริต





ภาคผนวก ฉ  
แบบสรุปโครงการวิจัย



## แบบสรุปโครงการวิจัย

<b>สัญญาเลขที่</b>	ว.๒๕๘/๒๕๖๐ MCU RS 610760258
<b>ชื่อโครงการ</b>	การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา
<b>หัวหน้าโครงการ</b>	พระพรหมเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
<b>ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา</b>	
<p>ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาช้านานและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก คอรัปชัน (Corruption) เป็นความผิดที่ระบุนไว้ในประมวลกฎหมายอาญา อันได้แก่ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ความผิดที่เกี่ยวกับความยุติธรรม และความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม กล่าวคือ การกระทำเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่มีควรขอได้ด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งโดยสรุปแล้ว รูปแบบของการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย มี ๑๕ ลักษณะ คือ (๑) การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ เช่น การผูกขาด การให้สัมปทาน และการเรียกเก็บส่วนแบ่งอย่างผิดกฎหมายโดยการสร้างความขาดแคลนเทียม (๒) เครพโตคราซี (Kleptocracy) เป็นการฉกฉวยทรัพย์สินของรัฐมาเป็นของครอบครัวและอาจกระทำโดยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (๓) การมีผลประโยชน์ทับซ้อน สถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลได้รับผลเสียส่วนตัว และผลดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ หรือการกระทำหน้าที่โดยขาดความเที่ยงธรรม (๔) การใช้อิทธิพลทางการเมืองหาผลประโยชน์จากตลาดหลักทรัพย์ (ปั่นราคาหุ้นของตัวเอง) (๕) ปกปิดการบริหารงานที่ไม่ถูกต้อง การปิดบังและให้การเท็จ (๖) การใช้นโยบาย กฎหมาย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ อย่างมีอคติและลำเอียง (๗) การใช้อิทธิพลทางการค้า แสดงบทบาทเป็นนายหน้าหรือมีผลประโยชน์ทับซ้อน จากการค้าต่างตอบแทน การแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรกับประเทศคู่ค้า (๘) การใช้ทรัพยากรของรัฐไปในทางมิชอบ การปลอมแปลงเอกสาร การฉ้อฉล การใช้กองทุนของรัฐ เพื่อไปหาผลประโยชน์ทางการเมือง (๙) ไม่กระทำการตามหน้าที่ แต่ใช้ลัทธิพรรคพวกแทน (๑๐) การให้และการรับสินบน การขู่เข็ญบังคับและการให้สิ่งล่อใจ (๑๑) การยอมรับของขวัญที่ไม่ถูกต้อง (๑๒) ผู้บริหารประเทศทำตัวเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหญ่ของประเทศโดยใช้นโยบายประชานิยม (๑๓) ใช้อำนาจของตำรวจ ทหาร และข้าราชการในทางที่ผิด (๑๔) ทุจริตการเลือกตั้ง ทั้งการซื้อเสียง และการทุจริตด้วยวิธีต่าง ๆ และ (๑๕) การบริจจาคเพื่อช่วยเหลือการณรงค์ที่ผิดกฎหมาย</p> <p>ที่น่าสังเกต คือ ปัญหาวิกฤติคุณธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน เกิดปัญหาอาชญากรรมเกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างไม่มีสิ้นสุด มีแนวโน้มจำนวนอาชญากรรมที่ทวีความรุนแรง</p>	

เพิ่มมากขึ้น ผู้ก่ออาชญากรรมเปลี่ยนไปเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน ปัญหาที่เกิดกับเด็กและเยาวชน ในปัจจุบันมีมากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาด้านพฤติกรรม ปัญหาคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

หากพิจารณาจากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ที่ทรงพระราชทานไว้ในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อให้เป็นสมบัติของคนไทยทั้งประเทศ ทรงระบุไว้ ๔ ประการ คือ (๑) การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม (๒) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดี (๓) การอดทน อดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด และ (๔) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้สละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง โดยทรงเน้นย้ำว่า คุณธรรม ๔ ประการนี้ หากประชาชนทุกคนควรนำมาประพฤติปฏิบัติก็จะช่วยให้ประเทศชาติเกิดความสงบสุข ร่มเย็น และส่งผลให้ประเทศสามารถพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไป

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยกลไกทางสังคม เพื่อทำหน้าที่คุ้มกันและช่วยเหลือคนในสังคม ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบหรือถูกกระทำจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตามแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีของวัฒนธรรมนั้น ซึ่งมีได้เป็นสิ่งยากเย็นเชิญชวนบุคคลจะทำได้ หากว่าได้หัดทำมาจนเคยชิน หรือยินดีทำตามด้วยความพอใจเพื่อจะได้ชื่อว่าเป็นสมาชิกสมบูรณ์แบบของกลุ่ม และช่วยให้มีแบบแผนกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในสังคมแต่ละคนที่จะปฏิบัติต่อกัน โดยทั่วไป ชีวิตของบุคคลธรรมดาตั้งแต่เริ่มต้นชีวิตไปสู่วัยชราต้องผ่านสถาบันทางสังคมที่สำคัญของชีวิต ได้แก่

๑. สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่บุคคลต้องผ่านตั้งแต่แรกเกิด เป็นสิ่งที่บุคคลเลือกไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้มาโดยกำเนิด

๒. สถาบันเพื่อนฝูงและสมาคม เป็นสถาบันที่บุคคลมีโอกาสเลือกเข้าสังคมตามที่พึงพอใจหรือความสนใจหาก่อนประโยชน์เฉพาะเรื่องอย่างอื่น

๓. สถาบันเศรษฐกิจ เป็นสถาบันที่ทำให้บุคคลสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยประโยชน์ คือ การแลกเปลี่ยนผลผลิต การซื้อขาย เป็นต้น

๔. สถาบันการปกครอง เป็นสถาบันที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ควบคุมป้องกันการขัดแย้งผลประโยชน์ของสมาชิกในสังคม

๕. สถาบันนันทนาการ เป็นสถาบันที่ประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อความเพลิดเพลิน ผลที่ได้ คือ ดนตรี ศิลปะ กีฬา หรือกลายเป็นธุรกิจที่ผู้ต้องการพักผ่อนหย่อนใจสามารถไปหาซื้อบริการ ในฐานะผู้ดู ผู้ชมการแสดง เป็นต้น

๖. สถาบันศาสนา เป็นสถาบันที่ผลิตคนดี มีความรู้ โดยความเป็นคนดี คือ การรู้ศีล วัตรธรรมซึ่งเป็นบรรทัดฐานของสังคมมนุษย์ที่มุ่งสันติสุข

โดยนัยนี้ สถาบันครอบครัว ถือเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดของสังคม เป็นหน่วยย่อยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่คงทนที่สุดและยังไม่เคยปรากฏว่า สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่ไม่มีสถาบันครอบครัว เพราะมนุษย์ทุกคนต้องอยู่ในสถาบันครอบครัว เนื่องจากเป็นกลุ่มสังคมกลุ่มแรก ที่มนุษย์ทุกคนเจอ ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งเติบโต และมีครอบครัวแยกออกมา ครอบครัวจะให้ตำแหน่ง ชื่อ และสกุลซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพ บทบาทตลอดจนกำหนดสิทธิหน้าที่ที่สมาชิกมีต่อกันและต่อสังคม ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกและแห่งสำคัญของสังคมในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผน ซึ่งมีการกำหนดมาตรฐานความประพฤติของครอบครัว

ประการสำคัญ คือ สังคมไทยโชคดีที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำมาดี พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติเว้นจากการประพฤติชั่ว กระทำแต่ความดี โดยข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนาสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข คือ เบญจศีล หรือศีล ๕ โดยนัยนี้ เพียงแต่คนในสังคมทุกคนยึดถือปฏิบัติหลักศีล ๕ อย่างเคร่งครัด ก็จะไม่มีความผิดหรือปัญหาทุจริตคอร์รัปชันปรากฏให้เห็น

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงควรสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวเพื่อสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว โดยอาศัยค่านิยมสุจริตตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นทุนทางสังคมไทย และศักยภาพพื้นฐานของสถาบันครอบครัวโดยเชื่อมโยงความรู้และภูมิปัญญา

#### วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว

๒. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลัก  
พระพุทธศาสนา

### สรุปผลการวิจัย

#### ๑. สภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว

ผลการวิจัยพบว่า ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มี  
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

#### ก. ด้านการละเว้นปาณาติบาต

ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นปาณาติบาต อยู่ในระดับมาก มี  
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ  
๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่หนึ่งเป็นหลักประกันชีวิต และข้อ ๒ ละ  
เว้นจากการประทุษร้ายร่างกายและจิตใจของมนุษย์และสัตว์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ  
๔.๓๕ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ ละเว้นจากการทำลายชีวิตมนุษย์และสัตว์ อยู่ในระดับมาก มี  
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๓ ละเว้นจากการเบียดเบียนมนุษย์และสัตว์ อยู่ใน  
ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ตามลำดับ

#### ข. ด้านการละเว้นอทินนาทาน

ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นอทินนาทาน อยู่ในระดับมาก มี  
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ  
๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สองเป็นหลักประกันทรัพย์สิน อยู่ใน  
ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๘ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ ละเว้นจากการนำสิ่งของของผู้อื่นมา  
เป็นของตน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๕ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๒ ละเว้นจากการ  
นำสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติมาเป็นของตน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๒ ตามลำดับ

#### ค. ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร

ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร อยู่ในระดับมาก  
ที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก  
ได้แก่ ข้อ ๒ ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่รักหรือคู่สมรส อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย  
เท่ากับ ๔.๖๒ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ ซื่อสัตย์ต่อคู่รักหรือคู่สมรส อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย  
เท่ากับ ๔.๕๖ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๓ ละเว้นการร่วมประเวณีกับผู้ขายบริการทางเพศ อยู่ใน  
ระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ ตามลำดับ



ง. ด้านการละเว้นมูสาวาท

ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นมูสาวาท อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่สี่เป็นหลักประกันสังคม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๒ เป็นคนรักษาคำสัตย์/คำสัญญา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๓ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๑ ไม่พูดโกหก และข้อ ๕ มีความเชื่อมั่นในอาณิสัยของศีลข้อที่สี่ที่ทำให้ผู้คนเคารพเชื่อถือ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ตามลำดับ

จ. ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน

ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๔ ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ให้โทษต่อร่างกาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๖ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนโดยยึดถือการปฏิบัติศีลข้อที่ห้าเป็นหลักประกันสุขภาพ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๗ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๓ ไม่เสพสิ่งเสพติดที่ผิดกฎหมาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ตามลำดับ

๒. แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย พบว่า

ก. ด้านการละเว้นปาณาติบาต

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นปาณาติบาต ได้แก่ การส่งเสริมกิจกรรมจิตสาธารณะ, การส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่อง, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕, การส่งเสริมการให้ตามหลักอภัยทาน, การส่งเสริมกิจกรรมต้นแบบชุมชนอยู่ดีมีสุขสามัคคี, การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส

ข. ด้านการละเว้นอทินนาทาน

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นอทินนาทาน ได้แก่ การส่งเสริมการดำเนินชีวิต

ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยต่อเนื่องถึงกัน, การรณรงค์ให้คนในชุมชนเฝ้าระวังภัยที่อาจเกิดขึ้นโดยช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของทรัพย์สินซึ่งกันและกัน, หน่วยงานภาครัฐต้องเป็นฝ่ายส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง, การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนในเรื่องของการเกษตรและงานอาชีพเสริม, การสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีโดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนันผู้ใหญ่บ้าน และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธในพื้นที่

#### ค. ด้านการละเว้นปาณาติบาต

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นกาเมสุมิฉฉาจาร ได้แก่ การประพฤติตนของผู้ปกครองครอบครัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในครอบครัว, การสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่น, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว, การเฝ้าระวังและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตามแนววิถีพุทธ, ภาครัฐต้องเป็นหน่วยสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง, สนับสนุนการจัดประกวดครอบครัวรักษาศีล ๕ ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพื่อยกย่องให้เป็นรูปธรรมทางสังคม

#### ง. ด้านการละเว้นมฺสาวาท

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นมฺสาวาท ได้แก่ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นคุณทางสังคม, การจัดกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชนที่ส่งเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข, การส่งเสริมวิธีการคิดวิเคราะห์ในการใช้คำพูดในเชิงบวก

#### จ. ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน

แนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ด้านการละเว้นสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ได้แก่ การสร้างหลักประกันสุขภาพในครอบครัวโดยมีต้นแบบความประพฤติที่ดีเป็นฐาน, การรณรงค์การทำกิจกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดภัยและยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง, การรณรงค์การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนตระหนักและเห็นโทษและพิษภัยของยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง, การจัดตั้งชมรมครอบครัวรักษาสุขภาวะและภูมิคุ้มกันภัยยาเสพติด

๓ รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

จากผลการวิจัย รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า

รูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ได้แก่ รูปแบบของเครือข่ายสัมพันธ์ทางสังคมที่เรียกว่า เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ ที่มุ่งขับเคลื่อนการทำงานระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องระดับพื้นที่จากเล็กไปหาใหญ่ โดยอาศัยโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นฐาน ทั้งนี้ “เครือข่ายครอบครัวสุจริตวิถีพุทธ” พึ่งมีวิสัยทัศน์ คือ “เสริมสร้างค่านิยมและวิถีชีวิตสุจริตแนวพุทธ” และมีพันธกิจ คือ “การเสริมสร้างค่านิยมสุจริตแก่เด็กและเยาวชน และสนับสนุนการทำกิจกรรมทางสังคมที่มีคุณภาพ” และมีภารกิจหลัก คือ (๑) ส่งเสริมสร้างความปรองดองสามัคคีอย่างต่อเนื่องด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะ (๒) ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างภูมิคุ้มกันสังคมอยู่เย็นเป็นสุข (๓) ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัวอบอุ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว (๔) ส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้การคิดวิเคราะห์วิธีใช้คำพูดในเชิงบวก และ (๕) ส่งเสริมการรักษาสุขภาพและภูมิคุ้มกันยาเสพติดด้วยวิถีครอบครัวอบอุ่น

#### การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศสภาพปัจจุบันของค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวที่เป็นปัจจุบัน

๒. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคมมีฐานข้อมูลสารสนเทศแนวทางการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันและทันต่อความเปลี่ยนแปลง

๓. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคม ประสานเครือข่ายร่วมกันถ่ายทอด แลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อขับเคลื่อนภารกิจการปลูกฝังสำนึกคุณธรรมในระดับจุลภาค

๔. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนา และภาคประชาสังคม นำรูปแบบการเสริมสร้างค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสังคมต่อต้านทุจริต

**การประชาสัมพันธ์**

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต

มีการประชาสัมพันธ์ทางวารสารที่อยู่ในฐาน TCI





## ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระพรหมเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phrabrahmavethi (Suthep Phussadhammo)
ประวัติการศึกษา	ป.ธ.๙ พร.ม. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐

